

3 1761 05094992 4

Presented to the
LIBRARY *of the*
UNIVERSITY OF TORONTO

by

ANNA AND WILFRED WONG

UR
MINNET OCH DAGBOKEN

ANTECKNINGAR

FRÅN ÅREN 1848—1898

AF

B. WADSTRÖM

ANDRA DELEN

MED 250 ILLUSTRATIONER

STOCKHOLM.
FOSTERLANDSTIFTELSENS FÖRLAGSEXPEDITION.

TRYCKT HOS

P. PALMQUISTS AKTIEBOLAG, STOCKHOLM

1899.

Fosterlandstiftelsens första årsmöte.

För tvänne år sedan höll Evang. Fosterlandstiftelsen sin 40:de årsfest, under lifligt deltagande från de flesta trakter af vårt land. Och »om intet oförutsedt inträffar» skall det förunnas henne att inom några år få med tack-sägelse till Herren begå 50:årsminnet af sin tillkomst. En skildring af *den första* årshögtid som Stiftelsen fick hålla, torde därför vara af intresse för dess många vänner så väl bland präster som lekmän; och jag skall här efter mina anteckningar meddela något om den samma.

Den 9—11 juni 1857 firade Fosterlandstiftelsen sin första årsfest, som med varmt deltagande omfattades af bröder från nästan alla våra landskap och äfven var föremål för nyfikenhet och intresse hos icke få bland dem, som eljest icke hade något hjärta för Stiftelsens sak. Ja, till och med några dess afgjorda fiender deltog i diskussionerna. Det var dessas afsikt att nu genast kunna, likasom Herodes i Betlehem, »slå ihjäl det ettåriga barnet». Men Herren vände deras onda rådslag till godo, så att Stiftelsen efter det årsmötet blott fick ännu flera vänner samt stärkta krafter och ökad verksamhet. Så

handlar Herren ännu i dag, när fienderna stämpla mot hans vänner.

Utom diskussionsmötena, som stundom voro litet stridiga men fångslande, hade vi många dyrbara stunder för uppbyggelse, som gånvo goda och, såsom vi hoppas, varaktiga intryck åt de till mycket stort antal uppgående-åhörarne.

Af Stiftelsens styrelsemedlemmar och tjänstemän deltog i mötet: hrr Alströmer, Adlercreutz, Elmblad, Georgii, Humble, Lundborg, Melander, Rudensköld, Rosenius, Thorman, m. fl., samt af vänner och provinsombud pastorerna Ahlberg, Bergman, (Vinslöf), Fischer, Forsander, Hammar (Mjellby), Pettersson (Skeda), härads-höfding Odenrantz, brukspatronerna Ehrenborgh och Hedengren, greve K. G. Levenhaupt, possessionaten Myhrman, m. fl., m. fl.

Före mötet hade jag å styrelsens vägnar gjort besök hos biskoparne Thomander och Bergman för att inbjuda dem att öfvervara diskussionerna och öfriga förhandlingar. Båda tackade vänligt för inbjudningen och sade sig med deltagande skola följa Stiftelsens verksamhet, till hvilken *de* ingalunda vore några motståndare, utan tvärtom; fastän de ännu måste betrakta den samma med en viss försiktighet, till dess den hunnit lämna några flera bevis än de redan gifna, på dess icke blott kristliga utan äfven kyrkvänliga syften.

Första mötesdagen, den 9:de, öppnades mötet i Betlehemskyrkan kl. 11 f. m. med bön af d:r Karl Berg-

man från Vinslöf. Därefter predikade pastor P. A. Ahlberg öfver Uppenb. 14:de kapitel, med ämne: *Kristi församling i sin blomstring*. Det var en oförgätlig stund, den H. J. Lundborg sedan skildrade med dessa ord: »Det må icke förtigas, att en synnerlig och gripande Guds andes nådesnärvaro lät sig förnimma i den församlade skaran. Månget hårdt och styfnadt hjärta uppmykades ånyo för strålen af Guds fria, utsägliga nåd och kärlek i Kristus Jesus. Det ljufva i denna stämning förhöjdes ock däraf, att troende vänner från de mest skilda delar af landet voro endräkteligen komna tillsammans, att i andens enhet och kärlek gemensamt uppbyggas, och sedan samtala om det på en gång lägsta och högsta, mest smådade och mest ärofulla på jorden: Kristi lilla lärjungskara, dess sträfvanden och angelägenheter.» Och i denna Lundborgs skildring instämde säkerligen alla de närvarande trosbröderna.

Såsom Stiftelsens sekreterare hade jag att afgifva redogörelsen för dess verksamhet under det förflutna året. Af denna årsberättelse framgick bland annat, att Stiftelsen under 1856 låtit trycka öfver 390,000 större och mindre skrifter, samt inköpt af främmande förläggare 26,000; därtill kommo 157,000 ex., som erhållits i gåfvor af *Protestantiska förlagsföreningen*, af *Stockholms Traktatsällskap* samt af *Traktatföreningen i Uppsala*. Af dessa ex. hade under senare halfåret 1856 blifvit spridda mer än 360,000, (däraf gratis utdelade nära 60,000 ex.)

hvaribland en stor mängd biblar och nya testamenten samt Luthers kyrko- och huspostillor*).

Antalet af Stiftelsens kallade skriftspridare, vanligen nämnda »kolportörer», uppgick under 1856 till elfva, under 1857 till tjugofem, och man ansåg att det »säkerligen skulle stiga ännu högre». Lundborg, som var sangviniker, sade en dag i glad förhoppning: »I skolen få se, att Stiftelsen om ett par tre år skall ha ända till femtio skriftspridare».***) Men då skakade de flesta tviflande på hufvudet. Så mycket vågade man icke ännu hoppas.

Det var från början en grundsats, att ingen af dessa män skulle dragas bort från sin egentliga jordiska kallelse, utan de skulle endast understödjas med ersättning för sitt arbete, då de vissa tider på året användes såsom skriftspridare. De medförde alla ett intyg, som sade att Stiftelsens styrelse funnit dem af tro och öfvertygelse vara tillgifna vår evangeliskt-lutherska bekännelse, samt därjämte innehöll följande erinringar:

Kolportören erinras:

Att vid sin ankomst till församlingen, inom hvilken han ämnar utöfva kolportörs-verksamhet, anmäla sig hos Pastor och för honom uppvisa förteckning å de skrifter, han till spridning innehar:

Att genom ett ödmjukt, visligt och kärleksfullt upp-

---

*), Bland böcker å Stiftelsens dåvarande förlag må nämnas flera skrifter af Luther, Olaus Petri, Laurentius Petri, Scriwer m. fl. samt vidare »Vägledning och tröst» af J. Angell James, och »Kom till Jesus» af Newman Hall — skrifter, som utgatt i många tiotusentals exemplar.

***) År 1876 hade Stiftelsen 106 kolportörer och f. n. 130.

förande söka undvika all skäligen anledning till klander, fly partiväsen och onödiga spörsmål (2 Tim. 2: 22, 23), samt i öfrigt så inrätta och utöfva sin verksamhet, att han icke motverkar, utan fastmer underlättar, en rättsinnig lärares arbete för Kristi rikets befrämjande:

Att, då gåfvor för Stiftelsens ändamål erbjudas, lämna anvisning på Stiftelsens provinsombud att dem emottaga och till Stiftelsen befordra; samt

Att för hvarje månad till Stiftelsen insända underrättelse om sin verksamhet, äfvensom att dessemellan i tveksamma fall sig med Stiftelsen rådföra.

Stiftelsens kallade provinsombud utgjorde då ett antal af 79*) Deras trofasta understöd hade i väsentlig mån bidragit till den framgång, som vårt arbete redan hade rönt. — De under året influtna penningmedlen uppgingo till ett belopp af 9,450 rdr 65 öre riksmünt, hvaraf 7,712: 61 voro gåfvomedel**); de öfriga 1,738: 04 hade influtit för sålda skrifter. Samtliga utgifterna under året voro 7,418 rdr 12 öre. Revisorer för årets räkenskaper voro: magister G. S. Löwenhjelm och handlanden A. M. Holmgren.

Förmiddagsmötet slutade kl. half 2. Sedan, kl. 3, samlades mötesdeltagarne till en gemensam middagsmåltid hos direktör Georgii, hvilken välvilligt upplåtit sina rum därtill. Under timmarna från kl. 3 till 6 fingo vi här tillfälle att knyta många nya brödraband och återse

---

*) Deras namn finnas angifna i första delen, sid. 262. För närvarande stiger provinsombudens antal till 629, hvaribland 319 präster.

***) År 1897 inflöto 280,000 kr. till inre och yttre missionen.

gamla kära vänner, som hitrest för mötets skull. Särskildt var det för mig dyrbart att nu få personligen göra bekantskap med flera af de lärare och andra »Kristi evangelii vittnen» (såsom H. B. Hammar, d:r Bergman m. fl.), om hvilka jag under de senaste åren så ofta hört talas och dem jag, äfven såsom osedda, omfattat med varm sympati och längtan att få träffa. Bland dem, som jag redan förut kände, var det mig en hjärtefröjd att nu åter träffa min vördade lärare och vän från Uppsala-tiden, professor Torén, som med varmt intresse omfattar Stiftelsens ändamål och beder för dess välgång.

Kl. 6 e. m. sammanträdde styrelsen och provinsombuden samt några andra Stiftelsens vänner till konferens och val af nya styrelseledamöter i de nu afgående ställe.

Först beslöts, på anhållan af biskop Thomander, att i Budbäraren skulle tillkännagifvas, att »Stiftelsen icke inom provinsen Skåne har någon kolportör».

Därefter valdes ordförande och sekreterare för det till följande dag utsatta allmänna diskussionsmötet. Till ordförande kallades brukspatron R. Ehrenborg, samt till sekreterare hrr K. Humble, A. v. Post och B. Wadström.

Vid anställd lottning, hvilka ledamöter nu första gången skulle ur styrelsen utgå, föllo lotterna på hrr P. M. Elmlad, K. Humble, G. F. Liljencrantz och T. Rudensköld. Sedan den sistnämnde anhållit att icke blifva återvald, utsågos till styrelseledamöter de tre förstnämnda och myntmästaren Seb. Tham. Till suppleanter

Louise Posse.

Aug. Alströmer.

Ch. von Platen.

Kronprinsessan Louise.

Efter ett porträtt, taget vid silverbröllopet 1894.

kallades: grefve T. Rudensköld, fabrikör L. P. Cronvall och hofkamreraren A. T. Welin.

Till styrelsens ordförande och vice ordförande för det kommande året utsågos hrr Adlercreutz och Elmblad.

Följande dag, den 10:de, hölls på för- och eftermiddagen diskussionsmöte i De la Croix's stora sal*) öfver nedan nämnda frågor, som förut offentliggjorts i de allmänna tidningarna. Diskussionen blef båda liflig och sakrik.

Den 1:sta diskussionsfrågan lydde: »*Hvilken är den ändamålsenligaste utvägen att till evangeliskt lif återväcka ett förvärldsligadt kyrkosamfund samt att sedan i möjligaste måtto förekomma dess återförvärldsligande?*»

De talare, som yttrade sig i anledning af denna fråga, voro prosten Ehrling från Brännkyrka, lektor P. M. Elmblad, boktryckaren S. A. Hedlund, kyrkoherden Hammar, kyrkoherden d:r Bergman, docenten O. F. Myrberg, skolläraren Filip Hierta och pastor P. A. Ahlberg, hvilkas yttranden här i korthet anföras.

Prosten Ehrling klandrade skarpt diskussionsämnets form, på grund af uttrycket: »förvärldsligadt kyrkosamfund». Ett förvärldsligadt kyrkosamfund vore, enligt talarens mening, ett sådant där icke blott medlemmarna voro världsligt sinnade utan äfven författningen okristlig, eller, såsom talaren närmare uttryckte sig, där »köttets evangelium förkunnades och i kyrkorna uppfördes skådespel i stället för gudstjänster». Författningen i en kyrka kunde aldrig vara

---

*) I n. v. Svenska Industriföreningens hus vid Brunkebergs torg.

förvärldsligad, utan endast medlemmarna. Och härvid lade tal. mycken vikt på det påståendet, att »kyrkan icke utgjordes på något sätt af själfva medlemmarna, utan af det som höll medlemmarna tillsammans». Härefter kom tal. öfver till frågan om det lämpligaste sättet att upphjälpa en kyrka, hvars medlemmar blifvit förvärldsligade, och uttryckte sin förvåning öfver att någon fråga om detta medel kunnat väckas. Finnes det då något annat medel än det som står i den tredje trosartikeln: »Jag tror på en helig allmänlig kyrka». Tal. uppmanade att stanna inom denna heliga allmänliga kyrka, samt anbefalldes såsom det enda medlet att åstadkomma en hälsosam förbättring, det att ödmjukt böja sig för den Helige Ande och i öfrigt verka genom god föresyn, genom vördnad för kyrkans moderliga anstalter och genom bemödandet att varna de obetänksamma och hålla dem tillbaka. Tal. öfvergick sedan till frågan om tillståndet inom den svenska kyrkan, och medgaf att det var behäftadt med många och stora skröpligheter, måhända »ålderdomsskröpligheter»; men, så tillade talaren, »är icke den svenska kyrkan den moder, som oss alla födt och fostrat, och förtjänar denna kyrka då att sparkas och bespottas af sina egna barn? Då är det bättre att säga till henne: du är väl skröplig, men jag vill dock bära dig på mina armar». Rådde »stormlöparena» att besinna sig, medan tid vore.

Lektor Elmblad erinrade den föregående talaren om Augsburgiska Bekännelsens definition af kyrkan såsom »de heligas samfund», och visade huru denne, som undrat öfver att frågan om medlet till kyrkans återupplifvande kunnat göras, själf icke kunnat undgå att i detta afseende föreslå en utväg.

Prosten Ehrling ville icke medgifva, att han föreslagit någon utväg till kyrkans upplifvande; han hade endast

velat varna. Förmanade ännu en gång att hedra kyrkan såsom vår moder.

Boktryckaren Hedlund ansåg själfva institutionerna inom kyrkan förvärldsligade, och anförde såsom bevis därpå tvångsätgärderna mot olika tänkande, prästerskapets öfverhopande med världsliga bestyr, med mera som talaren icke nu ansåg lämpligt att uppräknas. Det närmaste medlet till kyrkans upphjälpande vore, att dessa institutioner reformerades. Huru detta skulle ske, därom vore meningarna delade, i det några ville öka prästerskapets makt, andra bereda en större frihet åt församlingen; i hvilket fall som helst kunde man ju allt för väl yrka på reformer inom kyrkan, utan att därmed tillfoga henne några sparkar. Den andra häfstången vore ordet, det talade så väl som det skrifna, och här vidrörde tal. kortligen Fosterlandstiftelsens verksamhet, utan att dock närmare uppehålla sig vid detta ämne.

Prosten Ehrling ville *icke försvara* de hårda åtgärderna mot separatister och andra, men påstod att dessa icke härrörde från kyrkan, som aldrig förföljt eller skadat några af sina barn, utan från *staten* som hade sina rättigheter att upprätthålla. Missförstod den föregående talaren, såsom skulle han ha yrkat på att prästerskapet och kyrkoråden måtte få makt att bötfälla m. m. för andeliga förseelser. Medgaf att prästernas öfverhopande med världsliga bestyr var en olägenhet, men anmärkte att denna olägenhet vore rätt svår att afhjälpa, samt föreslog slutligen inrättandet af en kompromiss för afgörandet af åtskilliga frågor.

Kyrkoherden Hammar instämde med prosten Ehrling, att uttrycket kyrkosamfund i tesen icke blott borde förstås om de enskilda medlemmarna, utan äfven om samfundsinrättningarna och med särskildt afseende på vår svenska lutherska kyrka. Om denna kyrkas förvärldsligande vore

meningarna delade, och detta härrörde till en del af missförstånd, da man t. ex. kunde förstå ordet så, som innebure det att alla medlemmarna skulle vara förvärldsligade. Hemställde huruvida det icke i Sverige funnes något som kallas för »värld» i bibelns och katekesens mening. Och hvar funnes da i Sverige hela denna »värld», om icke just inom kyrkan, som ju dock skulle vara »de heligas samfund». Om någon ville säga, att »världen» i denna mening icke tillhörde kyrkan utan det borgerliga samfundet, så hade tal. ingenting däremot; då blefve endast fråga om, *huru man skulle förmå denna värld att lyssna till Guds ord.* Talaren anställde sedan en jämförelse mellan kyrkans och statens styrelseförfattning, såsom bevis på att den förra i ett annat afseende kunde kallas förvärldsligad. Den föregående talaren hade förgätit, att kyrkolagen själf innehåller hårda staffbestämmelser, och att det drifvande motivet i den samma är alldeles lika med den borgerliga lagens: »om någon bryter häremot, så gånge så eller så». Jämförde prästbildningen och det prästerliga befordringssättet med den juridiska bildningen och befordringsväsendet inom vårt land, anmärkande i förbigående huruledes »stiftstidningen» i talarens landsort, så långt han kunde minnas, icke meddelat en enda bit af *andligt* innehåll utan endast idel kyrkliga och världsliga notiser. Fann af alla dessa skäl, att Fosterlandstiftelsens komité haft rätt att kalla vårt kyrkosamfund »förvärldsligadt»; men anmärkte, huruledes inom det samma dock funnes något, som icke vore af denna världen». Vår kyrka hade en *bekännelse*, som äfven af icke-lutheraner erkändes såsom den bästa och yppersta, den hade ett *rent Guds ord* och *rena sakrament*. Detta vore den gudomliga sidan i kyrkan. Men lika som ordet hade icke blott en gudomlig, utan äfven en mänsklig sida, så förhölle det sig äfven med kyr-

kan; och kyrkans mänskliga sida borde, i likhet med ordets, lika litet under- som öfverskattas. Det senare skedde, om man ville reformera kyrkan genom att blott ändra dess yttre lagar; det förra, om man förklarade, att den yttre kyrkoförfattningen vore likgiltig och endast yrkade på evangelii predikande. Det måste dock vara personer, som predika evangelium, och dessa måste utses på ett eller annat sätt, som kan vara sämre eller bättre.

Kyrkoherden d:r Bergman erinrade om striden angående »kyrkans begrepp» mellan tvänne professorer, den ene i Uppsala, den andre i Lund, och trodde svårigheterna i detta ämne härröra hufvudsakligen däraf, att ordet kyrka vore en obiblisk benämning. Fann det icke oriktigare att tala om en förvärldsligad kyrka, än om en förvärldsligad och oandlig människa. Men tal. gaf likväl prosten Ehrling rätt däruti, att många nyväckta människor vid åsynen af det onda inom kyrkan kunde gå för långt i sin ifver och verkligen »spotta sin moder i ansiktet», hvarpå talaren själf utgjorde ett exempel, som fordom kallat kyrkan för ett Babel. Erkände att det dock var en stor Guds nåd att icke vara född i Hindostan eller Kina utan i ett kristligt land, och lofvade att hädanefter samverka med Stiftelsen till kyrkans sanna utvecklings befrämjande.

Prosten Ehrling sade sig, i det som nyss blifvit yttradt, igenkänna »ett visst partis» åsikter. Kunde ej gilla mycket af hvad han fått höra, framför allt ej själfva sättet hvarpå det blifvit framfördt. *Världen* kunde ingalunda kallas »en ingrediens af kyrkan», och äfven om alla kyrkans medlemmar vore andligt döda, vore kyrkan dock därmed icke död, emedan Herren lofvat att — »hvar två eller tre äro församlade i hans namn, där vill han vara midt ibland dem».

Fann mycket vågadt i kyrkoherden Hammars yttranden, men hembar däremot sin tacksägelse till d:r Bergman, hvilken han uppriktigt fagnade sig åt att nu ha erhållit till bundsförvandt.

Docenten Myrberg ansåg, att diskussionen hittills mest rört sig omkring inledningsfrågor, som visserligen vore af den största vikt, men dock enligt talarens förmenande icke varit afsedda i det af Fosterlandstiftelsen framställda ämnet; tal. hade nu af ingen annan orsak begärt ordet, än för att inleda diskussionen på sitt egentliga ämne. Ville dock, medan han hade ordet, begagna sig däraf för att i sin mån söka vid detta tillfälle afskära det vidare tvistandet angående kyrkans begrepp. Antingen man, *med* skriften, uppfattade kyrkan såsom de heligas samfund eller, *mot* skriften, utginge från den yttre institutionen vid bestämmandet af detta ords betydelse, kunde man i båda fallen med rätta tala om «en kyrka som vore förvärldsligad». En kyrka blefve förvärldsligad, i den mån hon mer och mer närmade sig den punkten, då hon upphörde att vara *kyrka*. Hade denna punkt blifvit uppnådd, då vore det ju äfven klart, att kyrkan upphört att vara till; men mellan detta högsta stadium af kyrkligt fördärf och den bästa möjliga kyrka funnos åtskilliga mellanstadier af kyrkligt fördärf, och det kunde icke inses, hvarför icke äfven ett sådant tillstånd skulle kunna uttryckas genom ordet: «kyrkans förvärldsligande». Vore det nu erkändt, att vår kyrka i denna mening vore mer eller mindre förvärldsligad, då blefve frågan den, hvilka medel som böra användas för att tillvägbringa hennes helbrägdagörelse. Utginge man vid besvarandet af denna fråga från den yttre samfundsinnrättningens synpunkt, så bestode medlen däruti, att denna innrättning allt bättre och bättre grundades på Guds rena och klara ord och att bristerna i

författningen allt mer blefvo afhjelpna; utginge man åter från de enskilda samfundsmedlemmarna, så bestode det i arbetet på dessas kristliga pånyttfödelse. Vår församling kunde tacka Gud för det den hade en lära och bekännelse, mera ren och fullkomlig än något annat kyrkosamfunds, och i *detta* afseende vore väl utveckling, men ingen reformation af nöden. Hvad de båda andra omständigheterna beträffade, så lade tal. en stor vikt på författningens reformerande, emedan de yttre kyrkoinrättningarna alltid utöfvade ett större eller mindre uppfostrande inflytande. Men tal. ansåg dock att införandet af nya institutioner borde hålla jämna steg med det religiösa lifvets eget fortskridande, emedan de eljest kunde blifva blotta döda former. Den största vikten lade dock tal. på *individernas* kristliga pånyttfödelse, emedan den vore syftmålet med det hela, och om detta mål icke uppnåddes, alltsammans vore förfeladt. Denna pånyttfödelse kunde endast tillvägbringas genom Guds ord. Och då Fosterlandstiftelsen hade gjort spridningen af detta ord till din särskilda uppgift, önskade talaren att diskussionen mer än förut måtte komma att röra sig omkring denna sak.

Skolläraren Hierta framställde angelägenheten däraf att ordet förkunnades helt, så att evangelium icke på ett skadligt sätt blefve söndradt från lagen, hvarigenom salighetens väg komme att framstå i en falsk dager.

D:r Bergman protesterade mot prostens Ehrlings uppfattning af hans ord, såsom skulle dessa hafva inneburit ett bifall till Ehrlings åsikter öfver hufvud.

Pastor Ahlberg återupptog frågan om kyrkans förvärldsligande och framställde i ett längre föredrag de olika bevisen på det samma, tillika fästade blicken på de profetiska förutsägelserna angående de yttersta tidernas, till-

stånd. Anmärkte mot prosten Ehrling, att icke kyrkan, utan den himmelske Fadren har »födt oss till sina barn», och att den, som säger kyrkan huru hon har syndat, lika litet handlar orätt som barnet, då det säger till en febersjuk moder att hon har feber; samt erinrade huru den affälliga kyrkan måste vida strängare bedömas än den, som aldrig har förstått sanningen. Skall vår kyrka kunna bli bättre, måste hon framför allt öfvergifva den högmodiga själfbelåtenhet, med hvilken allt för många af hennes målsmän bland prästerna brösta sig och ropa: »Här är Herrens tempel, här är Herrens tempel!» Hon bör i stället ångerfull falla till Jesu fötter i syndabekännelse och bön, samt lära sig att försaka världsliga tvångsmedel m. m. — I öfrigt beror hennes återupplifvande af Herren själf, hvilken händer icke äro bundna att blott begagna sig af präster, utan som begagnar hvilka redskap han för godt finner. Talaren slutade med att uppläsa några punkter, framställda på ett enskildt prästmöte i Småland, som innehöllo några närmare förslag i samma syfte.

På kyrkoherden Hammars förslag antogs såsom resultat af öfverläggningen öfver det första ämnet följande: »Att man icke på grund af kyrkosamfundets förvärldsligande bör därutur utträda, när man står på samma lärogrund och bekännelse; men att man bör söka att få Guds ord allestädes rätt förkunnadt och sakramenten utdelade i öfverensstämmelse med Kristi bud, samt slutligen att man bör bemöda sig om att få kyrkans stadgar så förändrade, att de icke hindra lärans spridning i denna syftning.»*)

Utom dessa diskussionsmöten höllos hvarje morgon, eftermiddag och afton i Betlehemskyrkan bibelbetraktelser och bön af olika predikanter, präster och

*) För diskussionen öfver de två följande frågorna redogöres i »dagboksbladen» längre fram, sid. 235.

Olof Hedengren. 1854.

Kristina Nilsson. 1872.

Gunnar Wennerberg. 1879.

lekmän. Det kändes en stark och varm andens enhet mellan alla trosbröderna; och man förstod klart, att så länge de pånyttfödda prästerna och de af hjärtat troende lekmännen »äro ett» och *hålla tillsammans*, skall evangelium få en rik framgång i vårt land. Därför skall nog, såsom Hammar yttrade, »själafiendens förnämsta sträfvan här-efter gå ut på att söndra dessa två ifrån hvarandra. Han skall söka att göra lekmännen prästfientliga och söka komma de i tron verkligt stående prästerna att mera sluta sig till sina andligt döda ämbetsbröder än till de lefvande, trosvarma lekmännen. Om han lyckas i detta, då skall man icke länge kunna sjunga: »Än står stenen i grönan dal!» Men låtom oss hoppas, att *Guds ande* skall få »skilja fåren från getterna» bland dem som kallas fårens herdar, och att de äkta lammen allt fort skola förmå igenkänna den sanna herderösten och »icke följa de främmande», om dessa än ha fått de allra högsta betyg i alla examina».

På aftonen den sista mötesdagen voro många af deltagarne — bland andra d:r Bergman och H. B. Hammar — inbjudna till grosshandlaren C., som då bodde i f. d. holländska kyrkans hus vid S:t Paulsgatan. Aftonen förflöt under lifliga samtal, därvid i synnerhet Hammar glänste genom sina lika varmhjärtade som snillrika yttranden, ehuru han stundom framställde sina åsikter i paradoxens form. Så t. ex. hade den gamle lagman C—l nyss yttrat: »Ack, att Gud gäfve oss en rätt kristlig konung, som utan människofruktan bekände sin

tro på Herren Kristus och helt bröte med all synd och världsväsen!» Då inföll Hammar: »Nej, därifrån må Gud nådeligen bevara oss!» När alla härvid häpnade och med undran frågade hvad han menade, fortsatte Hammar: »Nog unnar jag konungar att varda gudfruktiga och frälsas från fördömsen. Så länge dock den sanna kristendomen (såsom dess lott i alla tider varit) är af denna världens mäktiga och lärda föraktad, smäddad och kanske förföljd, så länge skall det öfvervägande antalet af dess bekännare utgöras af verkligt troende människor. Men om konungen blefve from, då blefve kristendomen snart »modern»; då kunde det komma att höra till »god ton» att vara läsare, och då finge vi en så stor mängd skrymtare, att det hela snart fölle sönder. Därför skola vi vara bättre tjänta med en konung som, om han än icke *ännu* är en bekännande kristen, dock är vänligt sinnad mot oss samt skyddar oss mot både prästernas och statens våld och förföljelse. Då skall Guds rike gå säkrare framåt, än om vi hade en varmt bekännande kristen på tronen.»

Ehuru invändningar ännu gjordes mot dessa Hammars åsikter, blef dock hans yttrande efter denna förklaring ej mer *så* häpnadsväckande som det i början hade förefallit de allra flesta.

»Ljusa minnen.»

I.

En hvar ibland oss lärer väl under sin pilgrimsgång genom denna värld ha fått »båd' ondt och godt erfara». Mörka minnen finnas förvisso, som kanske länge nog kastat sina skuggor öfver lefnadsvägen, mörka genom vår egen synd eller genom andra människors ondska, och det fordras en ödmjuk tro för att då kunna fasthålla Herrens löfte: »För dem som älska Gud *samverkar allting till godo*». — Men säkerligen ha vi också många ljusa minnen, från hvilka genom hela vårt lif strålar ett återsken af Guds och människors godhet. Sådana hågkomster äro värmande ljusbringare — ej blott för dem som för det mesta »vandra i medvind», utan ännu mer för dem som under lifvets gång fått känna mer af kärlekslöshetens kalla nordanvind än af lyckans och vänskapens sunnanfläktar. Dylika ljusa minnen uppfordra kraftigt till tacksamhet, till bättring inför Gud och till sinnets förnyelse. Och just med särskildt afseende härpå manar skriften: »Förgät icke hvad godt Herren har gjort dig», och »förstå att Guds godhet vill föra dig till bättring!»

Både ställen och personer samverka vid bildandet af våra minnen. David såsom konung erinrade sig ofta sin barndoms och ungdoms lyckliga tid i Betlehems nejder, så ock Guds underbara beskydd och hjälp under de år, då Goliats besegrare måste såsom flykting irra omkring i Juda öken. Han glömde icke heller Simeis smädelser, dem han i ödmjukhet tog såsom sända af Gud: »Herren har budit Simei att småda David». Men ännu mindre kunde han någonsin förgäta Jonatans vänskap, Abigails kärlek eller troheten hos de tre hjältarne, af hvilka en hvar var villig att för hans skull sätta sitt lif på spel.

Herren Kristus själf, på aftonen före sin stora lidandesdag, erinrade om sina lärjungars trofasthet, med de nådefulla ord som förvisso sedan fyllde lärjungarnes hjärtan med oförgätlig 'salig blygsel'. Han yttrade då: »I ären de, som hafva *förblifvit* hos mig i mina frestelser och jag öfverlåter ett rike åt eder». Några timmar därefter i den stora sällningens» stund -- öfvergåfvo alla lärjungarne honom och flydde. Men de samlades sedermera anyo, när sällningen var öfverstånden, kring hans kors och namn, samt bekände honom sedan troget intill döden. »Kom ihåg Jesus Kristus!»

Lukas anför i sina dagboksanteckningar*) många drag ur Pauli lefnad, hvilka visa huru den store aposteln var känslig för både kärlek och hat samt väl ihågkom

---

* Apostl.-g. 27: 3, 7, 27, m. fl. Evangelisten har härvid tydligen antecknat dag efter dag, stundom med några dagars uppehåll.

de ställen och personer som bragt honom smärta, men ännu mer dem, hvilka låtit honom få erfara glädje och kärlek. Och äfven i Pauli bref läsa vi på många ställen om dylika hågkomster. Samme apostel, som från *en* synpunkt uppfordrar oss att »förgäta det tillryggalagda och sträcka oss efter det som är framför», manar litet emellan från en annan synpunkt till att vara tacksam för hvad man under lefnadsloppet fått erfara, — huru skall man kunna rätt tacka för det man glömt? — och att erinra sig forna tider samt *lära* af dem. Gal. 3: 1; 4: 14 m. fl. Och han själf hade icke förgätit sin Herres ständiga trofasthet under de flydda åren, ej heller människors olika handlingssätt mot honom.*) Men alla dessa minnen, särskildt de ljusa, manade honom blott allt mer till att »fara efter att fatta Kristus och jaga mot målet».

Äfven Luther, Arndt, Scriwer, Flattich, Bengel, Schartau, Sellergren, Rosenius, Fjellstedt, Funcke och andra lärare ha i sina skrifter eller bref gifvit liknande erinringar från deras lefnadshistorias rika erfarenhet.

Men icke blott dessa kyrkans »stormän» utan ock de flesta af hennes ringare »levande lemmar», gömma bland sina minnen från flydda år mången händelse, som utgör bevis på Guds godhet och trofasta tuktan eller på hans underbara makt att hjälpa i nöd. Allt sådant skall visserligen i evigheten blifva uppenbaradt och i sin

*) Se t. ex. 1 Kor. 2: 3; 4: 3, 4, 5, 10, 13; 16: 18. 2 Kor. 2: 12, 15, 17; 6: 8, 11; 10: 8, 10; 12: 4, 7, 10, 11. Gal 2: 9, 12; 4: 14, 15; 6: 1, 17. Filipp. 1: 12; 2: 12, 27; 4: 10, 14, 15. 1 Tess. 1: 2, 5, 9; 3: 7. 2 Tim. 1: 15, 16; 3: 10, 11, 12; 4: 10, 14, 16, 17; m. fl.

mån bidra till den eviga lofsången; men mycket därpå kunde dock redan på jorden böra blifva känt, till Guds namns ära och till människors gagn eller tröst.

I andra länder, särskildt England och Tyskland, är därför mycket vanligt, att kristna män och kvinnor offentliggöra sådana händelser, i religiösa tidningar eller i särskildt utgifna broschyrer. Ty »också en liten fågel kan sjunga till Herrens ära». Om vi söka att i någon mån kunna förhärliga *honom*, hans nådesunder, hans sätt att fostra sin församling, sin af värld och fariseer föraktade och smädade »lilla hjord» — så är det en handling, som liknar den i evangelierna skildrade tilldragelsen med alabasterflaskan. Och äfven om följden därpå för oss skulle blifva den samma som där omtalas, nämligen att »de gjorde förebråelser» (Joh. 12: 4) och »blefvo misslynta», så skall Herren själf i rätta stunden taga också oss i försvar. Mark. 14: 6.

Därför fortsätter jag — med samma frimodighet som hittills — att berätta så mycket af min lefnads minnen, som mig förunnas tid och krafter att medhinna.

II.

En af de ljusaste bland alla mina hågkomster är minnet af *Stensuäs* och den släkt af ädlingar, i bästa mening, som jag där fick lära känna.

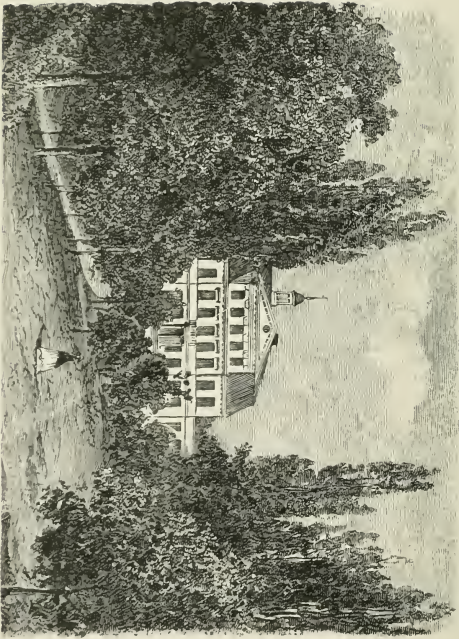
Stensuäs säteri är beläget i Ukna socken, N. Tjust härad af Linköpings län. Egendomen är icke så särdeles stor, men utmärkt vacker. Den prydliga hufvud-

byggnaden, flankerad af tvänne flyglar, ligger på en höjdslutning vid norra sidan af Storsjön. Helt nära intill boningshuset vidtager en vacker park, som sträcker sig ned till sjön, hvars vackra stränder synas vidt omkring.

Men ett ställe får ej sin bästa hägkomst blott genom sin egen skönhet, utan ännu mer af karaktären hos dem som bebo det samma. Och blott ytterst sällan har jag under hela min lefnad träffat en familj, så i fullaste mening *ädel*, *kristlig* och *harmonisk* som den greffliga släkt Stackelberg, hvilken på 1850—60:talet bebodde Stensnäs, där jag den tiden ofta gästade.

Familjen bestod då af »gamle grefven», hans son den yngre grefve Adolf med sin hustru, grefvinnan Honorine, född Adelsvärd, deras fyra barn: en son och tre unga flickor, samt »gamle grefvens» tvänne döttrar, fröknarna Adèle och Eva Stackelberg. Jag vill försöka att i korthet skildra mina intryck af dessa personer, och börjar då, såsom naturligt är, med familjens äldste medlem.

Öfverstekammarjunkaren grefve *Karl Adolf Louis Stackelberg*, son af öfversten Adolf Fredrik St. och Louise De Geer, var född på Löfsund i Södermanland den 27 augusti 1774. Sin barndom tillbragte han hos farfadern, generalen grefve Walter Reinhold St., på herresätet Malma i Södermanland, vårdad af en kristligt sinnad faster, som tidigt gjorde honom bekant med »barnens bästa vän». Redan vid 15 års ålder blef han, enligt den tidens sed, skickad till utlandet att där få sin uppfostran fullkomnad.

Stenshus på Isåntallet. Teckning af professor P. D. Holm.

Fritz Stackelberg.

Adolf Stackelberg.

Adolf von Koch.

Karl Adolf Ludvig Stackelberg.

1

2

1. Ingeborg Wahlberg, f. v. Düben. 2. Anna Posse.

F. L. Fristedt. Stalbon. Volker. Otto Witt. J. F. Ljungqvist.
Bilder från Svenska kyrkans mission i S. Afrika.

Vorden ung man och »fulländad kavaljer» var greve St. en tid anställd vid —ska hofvet i Tyskland. Där inträffade något, som sedermera blef af stor betydelse för hans andliga lifs utveckling. Hans skönhet och i allo ridderliga väsen fäste vid honom en furstinnas varmaste kärlek, och äfven han drogs djupt till henne. Men — den tiden tilläts ingenstädes en prinsessa att gifta sig »under sitt stånd».

Så snart greve S. visste att hans kärlek var besvarad, insåg han också genast sin plikt att återvända till Sverige. Men den smärta, han därvid erfor, blef i Guds hand ett medel att drifva honom närmare till sin Frälsare.

I Sverige blef greve Stackelberg anställd som kavaljer hos hertig Fredrik Adolf af Östergötland; sedan ryttmästare vid lifgardet till häst och kammarherre samt slutligen öfverstekammarjunkare 1825. *)

År 1804 ingick greve St. äktenskap med Eva Sofia Adelsvärd från Adelsnäs och bosatte sig på sin egendom Almnäs i Västergötland. Här utvecklade sig hans tidigt väckta andliga sinne till ett varmt kristligt lif, och han fick blifva medlet i Guds hand till också sin makas omvändelse. Nu började de att dagligen omkring ordet samla sina barn och tjänare samt äfven besökande vän-

---

*) Såsom ett bevis huru högt nordstjärneorden den tiden skattades, må här anföras, att likasom Linné aldrig hann högre än till riddaregraden af denna orden, så blef ock greve St. först 1826 *såsom öfverstekammarjunkare* utnämnd till riddare af nyssnämnda orden, och blef aldrig mer på den vägen. Numera skulle en så högt uppsatt man anses »totalt förbigången», om han ej vore minst kommandör af en orden.

ner; och så blef detta adelshem en fyrbåk, från hvilken evangeliij ljus lyste i den *då* så mörka natten.

Första gången jag råkade »gamle grefven» var 1851 på Tyresö hos hans äldste son, grefve Fritz St., gift med Adamina Reutersköld. Jag var då ännu främmande för Guds rikets angelägenheter och »förstod intet af hvad Guds ande tillhör». Därför, ehuru den gamles vördnadsväckande gestalt mycket imponerade, kände jag mig ej dragen till den åldrige »läsaregrefven». Hans samtal voro, såsom skriften bjuder, »alltid vänliga, men kryddade med salt». Det fick jag erfara redan vid vårt första sammanträffande. Han plögade ofta komma och åhöra mina lektioner med grefve August St., samt sade då alltid några uppmuntrande ord både till mig och till min elev. En eftermiddag kom han in, när jag satt ensam på mitt rum och läste Andersens nyss utkomna bok »I Sverige.» Där förekommer, som bekant, en berättelse som allegoriskt framställer läran om »apokatastasis» eller allas frälsning. Gamle grefven varnade mig för den farliga villfarelsen. Jag, som då var alldeles okunnig i skriften, försvarade Andersens åsikt. Under det samtal, som häraf uppstod, fick jag — för första gången, höra en person ärligt men kärleksfullt säga mig den sanningen, att »fastän jag vore en hygglig och i borgerligt afseende oförvitlig ung person, så var jag dock inför Gud ännu en oomvänd och opånyttfödd syndare, som icke hos Herren sökt, än mindre mottagit syndernas förlåtelse och *andligt lif*; tvärtom var jag ännu

ett världens barn, som vandrade på »den breda vägen» till förtappelse. Men äfven jag vore ännu ett föremål för Guds kärlek och kallande nåd; om jag ej *stode emot* Guds ande, skulle äfven jag blifva frälst!» — Sådana ord smakade ej min gamle Adam, utan jag tyckte då att den eljest i allo så noble grefven var ganska »dömande och kärlekslös».

Men 1855 lärde jag på Stensnäs att rätt känna och älska grefve St. — Han hade året förut firat sitt guldbröllop, samt kort därefter sett sin trogna maka med stor frid gå hem till det himmelska bröllopet. Han var vid fyllda 80 år ännu en skön kraftig man med vördnadsbudande, nästan kunglig hållning, men på samma gång med så mycken varm kärlek i ord och blick, att hvarje för Guds ande öppet sinne måste känna sig draget till honom.

Han omfattade mig genast från början med förtroende och ynnestfull vänskap, och dessa fick jag ostörda behålla ända intill hans saliga död 1859. — När ärkebiskop Reuterdahl år 1857 ånyo vägrade att prästviga mig, »emedan jag tillhörde Evang. Fosterlandstiftelsen», blef gamle grefve St. mycket upprörd däröfver. Han frågade mig, om jag ville blifva hans huspredikant, samt inlämnade efter mitt jakande svar en ansökan därom till Linköpings domkapitel. Biskop Bring skref då först enskildt ett mycket artigt svar till grefven, af innehåll att biskopen visserligen ej hade någonting att anmärka mot min person, men att han likväl måste afslå grefvens

Adolf Stackelberg jr.
1870.

August Malmström
1883.

ansökan, af samma skäl som hade kommit ärkebiskop Reuterdahl att vägra min ordination. Detta afslag gick grefven djupt till sinnes, och det var honom icke lätt att helt förlåta det.

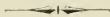
Uppfödd i, samt under hela sin lefnad van vid aristokratiska föreställningar hade »gamle grefven» stundom svårt att förlika sig med nyare tiders mera demokratiska åsikter, åt hvilka däremot hans son och trosfrände »unge grefven» afgjordt lutade. En dag, då den å dessa trakter mycket bekante och värderade lekmannapredikanten J—n kom på besök, mottogs han af unge greve Adolf med öppna armar och omfamnades hjärtligt. När gamle grefven från sitt flygelfönster såg detta, sade han till mig: »Jag vet och inser, att Adolf handlar rätt; men det kostar på mitt gamla aristokathjärta att se min son så där förtrolig med en torpareson. Tror pastorn dock icke, att Herren skall förlåta mig äfven detta, när jag bekänner det som en kvarlefva af mitt gamla högmod?»

Gamle grefven var också mycket ordentlig, stundom nästan litet pedantiskt noga. En dag, då han väntades på besök till Tyresö, sade grefvinnan Adamine på förhand till mig, ang. ett vid gardinuppsättning begånget litet misstag: »Magistern skall få se, att inom tio minuter skall svärfar ha märkt och påpekat det där felet.» Och mycket riktigt — inom fem minuter efter sitt inträde hade grefven upptäckt och påpekat felet. Men detta skedde med så mycken nobel vänlighet, att aldrig någon kunde känna sig sårad vid hans tillrättavisningar.

Han hade varit mycket förmögen och ägt det ståtliga herregodset Almnäs nära Hjo, men hade genom oförsedda motgångar förlorat en stor del af hvad han ägde, samt bodde nu hos sin son, grefve Adolf, i den ena flygeln vid Stensnäs. Dessa förluster hade dock han burit såsom en man och en kristen. Ty han var en af dessa få rika, hvilka, enligt den gamle kyrkofadrens ord, »äro herrar öfver sin egendom, icke dess slafvar; hvilka ej låta sin själ uppgå i ägodelarna, utan alltid söka att med dem främja god och gudomlig verksamhet, och som med jämnmod bära rikedomens förlust, när den beröfvas dem». Han var en rik, som var fattig i anden, som därför kunde »ärfva himmelriket och ingå i lifvet».

Att samtala med gamle grefven var ett verkligt nöje, på samma gång som det alltid lämnade rik behållning. Ägande den finaste bildning, berest, lika hemmastad i historia och konst som i politik och kyrkliga frågor, kunde grefve St. lämpa sig efter hvars och ens olika ståndpunkt. Men hvem han än underhöll sig med, så förstod han alltid att förr eller senare leda samtalet in på själfva hufvudfrågan om Kristi kärlek och om själens frälsning.

Så vandrade »gamle grefven» sitt lif fram som en *verklig ädling*, en riddersman af gamla stammen, och därjämte som ett troget sanningens vittne, »en god Jesu Kristi stridsman». Såsom han bekänt sin Herre i lifvet, så vittnade han äfven i det sista. *Och Herren bekände sig då härligt till sin tjänare.* — Däröfver mera i det följande.

**En resa till Stensnäs,
och ett kyrkligt möte därstädes 1861.**

I början af juni 1861 erhöll jag åter bref från grefve Adolf Stackelberg, med broderlig begäran att jag måtte komma till Stensnäs på ett möte för kyrkliga angelägenheter den 19:de och 20:de augusti, i sällskap med Rosenius, Fjellstedt, Ahlberg, Östberg, Lammers från Norge m. fl. Med glädje gafs mitt svar, att jag, om icke Gud sände något hinder, skulle komma på utsatt dag.

Från början var det Rosenii och min afsikt, att vi skulle följas åt ända från Stockholm. Men — den 10:de juni inträffade den vördade doktor Emanuelsons bröllop med änkefru Selma Laurin, vid hvilket G. B:w och jag voro marskalkar, hvarom redan är nämndt i föregående del.

Dagen efter bröllopet inbjödos G. B—w och jag att i början af augusti gästa de nygifta i Hellestads prästgård. G. B:w kunde dock icke komma förr än den 17:de augusti. Men för min del uppgjordes, att jag på vägen till Stensnäsmötet skulle först besöka Hellestad och stanna där en vecka, samt att Rosenius och jag

sedan skulle den 17:de mötas i Norrköping för att därifrån gemensamt fortsätta till Stensnäs.

Under dagarna från den 7:de till och med den 15:de augusti befann jag mig därför i Hellestads gästfria hertdjäll och röntede där mycken välvilja af både äldre och yngre inom familjen, bland hvilka nu äfven var doktorinnan E:n's fader, den åldrige lagman K. G. C—l, som då en tid vistades i prostgården. Dit kommo äfven på tillfälliga besök andra släktingar, vänner och grannar, såsom grefve M. på S., baron L—t's, R—r's, fru Amelie H—g m. fl., så att där var ganska lifligt. Tiden förflöt under arbete, goda samtal, utflykter i vagn samt båtfärder på ån. Morgon och afton hölls bibelläsning och bön, en god kristlig sed som den tiden icke var vanlig i alla prästhus.

Söndagen den 11:te augusti fick jag i H—ds kyrka höra en synnerligen god och evangelisk predikan af den åldrige, men ännu så lifskraftige prosten E., som sedermera äfven hade mig fram att vid flera tillfällen vittna om det gamla, goda ordet, som »aldrig föråldras men evigt är nytt». Så t. ex. besökte vi den 13:de fattighuset; den 14:de höll jag bibelförklaring i Tjällmo kyrka, den 15:de vid Nältorp o. s. v. — Blott *en* omständighet störde något litet den eljest allt fort gemensamma harmonien; men just denna omständighet skulle längre fram få betydelsefulla följder.

En vecka ilar fort i angenämt sällskap. Den 16:de måste jag säga farväl till mitt älskliga värdfolk.

Jag reste den dagen i vagn till Norrköping, där jag möttes af Rosenius och P. J. Johansson, i hvilkas sällskap jag tillbragte en mycket god afton hos arkitekten K. T. Malm, Norrköpings dåvarande »Cajus, hela församlingens värd». — Rosenius höll bibelförklaring i hans hem och ledde det därefter följande samtalet. Vi kände oss alla kraftigt styrkta i anden.

Den 17:de på morgonen råkade vi vid ångbåten »Transit II» broder G. B:w, som anländt från Stockholm och sedan reste ut till Hellestad. R:s, Lundmark och jag skulle däremot medfölja ångaren till Västervik. Under hela den färden hade vi förmånen af goda, lärorika samtal med R:s. (Med *honom* har jag i själfva verket aldrig haft andra samtal än sådana, under alla de år jag fick vara hans vän.) På ångbåten träffade vi den därstädes anställde maskinisten Johansson, hvilken denna gång, såsom alltid, missionerade bland fördäckspassagerarne. Bland dessa befann sig äfven den bekante spelmannen »blinde Kalle» från Stockholm. — Johansson bad denne att spela en psalm. Detta skedde, hvilket gaf anledning till ett uppträde. En läserifientlig man, som ej ens tålde att höra *en psalm*, sökte nu tysta »blinde Kalle». Men flertalet af passagerarne ställde sig på Johanssons sida och tillsade psalmhataren att gå sin väg, om han ej ville höra på. Sedan J. en stund talat med dem, bådo de honom läsa något ur bibeln för dem.

I Västervik bjödos vi att bo hos byggmästaren Jonsson. På aftonen höll R. en dyrbar bibelförklaring,

h varefter han bad mig avsluta med bön. Vi sammanträffade där med många varma och andefriska trosyskon, handlanden Fredriksson, byggmästar S—n, brukspatron D., m. fl. Lifliga samtal och uppmuntrande sånger till långt fram på aftonen. Se Apostl.-g. 20: 7.

Följande förmiddag hörde vi i stadens kyrka en god, uppbygglig predikan af pastor primarius d:r Fallenius från Stockholm. På e. m. predikade jag i samma kyrka. — Efter ännu ett par timmars kär samvaro med Västerviksbröderna afreste R. och jag sent på aftonen med en mycket liten ångbåt till Gamleby, där V:vännerna skriftligen hade beställt oss nattlogis hos en af därvarande bröder, som skulle möta vid bryggan.

Vår korta sjöfärd i den sena aftonstunden var obeskripligt angenäm. Visserligen var det ganska kallt att sitta på den öppna, odäckade ångbåten; men till ersättning hade vi det härligaste månsken, som lät de vackra stränderna framträda i egendomligt skön belysning. Rosenius, med sitt för naturens skönhet öppna sinne, blef däraf ovanligt upplifvad, talade om Guds storhet i både nådens och naturens värld, samt berättade flera drag af Guds underbara styrelse, som han själf fått upplefva. Äfven jag föranleddes häraf att meddela några af de bevis, jag rönt af samma fadersomsorg. Så öfvergingo vi till att tala om våra erfarenheter i V:vik. Under samtalet med R. om allt hvad vi fått se och höra af Guds andes verk på denna ort, flöt tiden raskt undan; och fortare än vi tänkt var ångbåten framme vid Gamleby.

Vid vår framkomst väntade oss dock en öfverraskning, som först var ganska obehaglig, men hvilken sedan såsom genom ett Guds under byttes i varmaste tacksägelse och fröjd.

Jag har redan nämnt, att våra vänner i Västervik hade skrifvit till en broder i Gamleby, — en handlande där, som den tiden var detta ställes »värd» för resande bröder, — att han skulle möta oss vid ångbåten och hos sig gifva oss hem öfver natten, till dess vi på måndagen fortsatte resan till Stensnäs. Men — när vi nu anlände, fanns ingen oss till mötes. Den ena passageraren efter den andra mottogs af väntande anhöriga eller vänner; slutligen fanns ingen mer än vi kvar ombord, och ingen syntes på stranden. Nu började vi undra hvad detta kunde betyda; därtill kom, att vi hade förgätit namnet på vår blifvande värd, så att vi ej ens kunde fråga oss fram efter honom. Från ånbåtsbryggan var ett godt stycke väg upp till köpingen. Där kände vi ingen människa, ej heller visste ångbåtens kapten hvar någon handlande »läsare» bodde; dessutom försäkrade han oss, att »vid denna sena timme hade alla i Gamleby redan gått till hvila». Någon liggplats på ångbåten fanns ej att tillgå; men »om vi där ville tillbringa natten sittande på en af träsofforna, så vore det oss tillåtet».

Detta var just icke lockande utsikter, ty natten var mera kylig än eljest plägar vara vanligt vid denna tid på året; och både R. och jag voro blott försedda med

tunna sommaröfverrockar. R. sade därför: »Nu måste vi *bedja!*» Så skedde. Efter en fjärdedels timmes ytterligare väntan beslöto vi att gå fram till G—y och, så sent på natten det än var, söka finna reda på någon som ville öppna sitt hus för oss. Inom kort fingo vi erfara, att vår bön var hörd.

Om en stund fingo vi se två män, som kommo gående från köpingen. De stannade ett godt stycke från bryggan, men tycktes oafvändt betrakta ångbåten. Efter någon väntan gingo vi fram till dessa män och genom samtal med dem fingo vi reda på namnet på »församlingens värd» i G—y. Det var en handlande Larsson. Mannen, som föreföll mycket tillbakadragen, frågade nu å sin sida hvad vi kunde vilja L. Vid vårt svar att vi voro resande främlingar, som nyss kommit från Västervik och som hade väntat att af herr L. blifva mottagna och härbergerade, sporde oss mannen hvad vi hette. Då vi nu nämnde våra namn, blef den förut något kärfve och fåordige mannen likasom förvandlad och frågade, om vi vore »Pietistens» och »Budbärarens» redaktörer. På vårt jakande svar öppnade han sina armar, famntog först R. och sedan mig, samt omtalade att han just var den efterfrågade handlanden Larsson. Sedan sammanknäppte han sina händer och begynte tacka och lofva Herren.

Rosenius, som genast förstod att detta lofsägande framkallats genom någon särskild erfarenhet af Guds ledning, begärde nu en förklaring. Vi fingo då veta,

först att brefvet från Västervik icke framkommit, och sedan att Herren själf tagit vår sak om hand på ett nästan underbart sätt.

Handlanden L., som under somrarna med sin familj bodde på ett landställe ett stycke utanför Gamleby och aldrig om söndagarna brukade vara inne i köpingen, hade äfven den söndagen varit ute på landet samt vid vanlig tid gått till sängs. Men han, som eljest åtnjöt en synnerligen god sömn, hade denna afton icke kunnat sofva, utan känt en allt mer tilltagande oro och bestämda maningar att stiga upp ur bädden samt genast fara in till Gamleby. Gång på gång hade han tillbakavisat dessa maningar såsom dåraktiga fantasifoster, men de hade icke lämnat honom någon ro. Slutligen hade han föreställt sig, att de möjligen kunde vara 'aningar' om någon hotande eldsvåda eller kanske inbrott af tjuvar, eller något dylikt. Allt nog, han hade till slut måst stiga upp, kläda sig, spänna för sitt åkdon och fara in till Gamleby. När han kom dit, låg hela köpingen i sin goda ro, och ingen fara tycktes hota hvarken hans hem eller de öfrigas. Han ämnade då först fara tillbaka till landstället igen, i tanke att alltsammans blott varit ett gyckel af hans fantasi. Men då hade anden så tydligt sagt honom att det icke varit någon *lek*, utan en fullt allvarlig maning från Herren. När han likväl icke visste hvad han nu skulle företaga, hade han gått ned till ångbåtsbryggan, men ångbåten var ännu icke anländ. Han återvände då till sitt hem i köpingen och

gick där ånyo till sängs, men kunde icke heller nu sofva, utan drefs att ännu en gång kläda sig och gå ned till hamnen, utan att kunna begripa hvarför han så skulle göra. Men nu blef det honom uppenbart. Nu sågo också vi, med tack och pris till Herren, i allt detta en påtaglig ledning af den allvetande och allsmäktige Guden, hvilken så i stort som i smått sörjer för oss alla.*)

Nu fingo vi hos L. både aftonmåltid och nattlogis. Följande morgon hade L. hos sig sammankallat alla de af honom kända trossyskonen i G., och Rosenius höll för dem en mer än vanligt kraftig, trosstärkande bibelstund. Därefter omtalade handlanden L. hvad han den föregående aftonen hade erfarit; och vi tackade alla med stor glädje Herren för sanningen af äfven det löftet, som står i 1 Petr. 5: 7.

Från Gamleby foro vi med skjuts till Öfverum. Hade jag förut känt och älskat R. såsom broder, lärare och vän, så har jag under dessa dagar äfven lärt känna honom såsom *reskamrat*. Det är icke alla ens vänner, som kunna väl genomgå det profvet; men R. har varit det angenämaste resällskap, man kan önska sig: glad, vänlig och öppen för allt skönt, men städse »samlad» i Herren, och alltid färdig att af hvarje tilldragelse gifva

---

*) Denna underbara händelse gjorde på oss båda, och särskildt på Rosenius, ett djupt och varaktigt intryck; och R. plägade ofta omtala den i kretsen af vänner och bekanta såsom ett prof på, huru Gud leder och sörjer för oss, äfven när det för vårt öga ser omöjligt ut att finna vägen. Tilldragelsen är ock omtalad i Rosenii lefnadsteckning, första upplagan sid. 261, andra upplagan sid. 364.

någon osökt, god och uppbygglig tillämpning »till själens gagn och hjärtats hugnad».

Vid Öfverum hälsade vi Fjellstedt, som då var brukspredikant vid Ö., samt välkomnades hjärtligt af honom och hans familj. Dottern, fröken Maria Fj:dt, förde oss upp på ett berg, från hvilket man hade en vidsträckt härlig utsikt öfver hela den vackra nejden.

Fjellstedt medföljde oss nu till Stensnäs, där vi mottogos med öppna armar af nu »äldre» och »yngre» grefvarne med deras anförvandter samt af grefve Rudensköld, baron Alströmer, Elmblad, kyrkoh. Gustafsson, Östberg, Lammers och många andra bröder som anländt före oss.

Äfven pastor A. samt en dansk grundtvigian, teol. kandidat Kr—lle, som var informator på Tyllinge hos Rosenmüllers, hade förut infunnit sig. Men dessa två hade redan afrest, af följande skäl. — Man hade samtalat om den kyrkliga ställningen, och Kr—lle hade då yttrat: »Det kyrkliga tillståndet i Sverige är så dåligt, emedan folket läser bibeln *för mycket.*» Stackelberg, som trodde att K. missade sig, inföll vänligt: »Ni menar helt visst *för litet!*» »Nej, visst icke», återtog K.; »jag menar just hvad jag sade». »Var då god och förklara er närmare», sade grefve S., nu vorden helt allvarsam. »Jo, jag menar, att folket icke skulle så mycket hängifva sig åt 'det döda ordet' (bibeln) som icke mer åt 'det lefvande ordet' (dops- och nattvardsinstittelseorden, Fader vår och den apostoliska trosbekännelsen.)

Detta K.'s yttrande hade gifvit uppslag till en liflig diskussion, i hvilken K. hade blifvit så grundligt motsagd och öfverbevisad, att han missnöjd aflägsnat sig.

Också A. hade rest af liknande orsak. A. hade under ett annat samtal yttrat, att »de äro få som blifva saliga. Lammers hade då helt kort invändt: »Nej, de äro många». Den liflige A. hade snart fattat eld och svarat: »Hvem är den, som vågar motsäga Herrens tydliga ord, att 'de äro få, som vandra på den smala vägen'? Eller menar pastor L., att man äfven från den breda vägen vandrar in i himmelen?» »Nej, det tror jag förvisso icke», återtog L.; »ej heller vill och vågar jag motsäga Herrens klara utsagor. Men jag håller lika fast vid ett annat af skriftens allra tydligaste ord, nämligen det, att inför Guds och Lammets tron står en frälsad skara 'den ingen räkna kan'. Bevisar icke detta, att de äro många som varda saliga, då förstår jag icke svenska, ej heller ett enda ord af bibeln.» — »Men skriften kan väl icke motsäga sig själf?» sade A. — »Nej, visserligen icke! Men vi alla 'förstå endels' och kunna icke ännu fullkomligt sammanfoga de skilda delarna af 'hela sanningen', till hvilken anden slutligen skall leda Guds församling. Men så mycket inser jag redan nu, att vi måste böja oss och i trons lydriad mottaga *alla* Herrens utsagor, äfven om de till en tid synas oss skenbart motsägande.» — »Kanske», sade nu A., »pastor L. hyllar *apokatastasis*-läran, som vill påstå att skriften lärer, det alla till slut varda saliga?» — »Nej, bevare oss Gud för den

O. Montelius. 1896.

Thore Fries. 1863.

Thore Fries. 1896.

Erik Gustaf Geijer.

K. R. Nyblom.
1896.

N. P. Ödman.
1863.

N. P. Ödman.
1885.

Karl Tomas Järta.

grofva villoläran», svarade L.; »mot den strida så många klåra och oförtydbara Guds ord, att man måste blifva genom någon falskhet förblindad af mörkrets ande för att våga drifva en sådan lära. Den *yttre* domen betyder den *sista* domen; och huru i den samma skall tillgå, har Herren allt för tydligt skildrat, att jag skulle våga motsäga hvad där står». — Men A., som vid denna tid var mycket nervöst sjuklig, var ändå icke tillfredsställd, utan sade en stund därefter farväl och reste samt återkom icke mer denna gång.

Mötet öppnades på e. m. i stora salen med en brinnande bön af grefve Adolf St:g, hvarefter Fjellstedt valdes till ordförande och framställde de frågor, om hvilka man skulle rådpläga. Dessa frågor voro af största betydelse för kyrkans och de troendes inbördes ställning. En del gällde, om man skulle stanna kvar inom kyrkan eller icke. Ty de flesta prästerna den tiden förklarade, att fastän *statens* konventikelplakat nu var upphäfdt, så stode *kyrkans* konventikelplakat, Augb. Bek.:s 14:de artikel, orubbligt fast och de skulle aldrig gilla lekmäns predikan. Och den diskussion, som nu och hela den följande dagen ägde rum, blef afgörande för de tolf närmaste åren därefter. — På kvällen höll Rosenius aftonbön öfver Ps. 46. Sedan en lång promenad i den vackra parken utmed sjön.

Följande dag, den 20:de, höll jag morgonbönen och talade öfver Es. 12. Därefter vidtog diskussionen, som räckte både för- och eftermiddagen. Den kyrkliga luften

var den tiden starkt »laddad med elektricitet»; ty prästernas stela formalism och hårda motstånd mot de fria andliga rörelserna hade redan då eggat stora skaror till benägenhet för separatism. Men Lammers (som i Norge fick göra en så nedslående erfarenhet med sin friförsamling) och i synnerhet Rosenius manade till stillhet och trohet mot vår gamla *evangelisk*-lutherska reformationskyrka. Ty inom henne finnes dock ren evangelisk bekännelse och predikan samt Herrens oförfalskade sakrament; och hennes ordning vore god, om blott hennes präster ville ärligt tillämpa den frihet för lekmännen, som nyss vunnits genom konventikelplakatets upphäfvande.

Denna dag hölls ock på e. m. mellan kl. 4—¹/₂6 en gripande bibelförklaring af Fjellstedt ute i parken, för den stora folkmassan som samlats hit från angränsande socknar. Ty ryktet om att Fjellstedt, Rosenius, Elmblad och många andra präster nu vore samlade på Stensnäs, hade spridt sig vida omkring.

Följande dagen, den 21:a, gjordes först ett kort besök vid Gräfsäter. Sedan foro vi till Öfverum, där Fjellstedt i den lilla brukskyrkan utdelade Herrens heliga nattvard åt ett trettiotal trossyskon. »Saliga stunder, som Herren oss ger!» — På e. m. afreste Rosenius och Elmblad till Stockholm. Jag ombads att kvarstanna på Stensnäs ännu några dagar, innan jag skulle resa till Kalmar, dit jag var inbjuden af Cecilia Fryxell att gästa hos henne en vecka på det minnesrika Rostad.

Elsa Borg och hennes många hem.

Den första gång jag sammanträffade med fröken Elsa Borg var på en middag hos myntmästaren Tham's en dag i början af Juni 1860, då äfven Rosenius och flera andra vänner voro inbjudna. E. B. hade blifvit fördröjd genom ett besök, så att hon kom sist af alla gästerna, hvilka redan en stund hade väntat på henne. Jag var ganska nyfiken att lära känna systemen till min gamle vän Denis Borg.

Vårfrisk och »glad som en lärka» inträdde slutligen i rummet ett, oaktadt sina 34 år, ännu helt ungdomligt fruntimmer med ett synnerligen sympatiskt och förtroendeväckande utseende.

Hon mottogs af värdinnan fryntligt med de orden: »Du kommer visst att lefva längst af oss alla; man plägar säga så om den, som blir sist vid bordet». »Det tror jag just icke», blef E. B.'s svar; »men om Gud så vill, så ske hans vilja! Jag önskar då blott, att jag måtte kunna lefva till hans namns ära och att icke ha lefvat förgäfv». »

När jag sedan blef föreställd för henne, utropade

hon helt gladt: »Åh, är detta B. W. om hvilken Denis så många gånger talat! Då äro vi ju nästan som gamla bekanta». Detta blef uppslaget till nära 40-årig vänskap.

Den då halft på skämt uttalade spådomen gick likväl i riktig fullbordan. Elsa Borg blef verkligen kallad att öfverlefva de flesta af sin ungdoms vänner. Af alla dem som den nämnda dagen voro bjudna tillsammans hos Thams, återstå nu endast hon och jag bland de lefvandes antal. Och hennes då yttrade önskan — att icke nödgas lefva förgäfvnes utan till Guds ära — har, också den, gått i uppfyllelse. Hon har fått verka Guds verk medan dagen varat, till sin Herres ära.

Men »hvad stort sker, sker tyst» — är en sats, som man med större skäl än vanligt kan tillämpa på den verksamhet, som Elsa Borg i många år utöfvat uppe bland »Hvita bergen» på Söder i Stockholm.

Främlingen — som på afstånd skådar Södermalms terrassformiga höjder och njuter af dess yttre skönhet, en vacker sommardag eller ock en afton då de otaliga ljuslågorna afspeglas i vattnet nedanför, — kan svärligen föreställa sig all den nöd och allt det elände som döljer sig där bakom, de laster som frodas i de trånga kyffena, den fattigdom som skriar i de öfverbefolkade husen.

Här var det som Elsa Borg för 23 år sedan*) började sin välsignelsebringande verksamhet för att sprida evangeliets ljusstrålar i mörkret. I tysthet har hon verkat där uppe under dessa år, och det är först på senaste

---

*) Fröken Elsa Borg, född 1826, är f. n. 73 år gammal.

årtiondet som den stora allmänheten fått kännedom om de rika frukter, dem en kristen kvinnas energi och kärlek kunnat åstadkomma.

Då hennes verksamhet för icke så lång tid tillbaka skildrats så väl i kalendrars som i de dagliga tidningarna, inskränker jag mig här till att endast med några få ord beröra den mission, som Elsa Borg utfört bland fattigdomen och eländet på Söder.

Efter mönstret af den i London 1857 började bibelkvinnoverksamheten lades 1876 grunden till arbetet bland »Hvita bergen» af en förening, hvars ledning anförtröddes åt Elsa Borg. Tillgångarna utgjorde då — *sex (6) kronor*. Men snart tillströmmade gåfvor, och inom kort var verksamheten i full gång. Början gjordes med grundandet af ett s. k. *bibelkvinnohem*.

Bibelkvinnohemmets förnämsta uppgift är att utbildta kvinnor för de fattigas och sjukas vård samt för spridande af bibelordet. Kursen för utbildandet af en bibelkvinna räcker från höst till vår. Många af dem ha fått sin verksamhetskrets utom hufvudstaden, ja ända bort till Lappland, Fyen och Estland. Deras arbete är ofta mycket svårt, men krönes ock ofta med rik välsignelse.

Ej mindre än bibelkvinnohemmet har *skyddshemmet* utöfvat sin kärleksverksamhet. Det bottenlösa elände, i hvilket de s. k. »fallna kvinnorna» befinna sig, ledde E. B.'s tanke till att söka göra något för dem.

Oftast har man ansett, att de djupast fallna kvinnorna omöjligt kunna upprättas; men skyddshemmet å

»Hvita bergen» har bevisat motsatsen. Många exempel härpå skulle kunna berättas; särskildt må nämnas *ett*, då en bland de i laster mest sjunkna kvinnor, efter upprepade bättringsförsök och återfall i synden, slutligen blef räddad samt under årtal bevisade sig som en allvarligt kristen kvinna och en trogen tjänarinna, vid hvilkens dödsbädd hennes sörjande husbondefolk betygade, att hon aldrig gjort dem ett ögonblicks sorg. Några af dem, som varit på skyddshemmet, ha sedan gift sig, och man har haft endast goda underrättelser om dem.

Åsynen af alla de små vanvårdade barn, som kommo i bibelkvinnornas väg, ledde tanken till upprättandet af ett *barnhem*. Det först grundade blef snart för trångt, och så inrättades småningom fyra nya. Här uppfostras nu dessa små, som förut ej vetat af något annat än odygd och clände, till dugliga och fromma människor.

När man ser alla dessa barn, och när man då sedan får höra något af deras biografier, när ens öga fröjdas vid åsynen af de glada, friska ansiktena, den frimodiga uppsynen, de snygga kläderna, och man så tänker på, hurudana de voro vid sin hitkomst: smutsiga, såriga, fulla med ohyra, ofta slöa som djur — då kan man icke annat en utropa — likasom en af skyddshemmets kvinnor, hvilken efter lång kamp slutligen kände sig befriad från dryckenskapens förnedring: »*Om något är välgörenhet, så är det väl detta!*»

Om jag slutligen erinrar, att fröken Borg börjat en *svensk kvinnomission i Nordafrika*, samt äfven omnämner

sjukhemmet här i Stockholm, hvilket under början af åttioalet erbjöd vård åt grannskapets fattiga befolkning, men som sedermera ansetts böra utbytas mot en verksamhet, närmare sammanhängande med bibelkvinnohemmet, så har jag kastat en kort öfverblick öfver den verksamhet, åt hvilken Elsa Borg ägnat sitt lif.

Att i så djupt mörker sprida ljus, att med inkomster, som nästan uteslutande utgöras af frivilliga gåfvor, är efter år leda en verksamhet, hvilkens årliga utgifter uppgå till nära 30,000 kronor, och som med hvart år tager en allt större utveckling, — sådant är icke »ett fåfängligt människoverk». Nej, Herrens nåd och kraft är det, som allt hitintills uppehållit detta verk och förvisso allt fortfarande skall så göra, så länge verket täckes honom. Också är Elsa Borg full af nitälskan, att man må »gifva *Herren allena* all äran» för hela denna verksamhet. Vi vilja ock af hjärtat så göra, men kunna å andra sidan icke fördölja, att Herren icke plägar bruka »hvem som hälst» till en sådan verksamhet. Om arbetet därvid kräfver en energi och hängifvenhet, en trons ihållande bön och en kärlek, sådan som icke många äga, då måste hvarje tänkande kristen med tacksamhet blicka upp till Elsa Borg och den kärleksverksamhet hon hittills utöfvat och med hvilken — så bedja och hoppas många — det ännu länge må förunnas henne att kunna fortfara.

»Gömdt är icke glömdt.»

1. När Rosenius ansågs vara »högfärdig».

På ett ställe i föregående delen omnämnde jag, att bland annat som Rosenius stundom beskylldes för, var äfven det att han vore högfärdig. Och man sökte, och tyckte sig finna flera »bevis» därpå. Se här ett af dessa.

Pingsthelgen 1856 tillbragte Rosenius på Riseberga i Nerike, där han var gäst hos brukspatron H. (Skall jag djärfvas utsätta hela namnet? Jo, — jag tror mig lugnt kunna våga det. Ty få äro väl de för Guds rikets angelägenheter intresserade i vårt land, hvilka icke redan hört omtalas den i så många hänseenden framstående ädlingen Olof Hedengren.)

Till Riseberga voro då inbjudna en hel del »honoratiores» från Örebro och de närmare herresätena, såsom grefven och grefvinnan K—g, brukspatronerna D—e och G—m, den musikaliska fru D—n från Örebro m. fl. Rosenius höll båda pingstdagseftermiddagarna bibelförklaringar, till hvilka ock allmoge från de kringliggande socknarna i stora skaror hade infunnit sig. Det Herrens budskap, som R. då fick frambära, gjorde djupt

Karl Tornerhielm.

Vilh. Liljencrantz.

Joh. Liljencrantz.

Gustaf Fredrik Liljencrantz.

Hans Hildebrand.
1897.

Axel Beskow.
1894.

K. H. G. v. Schéele.
1879.

Harald Strömfelt. 1889.

intryck på åhörarna, verkande till väckelse hos många samt till frid och trosfrimodighet hos andra. Särskildt var annandagens bibelstund buren af oförgätligt gripande andekraft.

När R. efter denna predikan hade dragit sig undan på sitt rum för att något litet få hvila ut, begärde ett par af ortens mera framstående bönder, allvarliga troende män, att få ett enskildt samtal med R. om själsangelägenheter. Ehuru trött, ville dock R. såsom vanligt icke afslå en sådan begäran. Bönderna fingo komma in till honom. En af dem, en stor kraftig man, förde ordet; mellan denne och Rosenius uppstod nu följande samtal:

Bonden: »Jag ville på mina egna och de andra kristna vännernas vägnar få säga magister R. tack för i afton. Han har predikat ett rent och rätt deladt Guds ord. Gud vare tackad därför! Men — mitt samvete nödgar mig att säga honom något om synden . . .»

R.: »Jag kan nog tänka mig det! Aposteln talar i Ebr. 12: om 'synden som alltid lådar vid oss och gör oss tröga'. Det är därför nödvändigt att alltid bekänna synderna och få dem förlåtna, samt därigenom undgå kraft mot dem. — Men hvilken synd är det egentligen, som min vän ville tala om?»

B.: »Jo, det är allt svårt, ja alldeles för svårt med den myckna högfärden . . .»

R.: »Jaså, är det högfärden, som min vän lider af? Ja, det är en af de allra djupaste och mest fördolda

synderna i människohjärtat. Det är icke många, som fått rätt syn på sin högfärd; men de, som det gjort, förskräckas dess mer. Jag förstår, att min vän nog ofta bäfvar för det ordet hos Petrus: »Gud står emot de högfärdiga!»

B.: »Åh nej, det är icke om min högfärd jag nu ville tala, utan om magistrernas.»

R.: »Om min?! Ja, nog känner jag, tyvärr, att i mitt hjärta finnes mycket äfven af det eländet. Men jag kan icke förstå, huru jag kunnat gifva eder, mina bröder, något tillfälle att hos mig märka den synden.»

B.: »Jo, det är väl icke svårt att se; det kan hvar och en strax finna: *han är ju hvit i brickan* (bröset), *och går med galoscher om hvardagarna!*»*)

Rosenius studsade. För ett ögonblick frestades han att le. Men när han såg mannens allvarliga ansikte och ögonens bedröfvade uttryck, insåg R:s genast att han här icke hade att göra med en kritiklysten öfversittare, utan med ett bekymradt samvete. Därför vände han sig allvarligt och vänligt till männen och förklarade, huru det som bland dem och deras ståndsbroder ansågs för »fäfänga och högfärd», nämligen att begagna öppen

---

*) Säsom förklaring på dessa ord må nämnas, att nerikesbönderna den tiden allmänt gingo med höga västar, knäppta ända upp till halsen. Endast några yngre, som ville »snobba», hade då börjat efterhärma stadsborna i att begagna uringade västar; sådant ogillades skarpt af alla äldre, både män och kvinnor, såsom bevis på sinnets högfärd och fäfänglighet — likaså bruket af galoscher, annat än till högtidsdräkt om söndagarna eller vid bröllop, begrafningar o. d.

väst och galoscher om hvardagarna, det var inom andra samhällsklasser en allmänt vedertagen sed, som R. hvarken kunde eller borde bryta.

Småningom ljusnade det för de ärliga, gudfruktiga männens begrepp, så att slutligen 'talmannen' sade: »Kanske magistern icke hade fått komma in i patrons förmak med fina mattorna, om han haft 'becksömsstöflar' såsom vi!» De hade förut yttrat sin stora glädje att se många främmande herremän och fruntimmer, som i dag uti patrons fina förmak och sal hade fått höra *evangelium för sig förkunnadt*. Och när de nu betänkte, att detta kanske icke alls hade fått ske, om ej R:s »hade haft galoscher», så räckte de R. handen med hjärtlig ursäkt och gingo sin väg lika glada och tillfreds som de hade kommit bedröfvade.

Men om Rosenii »högfärd» talades sedan icke mer på den trakten.

2. Två olika slags skvaller.

»Skvaller» är ett afskyvärdt ord och ett ännu afskyvärdare sakförhållande, sådant det vanligen och af de flesta öfvas. Huru mycket ondt har det icke åstadkommit — stört friden, brutit vänskapsband, undergrävt aktning och förtroende, ja, förgiftat många själar så, att de tagit skada för både sitt timliga och eviga lif.

Särskildt vidrig är den form af skvaller, som yttrar sig i förrådandet af hvad en vän yttrat till en annan under förlitande på dennes redlighet och tystlåtenhet.

B. anser t. ex. A. för sin pålitlige vän, till hvilken han menar sig kunna i djupaste förtroende uttala en tanke om C., den han eljest icke sagt till någon annan. A. förråder dock sedan till C. elier andra detta B.'s yttrande, och stiftar därigenom köld, ja kanske fiendskap mellan B. och C. Sådant är att handla illa, mycket illa.

Men det gifves ett annat slag af skvaller, fullkomligt motsatt det nu skildrade, och som vore förtjänt af att öfvas långt flitigare än hvad nu vanligen sker. För att gifva ett begrepp om huru detta tillgår, må här ondtalas en händelse, som jag själf bevittnat. Initialerna äro förändrade, men tilldragelsen är noggrannt skildrad.

Grosshandlaren X. och boktryckaren Y. hade sedan någon tid varit ovänner, och deras ovänskap hade gått så långt att de icke mer hälsade på hvarandra. Detta förhållande hade länge smärtat pastor Z. som var bekant med dem och värderade dem båda. — En dag sammanträffade han på en bjudning med herr X., som efter någon stunds samtal började gifva luft åt sitt missnöje med Y. »Men har du», invände pastorn, »endast fel att påpeka hos honom? Har han då inga goda sidor?» — »Åh jo visserligen», blef svaret, »det har han nog; han är redbar, pålitlig och uppriktig, fastän han är envis och oresonlig, när han får en idé i sitt hufvud.»

Följande dag mötte pastor Z. på gatan herr Y.; de stannade några ögonblick och samtalande. »Jag kan hälsa dig från X.», sade pastorn; »jag träffade honom i går, och vi samtalande bland annat om dig». »Nå, då

fick du väl höra sköna saker; han målade väl mig så svart som en sotare?» sade Y. »Nej, visst icke», blef svaret; »han var väl missnöjd med dig för en sak, men han sade också att du hade många goda sidor; han kallade dig redbar, pålitlig och uppriktig». »Sade han verkligen detta?» inföll nu herr Y., synbarligen både öfverraskad och belåten. Vid pastorns bestämda försäkran, tillade han: »Nå ja, X. är för det mesta en bra människa, vänlig, hjälpsam och trofast. Skada blott, att han icke låter säga sig, när han har orätt». Pastor Z. sade nu farväl och gick vidare.

Ett par timmar därefter träffade han ånyo grossh. X. »Nu måste jag skvallra litet», tänkte vår pastor och yttrade alltså till sin vän: »Jag kan hälsa dig från Y.; jag mötte honom nyss ute, och vi kommo att samtala om dig». »Nå, då lär han icke hafva sparat mig», sade X. »Tvärtom», yttrade pastorn, »han sade, att du var både vänlig, hjälpsam och trofast». »Åh, verkligen, det hade jag icke väntat; jag trodde, att han var min riktige fiende, som icke ville finna annat än fel hos mig».

Ett par dagar därefter möttes grosshandlar X. och boktryckar Y. på samma trottoar. En vecka förut skulle de ha gått förbi utan att låtsa se hvarandra. X. skulle ha tittat in i ett butikfönster, och Y. åt motsatt håll för att slippa hälsa på sin antagonist. Men i dag stannade de båda och hälsade höfligt, om än något för- läget; ja, herr X. började t. o. m. ett samtal, hvilket nu, då den värsta isen kring bådask hjärtan var smält, ledde

till ömsesidiga förklaringar och erkännanden samt slöts därmed att herr X. bad Y. snart hälsa på sig. Efter den dagen blefvo de åter vänner.

Sådan verkan hade den gången ett skvaller. Men så innehöll ock det skvallret *både sanning och kärlek* samt var sålunda alldeles motsatsen till hvad det vanligen plägar vara. Jag skulle varit glad, om jag haft många sådana »skvallerhistorier» att förtälja.

»Ljusa minnen.»

3. Från »gamle grefvens» dödsbädd.

(Se sid. 30.)

Många härliga bevis på Herrens Jesu trofasta kärlek fingo den vördnadsvärde gamle grefve Stackelbergs anhöriga skåda vid hans dödsbädd. Hans närmaste anhöriga sände mig strax efter hans död ett bref med skildring däraf samt med full tillåtelse att offentliggöra den samma. Jag meddelar därför här följande utdrag:

». . . Är oss mycken bedröfvelse påkommen, så är oss ock mycken nåd och hugsvalelse vederfaren genom Jesus Kristus. Den trofaste Herren har åter bevisat sig såsom närvarande och som ett starkt fäste i nöden. Han har på det härligaste sätt gjort alla sina löften till *ja* och *amen*. Han har därmed så vederkvickt våra hjärtan, att det är oss omöjligt att sörja — väl gråta, väl sakna och längta, men icke sörja. Vi känna det alldeles så-

som Luther en gång sade: »Efter köttet är jag svårligen bedröfvad, men efter anden storligen glad».

Vår dyre faders sjukdom var från början till slutet en fortgående dödskamp, men ock en härlig uppenbarelse af ett sannt troslif. Det var djupt gripande och lärorikt att se och höra denna kamp på lif och död — denna köttets strid mot anden, men ock andens mot köttet. Så försummade icke heller fienden att göra sina sista kraftanfall, »vetande att han icke lång tid hade». Gamla synder och otroheter uppletades och framdrogos nu för själens blickar, så att det var förfärligt pinsamt för oss barn att se och höra hans kvidande och ångest, vissa stunder, efter tonen af Davids klagopsalmer.: »Straffa mig icke i din vrede, och näps mig icke i ditt misshag; mina synder gå öfver mitt hufvud» . . . En dag var det så förskräckligt, att vi riktigt försattes i rysning vid en förnimbar känsla af mörkrets furstes närvaro. Men efter några timmar af hårdaste kamp fingo vi ock på det härligaste sätt skåda fiendens fullkomliga nederlag och åter höra trons seger och fröjdejubil. Då utbrast vår käre fader: »I mig hafver han intet! Jag lefver, dock icke nu jag, utan Kristus lefver i mig — jag lefver i Guds Sons tro, som har älskat mig och gifvit sig själf för mig. Gud ske lof, processen är slut! Utslaget är gifvet: jag är fri! Ja, jag tycker jag dör af sällhet.»

Under det anden stred, eller ock jublade i seger-sånger, sönderslets kroppen af svåra plågor, af en fortgående hjärtkramp, hvilken, med undantag af en unge-

C. U. Widström.

T. N. Hasselqvist.

Vilh. Ahlborg.

K. A. T. Österlund.

Axel Cronvall.

L. P. Cronvall.

Karl Olof Rosenius.

Lars Rosengren.

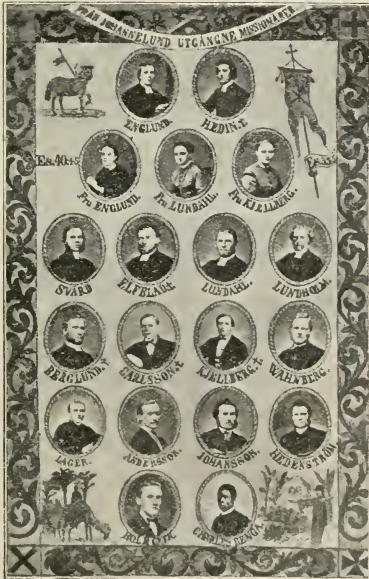
Markus.

G. Carlsson.

Oncimus.

Ev. Fosterlandsstiftelsens första missionärer.

får fyra timmars sömn, under 15 dygn ej lämnade honom snart sagdt mer än en minuts hvila. Men huru tålig, vänlig och mild förblef han ej under alla dessa plågor! Aldrig sågo vi någon otålighet, utom tre gånger, »då Herren dröjde för länge», såsom han sade. Ty han hade uppgjort för sig trenne dödsdagar, och då han öfverlefde dessa, klagade han: »Herren vill icke ha mig ännu — men kanske kommer han i morgon!»

Lördagen den 5 Mars mot kl. 5 e. m., sedan vi satt vår far i en länstol, emedan den sittande ställningen något lättade andedräkten, föll han i en sömn, som varade fyra timmar, under hvilka vi, barh och tjänare, omgäfvade honom, i den tanken att han dock nu skulle gå ifrån oss. Men åter slog han upp de kärleksfulla ögonen och hälsade på oss med ett så varmt och gladt »god morgon» att hvarje hjärta spratt till därvid. Sedan talade han med hvar och en af oss kärlekens, varningens och förmaningens ord, sände hälsningar och förmaningar till alla de frånvarande o. s. v. Och nu öfvergick hans tal i profetisk anda, omfattande hela mänskligheten och den tidsåldrarna igenom fortgående striden mellan mörkret och ljuset. Därom talade han med hänförande värme.

Dagen därpå ville pappa taga afsked af alla; och på hans begäran samlades nu omkring hans säng barn och barnbarn, samt, i rummet bredvid, hans egna och min brors tjänstefolk och statkarlar med deras hustrur. Sedan den gamle hälsat dem välkomna, förblef han tyst en stund, hvarefter han bad oss sjunga de två första

verserna af Ps. 51: »Gläd dig, du Kristi brud, och möt din Herre Gud!» I 2:a versen står: »Hans prakt är ganska ringa, dock kan han döden tvinga!» — Därefter uppläste vår far de två bibelspråken, som han höll för »sina egna», i hvilka han i synnerhet tycktes finna sin egen lifsteckning och särskilda hjärtetröst, näml. i Tim. 1: 15 och 16: »Det är ett fast ord, och i all måtto väl värdt att man det anannmar, att Kristus Jesus kommit i världen till att frälsa *syndare*, bland hvilka jag är *den förnämligaste*. Men *mig* är vederfaren *barmhärtighet*, på det Jesus Kristus skulle på mig förnämligast bevisa all långmodighet, dem till efterdöme, som på honom tro skulle till evigt lif». Häröfver talade han nu under närmare två timmars tid, och det med sådan andens smörjelse, värme och lif, att det ej här kan uttryckas.

Huru ångra vi nu icke, att ingen af oss då fattade pennan för att uppteckna något däraf! Men hvarje hjärta och öga svällde af tårar och hunger efter hvarje ord. Och en sådan flödande rikedom af tankar och ord, uppmuntrande eller förmanande, hade ej lätt kunnat af oss upptecknas. Mot slutet upprepade han ofta de orden: »Fader, stunden är kommen, förklara för mig din son!» — och detta ömsom under tårar, ömsom med glädjestrålände ögon. Därefter tog han afsked af oss, först af folket, och talade till dem alla, till många något särskildt, varnande, uppmuntrande och välsignande — så ock till barn och barnbarn. O, det var en underbar och oförgätlig stund! Bilden af patriarken Jakob på sin döds-

bädd kom lifligt för vår själ. Omsider slöt han med en varm, brinnande bön, omfattande oss alla, hela mänskligheten och framförallt Guds kyrka och församling.

Därefter återkommo plågorna, hvilka under det varma afskedstalet hade likasom vikit undan för anden.

Under de dagar, som nu följde, växlade i hans hjärta ljusare och mörkare stunder. Men i allt »öfvervann han genom honom, som har älskat oss.» Det gjorde oss så hjärtligen ondt att se vår käre fader stundom så djupt bekymrad, då Herren fördolde sitt ansikte för honom. Vi gjorde ock allt för att tjäna honom med något godt Guds ord. Så t. ex. lät min syster skrifva med stora bokstäfver dessa ord:

JESUS KRISTUS, MIN FRÄLSARE!
JESU KRISTI, GUDS SONS BLOD RENAR OSS AF
ALLA SYNDER.
DET ÄR FULLKOMNADT!

Detta pappersark uppfäste hon midt för vår fars ögon inne i sängen. Med stor fröjd läste han det och begärde att få äfven sina egna språk, 1 Tim. 1: 15 och 16, på samma sätt uppskrifna; och så fästes dessa båda ark på sänggardinen och utgjorde hans stora glädje.

En annan gång, då det var mycket svårt för vår käre far, gafs det äfven mig att få tjäna honom till någon vederkvickelse. Han brukade stundom, då anfäktningens ångest blef mycket svår, draga lakanet upp öfver hufvudet, hvarunder han med gråt och kvidande vred sig som

en mask. En gång, då han hade en sådan svår stund, då inga bibelspråk slogo an på hans hjärta, ingaf mig Gud, att jag började med låg röst sjunga invid sängen: »O Guds Lamm, som borttagit världens synder!» Efter en minut drogs lakanet tillbaka från ansiktet, händerna sammanknäpptes, och den nyss kvidande började instämma i min sång och fröjdades åter i sin frälsare. — En annan gång på samma sätt, då han icke på en stund kunde höra något Guds ord, frågade jag, om jag ej fick sjunga hans älsklingspsalm 96: »Vi tacke dig, o Jesu god!» »Ja, det kan då vara det enda», svarade han, och åter såg jag de kära ögonen fyllas af tröstens och glädjens tårar. Sedan sjöngo vi en och annan gång.

Men annars var *han* dock i allmänhet den, som som tröstade och uppmuntrade oss, med uttryck af sin hjärtliga tro och glädje i Kristus. Så t. ex. yttrade han en dag: »Det blir allt bra; jag bara väntar min herde. Jesus kan aldrig nog älskas, aldrig nog berömmas. Jag vill icke hafva någon egen rättfärdighet, utan endast dig hel och hållen, min Jesus! Jag begär så mycket, men jag är ju ock arfvinge». — En annan dag: »Jag känner just som en liten jämn kyla, men det gör ingenting; det kommer sig blott af främlingskapet, det blir allt bra. Jag är din, o Jesus! Hjälp mig, fröjda mig! — Och åter efter en stund: »O du, min dyre, älskade, tillbedde Jesus! Det är så godt, så godt! Jag dör med bara godt, hafvande min rättfärdighet icke af lagen, utan af Jesus allena. Jesus allena, och intet och ingen

mellan oss!» — En annan dag, då doktorn inträdde, frågade denne: »Hur mår grefven i dag?» Svar: »Gud ske lof, så bra, så bra, ty Jesus är min frälsare!»

En annan dag utbrast den käre gamle: »Gud ske lof! *Det är fullkomnad* och besegladt med Jesu eget blods insegel. Men ingen kan tro hvilken kamp det kostar, innan man kommer därhän att kunna helt lita därpå». — »Det går hemåt, uppåt, från jorden till himmelen. Jag tycker bara, att det går för långsamt; jag har ingen andedräft för jorden mer.» — Korteligen: jag kan icke anföra alla växlande uttryck af ljus och mörker i vår älskade faders själ.

På mellanstunder kunde han ock tänka på vårt bästa, på barnens och på hela fosterlandets. En dag var hans hälsning denna: »Har du varit hos Kristus i dag? Svare ej lättsinnigt — har du varit hos Kristus?» — Och åter: »Det är en sak, som jag så innerligt önskar: att de små barnen ej måtte försummas. Vi måste särskildt några stunder dagligen vara vid nådastolen för att tigga om miskund, om nåd och ljus för oss och våra barn. Vi måste vara trogna förmyndare för dem, så länge vi lefva; likasom vi själfva behöfva Jesus till vår förmyndare, så länge vi lefva. Försumma icke de kära barnen — lämna dem ej ensamma. Måtte de aldrig bli skilda från sin Jesus!»

Men snart var han åter inne i sina egna erfarenheter. Så yttrade han den 10 Mars: »Ack, du oroliga, obändiga hjärta, intet kan stötja dig! Tack, min Gud, att

du äfven härigenom låter mig känna skillnaden mellan mörker och ljus. Men nu är det åter ljus. Tack, min gode Jesus!» — Och åter samma dag, efter en orolig stund: »Han är ändå min vän, fast han stundom synes 'underlig', ja 'grufvelig'. Han är ändå min vän, den bäste. Tack, min Jesus! Det vare mitt sista ord: *Det är fullkomnad!* Jesus har gjort allt, allt, allt. Honom vare tack och lof! Amen, amen».

Den 11:te utbrast han: »Om jag begriper, hvarför jag skall ängslas! Hvem är han, som står där borta med lagboken och vill fördöma mig och påstår, att jag icke ångrat nog? *Jesu Kristi Guds sons blod renar mig af alla synder* — hvad säger du om det? *Mig är barmhärtighet vederfaren* — hvad säger du om det?

Ovänner vill beröfva mig tron på det, jag dock har i min hand, såsom mitt arf och egendom: min Jesu blods förtjänst, genom hvilken alla mina synder äro utstrukna, och jag fri, frigjord och salig».

Sådana ord hörde vi alla dagar från vår dyre faders nu tillslutna läppar, så att jag kan icke återgifva allt. Jag vill blott ännu nämna ett ögonblick, som särskildt för mig är oförgätligt. Måndagen den 14 Mars, min födelsedag, lade vår far båda sina händer på mitt hufvud och uttalade en varm faderlig välsignelse öfver mig. O, hvilken stund! Sedan tillade han: »Gud har skänkt dig en så god morgon; gif nu honom din afton, ditt hela hjärta! Gör det, gör det!»

Därefter talade han blott helt kort och afbrutet.

Tisdagen den 15:de, mot kl. 5 e. m., somnade han tungt och sof oafbrutet intill torsdags f. m. den 17:de kl. 11, då andedräkten afstannade, utan en enda ryckning eller rörelse på ett finger. Min syster satt ensam inne för ögonblicket; hon ropade på Honorine och mig, som voro i rummet intill; då vi inkommo, sågo vi blott ett lätt andedrag, och allt var stilla — tyst!

Vår dyre fader var icke mera hos oss. De kära och kärleksfulla ögonen, som aldrig tröttnade att följa oss, voro slutna; de vänliga läpparna, som aldrig tröttnade att bedja för oss, voro tystnade. Huru tröstlösa hade vi icke varit, om vi icke vetat att ännu vår Jesus lefver, hvilken nu talade till oss genom ordet på ett alldeles särskildt sätt. — Och då vi på begrafningsdagen knäböjde kring vår faders kista och instämde i vår broder Adolfs tack och lof för det dyra, välsignelserika lånet, då kände vi det så visst, att vår dyre fader var icke där, var icke död, utan *lefver*. Då vi »komma hem» finna vi honom åter!»

Herren gifve oss alla en så salig död! Han verke i våra hjärtan en lefvande *tro* på Jesus Kristus och bevara oss i denna tro intill ändan! Då skall det ock om oss en gång heta: »*Saliga äro de döda, som i Herren dö, — så sannt Jesus sagt: Hvilken som tror på mig, han skall lefva, om han än död blefve; han skall icke dö evinnerligen!*

Fredr. Ruuth.

Charl. von Rosen.

B. S. Wachtmeister

H. Ch K. Fock, f. von Saltza.

Vilhelm och Amelie von Braun.

En dag på hösten 1857 var jag tillsammans med Rosenius på väg till baron Joh. Aug. Posse, »Väktarens» dåvarande utgifvare, för att med honom samråda angående några kristliga personer från Norrland, hvilka hade blifvit instämnda till tinget att stånda ansvar för brott mot »kongl. förordningen angående olofliga religionsammanskomster» (konventikelplakatet).

När vi hade passerat Klara norra backe och kommit in på kyrkogården, ville Rosenius visa mig den så mycket omtalade Wetterstedtska grafven med dess inskrifter. Vid vårt annalkande sågo vi där sittande på en soffa en medelålders fetlagd herre med mustascher, pussiga drag och djupt melankoliskt anletsuttryck. Han var så försjunken i tankar, att han icke märkte oss förr än vi kommit helt nära. Då blickade han upp, störd och missbelåten, samt reste sig och gick, med tunga vaggande steg. När han kommit ur hörhåll, sade Rosenius: »Vet du, hvem den mannen var?» Och vid mitt nekande svar tillade han: »Det var Vilhelm von Braun.»

Sällan har min föreställning om någon person blifvit så gäckad som denna gång. Helt annorlunda hade

jag tänkt mig »den glade skalden», hvilkens sänger jag i min tidiga ungdom läste och som själf gifvit sig namnet »den där poeten som jämt vill bråka . . . den sig så kallande *Bru*». — Nu förstod jag dock bättre än förut hans slutord i sången »Mitt konterfej»:

Men ha'n I skådat hans skriftyg, dårar:

En törntag pännan — och bläcket tårar!»

När vi hos baron Posse hade slutbehandlat frågan om de anklagade norrlandsläsarne, kommo vi äfven att nämna något om sammanträffandet med Vilhelm von Braun. B. E—g, som var synnerligt god vän med dennes syster, fröken Amelie von Braun, berättade då flera gripande drag ur broderns lefnad.*)

Hvad Vilh. v. Braun var som skald är så allmänt bekant, att därom ej här behöfver ordas. Som enskild person var han enligt allas utsago en ovanligt flärdfri, öppen, redlig, godmodig och vänfast man. Detta senaste drag, i sig själf en dygd, blef dock för honom en olycka. Ty hans umgängesvänner, som ville njuta af hans vanligen glada väsen och snilleblixtrande kvicka skämt, drogo honom oupphörligt in i nya muntra lag, där skalden efter egna ord »blef ruinerad till kropp och själ».

*) På hvad jag nu af B. E—g hörde fick jag fyra år senare bekräftelse af mina blifvande svärföräldrar, prosten K. M. Westdahl i Karlshamn-Asarum och hans hustru Pauline, född Cronhielm. De hade personligen känt både skalden och hans syster, hvilken senare under många år var bosatt i Karlshamn, likasom ock brodern sommaren 1859 själf sökt en hvilo- och tillflyktsort i Asarum. Prostinnan W. hade i sin ägo tvänne djupt gripande bref, som V. v. B. skrifvit till sin syster och hvilka jag med verklig rörelse läste.

Flera v. Brauns minnestecknare, Adlersparre, Carlén, Sturzenbecker m. fl. ha såsom en egendomlighet hos honom anfört ett drag, som de ej kunnat rätt förstå eller också icke velat nämna vid dess rätta namn. De ha samtliga omtalat, att midt under den uppslupna gläd-tigheten kunde V. v. B. plötsligt gripas af ett så djupt allvar, att de tanklösa bland vännerna frågade hvarandra: »Hvad går åt honom? Han har ju på en gång blifvit tyst och 'trumpen'; man får knappt ett ord af honom». Om denna sinnesstämning skrifver en bland minnesteck-narne: »Hans allvar antog stundom, ja tidtals, karaktä-ren af dysterhet och leda vid allt, — en *leda* vid hela »det glada lifvet».

Den verkliga orsaken till denna »dysterhet» var icke blott den, som biograferna plägat anföra, eller förlusten af den ädla och enda kvinna, som skalden någonsin verkligen älskat; utan den låg mycket djupare, nämligen i *hans samvete*. Vilhelm von Braun var under många år ett föremål för Guds Andes kraftigt kallande och väck-ande nåd. Midt under det yraste världslif, under det att muntra skrattsalfvor ljödo omkring honom och han själf kanske nyss sagt någon af sina mest »vågade» kvickheter, hörde han plötsligt inom sig en väckande, manande stämna: »Men tänk dock på din själ! Huru skall detta sluta? Bryt dessa syndens bojor, detta slaf-veri under en tom fåfänglig världslust, som ännu aldrig förmått gifva dig *frid* eller någon verklig lycka! Tag *nu* ett afgjordt steg att vända om till din Gud, din Fräl-

sare! Dröj icke längre — i morgon kan det för dig vara *för sent!*»

Mångfaldiga dylika kallelser hade V. von B. erfarit och förspilt. Hans bref till systemn Amelie vittnade om dessa djupa inre strider, som hans »glada vänner» hvarken kunde eller ville fatta. När han någon gång kastade fram ett ord om »stundande ansvar för vårt lif» eller något dylikt, såg man förvånad på honom och sade: »Har du blifvit tokig? Du är ej värre syndare än andra, tvärtom! Slå ifrån dig sådana där griller. Skål på dig, hedersbror!» — Och tyvärr lyckades vännerna för det mesta att »lugna» skaldens oro.

Men stundom gick det icke. Den inre manande rösten blef för stark, samvetsförebåelserna allt för tunga. Då drog sig V. v. B. tillbaka till någon enstaka plats, där han fick »vara i fred». Där lefde han då ytterst återhållsamt, upptagen af fiske och dylika landtliga sysselsättningar samt framför allt af läsning, mycket ofta i böckernas bok. Under dessa »eremittider» var han alltid tacksam att få hos sig hafva sin mest älskade, gudfruktiga syster. När hon icke kunde komma till honom, skref han litet emellan till syster Amelie bref, som andades djup längtan efter syndaförlåtelse och frid med Gud. Men »vännerna i Stockholm» ville han *då* icke mer återse, ty han insåg nu väl, hvart deras vänskap hade fört och ånyo komme att föra honom, om han åter skulle uppsöka dem. Det var under en sådan sinnesstämning han en gång till en vän skref de betecknande

orden: »Upp till Stockholm kommer jag, vill Gud, aldrig mer; jag har redan varit där allt för mycket».

Den sista sommaren, innan Amelie von Braun dog, hade syskonen varit ganska länge tillsammans. En dag yttrade då Vilhelm följande ord, dem Amelie sedan upptecknade: »Du säger mig, att Kristus försonat alla mina skulder. Och jag kan tro det, i hvad angår dem af mina synder, hvilka äro »ett förflutet» som ej mer skall återkomma och ej göra nya anklagelser och skuld. Men — somliga af *mina skrifter*, skall Gud också kunna förlåta mig dem? De äro icke dödade, de skola måhända tryckas i nya och åter nya upplagor; de skola förgifta många ungas fantasi, kanske hos många väcka en längtan efter syndens lust och så bidraga att föra många ut på »det sluttande planet», där man sjunker allt djupare i syndens dy. Denna tanke är mig outhärdlig; den är hvad bibeln kallar »den mask som icke dör». Långt efter det jag själf lämnat denna värld, skola *mina skrifter* fortsätta det verk, som jag nu ogillar och ångrar. Mina personliga synder skola få ett slut, men mina litterära synder skola fortsättas, och förgifta generation efter generation!» . . .

Många gånger trodde både V. von B. och hans syster, att också hos honom »allting hade blifvit nytt». Under sådana tider erfor han, efter hvad han själf muntligt och skriftligt försäkrade, »en frid som ej kan med ord beskrivas».

Men fastän V. v. B. ville komma ifrån »de muntra

vännerna i Stockholm, så ville dessa för ingen del förlora honom. När den glade, spirituelle umgängesbrodern ibland helt plötsligt försvann, utan att gifva någon enda af dem sin adress, blef det ett ifrigt spanande och skrifvande åt alla tänkbara håll, för att få reda på skaldens nya vistelseort. När ej skriftliga efterfrågningar gafvo resultat, begaf sig någon af vännerna, vanligen B—in, ut på resa för att genom personliga efterforskningar kunna »ertappa och infånga rymmaren» samt i triumf återföra honom till de väntande vännerna. Detta lyckades också oftast. Och när då V. v. B. åter kom under de vanliga andeinflytelserna, blef han på nytt »likasom förvandlad» samt återtog sina gamla vanor och talesätt m. m. Men själf skref han härom till systemen: »Mig är skedt, såsom det står i bibeln: Det sista är nu vordet värre än det första!»

Dock, det finnes *en* kärlek, som är »starkare än allt»; den kärleken har både vilja och makt »så länge det ännu heter: *i dag*» att hjälpa, där den icke allt fort i otro bortstötes. Och systemens mångåriga trogna böner voro »icke förgättna af Gud». — Likasom skalden *Fjalar* från sin sköna dödsbädd bad att till alla hans sångmörs vänner få utsändt budskapet om »frälsning och frid i Kristus», (fastän detta budskap blef af många nedtystadt,) så skulle ock skalden *Brn* ha velat från sitt sista hviloläger ha för alla förkunnat: »I ingen annan är frälsning; men — *denne* undfår syndare!»

Jag har i det föregående ofta nämnt Vilhelm von Brauns syster Amelie. Här ännu något mera om henne, enligt muntliga och skriftliga uppgifter af hennes vänner friherrinnan B. Posse och prostinnan P. Westdahl.

Amelie von Braun, född år 1811, hade redan från tidiga år i sitt hjärta erfarit Guds andes kallelse; men först under konfirmationstiden år 1827 kom hon till en djupare genomgående andlig väckelse. Rikt begåfvad i intellektuellt hänseende och med kärleksfullt hjärta, kände hon nu den varmaste önskan att kunna lefva till sin Frälsares ära och sina medåterlöstas gagn. Detta helgade begär efter verksamhet fick ett rikare fält, när hennes familj i början af 1840:talet flyttade till Karlshamn. Där började hon i all stillhet ett anspråkslöst, välsignelsebringande arbete bland de fattiga.

»Ofta inträdde hon, helt oväntad, i nödens och sede-förfallets smutsiga kojor, medförande en vit duk den hon lade på bordet, och ett par ljus dem hon tände och ställde på samma bord.» Därpå vinkade hon till sig barnen och började för dem omtala händelser ur Jesu lefnad, eller någon annan berättelse med god tilllämpning, samt gaf sedan de äldre medel mot den lekliga nöden. Dessa besök verkade, att de fattiga började själfva feja upp sina nästen; och i dessa hem såg det efter någon tid i alla hänscenden helt annorlunda ut, än då fröken von B. började sina besök. — I nio år höll hon en talrikt besökt söndagsskola för äldre och halfvuxna flickor; och så väl B. E—g som P. W—l

försäkrade, att »många voro de vackra Blekingsflickor, som Amelie von B. räddat undan lasten». Få voro de arbetarehem i staden, dem hon ej hade besökt. Stundom fick hon, efter varma bönetimmar, en så brinnande kristlig kärlek att hon t. o. m. vågade sig in på krogarna, där hon med stilla ödmjukhet men på samma gång med stor frimodighet manade de därvarande, i synnerhet de unga samt familjefäderna, att öfvergifva syndens usla stigar och vända sig till den ende räddaren. »Med Guds ord och den kristna kärlekens makt lyckades hon ofta tämja de oregerligaste matrosar, de hårdaste arbetare, samt likaså äfven deras hustrur, hvilka, såsom hon intygade, »mången gång voro ännu sämre än männen». Ja, hon och andra ädla kvinnor ansågo de förfallna karlarne mer än de förfallna kvinnorna vara tillgängliga för en genomgripande förändring».

År 1856 öppnade sig för henne ett ännu vidsträckt verksamhetsområde. I sällskap med B. E—g företog hon det året en resa till Dalarne. Där rådde då bland folket en stor hunger efter Guds ord, men — bland herdarne funnos den tiden endast få, som ägde lust och förmåga att rätt »föda Guds hjord». Vid anblicken af denna nöd, då stora skaror »voro såsom får utan herde», kände sig den 45:åriga kristligt erfarna och mognade A. v. B. af Guds ande allt mera manad att vittna om »nåden och sanningen i Kristus». Efter mycken tvekan, men uppmuntrad af B. E—g och med slutlig visshet att så var Guds vilja, började hon hålla andliga

Erik Oskar Wedenheim
1880.

Sven Lagerberg.

Rudolf Abelin.

Alex. Leuhusen.

R. Björnstierna.

E. af Edholm.

Karl Warberg.

Charles Tottic.

Fr. v. Malmberg.

Fr. von Essen.

Gust. Hesselgren.

K. G. Ridderstolpe.

O. von Knorring.

föredrag, som besöktes af städse växande åhörareskaror. Under sådana föredrag och samtal med allmogen, samt genom hänvisning till kärnsund läsning af äkta evangeliskt lutherska lärares skrifter, utsådde hon där uppe i Dalarne en god säd, som mångenstädes också »föll i god jord» för evighetsskörd. — Följande året anträdde åter en dylik färd, efter ifriga uppmaningar från Dalarne. Hennes åhörarekrets vidgades allt mer, och allt flere andens män lärde att högt uppskatta hennes värde. Ty hos henne fanns både lutherskt trogen renlärighet, brinnande kärleksifver samt stor takt och urskillning.

Genom sitt på visst sätt »offentliga» uppträdande fick likväl Amelie von Braun, trots sitt äkta kyrkliga sinne, allt mer erfara skoningslösa domar af ande- och kärlekslösa personer, som icke ville eller kunde sätta sig in i de undantagsförhållanden, hvilka framkallat hennes af Gud rikt välsignade vittnesbörd.

Men icke ens dessas hårdhet och förakt förmådde »utsläcka anden» hos henne. I Blekinges och Smålands skogar fann hon själsfränder, med hvilka hon delade många andliga gåfvor till uppmuntran och tillväxt i nåden. Slutligen började äfven flere fromma präster, som märkte hvilket välsignadt inflytande hon hade öfver eljest otillgängliga sinnen, kalla henne till sina församlingar. Där höll hon bibelstunder, vid hvilka prästerna närvaro som åhörare och efteråt bekräftade hennes vittnesbörd. Så t. ex. den snillrike kyrkoherden Hans Birger Hammar i Mjelby, den allmänt vördade prosten K. M. West-

dahl i Karlshamn och Asarum, m. fl. På en kulle, ej långt från Asarums kyrka, är likasom en platform eller talarestol bildad af naturens egen hand, och där omkring samlades på söndagseftermiddagarna stora skaror af dem, som på f. m. besökt gudstjänsten i kyrkan. Här uppträdde A. v. B. och talade inspireradt både väckelsens och hugsvalelsens ord, till mångas eviga gagn.

I Amelie von Brauns offentliga uppträdande fanns intet af det »stötande», som man vanligen anser vidlåda sådan kvinnlig offentlighet. Fastän hon var fullt viss om *Guds* kallelse, så ansåg hon den vara ett undantag från den allmänna regeln. Hon uppträdde endast inför allmogen, och då alltid blygsam, stilla och på ett synnerligen anspråkslöst sätt, hvarigenom hon ofta besegrade fördomarna mot sig, under det att den öfvertygande andekraften i hennes vittnesbörd mången gång öfvervann de trotsigaste sinnen.

För sin trohet mot den lutherska kyrkans bekän- nelse blef hon af de separatistiskt sinnade kallad »bunden» och »trånghjärtad», under det hon å andra sidan, på grund af sitt vittnande om Kristus, bland formalister ansågs »allt för fri». Detta från *båda sidorna* orättvisa bedömande vållade henne mycken smärta. Men till slut kunde hon därom skrifva: »Äfven bland den troende brödraskaran går jag numera såsom en »främlingsgäst»; äfven med mina ännu lefvande nådesyskon plägar jag »min umgängelse i himmelen». Jag ser dem i andanom såsom »fullkomliga rättfärdiga andar», fröjdas

åt den eviga kärleken och friden i himmelen, och röres hvarken af värmen eller kölden här nere i Kedars hyddor. Kanske är detta hos mig en efter kampen iråkad, men öfvergående apati, kanske ock en dvala före dödens annalkande? Jag vet det icke. Men godt är emellertid att ha begraft alla sina förhoppningar eller farhågor för detta lif och, stödd på *Jesus allena*, kunna lugnt möta eller se bort från allt jordiskt gladt eller sorgligt, väl vetande att »allt är fåfängligt här» . . . Må jag, om Herren så för godt finner, hädanefter icke blott vandra *okänd*, utan äfven af alla *misskänd* genom prøfvotiden. Må människoförtroende och människohjälps, dessa »regn-bäckar», torka in under bedröfvansens och smälekens hetta; må människolöften och erkännanden, dessa flyktiga »munväder», hvirfla omkring, blåsa skarpa eller milda vindar; må hvarje jordisk ärekrans ryckas bort, endast Herren, finnande mig »trofast intill döden, må *af sin nåd* en gång räcka mig »lifvets krona» . . .

Och Herren hörde denna hennes bön. »Ökenkänslan», som med åren allt mera tilltog, byttes mot slutet i de saligaste förkänslor af den stundande härligheten. Hennes befrielsestund kom hastigt och för hennes flesta vänner oförmodadt, just då en ännu rikare och vidsträcktare verksamhet hade öppnats för henne. — Hennes sista ord voro: »*Jesus!* . . . Herre, dig vare tack och lof för allt!»

Neuendettelsau. Det af WILH. LÖHNE grundade diakonishuset och kapellet. 1878.

Ljusa minnen.

4. »Unge grefven» på Stensnäs.

Lika ädel och sympatisk som sin far, den gamle grefven, fastän i mycket olik honom, stod hans son *Adolf Reinhold Louis Stackelberg* i tolf år vid sin faders sida såsom en af »ljusbringarne» på Stensnäs, samt verkade i nära tjugofyra år med varmaste nit och ovanligt stor välsignelse för Guds rikets framgång bland sina landsmän. Under detta sitt arbete fick han som andra Herrens trogna vittnen röna deras gemensamma lott att af många mycket klandras och misskännas; men af de flesta bland Guds folk inom nästan hela vårt land blef han under årens lopp allt mera värderad och älskad. Och för mig personligen är hågkomsten af Stackelberg ett bland min lefnads mest »ljusa minnen», lika som af Karl Olof Rosenius, Johan Bring, Olof Hedengren m. fl.

Det var icke några ovanligt framstående gåfvor, ej heller bördens och rikedomens tillfälliga förmåner, som i så många hjärtan djupt ingräfdes grefve Adolf Stackelbergs namn. Nej, det var hans städse innerliga välvilja, hans hängifna kärlek, ej blott mot vänner och under-

hafvande utan mot alla, äfven mot oliktankande, hans oförtröttadt brinnande ifver för själars frälsning, samt många andra »en kristen ädling» värda egenskaper, som gjorde hans namn så kärt för Herrens vänner och för alla dem, hvilka icke mot bättre vetande föredrogo att smäda honom.

Grefve Adolf S. var född på Almnäs sätesgård i Västergötland, söndagen den 30 juni 1822. Jag har redan förut (sid. 25, 26) omnämnt, huru Herrens ord var älskadt inom föräldrahemmet, samt huru man där dagligen läste och hörde det för att stärkas till fortsatt »vandring med Gud». De tidiga intrycken häraf kunde aldrig helt utplånas ur ynglingens själ, äfven då världen längre fram visade sig för honom i sin mest tjusande och förföriska gestalt.

Sin första uppfostran erhöll grefve Adolf vid Hillska skolan å Barnängen, bland hvars forna lärjungar Sverige räknat flera af sina mest framstående män i detta århundrade. Efter slutade studier år 1842 ägnade sig den unge ädlingen åt militärtjänsten.

Från hemmet hade han medfört bibeln samt vanan att dagligen begagna den, äfvensom att morgon och afton förrätta sin bön, utan att denna bön likväl då ännu var uttrycket af ett nytt lif.

Första väckelsen till allvarlig eftertanke hos den lefnadsglade ynglingen var en kamrats anmärkning under en marsch, då hela ledet genljöd af »lustiga visor». Vänd till Stackelberg yttrade kamraten: »Jo, du är just

en ljus gosse — om morgnarna läser du bibeln och beder, och om dagarna sjunger du lättsinniga visor. Du har gudfruktiga föräldrar och är ändå nästan den vildaste ibland oss!» Dessa ord voro den pil, som säkert träffade sitt mål. Tyst fortsatte den unge grefven marschen, men hemkommen på sitt rum kastade han sig ned inför Herren, bekände sin stora skuld och ropade till honom om förbarmande. Det var nu icke längre en bön af vana, det var en drunknandes »rop ur djupen». — Kort därefter nedlades han på en långvarig och svår sjukbädd, hvarunder det fattade beslutet: »Jag vill stå upp och gå till min fader», allt mer vann stadga hos honom. Lagens dom och Sinai åskor hade gått öfver hans själ. Ömsider fick han ock förnimma trösten och kraften af Jesu fridshälsning: »Dina synder förlåtas dig!» Och i tron på det ordet hade han sedan under hela sitt lif all sin enda berömmelse och starkhet.

Hans militära bana afbröts nu; ty den tiden ansågs det ännu omöjligt att förena varm kristendom med en officers lif. År 1847 bosatte sig grefve S. på egendomen Stensnäs, belägen i Ukna församling af det för sin skönhet bekanta Tjust härad, där han tillbragte sina återstående dagar.*)

Det var där hans andliga lif sedan slutet af 1840-talet uppblomstrade med en värme, en rikedom af nit

*) På 1850-talet blef grefve S. dessutom genom arf efter sin svärfader ägare af Öfverums stora bruk, där han lät uppföra en ny vacker kyrka, och dit han som brukspredikanter kallade sådana män som P. Fjellstedt och Fr. Hjelm.

och kärlek, som väl må kallas ovanliga. Och sedan han själf funnit frid, gingo honom nöden, mörkret och okunnigheten bland hans omgifning djupt till hjärtat.

Den del af Kalmar län, dit äfven Ukna församling hör, var vid denna tid lika beryktad för sin naturs skönhet som för sin befolknings råhet och vildhet, hvilken gick så långt, att sällan någon resande vågade färdas fram genom socknen, sedan mörker inbrutit. Blodiga slagsmål och öfvervåld hörde till »ordningen för dagen». Isynnerhet utgjorde den omkring en mil från Stensnäs liggande gästgifvaregården Skedshult ett stamhåll för ortens alla dryckes- och slagskämpar, som därifrån företogo sina ströftåg i nejden.

Men detta blef inom icke lång tid annorlunda, sedan Stackelberg, som brann af begär att för dessa vilda skaror förkunna evangelium, hade börjat att på Stensnäs hålla sina bibelstunder. Sådant var den tiden någonting oerhördt! En bildad man, en rik man, en grefve, som bad och läste bibeln, och det icke blott för sig själf i största tysthet, utan i kretsen af sitt husfolk och hvem som ville höra på, — icke endast några gånger om året, vid de stora kyrkliga högtiderna, utan *dagligen* — den mannen måste, såsom en präst uttryckte sig, »vara en dåre, ja, en för den allmänna 'säkerheten' farlig märniska, af hvilkens fanatism och svärmeri de våldigaste följder vore att vänta för hela orten». — Så lydde ock snart »det allmänna omdömet», och några af de mest ogudaktiga bönderna i trakten lofvade en sön-

Aug. Lagercrantz.

Malv. Leijonhufvud.

Jul. Leijonhufvud.

Matilda Leijonhufvud.

H. Wennerberg.

M L Wachtmeister.

Cl. Widström.

H. Rydingsvärd

H. Lindberg.

T. Waldenström.

M. Bahrman.

E. Rudensköld.

K. Hellström.

L. Torén.

H. Falk.

H. Bergengren.

dagsafton vid ett supgille på Skedshult, att de skulle slå ihjäl »den galne grefven».

Detta fick grefve S. veta, och han beslöt i Jesu namn att »slå ett stort slag» för sin Herres sak. Följande söndagsafton, då samma bönder ånyo kommit tillsammans på Skedshult till ett nytt dryckesgille, trädde Stackelberg helt plötsligt in i det rum, där männen voro samlade. Efter ett vänligt »god afton» yttrade han med sin varma, sympatiska stämma: »Jag har, mina vänner, hört sägas att några bland eder lofvat att slå ihjäl mig. Nå väl, här är nu jag midt ibland eder; och den som har lust därtill kan nu utföra sitt uppsåt mot mig. Men innan detta sker, vill jag säga er alla, att jag mot er hyser endast fridens och kärlekens tankar. Ja, jag har något långt högre och härligare att förkunna er, näml. att *eder Herre och Frälsare* älskat eder alla intill döden och försonat all eder skuld, att han *ännu älskar eder* samt vill att I kommen tillbaka till honom och *mottagen* den syndaförlåtelse, som han vunnit åt eder alla och som väntar på att varda emottagen. Om ni ej har något däremot, vill jag för er uppläsa en af hans allra ljufligaste nådesinbjudningar.» Vid dessa ord såg grefve S. sig omkring i kretsen.

Bönderna, som vid S.'s inträde rest sig med hotfulla blickar, stodo nu avväpnade och handfallna; ingen kom sig för att svara ett enda ord.

Stackelberg återtog då: »Nå väl, jag tager er tystnad som bifall och vill så i Jesu namn begynna». Efter

en brinnande bön uppläste han Luk. 14: 16, 17 samt höll öfver de orden en kort, men mycket kraftig och innerlig utläggning.

Redan åsynen af den unge, vackre, frimodige mannen och hans af kärlek strålande ögon hade gjort intryck på de hårda männen. Och ännu mer fördjupades detta intryck genom hans varma, hänförande föredrag. Herrens ande förde kraftigt *evangelii* budskap till åhörarnes hjärtan; flere af dem blefvo mycket djupt gripna.

När Stackelberg slutat, gick en man fram till honom. Denne man hade allt hittills varit den värste drinkaren och slagskämpen ibland dem; därjämte var han också den starkaste, fruktad af alla för sitt våldsamma lynne som bragt honom binamnet »vilde-Per»; det var också han som först uttalat orden om »att slå ihjäl den galne grefven». Med tårar i ögonen frågade han: »Vill och kan grefven räcka sin hand åt en usling, som lefvat likt ett djur och velat mörda grefven? Om grefven det kan göra, så vill jag ock tro, att Herren i himmelen kan frälsa en så stor syndare som mig.»

Vänligt räckte S. handen åt den nu ångerfulle mannen, som därvid sade: »Nästa söndag vill jag komma till sammankomsten på Stensnäs, om icke grefven har något däremot». Och vändande sig till sina kamrater, sade han: »Om någon af eder vågar sig att kröka ett hår på grefvens hufvud, så får den mannen med mig att göra. Kom ihåg det!» Och ett väldigt knytnäfsslag på bordet bekräftade hans ord.

Följande söndag kommo åtta af Skedshultsmännen till bibelförklaringen på Stensnäs. Fem af dessa, bland dem den nyss omnämnde mannen, blefvo då omvända. Snart följde flera i deras spår, »och Herren förökade hvar dag församlingen af dem som blefvo frälsta».

Så fortgingo grefve S.'s bibelförklaringar vecka efter vecka. Och då från dessa andaktsstunder intet »sorgligt eller vådligt» förspordes, såsom man hade förespätt, och då grefve S. i all sin umgängelse blott bevisade kärlek, redbarhet och välvilja mot hvar man, så började den första fiendskapen småningom lägga sig; den efterträddes af begäret, kanske ock nyfikenheten, att lära känna huru det tillgick vid dessa den tiden så ovanliga och fruktade »konventiklar». Tilloppet af åhörare ökades alltjämt, och evangeliets kraft bevisade sig äfven här.

Inom få år var denna trakt helt förändrad. I stället för de ohyfsade gestalterna med trotsiga, vilda blickar, såg man nu snyggt klädda män med vänliga anleten; i stället för mordskri och dryckesvisor hördes lofsånger och glada samtal. Ärlighet, nykterhet, sedlighet och gudsfruktan blefvo rådande, så att ortens domhufvande kunde efter några år med glädje och förundran betyga, att »lika vanligt som det förut var att han vid hvarje ting hade en mängd brottmål instämnda från denna trakt, lika sällsynt var det nu att därifrån få ett enda». Men en stor del af ortens prästerskap ogillade ännu grefve S.'s verksamhet, fastän den burit så verkligt goda frukter; ty den var ju »okyrklig» — det var icke präster,

utan lekmän, som åstadkommit allt detta. Visserligen höll sig rörelsen kvar inom kyrkan; kyrkobesöken och nattvardsgångarna blefvo långt talrikare än förut; men — »lekmän äga ej rätt att offentligt vittna om Kristus», äfven om deras vittnesbörd aldrig så väl behöfves och Herren rikt välsignar deras verksamhet.

Det lif, som så börjat uppblomstra i Uknadalen, utbreddes sig med hvarje år i allt vidare kretsar, och snart var Stensnäs medelpunkten för en stor andlig rörelse, som omfattade hela nordöstra Småland och sydliga Östergötland. Från de flesta af grannförsamlingarna erhöll nu grefve S. upprepade kallelser att som predikant uppträda i deras kyrkor, hvilket han ock fick biskoplig »*venia*» att göra. Ty äfven en del högkyrkliga biskopar ansågo det till slut bättre, att grefve S. och andra gudfruktiga lekmän med vederbörandes tillåtelse predikade i kyrkorna än *utanför* dem. Nu för tiden har man en annan uppfattning af hvad som hör till »sann kyrklighet»: i flera stift, där lekmän förr fingo uppträda i kyrkor, är detta dem nu förbjudet. En kanske icke aflägsen framtid skall visa, hvilkendera uppfattningen var riktigast.

För inre och yttre missionens sak verkade S. här efter oafslått, så långt hans krafter räckte. Åt detta arbete ägnade han sitt lif, allt mer kännande sig därtill kallad af Herren. Han lät ej sitt mod nedslås af miss-tankar, klander och förtal; hans kärlek öfvervann hindren och motståndet. När han klandrades för sitt »predi-

kande» svarade han: »Jag är själf så utsägligt lycklig i min tro; skulle jag ej då söka att kunna gifva andra del af samma lycka. Det är så många, som *icke* äro lyckliga i sin kristna tro; må *de* tiga, om de så vilja. Men Kristi kärlek tvingar mig och mina trosbröder.» — De brister till form och innehåll, som stundom vidlådde hans föredrag, kände och erkände han villigt. Men de uppvägdes af hans redliga nit, hans brinnande kärlek och trohet. Och öfver allt detta — Herren välsignade hans arbete med både god och rik frukt.

Efter några år valdes han till ordförande för nordöstra Smålands missionsföreningar, samt sökte då att på allt sätt befordra evangelii predikan, på samma gång som han och hans bröder i missionsstyrelsen nitiskt vakade öfver föreningsmedlemmarnas goda kristliga vandel.

Vid det gästvänliga Stensnäs och vid Öfverum höllos nästan hvarje år missionsfester, som voro besökta af tusentals deltagare. Och ännu lefver en och annan kvar, hvilken som ett ljufligt minne från flydda dagar omtalar den tid, då många från sina hem färdades flera dagsresor för att få vara med om ett missionsmöte på Stensnäs. Både präster och lekmän voro därvid förenade i broderlig endräkt, förkunnande ordet och utbytande tankar om Guds rikes angelägenheter. Den ande af frid och kärlek, som hvilade öfver S:s hem — och hvilken kom hans Stensnäs att ofta bli kalladt »Fridsnäs» — rådde äfven vid dessa möten och skall göra dem oförgätliga för enhvar, som någon gång fått bevista

dem. Flertalet af den tidens *troende* lärare var icke så vist och förnumstigt, att de i »kyrklig förnämhet» skulle hållit sig allt för goda att deltaga i lekmännens arbete för Guds rike. Tvärtom hade de likasom aposteln Paulus sin glädje i att Kristus vardt förkunnad. Filipp. 1: 18.

Grefve Stackelberg var i dylika frågor kyrkligt frisinnad och höll fast vid hvad han ansåg vara lekmännens både rätt och plikt: att få bekänna sin tro och vittna om Kristus. Han såg hos kyrkan många brister och rönte från större delen af hennes prästerskap en afgjord, ihållande fiendskap; men han förblef trots allt henne dock trofast tillgifven. Oaktadt många lockelser från mer än ett håll, kunde han aldrig förmås att öfvergifva henne för att bilda en friförsamling. Att den andliga lifsrörelsen på dessa trakter hölls kvar inom den lutherska kyrkan och blef jämförelsevis ganska litet berörd af sektväsendet, torde i icke oväsentlig mån kunna tillskrifvas S:s kyrkliga sinne. Ty om han på sin tid hade öfvergifvit kyrkan, så hade förvisso flera tusen af hans åhörare följt hans exempel. Detta behjärtades slutligen äfven af dem, som för hans frisinthets skull länge anklagade honom för »okyrklighet». Också valdes S. med öfvervägande röstpluralitet till medlem af 1868 års kyrkomöte.

Sedan 1847 förenad i ett lyckligt äktenskap med fröken Honorine Adelsvärd, dotter till öfverstekammarjunkaren baron J. K. Adelsvärd, blef grefve S. fader till en efterlevande son och fyra döttrar. — I sitt enskilda

lif, i kretsen af maka, barn och vänner, var han förekommande och vänlig, stundom skämtsam och »glad som ett barn». Han spred glädje omkring sig, en kristlig och helgad glädje, frigjord från såväl världsväsendets flacka »munterhet» som från den själfgjorda fromhetens stela tyngande »värdighet». I hela hans person låg just det, som man plägar sammanfatta under begreppet »sympatisk», sann och älskvärd. Därför drog han också till sig alla, med hvilka han kom i närmare beröring — alla, utom de fariseiska och egenrättfärdiga samt de afundsjuka och hatfulla, på hvilka hans vänliga, evangeliskt kärleksfulla väsende verkade nästan frånstötande såsom »icke nog värdigt».

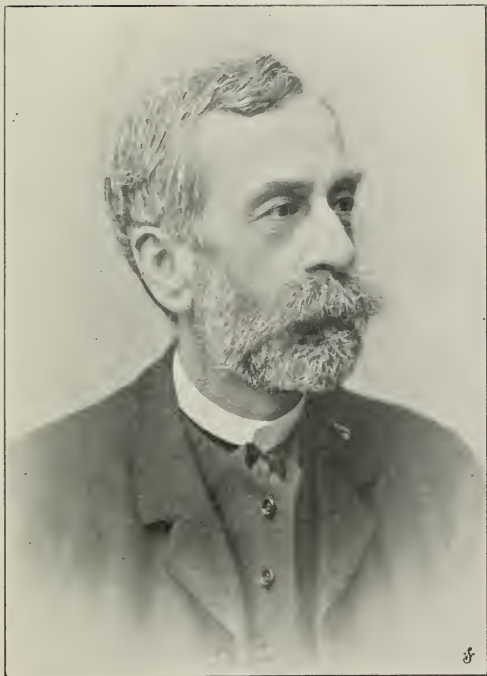
Grefve Stackelberg var en af de »icke många» ädlingar, hvilka för Kristi skulle med glädje »försakat världen och allt dess väsende». Rik, förnäm, ståtlig och i hela sitt uppträdande ovanligt behaglig, hade han med största lätthet kunnat vinna all den lust och fira de triumfer, med hvilken världen lockat så många bort från Kristi efterföljelse. Men *han*, likasom en gång Guds tjänare Mose, »höll Kristi försmädelse för större rikedom än Egyptens skatter och ville hellre lida förakt med Guds folk än till en tid hafva lust i synden». Ehuru S. genom börd och rikedom var själfskrifven att ha sitt mesta och egentliga sällskapslif bland »denna världens mäktiga», så inskränkte han sin gemenskap med *dem* till det oundgängligt nödvändiga, men sökte sitt umgänge bland Herrens vänner. S. var icke en af dessa

religiösa, som kunna umgås med allvarliga kristna, men ha sin egentliga trefnad bland världen, utan han älskade Guds folk just för den andes skull, som genom »vittnandet om Jesus» vanligen gör de troendes samkväm så obehagliga ej blott för den gröfre världen, utan ock för alla halfandliga. Naturligtvis gladdes han, när han bland sina adliga likar kunde påträffa några få verkliga trossyskon; men »andens enhet» var honom alltid förmer än likheten i samhällsställning.

Mot sina tjänare och underhafvande var han »som en fader». Hvad han var som husbonde, därom vittnade, äfven för den ytliga betraktaren, bland annat de ljusa glada bostäder, som han uppbyggde åt sina underhafvande, den trefnad och snygghet som där öfverallt rådde och som väckte alla främmandes uppmärksamhet.

Själff enkel och anspråkslös i behof och vanor, unnade han äfven i jordiska ting alla andra godt. Aldrig gick någon verkligt behöfvande ohulpen från hans dörr. Om jag ens närmelsevis ville uppgifva det belopp, som grefve S. årligen gaf till Guds rikets angelägenheter och till behöfvande medmänniskor, skulle det förefalla de flesta som otroligt. Också kom det stor sorg öfver hans närmaste bygder och vida omkring, då ryktet gick ut om hans sista tärande sjukdom och däraf följande död.

Hvad S. såsom *kristen* och *människa* var, därom vittnade den djupa saknad, som vid hans död grep »hela hopen af dem som trodde» bland vårt lands evangeliska kristna. — Som *vän* var grefve S. mot alla »trofast så-

Göthe Nordberg.

Utsikt från Grönteboda.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

1. Magnusson. 2. M. Rudbeck. 3. G. Auren. 4. Stjernström. 5. Alenius. 6. Hammar.
7. Einarson. 8. Nordberg. 9. Molin. 10. A. Zieplin. 11. Berg. 12. J. Rudbeck.
G. Nordberg, med medhjelpare och patienter vid Grönteboda 1893.

som få». Under hela den tid, från 1855 till 1871, mig skänktes förmånen af S.'s varma vänskap, förblef han den samme år efter år, medan mången annan »skiftat färg» under ändrade förhållanden. Utom de oförgätliga Stensnäsbjudningarna och hans aldrig svikande besök vid vistelserna i Stockholm, skref han litet emellan till mig innehållsrika och uppmuntrande bref, af hvilka jag i dagboksanteckningarna skall meddela ett och annat utdrag till prof. Ännu under sin sista vistelse i Stockholm såsom sjuk, och på sin dödsbädd, skänkte han mig de varmaste bevis på en kärlek, som mot mig och andra »brann med klar låga intill döden». — Stilla och fridfullt slocknade hans lif, söndagen den 22 januari 1871. På honom besannades Mästarens ord: »Saliga äro de fridstiftande, ty de skola kallas Guds barn.»

Nära 30 år ha förflutit se'n gref Stackelbergs död. Vinterstormarna ha jagat sin snö öfver hans graf, blomorna därpå ha många gånger förfrusit och dött, för att blomstra upp och vissna igen; de flesta af hans samtida äro bortgångna och glömda: men den ädle, varmhjärtade Adolf Stackelbergs minne — *det förblifver.*

5. Missionär Moritz.

Bland de många Herrens vittnen jag på 1850- och 60-talet rätt ofta i Stockholm råkade hos Rosenius, Elmblads och andra vänner, var äfven den gamle varmhjärtade judemissionären Johan Kristian Moritz.

Första gången jag såg och hörde Moritz var vid en aftonbjudning hos Rosenius, våren 1857. Jag hade varit på ett sjukbesök å Kungsholmen, där jag stannade längre än afsedt var, så att jag kom ganska sent till Rosenii hem, som låg nära invid Johannis kyrka. När jag inträdde i salen, hörde jag från förmaket en obekant mansröst, som talade om »vår gemensamme *Messias*». Af sammanhanget fann jag snart, att mannens text måste vara Es. 11:te kapitel; ty han talade mycket om »Herrens ande, vishets och förstånds ande, råds och starkhets ande», som skulle hvila på honom, samt att *han* »icke skulle döma efter hvad som synes för ögonen eller höres för öronen», utan »han skall döma de arma med rättfärdighet och skaffa rätt åt de elända på jorden; *då* skall det varda slut på Efraims afund» o. s. v. — Jag kunde icke strax se den talande, men det varma, mjuka, till hjärtat gående tonfallet i hans stämma, jämte det verkligt goda innehållet af hans tal, gjorde på mig ett mycket godt intryck. En stund därefter fick Rosenius syn på mig och vinkade mig in i förmaket, där han föreställde mig för missionär Moritz, som syntes oss lik en gammal patriark.

Efter den aftonen råkade jag honom sedan många gånger under årens lopp och behöll alltid samma goda intryck af honom. Han berättade för mig, att han var född jude och före sitt dop hade hetat Treitel, samt meddelade en mängd gripande drag ur sin växlingsrika lefnad. Och då denna verkligen är af stort intresse för

alla, som älska Herrens egendomsfolk och hans rikets tillkommelse, må här en del af den samma återgifvas.

Moritz's föräldrar voro Markus och Debora Treitel, af en gudfruktig judefamilj i Pommern. Fadern, en skicklig köpman, var uppfostrad i den stränga judendomen och en ifrig anhängare af Talmud. Modern var en samvetsgrann from judinna, som lefde i hoppet att den utlofvade Messias rätt snart skulle komma för att förlossa Israel. De hade två söner och tre döttrar. Vår Moritz föddes den 1 januari 1786 och fick vid sin omskärelse namnet Moses, med binamnet Hannes.*)

Vid fyra års ålder miste han sin mor. Då hon gaf honom sin sista välsignelse, sade hon ett ord som gjorde djupt intryck på sonen: »Du skall upplefva Messias' ankomst. Blif fast i dina fäders tro, så att du skall få del i hans rike!» Denna den döende moderns sista önskan gick på ett märkvärdigt sätt i uppfyllelse, ehuru icke på det sätt som hon hade väntat.

Den unge Moses blef omsorgsfullt undervisad af skickliga lärare. För att lära rätt känna hans framsteg, examinerade fadern honom i »judarnes andra bibel», Talmud, och öfriga judiska förklaringar af den rätta bibeln.

Så gick ock lille Moses dagligen i stadens kristna skola, men fick aldrig lof att där öfvervara någon bibeltimme. Hemma tjänade i synnerhet den mot kristen-

---

*) Under hans bild, sid. 209, står därigenom *M. H.* såsom förnamn, i stället för det senare *J. K.* Moritz.

domen stämde juden Mendelsohns filosofiska skrifter till att utbilda hans ande och förstånd.

Småningom började dock den fromme ynglingen att märka en afgjord skillnad mellan rabbinernas skrifter och *Guds eget ord* i bibeln. Att betrakta *båda* såsom gudomliga uppenbarelser, blef för honom allt svårare. När han för sin fader eller sina lärare omtalade dessa tvifvel, svarade de: »Vi få icke tvifla, annars blifva vi epiku-reer», hvilket enligt Talmuds förklaring var det samma som gudsföraktare. — Då han en gång talade med en lärd, polsk rabbin härom, gaf denne honom intet svar, men sade däremot till hans fader, att sonen var besatt af en ond ande och säkerligen skulle bli en affälling. Fadern blef mycket uppbragt häröfver och gaf sonen en väldig örfil.

Från denna stund behöll den unge Moses sina tvifvel för sig själf; men ju längre han kom i sina studier, dess starkare blefvo ock tviflen. Slutligen blef han fullt öfvertygad att *både* Talmud (rabbinernas skrifter) och bibeln omöjligt kunde vara af Gud; bibeln vore sann, men Talmud blott människopåfund. *Då* kände Moritz icke ännu någon *sann* kristen, för hvilken han kunde öppna sitt hjärta; och efter hvad han senare insåg, måtte den tiden hvarken i hans fädernestad eller trakten däromkring funnits några sådana, utan endast kyrkliga formkristna.

Hans mor dog, och hans far gifte om sig. Barnen från första äktenskapet fingo det då ganska trångt i hem-

met. — När M. blef 16 år, skickades han till en farbror i Berlin. Där kom han i sällskap med »reformjudar» (ungefär lika med våra rationalister), som i flera år skadligt inverkade på hans tänkesätt och vandel. Men snart slog honom samvetet och lämnade honom sedan ingen ro.

I juli 1807 reste han till England. Öfverrabbinen i London, dr Herschell, mottog honom mycket vänligt och varnade honom strax för en annan jude, vid namn Frey, som kommit till tron på evangelium och genom sitt varma vittnesbörd om Kristus redan kommit flera judar att öfvergå till kristendomen. Den unge M. lade knappt märke till den varningen, då han höll det för omöjligt att han någonsin skulle kunna bli »den korsfästes» lärjunge. Men — den dagen kom dock. Genom en judinnas ord kom han att läsa nya testamentet; och ju mer han läste, dess mer öfvertygad blef han att Jesus Kristus var den Messias, om hvilken profeterna talat. Guds ande visade honom nu allt mer hans synder och hans fördärfvade tillstånd. I sin ofrid och nöd föll han på sina knän, anropande Herren Kristus om nåd och förbarmande. Och hans bön blef hörd. Genom Jesu evangelium blef han förvissad om syndaförlåtelsen, och fröjdade sig i Kristus sin Frälsare. Strax bekände han sin tro, och blef då förkastad af alla sina judiska anhöriga och vänner. Hans far förbannade honom, gjorde honom arflös och utstötte honom ur familjen. Men Herren gaf honom nya kristna vänner i de förras ställe.

Nyårsaftonen 1809 blef M. efter luthersk ritual döpt af doktor Steinkopf. I dopet bortlade han sitt gamla namn Moses Treitel och erhöll det kristna namnet Johan Kristian Moritz, under hvilket han sedan blef så vida bekant för både kristna och judar.

Hans varma önskan blef nu att varda missionär bland något hedniskt folk, och i denna afsikt vände han sig till Londonska Missionssällskapet. Där ansåg man dock, att han skulle bli till större gagn såsom missionär bland sitt eget folk. — År 1811 sändes han till Göteborg att verka bland Sveriges judar. Där blef han bekant med m:lle Charlotta Elisabet Hedberg, som några år senare blef hans hustru och trofasta hjälparinna under nära 60 år, till sin saliga död 1864.

År 1817 sändes M. till Ryssland, där han i åtta år nitiskt verkade bland judarna. Denna mission stod under skydd af kejsar Alexander I, som då var gripen af evangelium och gjorde mycket för Guds rikes framgång. Moritz talade för flera tusen judar, och många blefvo omvända till Kristus. Men »kyrkan», som äfven där nästan alltid motarbetat Guds rike, gjorde honom så mycket motstånd hon förmådde. Och när kejsar Alexander efterträddes af sin broder Nikolaus, lyckades prästerna öfvertala denne att år 1821 genom en ukas förbjuda all protestantisk mission och bibelspridning, hvarför äfven M. på kejserlig befallning måste inställa sin mission och lämna landet. — Såsom *ett* exempel på att Herrens ord också genom denne dess tjänare bar frukt

samt »icke vände fäfangt tillbaka», må anföras följande tilldragelse. År 1819 predikade Moritz en gång i Borisow, därtill uppmanad af en rabbin, vid namn Kletsk. En stor skara israeliter åhörde honom då. Tjugo år därefter kom till missionärerna i Warschau ett bref från Kletsk med 40 underskrifter, hvars innehåll var: »Lefver missionär Moritz ännu? Är han hos eder? Om så icke vore, kunna vi ej ändå få blifva döpta af en bland eder i Warschau?»

I maj 1825 blef Moritz af »Londonska sällskapet för evangeliets utbredande bland judarna», antagen som dess missionär, och sändes till Hamburg att verka därstädes. Sedan vittnade han i Köbenhavn, Neuwied, Frankfurt och *Stockholm*, samt återkom 1834 till Hamburg, hvarefrån han sändes till Danzig. År 1843 blef *Göteborg* ånyo bestämdt till hans hufvudstation, enär Sverige och Danmark anvisades till hans arbetsfält.

Från en af Moritz's resor i vårt land skref baron H. H. v. Essen om honom följande: »År 1865 vid midsommartiden, då naturen stod klädd i sin skönaste skrud, hörde jag *missionär Moritz*, veteranen bland jordens missionärer, då i sitt 80:de år, silfverhårig, *men med ungdomlig eld i sin ande*, hålla ett skönt föredrag öfver Jesu ord i Joh. 10: 1—21. Detta skedde hos de gamla grefve Lewenhaupts på egendomen Karlslund nära Västerås, därifrån Guds ords ljus i mera än 20 år har lyst och värmt vida omkring. . . . Jag hade aldrig förut hört någon af det folk, som korsfäste Kristus, tala om denne

Frälsare och hans rike. Jag tyckte mig i egentligare mening än vanligt höra ett *vittne* tala, som stod Herren synnerligen nära. Mannen var icke allenast förtrolig med de ställen i det heliga landet, där Jesus vandrat: han var ju äfven en af Abrahams naturliga efterkommande, likasom Herren själf efter sin mänskliga natur var detta, genom sin födelse af Maria. — Han talade om *den gode herden*, som gifvit sitt lif för fåren, samt om det innerliga förhållandet mellan herden och hans får. — Jag tycker mig ännu mången gång höra den älsklige gubbens af rörelse darrande röst, i hvilkens tal Jesus var både A och O. Den stunden glömmet jag visserligen aldrig . . .»

Den 1 januari 1868 utträdde Moritz med pension ur det Londonska sällskapets tjänst. I 42 år hade han stått i missionärernas led och med trohet arbetat för sin Herres sak. På jorden hann han aldrig att »blifva stor», kom ej högt upp till de kyrkliga äreställena, blef ej heller behängd med ordnar och hederstecken; men äfven om honom gälla förvisso Herrens ord: »Eder lön är stor i himmelen!»

Till dessa kortfattade redogörelser för hans inre och yttre lif må fogas, att Moritz under hela sin lefnad var älskad och aktad af Guds folk, »de i anden fattige». Men för så väl världsliga som kyrkliga fariseer var han hela tiden »en stötesten och en förargelse». Från dessas sida vardt han litet emellan anfallen och trakasserad, och man utspridde ofta om honom osanna

L. A. Anjou.

E. G. Bring.

L. Landgren.

A. F. Sondén.

K. V. Charleville.

Ch. Meurling.

Klas Warholm.

J. G. Hultgren.

Vilh. Norlén.

K. G. Sædén.

P. Lundén.

N. Hofberg.

V. Flensburg.

K. D. Olivecrona.

Axel Burèn.

E. J. Keijser.

H. Rundgren.

Aug. Stjernstedt.

Valdemar Rudin.

Gillis Bildt.

rykten, som till en tid blefvo af somliga trodda. Men efter hand förlorade folket allt förtroende för hans fienders upprepade dikter; när någon ny historia om Moritz spreds ut, skakade de tänkande blott på hufvudet och sade: »Detta kommer från samma håll som allt det föregående.» Och under tiden fortfor Moritz att i stillhet troget vittna om sin Herre. Hans arbete mognade till skörd, likasom hans vackra gråa hufvud allt mer utvisade, att den åldrige Guds tjänaren nalkades sin sabbatshvila.

Hans jordiska hvilotid blef icke lång. Han insjuknade i början af 1868. Under hans sjukdom besökte många deltagande vänner denne gamle älsklige Herrens stridsman. Den 16 februari på aftonen, då många voro samlade, läste han för dem med svag, bruten stämma Es. 16: och bad med dem. Detta var hans sista andaktsstund på jorden. Kl. 2 på natten löste Herren sin 82:åriga tjänare från arbetet i vingården och bjöd honom att gå in i den sabbatshvila, som återstår för Guds folk.

Med sanning sjöngs vid hans graf den gamla sången:

Så hvil a i välsignelse,	Så far i frid, du fridens man;
Du gode, trogne tjänare!	Farväl, du trogne Jonatan!
Gå i din Herres glädje in	Gå i din Herres glädje in
Och lönen din möda finn.	Och där din Jesus saligt finn.

Du förde fram Guds rena ord	Om aftonen är pust och gråt,
Och födde troget Kristi hjord;	Då vänner måste skiljas åt,
Med lära och med lefverne	Men Gud en bättre morgon ger,
Du himlens väg oss visade.	Då ingen gråt skall vara mer!

Den kristliga sångens makt.

Redan i forn kristna församlingen spelade sången, den kyrkliga så väl som den enskilda, en stor roll vid de troendes »uppbyggande på sin allraheligaste tro». Och så har förhållandet förblifvit under kyrkans eljest så olika tidsåldrar. Det är allmänt känt, att Luthers evangeliska sånger i hög grad bidrogo till reformationens framgång. Och under alla tider, då ett varmare *lif* försports inom kristenheten, har det följts af varmare andlig *sång*. Så äfven inom vårt land. Lifsvindarna i förra seklet frambragte många religiösa skalder och blefvo genom dem ännu kraftigare. Likaså i det århundrade, som nu är nära sitt slut. Lars Linderot, fru Gullbrandson, J. M. Lindblad, C. O. Rosenius, Betty Posse (B. E—g), Lina Berg (L. S.) *m. fl.* ha gifvit oss sånger, som länge skola lefva i folkets hjärtan och på dess läppar.

Och om dessa sångers kraft öfver människohjärtat kunna alla troende gifva vittnesbörd. Se här ett bland många af de märkliga bevisen därpå.

Vid ett besök i Stockholm före julen 1856 berättade

tade d:r Karl Bergman från Vinslöf i troende kretsar följande gripande tilldragelse. Dennas märkliga »yttre skal» var väl redan förut bekant genom tidningarna; men det var af obeskrifligt intresse att nu äfven få del af dess »kärna», den underbara Guds ledning som åstadkommit det hela.

På Kristianstads fästning förvarades då bland de andra grofva förbrytarne en fånge, vid namn Anders Svensson Källare. Född i Hoby socken i Blekinge var han vid denna tid omkring 40 år gammal och straffad för *fjärde* resan stöld. På hösten 1856 beredde han sig tillfälle att rymma ut ur fästningen. Han simmade öfver den breda Helgaån; och emedan en stark dimma just då var rådande, undkom han alla de efterspaningar som genast företogos.

Nu begaf sig mannen först till en gränssocken i Blekinge, där han af sina vänner försågs med kläder och litet penningar; men något slags pass eller prästbetyg kunde han icke erhålla. Därefter stal han ett betsel och sedan en häst ute på marken, samt red tillbaka till Kristianstad, där han släppte hästen utanför staden och gömde betset i en halmstack. Hans afsikt var att stjäla hos en rik handlande inne i staden. Men när detta snart befanns omöjligt, begaf han sig åter bort från staden samt stal ånyo en häst, på hvilken han fort red till Qviinge socken, där hästen släpptes. På därvarande gästgifvaregård köpte han sig mat för de sista återstående penningarna. Han beslöt där äfven att nästa natt genom

den vida skorstenspipan bereda sig inträde i gästgifvarens hem och där stjäla hvad han kunde öfverkomma.

Det var måndagen den 13 oktober 1856. Under det han inväntade midnattstimmen, vandrade mannen på kvällen omkring i närheten af gästgifvaregården. Han kom då till en torpstuga, från hvilken han hörde sång. Nyfiken smög han sig närmare till fönstret, som icke doldes af någon gardin. Han såg där innanför en karl och tre kvinnor, en äldre och två yngre. Snart fick han höra en kraftig mansröst och en behaglig kvinno-röst åter uppstämma en sång. Biträdda af ett psalmodikon sjöngo de med klar och tydlig stämma följande ord ur »Ahnfelts sånger»:

Hvad det blir godt att landa vid himlens sälla kust,
ej mer behöfva blanda sin sång med suck och pust.
Till glädjens hem ur sorgens dal, till fadrens hus från nöd och kval,
i brudguns famn från strid och nöd, i lif och sällhet utan död!
Hvad det blir godt att landa vid himlens sälla kust!

Hvad det blir härligt smaka den sällhet Herren ger,
att slippa se tillbaka på synd och sorger mer!
Att skåda Gud, och gå omkring bland himlens underfulla ting:
O härlighet, som ingen kan utsäga här i jämnens land!
Hvad det blir härligt smaka den sällhet Herren ger!

Dessa ord föreföllo den arme brottslingen underbart gripande; de gingo honom »genom märg och ben». Plötsligt tyckte han sig höra någon komma. Han sprang nu så hastigt öfver en stengärdesgård, att en större sten föll ned och illa sargade honom i foten; men han måste ögonblickligen tillbaka för att få höra mer af den fånglande sången.

När denna tystnade, när ljuset släcktes och han åter stod ensam med sina tankar — då var det honom omöjligt att stjäla. Hela den uppgjorda planen var förbi. Samvetet hade vaknat och med det samma den föreställningen, att han skulle kunna dräpas midt under illgärningen och så förblifva en satans fånge i en förskräcklig evighet. — Han vandrade in i skogen, vistades där hela tisdagen och onsdagen, utan att kunna rätt besluta eller företaga någonting. Skulle han gå in i stugan och bekänna allt för de kristligt sinnade människorna? Men de kunde ju blifva bortskrämda af honom, ty han såg förskräcklig ut med hår och skägg i vild oordning! Nu rakade han sig i skogen med en rakknif, som han i fickan medfört, samt tvättade och putsade sig. Men ännu kunde han icke fatta något bestämdt beslut. Skälen som hindrade voro ännu för starka; men skälen, som drefvo på, började bli ännu starkare.

Han frös, ty han hade inga strumpor; hungern plågade honom allt mer, ty matförrådet var slut. När fåglarna flögo glada och nöjda omkring i träden och saknade intet, tyckte han att de hade det mycket bättre än han. Och omöjligt kunde han aflägsna sig från stugan, där han hade hört den underbart verkande sången.

Omsider blef hans tillstånd alldeles odrägligt. Ännu klockan 10 på onsdagsaftonen såg han ljus i stugan, ty man sysslade med hushållsgöromål därinne. Då ändtligen fattade han sitt bestämda beslut, gick in i stugan och frågade: »Hvem är husbonde här? Jag är en för-

rymd fästningsfånge från Kristianstad. Grip mig, men gif mig mat, ty jag är hungrig; jag vill icke göra er något ondt. Gif mig härberge i natt. Jag är en lifstidsfånge, men har nu ledsnat att stjäla. Jag har hört er sång, och jag kunde sedan icke mera stjäla. Hvad var det för en sång? Jag ber eder: låt mig få höra den ännu en gång!»

Man tänke sig det stackars torparfolkets förskräckelse vid denna syn och detta oväntade tilltal. Hushållet bestod af tre syskon, en broder och två systrar, jämte deras moder, en gammal änka. Det var sonen Johan och dottern Anna, som på måndagsaftonen hade sjungit den nämnda sången.

Johan frågade nu den oväntade gästen, om han hade några mordvapen på sig? Denne lämnade då genast ifrån sig rakknifven, en fällknif och en bundt strykstickor. På vidare fråga af Johan, om han icke hade ännu flera, bekände han genast, att han nära landsvägen gömt en större tälgknif samt ett huggjärn. På fångens begäran, och sedan man något lugnat sig i huset, sjöngs nu åter för honom samma sång, som så mycket hade rört honom. Äfven läste man för honom något ur Guds ord samt en liten god kristlig berättelse. Han frågade, om det är en lika stor synd att taga lifvet af sig själf som af andra, och hans uppmärksamhet var på det högsta spänd på det svar man skulle gifva honom. Slutligen brast han i tårar och sade: »Nu förstår jag, att hur grof brottsling man är, *kan* man dock varda frälst af

Jesus och undgå det eviga straffet.» — På ett enkelt och enfaldigt sätt fick han nu ytterligare höra evangelii glada budskap för sig förkunnas och förklaras. Med stor glädje sade han sig börja förstå något af Guds råd om människors salighet. Han hade väl förr hört något därom, men aldrig kunnat fatta det eller komma därtill.

Nu bäddades åt honom på golfvet i den lilla stugan. Men Johan, som låg i nästa rum och ännu befarade något svek af den oväntade gästen, öppnade vid midnattstid sakta dörren för att efterse huru fången nu förhöll sig. Förskräckt rusade denne då upp, men stillade sig snart och berättade huru han hade drömt, att en stor stenhäll höll på att falla ned öfver honom.

Nästa morgon förklarade fången sig gärna vilja gå till staden till fots, blott man ville nära staden skaffa ett par hästar med vagn, och inköra honom fångslad; »emedan», sade han, »de öfriga fångarne skulle begabba honom utan ända, om någon af dem finge se honom inkomma godvilligt och utan kedjor».

Skjuts skaffades dock i närheten af torpet, men kedjor kunde icke erhållas. Johan åkte med honom in till staden. Under vägen visade fången den största uppmärksamhet på det som Johan talade med honom om Guds rike. En gång frågade han, »om det var nog att han bekände sina synder inför Gud, eller om han äfven skulle bekänna dem inför människor?» — Då man kom till den sädesstack, där han instoppat betslet, begärde han

att få hämta det »på det att ägaren måtte återfå det»; hvarefter resan fortsattes in till staden.

Men här inträffade nu, hvad han hade fruktat. Hela skaran af arbetsfångar mötte honom och omringade honom i samma ögonblick som vagnen stannade inne på fängelsegården. Den första skrattsalfvan hördes, då man såg honom åter gripen; den andra, då man märkte, att han icke var fängslad; den tredje, då han, på frågan hvarför han ej gjort motstånd eller sprungit sin väg, uppgaf såsom skäl folkets godhet mot honom.

Inkommen på landskansliet anmälde Johan, att fången kommit in i hans hem aftonen förut och själf begärt att bli gripen samt att få mat. I följd häraf ansåg landshöfdingeämbetet vidare rannsaking och rättegång vara öfverflödig, hälst de stulna hästarna likasom betslet redan blifvit tillrättaskaffade och fången själf återkommit till häktet. Han insattes emellertid i cellfängelset till straff för sitt undanvikande.

Så blef här en kristlig sång början till en grof syndares omvändelse och »förvandlig till ett barn», en af dem som skola kunna »inkomma i himmelriket». Och Guds evangelium stadfäste verket.

R. Ehrenborg.

Erik Nyström.

P. Olsson.

H. Olsson.

Henrik Berg.

J. Löfgren.

N. Jonsson.

A. Carlsson.

A. P. Löfström.

A. Kylén.

Karl Anderson.

G. Kolmodin.

Adam Reutersköld.

Otto Lindström.

Algot Bagge.

A. M. F. (Puck) Munthe.

Några ord om »andeuppenbarelser».

Hvad skriften och erfarenheten betyga därom.

I.

Då jag i föregående delen af dessa »Minnen» meddelade prinsessan Eugenie's skildring om sin syn af »hvita frun» på Stockholms slott, tillade jag såsom min slutsats, att dylika andeuppenbarelser ofta, fastän icke alltid, äro hörsel- eller synvillor, s. k. hallucinationer.

Denna min åsikt har mötts af motsägelse från två olika håll. Dels ha ganska många »upplyste» och »fritänkare» förvånats öfver att jag icke hänfört *alla* andeuppenbarelser till fantasiens och hallucinationernas område; dels ha åtskilliga spiritistiskt sinnade personer påstått, att jag borde ha sagt tvärtom, nämligen att dessa uppenbarelser stundom kunna vara villor, men att de i de allra flesta fall äro manifestationer från den osynliga värld som öfverallt omgifver oss. Och man har från båda sidor begärt, att jag skulle »gifva skäl» för den åsikt jag uttalat. Jag vill nu försöka att så göra, dock med den erinran att — i dessa stycken förmår

ingen med visshet *öfverbevisa* en annan, som icke vill eller kan godkänna de skäl som framställas. Man förmår här endast att uppvisa hvad den heliga skrift lär i denna sak samt de för en själf antagliga grunder, på hvilka man kommit till sin öfvertygelse. — Alltså: Kunna andar visa sig eller på annat sätt gifva sig tillkänna?

Denna fråga har redan otaliga gånger framstälts, i alla tider och bland alla folkslag. Och alltid har det funnits många, som gifvit ett jakande svar, antingen på grund af egen erfarenhet eller verkligt trovärdiga vittnens intyg. Men ännu flera ha städse *de* varit, som förnekat andeväsens tillvaro af »det klara, obestridliga skäl», att mot *en* som säger sig ha sett dylika, har alltid kunnat ställas tusenden som *icke* sett några sådana. Dessa senare ha därjämte länge haft ett annat, tungt vägande skäl å sin sida, nämligen det, att de allra flesta vetenskapsmän afgjort förklarad talet om andeuppenbarelser vara ett »dumt, vidskepligt pjoller» samt — huru motsatta åsikter de än eljest månne hysa — dock i den punkten varit eniga, att *andar kunna icke gifva sig tillkänna för lefvande människor*. Detta påstående har också länge gällt som fullt oemotsägligt, hvilket, blott på grund af de lärdes utsago, måst som en ofelbar dogm antagas af en hvar som velat anses för en bildad människa. Och om man ville hafva några bevis för denna dogm, så gåfvos tvänne sådana, dem ingen förständig kunde jäfva: 1) hvarken du eller jag eller någon af våra upplysta bekanta har någonsin sett en ande; 2) ingen vetenskaps-

man erkänner sådanas tillvaro. Alltså: den saken är redan fullt afgjord!

Och likväl — i senare tid ha tvifvel på till och med denna dogm börjat intränga äfven bland de bildades stora hop. Hvad angår det första »beviset», att icke en på tusen eller tio tusen sett någon ande, så har man gifvit till motskäl, att det gifves mångfaldiga ting, dem icke en på hundra tusen någonsin skådat, men som dock alla hålla för säkra fakta på grund af ögonvittnens klart bestämda vittnesbörd. Hvad därtill beträffar det andra »beviset» eller vetenskapsmännens förnekande, så har man börjat erinra sig, huru länge vetenskapen hade förkastat händelser och fakta, dem numera ingen mänskliga kan förneka, t. ex. — tillvaron af *meteorstenar*.

Åsikterna om dessa senare voro länge liknande dem om andar: det ansågs såsom ett bevis på okunnighet att antaga deras förekomst, och på bedrägeri eller »sinnesvilla» att förklara sig ha sett sådana. Redan af ålder hade det visserligen påståtts, att »stenar stundom falla från himmelen». Och detta påstående kom ej blott från okunnigt och enfaldigt folk, som sade sig tydligt ha sett stenar falla; utan äfven en eller annan af forna tiders lärde framkastade den meningen, att de som berättade sådant, kanske dock icke alldeles »sett i syne». Men vetenskapsmänen i 18:de seklet och äfven i början af det 19:de logo blott ett öfverlägset löje åt sådant »pjollrigt och dåraktigt» tal. Och äfven sedan t. o. m. tidningar börjat berätta om meteorfall, mottogo veten-

skapsmännen länge dessa underrättelser med högdraget förakt och satte halsstarrig förnekelse mot äfven sådana fakta, som intygades af verkligt trovärdigt folk. *I franska vetenskapsakademiens namn* gaf den berömde kemisten Lavoisier det afgörande svaret: »*Det finnes icke några stenar i världsrymden, och följaktligen kunna icke några sådana falla ned på jorden*». På denna punkt stod vetenskapen ännu i början af vårt »upplysta» sekel. Och nu? Ja, nu tviflar icke ens den mest fanatiska skeptiker på tillvaron af dessa meteorstenar, dem icke *en* människa af hundratusen sett och dem vetenskapen ännu i vårt århundrade absolut förnekat. — Sådana fakta ha verkligen gifvit »lekmännen» någon rätt att icke obetingadt behöfva tro på vetenskapsmännens absoluta ofelbarhet.

Men äfven hos många af de lärde själfva har under senare år uppstått ett tvifvel på den gamla dogmen om »omöjligheten af andevärldens manifestationer» bland oss lefvande människor. Många vetenskapsmän ha börjat noggrannt undersöka åtskilliga för dem bekanta fall af s. k. spökerier. Och man kan antaga, att resultatet af dessa mäns samvetsgranna forskningar skall utfalla betydligt annorlunda, än hvad de flesta hittills *a priori* påstått, samt bestyrka tillvaron af krafter och förhållanden, hvilka — man må kalla dem hvad som helst — i årtusenden varit kända och likväl förnekade. Säkerligen skall då vetenskapen, likasom fallet var med med meteorstenarna, sedan hon först nödgats öfvergifva sin förnekande ståndpunkt och medgifva att själfva faktum existerar,

småningom kunna lämna oss några upplysningar om hvad detta faktum är och hvarifrån det härflyter. Där-om har, som bekant, en tysk vetenskapsman, d:r Herman Schweningen, för icke längesedan skrivit en högst intressant uppsats, som genom tidningarna troligen är bekant. Då saken numera blifvit »aktuel», skall jag i det följande anföra några tilldragelser från Sverige, hvilka faktiskt inträffat och som äro fullkomligt analoga med de fall, på hvilka d:r Schweningen stöder sin teori.

Men hvad säger *skriften* härom? Den frågan trän-ger sig fram hos hvarje kristen före och öfver allt mänskligt resonerande i denna sak. Förnekar bibeln möjligheten af andeuppenbarelsor? Eller gifver den något stöd för antagandet af dylika? Svaret på den frågan är afgörande för en troende kristens ställning till saken.

Den hel. skrift bestrider icke, utan bekräftar tvärtom på det starkaste tillvaron af en af oss omgifvande värld af goda och onda andar som kunna förnimmas.*) Förbudet att »fråga de döda» är härvid af stor betydelse, och mångfaldiga ställen i så väl gamla som nya testamentet innehålla samma åskådning, som i det förbudet uttalar sig. — Men skriften gifver oss *ingen förklaring* öfver de företeelser vi behandlat, utan afråder på det bestämdaste allt »grubblande» öfver dessa ämnen. Bibeln säger, att det är så; men *huru* det är så, det få vi ej klart veta förr än på andra sidan, yttrar den store tänkaren Hamann.

*) Se bl. a. 5 Mos. 18: 11; 1 Sam. 28: 11; Job. 4: 15; Es. 8: 19; Matt. 14: 26; Mark. 6: 49; Luk. 24: 37, 39; Apg. 23: 8; 2 Tess. 2: 9; 1 Tim. 4: 1, m. fl.

Huru vi människor skola fräslas, omvändas och göras skickliga för Guds rike, därom gifver skriften klar och fullt tillräcklig ledning. Men i hvad som rör »det fördoldas hemlighetsfulla värld» innehåller bibeln blott skildringar af de frälsta andarnes sällhet och de förlorades osalighet, visar på mångfaldiga ställen att andar kunna uppenbara sig, samt *varnar* på samma gång Guds folk att söka intränga i »förveten» kunskap. »De fördolda tingen äro för Herren vår Gud, de uppenbarade för oss och våra barn.»

Härom har den upplyste och fromme professorn T. N. Hasselqvist kort före sin död skrivit följande:

. . . Jag ville i första rummet allvarligt varna om sin salighet bekymrade och angelägna själar att icke *hängifva sig* åt funderingar, spekulationer och — inbillningar rörande tillståndet mellan döden och uppståndelsen, icke ens då man tycker sig vilja grunda sina gissningar på den heliga skrift. Jag har en bok, som framställer väl hundra och flera gissningar, af lärde och olärde, af hedningar och kristna, angående beskaffenheten och tillståndet i andevärlden, dödsriket; och jag tror icke att någon, som genomgår dessa tankeförslag, kan göra det utan att därigenom blifva förvirrad, oroad och oviss. Man bör dock besinna att i *ande*-världen gälla helt andra förhållanden och lagar än i denna; *vi* kunna icke under härvarande tids- och rumsförhållanden föreställa oss huru allting är eller hvar de rum äro belägna, som i skriften nämnas såsom förekommande i andevärl-

den. Då Paulus säger, att han »utom eller i lekamen» en gång vardt »uppryckt till tredje himmelen», kunde han dock icke på mänskligt språk omtala eller beskrifva hvad han där hört och sett. Då skriften talar om tillståndet efter döden, gör den det med tillhjälp af det språk och de föreställningar som äro begripliga i det närvarande lifvet; och man måste vakta sig för att på svedenborgskt sätt förflytta det närvarande så in i det tillkommande, att de nästan likna hvarandra.

Somliga människor ha en naturlig fallenhet eller benägenhet för allt slags uppenbarelsen. En ung allvarlig präst af mina bekanta från ungdomstiden förklarade, att det understundom spelade så lifligt för hans fantasi, att om han velat släppa löst skulle han blifvit »andeskådare», och han kunde endast genom bönen stänga dörren därför. Om man skall döma något efter gjorda erfarenheter af olika personer på detta dunkla område, så kommer man till den slutsats, att intrycket af och föreställningen om dödsrikets förhållanden ha varit mycket olika, allt efter sinnelaget hos dem som dymedelst trott sig ha fått närmare reda på detta. Häraf har uppstått detta virrvarr af »uppenbarelsen» af alla slag, som gör alltsammans misstänkt och förkastligt.

Dessutom har skriften *förbjudit* att »fråga de döda» hvaraf vi med rätta sluta, att det är farligt, vilseledande och bedrägligt att söka komma i gemenskap med väsen från andevärlden — och detta bör vara oss nog.

I synnerhet under tider af andligt förfall, när otro

och rationalism tager öfverhand, när således ordet ej mer är nog, då börjar man se sig om efter andra grunder, på hvilka man kunde bygga ett hopp med afseende på det tillkommande. Då infinna sig ock gärna »uppenbarelsen». — Adventisterna m. fl. berättas ha en kvinna, om icke äfven en man, »på hvilkas ord man bör förlita sig såsom af Gud ingifna» och tillkomna under drömligt eller sofvande tillstånd. På dylika ting tro de arma människorna. Det finnes ett djupt behof att tro något om hvad man har att vänta, och emedan man ej vill tro skriftens enkla tal, griper man till det som på andra vägar kan komma för ens ögon och öron. Detta synes dem så mycket bättre som man då, rörande tillståndet efter döden, kan välja att tro något som kan vara litet tröstligare än det enkla: »människan är förelagdt en gång dö, och sedan domen». Man diktar sig då ett tillstånd efter döden, i hvilket man ej blott kan blifva frälst såsom här, utan däri man mycket lättare och ledigare kan gå öfver från satans makt och träldom till Gud; och »hvarför då bry sig så fasligt mycket därom här, hvarest man har så mycket annat att tänka på?»

Väl må man härvid varna med Frälsarens ord: »Sen till, att ingen vilseleder eder». Matt. 24: 4. Hvad trygghet kan gifvas af ett salighetshopp, bygd på sand, och som så grundligt kullkastas af de stormar och vattenvågor, som evighetens annalkande i döden har med sig.

II.

Enligt gifvet löfte vill jag nu anföra några tilldragelser, som bestyrka det förut sagda.

I våra dagar torde allvarligt tänkande människor mer än någonsin vara öfvertygade, att det verkligen »gifves mycket mellan himmel och jord, hvarom vår filosofi ej kunnat drömma». Mer än någonsin gäller det nu också, att man enligt skriftens maning med fördomsfritt sinne »pröfvar allt» som kommer inom kretsen för ens iakttagelser. Man må därvid ock einra sig de många stora upptäckter och den vidgade kännedom om naturens lagar, hvartill första väckelsen gifvits genom iakttagelser, som af en trångsynt och materialistisk samtid i början endast möttes med förakt och förlöjligande. För hvarje ärlig tänkare äro visserligen lättrogenhet och vidskepelse förkastliga, men lika mycket äfven den torra skepticisms hångrin, som helt drygt förkarar: »Jag skall aldrig antaga något, som är oförklarligt för mitt och alla 'klokas' sunda förstånd».

Bland de många oförklarade och tills vidare oförklarliga tilldragelser, som blifvit mig berättade af allmänt aktade och fullt trovärdiga män, skall jag här — förutom hänvisningen till prinsessan Eugenie's skildring om sin syn på Stockholms slott*) — endast meddela fem, samt vid en hvar af dem angifva sagesmannen.

*) Äfven en annan medlem af vårt konungahus har för mig omtalat sig två gånger ha sett »hvita frun», båda gångerna kort före dödsfall inom den kungliga familjen.

1. Professor Geijers berättelse.

En eftermiddag år 1840 voro hos mina föräldrar samlade några herrar, af hvilka jag nu endast ihågkommer professorerna Erik Gustaf Geijer,*) Bergstrand och Delldén, magister Alander, doktor Schultz samt d. v. studenterna De Bruyn, Aminson och Hay.

Af deras samtal kunde jag föga förstå, förr än min far halft skämtsamt kom att tala om en student Landdal, som påstod sig hafva andeuppenbarelsor. Detta gaf anledning till en liflig diskussion för och mot möjligheten af dylika. Geijer omtalade då, utan att yttra något eget omdöme, följande nyss förut timade händelse, som han själf kunde bevittna och för hvilken sannfärdighet han gick i full borgen.**)

En afton under årets förra hälft hade ett sällskap inbjudna gäster varit samladt hos kammarherren Ulfsparre och hans friherrinna, på Ekhamns slott i Uppland. Man hade under aftonens lopp mest njutit af god musik; en präktig studentkvartett och en piano-amatris med både känsla och utomordentlig teknisk färdighet hade omväxlande låtit höra sig. I mycket glad stämning hade man vid 10-tiden tågat ut i salen och under lifligt samtal

---

*) Geijer var min »gudfar». Han tog sitt fadderskap på allvar och besökte vårt hem flere gånger i nästan hvarje månad, hvarvid han alltid vänligt samtalade med mig och icke sällan gaf mig någon »gudfarspresent». Hans ögon, anletsdrag och hållning äro mig oförgätliga.

**) Jag erinrar mig ännu ganska tydligt denna berättelse, som jag ock sedermera under årens lopp ofta hörde min mor omtala för andra.

börjat supén, då plötsligt ett färfärligt buller från vinden kom samtalet att tvärtystna. Det föreföll, som om stora lårar hade vältats fram och tillbaka. Stötarna, som hördes hvar gång en lår vändes och föll ned, kommo taket att skaka. Detta starka buller fortfor i en hel minut nästan utan afbrott, och upprepades än ytterligare flera gånger.

»Hvad är väl detta?» frågade nu med stor bestörtning de af gästerna, som icke förr besökt Ekhamn och därför voro okunniga om att dylikt buller ingalunda var något ovanligt för slottets invånare. »Ja, hvad det är», svarade värden, »kan nog ingen säga; men att det existerar och är 'något oförklarligt', därom kan ingen af oss tvifla.» »Ah, så oförklarligt torde det väl ej vara», inföll en af gästerna; »det är helt enkelt några karlar, som roa sig med att agera spöken. Tillåter kammarherren, att vi nu genast få undersöka vinden?» »Mycket gärna», blef svaret; »låt oss, alla herrar, mangrannt gå dit upp».

Sagdt och gjordt. Herrarne tågade så uppför trappan till vinden. Vindsdörren befanns stängd med ett stort hänglås, hvars nyckel nu hämtades från köket. Medan man väntade, förnams bullret ännu häftigare än förut, och en af herrarne sade hviskande: »Nu skola vi gripa dem på bar gärning! Om detta icke är människoverk, då vill jag aldrig mer tro på mina sinnens vittnesbörd».

Nyckeln kom, vindsdörren öppnades hastigt, och

i samma ögonblick blef allt tyst. Två af studenterna stannade som vakt vid dörren, medan de öfriga tågade vidare. På vinden kunde intet spår af människor upptäckas; alla saker stodo på sin vanliga plats, och ehuru hvarje vrå noga undersöktes, fanns där icke någon eller något som kunde antagas såsom upphof till de våldsamma störtarna. Man återvände därför till det öfriga sällskapet. Knappt var vindsdörren stängd, förr än det starka bullret änyo lät höra sig, och det fortfor ända till supéns slut. — Friherrinnan Ulfsparre berättade att, utom dessa ofta återkommande och hittills oförklarliga ljud, äfven andra »besynnerligheter» flera gånger inträffat. Så t. ex. då hon stundom satt spelande vid pianot, började bladen i hennes notbok vändas af sig själfva eller af någon osynlig hand; intet luftdrag hade kunnat åstadkomma detta, ty inga fönster eller dörrar stodo för tillfället öppna. Med ett ord: där var »något» som ej på vanligt sätt kundeförklaras. — Så långt Geijers berättelse.

Till denna händelse från Ekhamn kunde läggas en mängd andra dylika från Ekhult, Örby m. fl. ställen. Men en bland vårt lands mest bekanta läkare, för hvilken dessa skildringar från Ekhamn samt andra liknande tilldragelser en gång berättades, gjorde då en beaktansvärd invändning. Han sade sig ej vara en afgjord tviflare på tillvaron af andar och gengångare. »Men», yttrade han, »sådana där slottshistorier förslå ej som bevis för tillvaron af det mystiska obekanta, om hvilket nu är frågan. Sedan urminnes tider har man ju hört

talas om spökhistorier från gamla slott, och just för deras ålders och omgifningars skull ha vi svårt att riktigt tro på dem; de förefalla oss såsom sagor från främmande land. Men — om man kunde anföra dylika, af verkligt trovärdiga män intygade tilldragelser från vår egen tid, och så att säga från vår egen krets, då skulle man tvingas att fästa afseende vid sådana fakta.»

Denna anmärkning har synt mig befogad. I stället för de förut afsedda händelserna från forna tider vill jag nu anföra några af nyare datum. Bland den mängd af dylika som därvid stå mig till buds, vill jag denna gång omtala ett par tilldragelser, hvilka för mig berättats af två ännu lefvande aktade män. Den ene är en framstående publicist, notarien H—n, medarbetare i en af hufvudstadens största tidningar; den andre är den allmänt bekante professor R., lärare vid en af Stockholms mest kända högskolor.

2. Notarien H—n's berättelse.

När H—n var student, hade han för någon tid antagit plats som informator hos en förmögen änkefru i en af Norrlands större handelsstäder. Enkefru N:s man, som varit en af stadens förnämligare köpmän, hade nyss aflidit, lämnande hustru och barn i mycket goda omständigheter. Då sonen behöfde en »guvernör» och lärare, hade H—n kallats till denna befattning och antagit den samma.

Han hade en afton ganska sent anländt till staden och vederbörligen installerats i sitt rum, som förut varit den afiidne herr N:s enskilda kontor. Det var ett ganska treffligt rum, med prydliga gardiner för fönstren, bekväm soffa, vackert skrifbord och en väldig 'klaff-chiffonier', i hvilken köpmannen förr hade haft sina penningar och dyrbarheter förvarade; i ett hörn af rummet stod en stor gammaldags kakelugn, där nu en munter brasa sprakade. H—n tyckte om sitt rum och ansåg sig skola komma att trifvas förträffligt.

När klockan var något öfver elfva, gick H—n till hvila; men då han ej kände sig sömnig, tog han efter sin vana en god bok och begynte läsa. Läsningen intresserade honom så, att den drog ut till dess klockan redan slagit tolf; då tyckte han det kunde vara tid att sluta. Han skulle just släcka sitt ljus, då hans uppmärksamhet fästes vid att någon gick i det yttre rummet och nalkades hans dörr. Undrande, hvad som kunde föranleda ett så sent besök, lät H—n ljuset brinna och väntade att få höra någon knacka på. Men utan någon knackning öppnades dörren på vid gafvel, och slöts sedan åter till, utan att någon blef synlig. Förargad öfver hvad han antog vara ett opassande skämt, ämnade H—n just ropa: »Hvem är där?» då han öfverraskades af ett underligt ljud inne i rummet. Han hörde tysta men tydliga fotsteg, såsom af en man. Dessa steg gingo från dörren fram till chiffonieren; där stannade de. Oafvändt såg H—n åt detta håll, men ingen syntes till.

Då hördes därifrån ett par dofva suckar, hvarefter stegen åter började och gingo nu bort till kakelugnen. Där ånyo några djupare suckar och en stunds tystnad; sedan förnummos åter stegen, som nu ledde tillbaka till dörren, hvilken ånyo öppnades och tillslöts.

Att H—n blef något häpen öfver hvad han här hörde och såg, var ju icke underligt. Men oförskräckt, som det höfves en ung student, ville han icke låta sig duperas. I samma ögonblick som dörren tillslöts, fattade han sitt ljus, ilade fram, öppnade dörren ånyo och lyste ut i det stora rummet utanför. Där fanns ingen synlig varelse.

Efter allt detta hade H—n svårt att finna någon sömn. Då städerskan kl. half sex på morgonen inträdde, syntes hon icke alls förvånad att finna honom vaken, utan yttrade: »Det syns, att också herrn märkt någonting här i natt. Jag ville icke säga något i går afton, för att icke i onödan oroa herrn; och så tänkte frun, att det kanske icke skulle höras någonting för herrn, som är främmande, utan endast för dem som höra huset till.» H—n omtalade nu hvad han erfarit, undrande hvad det kunnat vara, och fick då till svar: »Jo, det är nog handelsmannen, som 'går igen' och icke har ro efter döden, efter han själf tog lifvet af sig. *Han hängde sig dərborta i kakelugnsbjället.* Och alla som legat här i rummet ha hört det samma, så att nu vill ingen ligga här.»

Sedermera fick H—n veta, att den aflidne köpmanen varit ovanligt hårdt fäst vid sitt timliga goda. Så

hade hans förnämsta nöje varit att sitta vid sin chiffonier och räkna sina sedelbuntar, om och om igen, samt genomgå sina värdepapper; och ehuru han var mycket förmögen, hade en oväntad förlust af några tusen kronor gripit honom så djupt, att han i sorgen däröfver själf förkortade sitt lif.

H—n fick sedan tillbud om att erhålla ett annat sofrum; men då han icke alls var rädd eller nervös, så behöll han lugnt sitt rum. Under någon tid förnam han väl emellanåt det samma som under första natten, men blef slutligen så van därvid, att han sällan brydde sig om att tända ljuset, när om nätterna dörren öppnades. Han hörde allt jämt den oseddes vandring mellan chiffonieren och kakelugnen och äfven hans djupa suckar, men erfor aldrig något annat. Någon gång riktades de osynliga stegen fram till H—ns säng, men något vidare erfor han icke; och efter några veckor hörde han intet mer däraf.

3. Professor R.'s berättelse.

Den tredje tilldragelsen af samma art, den som professor R. erfarit, inträffade i Göteborg, där R. vistades innan han erhöll sin nuvarande anställning vid en högskola i hufvudstaden. — Under sin vistelse i Göteborg bodde R. en tid i ett tvåvånings trähus, där han med sin familj disponerade den undre våningen; den öfre innehades af en 80-årig änkeprostinna, som också var

Prins Oskar. 1888.

Prins Eugène. 1886.

Prins Oskar Bernadotte. 1895.

känd för att vara mycket hårdt fäst vid sitt jordiska goda. Den gamla prostinnan blef sjuk och tillkallade den bekante pastor Hallén för att erhålla nattvarden. Pastorn, som kände den gamla, förmanade henne att vända sitt hjärta ifrån de många jordiska omsorgerna, innan det blef för sent. Men hans tal var förgäfves. En af prostinnans anförvanter, en troende älsklig flicka, ägnade den döende sin ömma omsorg samt läste stundom för henne bibelspråk och goda psalmverser. Men den gamla vände då ovilligt sitt hufvud åt väggen, sägande: »Det där vet jag förut!»

Prostinnan dog tidigt en morgon samt sveptes och lades på bår före kvällen. Hennes anhöriga, som ej bodde i huset, gingo mot aftonen därifrån och medtog hennes gamla tjänarinna till sitt hem; nycklarna till prostinnans våning lämnades till professorskan R.

På natten väcktes familjen R:s medlemmar af ett förfärligt oväsen uppe i den afidnas rum. Genom den tunna trossbotten hördes alldeles tydligt, huru möbler skötos fram och tillbaka; särskildt var detta fallet med en stor tung kista, som stod i rummets ena hörn och i hvilken prostinnan haft sina penningar samt öfriga dyrbarheter förvarade. Denna kista drogs litet emellan framåt rummet samt stöttes om en stund åter tillbaka till sin plats, med en sådan häftighet som om någon i vredesmod slängt den ifrån sig. Detta upprepades gång på gång. Slutligen blef bullret så starkt, att en undersökning måste företagas. Försedda med nycklarna till

öfre våningen och med en lykta gick man dit upp. Så fort dörren öppnades och ljusskenet föll in i rummet, upphörde bullret. Allt befanns på sin plats, den döda hvilade stilla på sin bädd, ingenting var i oordning, och det nyss hörda oväsendet föreföll oförklarligt. Alla rummen undersöktes, och intet misstänkt förefanns.

Men knappt hade man hunnit ned, förr än bullret där ofvan åter förnams. Det upprepades sedermera natt efter natt, och blef allra svårast natten före den afidnas begrafning. Då blef det rent af outhärdligt, och fastän undersökning flere gånger företogs, kunde intet spår till någon synlig orsak upptäckas.

Någon tid därefter inflyttade en aktad familj i de förut af prostinnan bebodda rummen. Äfven dennas medlemmar förnummo till en tid liknande buller och oro, som förut hörts i den undre våningen. Men efter några veckors förlopp afstannade oväsendet, och allt blef lugnt.

De två andra berättelserna skola härnäst meddelas.

Uppb. 14: 13.

En hemförlofning.

Skriften säger, att det är »bättre gå i sorgesus än i gästbudshus». Pred. bok. 7: 3. Och den gamle vördade d:r Fjellstedt brukade yttra: »När vi stå vid en gudfruktig kristens dödsbädd, är det som om 'himladörrarna' sloges upp. Och vi få då förnimma starkare eller svagare fläktar af himmelsluft, som låter oss till en tid kunna andas 'frisk luft för själen', innan den oss å alla sidor omgifvande jord- och världsluften åter lägger sig tyngande på vårt sinne».

I det föregående har jag, å sidd. 54—64, lämnat en skildring af den vörtnadsvärde ädlingens, »gamle grefven» Stackelbergs sista stunder. Denna framställning

har, efter hvad jag fran flerfaldiga trakter af vart land erfarit, af mina läsare mottagits med allmän tillfredsställelse samt varit till stor tröst och uppmuntran för många kristna. — Min önskan och förhoppning är, att det samma måtte inträffa, då jag här meddelar ännu en dylik skildring. Den person, hvilkens sköna och saliga hemförlofning här återgifves, stod mig i lifstiden mycket nära: hon var min första hustru, Helga Westdahl, dotter till prosten Karl Magnus Westdahl och hans maka Pauline, född Cronhielm.

Min hustru var under sin korta lefnadstid mycket älskad af alla, som lärde känna henne. Hvad jag tänkte om henne, framgår af det följande.

Bland hennes ädlaste och mest trofasta vänner voro grefvinnan Louise Posse, född von Platen, och fru Lotten Huss, född Bergenstråhle. Dessa skrefvo under sommaren 1879 i hvarje vecka ända till slutet och begärde att blifva noga underrättade om fortgången af Helgas sjukdom. — Prinsessan Eugenie, grefvinnan Posse och generaldirektör Magnus Huss voro ock de tre första, till hvilka jag sände utförligare skildringar af förloppet vid min makas hemförlofning. Då jag sedermera af dem återfick de bref, i hvilka jag nedskrifvit mina första varmaste intryck vid Helgas dödsbädd, anser jag bäst att just med dessa bref skildra hennes saliga seger och hemfärd.*)

---

* Det första brevet var stäldt till grefvinnan Posse, det andra till prinsessan och det tredje till generaldirektör Huss.

I.

Visseltofta den 5 juli 1879.

. . . Och nu en afskedshälsning från Helgas sjukbädd. Ännu lefver hon, och jag tackar af allt hjärta Herren, att han lät oss hinna fram hit, innan hon lämnat det jordiska. Och ännu mer tackar jag honom för de oförgätliga intryck af hans närhet, som både Helga och vi alla fått erfara . . .

. . . Vi framkommo i går e. m. kl. 5 till Visseltofta.

Där hade Helga under de näst förflutna dagarna allt emellanåt yrat och varit orolig. Men när Louise nu skulle förbereda henne på vår ankomst, var hon alldeles redig och sade: »Ja, jag vet, att han är här; låt honom komma in!»

När jag då inträdde, låg hon där så blek och af-tärd, men så stilla och fridfull; det var ett återseende, som inga ord kunna skildra.

Vi hade nu ett par timmars ostördt samtal, under hvilket hon gaf dyrbara vittnesbörd så väl af sin varma, innerliga kärlek till oss, som ock af sin hjärtetro på Gud och hans Son, sin kärlek till alla hans barn och den fasta frid hon i Herren äger. . . . O, hvilken dödsbädd! Det är väl bittert, men ännu mer ljuft, att *så* skiljas från dem man älskar. Allt är frid och kärlek: en sådan död är icke svår, utan väcker blott djup längtan efter att snart få följa efter och »dö den rättfärdiges död».

Efter de rediga timmarna började hon åter yra, såsom hon ofta gjort allt sedan i söndags, då sjukdomen på en gång, tvärt emot hvad alla väntat, tog ett våldsamt språng framåt. Men äfven under yrseln rörde sig hennes tankar och ord nästan uteslutande blott omkring andliga och himmelska ting.

En af de föreställningar, till hvilka hon ofta återkom, var så schön och, ehuru endast i en annan betydelse, äfven så sann, att jag måste anföra dem. »Vet du, Bernhard», sade hon, i korta afbrutna meningar men med glädjestrålände ögon: »nu skolen I, du och barnen, aldrig mer lida någon brist. *Ty jag har blifvit så rik*; och du vet ju, att hvad jag har, det hafven också I. Jag har fått en dyrbar, äkta pärla, som är värd öfver en million; ja, det är riktigt visst, ty Herren har själf sagt mig det. Vet du, att det var en stygg, svartklädd karl — han såg så hemsk ut — som ville, att jag skulle sälja pärlan för hundra kronor; men jag lät inte narra mig. Så bjöd han mig tusen kronor, men jag sade nej. Då blef han ifrig, och försökte taga henne ifrån mig; men det kunde han ej. Jag blef rädd och ropade, men höll fast om min skatt; jag kan icke förstå, hvarifrån jag fick en sådan styrka. Då blef han åter helt höflig, och bjöd tiotusen kronor. Nej! Då sade han: 'Se, här äro hundra tusen; jag ger er dem för pärlan'. När jag fick se så mycket penningar, blef jag förvirrad och tveksam, ty jag tänkte på dig och barnen, I kunde ju väl behöfva dem. Men då kom Herren själf till mig

och sade: 'Mitt barn, den pärlan du fått är värd mer än en million'. O, hvad jag blef glad att få se Herren! Och det var också bra godt att veta, att I, mina älskade, aldrig mer skola bekymras och sträfva så tungt för hvad I behöfven ... Ack, så roligt att jag fick gifva eder allt detta! Men nu få vi icke bli stolta eller fåfänga eller giriga; ty då kan Herren taga ifrån oss det igen. Men, Bernhard, du ser icke glad ut; tror du icke, att det är sannt?» »Jo», blef mitt svar, »i andlig måtto är det sant! Gud ske evig tack, att du funnit 'den kostliga pärlan', som Herren Jesus omtalar». — »Ja, det har jag också; o, huru lycklig jag är! Men äfven för jordelifvet har jag blifvit så rik; det är riktigt visst, att jag fått en stor skatt, som gjort oss alla rika. Du skall få se det: hvarken du eller barnen skola hädanefter lida brist!» — Och härtill återkom hon flere gånger under nattens lopp.

Fram på natten, kl. 12—1, trodde både hon själf och vi (Louise och jag voro inne hos henne) att hon skulle gå hem. Bröstat arbetade och häfdes så svårt; med stirrande ögon, och under det de aftärda händerna oupphörligt plockade på täcket, yttrade hon då i yrsel bland annat: »Nu måste jag genast resa; hvarken B. eller L. eller någon får hindra mig. *Han* väntar på mig, jag måste skynda». Och hon ville nödvändigt stiga upp, så att vi måste hålla henne tillbaka. Men om en stund blef hon stillare. Jag sjöng då hennes käraste psalmer och sånger, däribland särskildt hela: »Som fågelen vid ljusan dag sig gläder» samt »Den gode Her-

den» (Hvar jag går», o. s. v.); dess emellan sade jag bibelspråk, dem hon själf afslutade, så snart jag börjat dem.

Så lade hon sin hand på mitt hufvud och sade: »Välsignad vare du, från början till slut!» Sedan sade hon: »Från hvem får jag nu först hälsa till Jesus? Jo, från dig, Bernhard.» Sedan tillade hon: »Jag dör salig, ja salig, i tron på min Jesus!»

Efter kl. 1 föll hon i några minuters lugn slummer. Då hon uppvaknade, sade hon: »Döden har varit här på besök, men Herren skickade bort honom igen, för en liten tid». — — —

Trött efter resan och två nästan sömlösa nätter, ville jag dock gärna ännu resa huru långt som helst för en sådan stund, som i går e. m. och i natt. Det är såsom om hela mitt lifs och mitt äktenskaps lycka koncentrerats vid denna dödsbädd.

Kanske får jag behålla henne några dagar till. Jag har bedt om åtminstone *en* dag, på hvilken hon vore fullt redig, så att jag sluppe de störande afbrott i våra samtal, som feberfantasierna nu stundom göra. Nyss såg hon lilla »Gullgull»*) och kände hennes hand på sitt hufvud. »Ser *du* icke henne?» frågade hon mig; och på mitt nekande svar tillade hon: »Jag ser henne så visst; och jag känner hennes små händer klappa mig på pannan. Ser du icke, hur hon nu sitter här i soffan,

---

*, Så kallades i dagligt tal var yngsta dotter Helga, som julen förut hade gått före sin moder till det rätta hemmet.

Isabel Faxé.

J. af Sandeberg.

H. af Segerström.

Prinsessan Ebba Bernadotte.

alldeles emellan dig och mig? Nu ser du henne ju?» — Men jag såg ingenting häraf . . .

Gud ske tack, att hon ännu lefver! Det är dock så öfverväldigande att veta, att *här* skall jag mista henne, här skall vårt 16:åriga förbund upplösas — för det återstående af mitt jordelif. Men det eviga återseendets vissa hopp sprider sitt ljus öfver död och graf. »Kristus är sannerligen uppstånden!» och han har sagt: »Jag lefver, I skolen ock lefva!»

Nyss bad hon mig: »Hälsa så hjärtligt till alla kära vänner. Bed dem alla komma efter *hem!*» . . .

II.

Visseltofta den 10 juli 1879.

. . . När mitt föregående bref afsändes, syntes för oss alla Helgas död vara omedelbart förestående; ty de vanliga dödstecknen, rosslingar och kallsvett, hade då redan inställt sig.

Men här har skett ett under, en dyrbar bönhörelse. Hon lefver ännu, och är alldeles underbart förbättrad. I två dagar hade hon yrsel, som med blott korta rediga mellanstunder kom henne att både dag och natt tala feberfantasier. Men sedan föll hon, som länge blott genom morfin kunnat få någon ro, i en *naturlig* sömn, som med endast korta afbrott räckte i 38 timmar. När hon så åter slog upp sina ögon och fick se mig sitta i stolen vid hennes sida — min vanliga plats denna tid — små-

log hon så gladt och samtalade sedan fullt redigt i half-annan timme. En kris i sjukdomen har inträdd. Yrseln, rosslingarna och de häftiga ryckningarna ha upphört.

Vi tacka alla under glädjetårar Herren, som ännu en tid låter oss få behålla henne; och man anser nu som en *möjlighet*, att vi höst få följas åt tillbaka till Stockholm. Dock fröjdar jag mig blott »med bäfvan», ty hon är ännu ytterligt svag. Kroppskrafterna ha i häpnadsväckande grad aftagit. Men hvad kroppen förlorat, har själen vunnit. Den innerliga frid, kärlek, mildhet och tålmod, hon ständigt visar, fyller oss alla med både förödmjukelse och fröjd; de komma oss att prisa Herren, hvilkens nåd gjort henne sådan.

Några hennes yttranden under denna tid har jag antecknat. Och då jag vet, att det är E. K. H. kärt att höra rätt mycket däraf samt om henne, anför jag här några af dessa hennes ord.

En dag sade hon: »Döden är en allvarsam sak, fast den också kan vara ljuf för Herrens vänner. . . . Huru man verkligen värderar någon, det kan man pröfva, om man frågar sig själf: 'Hvilken, eller hvilka, skulle jag vilja ha hos mig vid min dödsbädd?' Dem värderar man och älskar i sanning. Med mången kan man finna det roligt att samtala, hvilken man likväl icke *då* ville ha hos sig; om andra åter tänker man: Gud gifve, att de finge då stå vid min sida och trycka min hand och säga de sista afskedsorden om Jesus. *Dem* älskar och värderar man verkligt».

En annan gång: »Herren är mig ofta så nära — det är som stode han alldeles invid mig, och jag kan luta mitt hufvud intill honom. Men dess emellan får jag *tro* — ja, Gud ske lof, att jag *får* tro och *kan* tro, att Gud kastade alla mina synder på honom, att näpsten låg på honom, på det att vi skulle ha frid. *Det* är evangeliets hemlighet — på den klippan ligger också jag nu i frid och fruktar icke döden».

En dag, strax efter det yrseln vikit, sade hon: »Ack, så roligt, att du hann hit! Nu ville jag gärna, om Gud så vill, få lefva några dagar till, med dig. Dock blott som han vill. Du kan nog förstå huru ljuft det är, att riktigt helt få öfverlämna sig åt Guds vilja; det gifver en sådan salig ro, ty han vill oss aldrig illa, men alltid väl. Det är blott vår egen vilja, som gör att det kännes smärtsamt, när Guds vilja korsar vår».

»Jag hade förr en sådan oro, vid tanken på att lämna dig och barnen; men nu är jag så viss, att Gud skall ställa allt väl för eder. Jag har bedt Herren och släpper ej det vissa hoppet, att jag hos Gud skall återse icke blott dig, utan eder alla; ja, att *alla* våra barn skola bli frälsta. Säg barnen detta, att de icke låta sin moders hopp komma på skam.»

En dag framtog hon, vänligt leende, ur sin portfölj några papper och sade: »Se här, om du vill ha det, något som jag skref under den sista tiden i Stockholm». Därvid lämnade hon mig tvänne berättelser, dem hon i våras författat, (fortsättning på ett par andra

som jag erhöi i början af året,) samt en öfversättning af »Aloës gripande skildring: Den hundraårige aposteln». Sedan tillade hon: »Jag minnes, att du tyckte om mina forra 'första försök' i författareväg, därför har jag velat gifva dig äfven dessa.*) Om *du* kan gilla dem, och tror att de kunna blifva någon enda till gagn och uppmunt- ran, så är jag nöjd». Sedan smålog hon och sade: »Ser du, om man än skulle kritisera dem litet strängt, så gör det ej så mycket; ty den kritiken får jag ej höra, — då är jag ej mera här». . . .

Jag tycker, att de kristna skulle förlikas; och jag beder dig: var alltid kärleksfull, äfven mot dem som ha andra åsikter än du. Icke vill jag, att du skall för fridens skull uppgifva sanningen; nej, Gud bevara dig, det vore förräderi. Men i bören älska också de andra, fastän de ej ännu rätt förstå sin Herres ord och gärning, då de likväl af uppriktigt hjärta tro på bibeln och vilja helt höra Herren till. Herren kan upplysa dem, om de ej stå honom emot. Älska dem därför; kärleken räcker längst; *den vänder aldrig åter*. . . .

»Läs för mig din uppsats: 'När jag ser blodet, skall jag gå framom eder'. Jag har denna tid haft så obeskrif- ligt mycket gagn och glädje af den, att jag vill höra den om och om igen. Ja, när man skall dö, då äro sådana texter, som handla om Jesus och hans blod, de

---

*) Hennes berättelser finnas återgifna i kalendern *Frideborg* och tidningen *Hemot* för 1879 och 1880. Hennes öfversättning af *Aloe's* »Den 100-årige aposteln» är införd i *Frideborg* för år 1900.

käraste. De gifva frid och trygghet; de gifva äfven kärlek, och helga hjärtat. O, du dyre Frälsare, jag känner att det behöfves en evighet att tacka dig för hvad du är och hvad du gjort för oss, för mig!» . . .

»Ack, att jag ofta varit så blyg att bekänna min Herre! Nu tycker jag, att jag skulle kunna vittna om honom för all världen. . . »På *nåden* jag lefde, på *nåden* jag dog; af *nåd* slapp jag in i den staden.» . . .

»Råkar du någonsin X., så bed henne uppriktigt bedja Gud om ett nytt hjärta. Hon är nog snäll, men har en natur så farlig för henne själf och andra, att hon bringar sig och dem i olycka, om hon ej får ett annat sinne. Hon har redan en gång stått på fallets brant utan att taga varning däraf; nästa gång hon så leker med faran, faller hon förvisso däruti. Gud hjälpe och bevara henne!» . . .

»I nöden pröfvas vännen, i döden vår tro och vår tros grund. Det är mången som älskar oss till en tid, men sviker sedan; då blir sorgen dess större, ju mer vi litat på dens trohet, som till slut svek oss. Men Jesus sviker aldrig; i nöden pröfvas han — i nöd och död består *han* profvet. Om honom kan det sägas, som står i Ordspråksboken: »En trogen vän älskar mer och står fastare än en broder». . . .

»Sörj icke! Du har ditt kall och barnen att lefva för, och *några* trofasta vänner skall Herren helt säkert gifva eder. Och *han* skall alltid förblifva den samme

mot dig som mot mig. Och snart få vi återse hvarandra hos honom.» . . .

»Herren vet, hvad som var första anledningen till min sjukdom. Och sedan kom Gullgulls död; den bröt mig alldeles; eljest hade jag nog stannat litet längre hos dig. Låt oss dock tacka Gud, att hon fick gå före mig. Men när hon nyss var död, då sörjde jag så bitterligen och tänkte mången gång: 'Hvarför kan icke du, käre Herre Jesus, du som uppväckte Jairi dotter och änkans son, nu göra ock så med min lilla Gullgull, taga henne vid handen och resa henne upp igen?' Men nu förstår jag huru väl det var, att han då icke hörde mitt hjärtas dåraktiga bön. . . . Förr eller senare skola vi få se, att *alla* Herrens vägar voro godhet och sanning, äfven de, öfver hvilka vi en gång mest undrade och sörjde.» . . .

»*Om det är tillåtet*, om Gud sådant tillstäd, då kommer jag så visst och hämtar dig, när *din* hemförlofnings dag är inne. Tänk därpå! Tänk på återseendet, när saknaden vill blifva dig allt för tung. Hur fort gå ej några år. Och sedan, sedan!» . . .

Jag hade flere gånger förundrats öfver att hon, som eljest oftast varit böjd för att misstro sig själf och synnerligen fruktade för själfbedrägeri, nu var så fast och viss i sin tro; och jag undrade tyst, om ej ovännen mer skulle anfakta hennes tro. Men en morgon, då jag kom in, sade hon strax: »Vet du, i natt har jag haft en svår kamp. Det kom öfver mig en sådan ångest för att jag kanske bedrog mig, att jag vore en skrym-

terska och att min tro blott vore själftagen. Men jag ropade till Herren i min nöd, och han kom med hjälpen; hans ande visade mig till *ordets* vissa grund, och så blef jag trygg igen». — »Tror du riktigt visst, att Jesus är *din* Frälsare», frågade jag då, »och vet du, att du är ett Guds barn?» Hon såg mig nu så trofast in i ögat och sade med stilla glädje: »Ja!» Sedan tillade hon: »Det gäller att icke ha oren klädnad, när man skall komma inför den heliges ögon. Men Gud ske evigt tack och pris för det blodet, som blef utgjutet till syndernas förlåtelse. Nu förstår jag långt klarare än någonsin de orden: »De hafva tagit sina kläder och gjort dem hvita i Lammets blod. *Därför* äro de inför Guds tron». . . .

Ofta, ofta ber hon mig hälsa till gamla vänner och tacka dem för all trofast kärlek.

Hon sofver mycket, äfven om dagarna. När hon uppvaknar, och då får se mig eller någon af sina andra kära i länstolen vid hennes sida, där alltid någon af oss har sin plats, då går ett ousägligt skimmer af glädje och kärlek öfver hennes anlete, som därvid synes lika som förklaradt.

Hon tycktes nu vara mycket bättre, men allt är så ovisst. Doktorn sade: »Denna sjukdom (lungсот) narrar en nästan alltid. När man tror döden helt nära, kan den sjuke lefva ännu ganska länge; men så, just när man tycker det vara mycket bättre, kommer döden vanligen helt plötsligt». *Därför* gå vi nu liksom på ständigt vakt, för att vara redo när han kommer. . . .

III.

Visseltofta, fredags morgon d. 18/7 1879.

. . . I dag på morgonen kl. 1,15 insomnade min älskade Helga och gick hem till sin Herre, som hon här hade trott, älskat och följt. Nu är hon i frid, och vi känna alla en fläkt af samma frid, fastän tårarna skymma ögat och hjärtat blöder. O, hvilken ädel kvinna hon var och hvilken kristen! Hvilken älskande trofast maka, moder, dotter och vän? Det var kanske icke så många, som rätt kände henne, ty hon var blygsam och tillbakadragen; men de som känt henne, skola aldrig glömma henne. Ja, då *du* med sanning säger, att »ett så ädelt, sannt, trofast hjärta har du blott sällan lärt känna» — hvad skall då icke jag säga? Gudfruktig, sann, kärleksfull, renhjärtad, samvetsgrann, trogen äfven i det lilla, vänfast, vis, tålig och ödmjuk —, dessa ord gifva blott en svag bild af henne. Själf såg hon sig som det svagaste och ringaste bland alla Guds barn, och hade *endast* i Kristi försoning sin rättfärdighet och frid. Hon älskade Herrens vänner såsom »sitt folk» och tog så gärna deras försvar, när de blefvo angripna. Ljufflig och helgad i all sin umgängelse, var hon för oss alla hemmets sol, våra hjärtans och våra ögons lust. Aldrig kan jag till fylles tacka Herren för denna dyra gåfva, som jag fick äga i 16 år. Särskildt vill jag tacka för de båda sista veckorna här: jag bad om åtminstone *en* dag, och fick *fjorton!*

Charl. Weidenhielm.

Jos. Rudbeck.

Adel. Leuhusen.

Augusta Beskow, född Moll.

Gust. Boskow o. Anna Boskow, född
Emmnelsson. 1865.

Fritz Boskow o. Charl. Boskow, född
Pahl. 1864.

Ann. Welin o. Minne Welin, född
Rappe. 1883.

I går var den dyrbaraste dagen af dem alla, och ingen af oss, minst hon själf, anade att hemförlofnigen var så nära. Hon var i går rätt rask och tackade Gud mycket, att hennes dödsbädd var så fridfull, att hon var omgifven af idel älskande vänner, make, moder, barn och syskon, hvilka alla, såsom hon sade, »blott täflat i att visa henne kärlek». Hon var så glad, och vi alla med henne.

Bland annat sade hon: »Hvad det är godt att få tänka och tala *väl* om alla trossyskonen, äfven de svaga och felande. Jag förskräckes, när jag tänker på alla de bittra eller förlöjligande omdömen, som människor så lätt falla om hvarandra; ack, äfven jag har ju stundom syndat så! Man tänker icke på, att *brott mot kärleken* är större synd än mycket annat, som man i världen bedömer allra strängast. Sorgligast är, att äfven många eljest goda kristna, utan ånger, utan bättring, dagligen synda med sin tunga, med kärlekslöst tal om andra, och att vi så ofta *sofvit öfver denna synd!* . . . Men i himmelen gör man icke så. — Men denna eller någon annan synd; där skola alla tala kärleksfullt till och om hvarandra. O tänk, huru härligt att få likna Jesus, äfven i detta! Tänk», — och härvid smålog hon vänligt — »tänk, när själfve A. skall åter kunna tala vänligt till B. Men *man måste skynda sig* att göra upp med sin vederdeloman, medan man ännu är med honom på vägen; eljest kan man kanske komma att *dö i ovänskapens synd!* . . . Hvem kan *se Jesus*, utan att

älska?! Den, som icke älskar nådesyskon, har säkerligen icke sett Jesus.» . . .

På e. m. blef jag för en stund förskräckt; ty hon började då åter yra, såg »Gullgull» och talade under en half timme sköna fantasier.

Bland annat sade hon då: »Har du sett det höga, smärta tornet här i parken, där en ädel riddare sitter fången. Jag har ofta hört honom sucka; men nu har Herren sagt mig, att han snart skall bli fri. Tänk dig hans fröjd, när han blir fri! Har du inte sett honom? Ja så, inte? Nå, skynda dig då, ty snart kan du ej mer få se honom». Hvilken skön bild af hvad som snart därefter skulle ske! — Äfven sade hon: »Men ser du då icke Gullgull, som står alldeles bredvid dig?» Strax därpå tillade hon: »Kanske det blott var en inbillning? Dock nej, där är hon ju igen, det lilla ljufva, älskade barnet! Ser du henne icke *nu*, när hon håller oss båda i handen, en i hvar hand!»

Men efter en stund blef hon åter redig och talade vid oss hela aftonen till kl. 8. Då jag hade sagt godnatt och redan var vid dörren, vinkade hon mig tillbaka, böjde mitt hufvud ned till sitt och sade några outsägligt kärleksfulla afskedsord.

De orden voro hennes sista till mig här på jorden. Vi hade ofta tillsammans bedt Herren skänka henne en lätt dödskamp, ty hon fruktade mycket för kväfning. Och hennes död blef i sanning lätt. . . . Kl. 1 väcktes jag af Fredrika Wendt. som bad mig skynda in till

Helga, »ty det lider!» Och jag skyndade. Men just som jag kom in, hade hon dragit sin sista suck. Allt gick på föga mer än tio minuter.

Hon talade in i det sista fullt redigt. Hon hade nyss förut sagt sig »må bra och vilja sofva»; då tog hon hastigt åt hjärtat, sägande: »Det gör ondt, det gör ondt!» Men detta *räckte blott ett ögonblick*.

Strax efter den korta smärtan knäppte hon händerna samman, och bad: »Käre Herre Jesus, hjälp mig nu!» Så ställde hon sina sista ord på jorden till sin frälsare. Hon böjde sitt hufvud åt sidan, drog några suckar, och så var hennes strid slutad.

Herren Jesus har sagt: »Jag skall komma igen och taga eder till mig, att där jag är, där skolen I ock vara». — Och vi alla bedja: »Min själ dö med den rättfärdigas död, och min hemfärd vare såsom hennes! Låt oss, o Herre, lefva såsom dina, och dö såsom dina. Herre Jesus, mottag vår ande!» . . .

Anonyma bref.

Anonyma bref åtnjuta mycket dåligt rykte. Och detta med rätta, i de allra flesta fall. Ty oftast äro sådana bref endast alster af vrede eller dåligt lynne, feghet, hämdlystnad, öfversitteri, begär att såra eller annan lumpenhet.

Men från denna allmänna regel gifvas ädla undantag, om än dessa äro sällsynta. De äro dock tillräckligt många att berättiga det af Pontus Wikner en gång fällda yttrandet: »Att skrifva ett anonymt bref är antingen en uselhet eller en god gärning.»

Då anonyma bref utgöra yttringar af vänlighet, blygsamhet, godhet, eller af ädel önskan att lämna gagnande upplysningar o. d., kunna de verkligen vara »af godo». Till dömes när en person, som af grannlagenhet vill vara okänd, i bref sänder någon en gåfva, till glädje eller hjälp i nöden; dock förlorar ju gåfvan oftast något af sitt värde, då mottagaren ej vet hvem han har att tacka för den samma. Likaså när man vill sända några trösteord till en bedröfvad och önskar att ordets tröstande kraft må verka, ostörd af tanken på afsändaren. Eller

när man vill bekänna synder, eller begära råd i någon ömtålig samvetsfråga; eller då man i andra liknande fall skrifver, ledd af goda och rätta bevekelsegrunder.

Helt annorlunda ställer sig saken, när moralisk feghet förleder en människa att skrifva anonyma förolämpningar. De flesta af mina läsare ha säkerligen en och annan gång erhållit anonyma biljetter, som innehållit mer eller mindre ohöfliga anmärkningar, råd och klander. Sådana »anonyma näsvigheter» äro oftast skrifna af okunniga och obildade personer, som likväl äga hög tanke om sin egen vishet, fastän brefvens stil snart utvisar på hvilken bildningsgrad de stå.

»Sådana små epistlar», säger en ädel förf., H. Nyblom, »kunna ofta våra ganska komiska, och om de händelsevis falla ned bland en samling människor, som har sinne för det löjliga, kunna de uppväcka ganska mycken munterhet. — Om personer ha lust att utsätta sig för skratt genom att fabricera bref af detta slag, må det vara dem unnadt. Det löjliga sårar aldrig, äfven om det därtill vore ämnadt.»

De *brottsliga* anonyma brefven äro sådana, där brefskrifvaren antingen utslungar ärekränkande beskyllningar mot den, till hvilken brefvet är skrifvet, eller, ännu mer, ifall han genom ett sådant bref vill uppväcka misstanke och ärekränkande tankar mot andra.

Af en mindre skamlig, men lika tarflig art äro sådana anonyma bref, som vilja lägga sig i en persons enskilda yttre eller inre förhållanden, ställa sig till do-

mare öfver hans handlingssätt, anse sig genomskåda hans förutsättningar och däraf draga sina högst omotiverade slutsatser.

Hvad tänker en människa, som i ett bref har förolämpat en annan och sedan icke vågar sätta sitt namn därunder? Antingen tänker hon: »*Om* också allt, hvad jag i detta bref har skrivit, innehölle de renaste och ädlaste sanningar, så skulle dock min underskrift fördärfva alltsamman. Ty jag är en så illa känd person, att mitt namn skulle vara nog för att göra brefvet värdelöst.» Antingen tänker hon så, eller ock — enär få människor tro så illa om sig själfva — tänker hon snarare: »Nu har jag gjort en så lumpen sak, att jag skäms att sätta mitt namn under.»

Den, som gör det goda, är icke rädd för ljuset; men ingen dom kan väl vara hårdare och sannare öfver hvad en människa gjort, än hennes egen dom: »Detta skäms jag för!» Och denna slutsats är så logisk, att en ytterligare dom öfver denna art af anonymitet alldeles icke behöfs. Den person, som nedlåter sig att skriva anonyma ärekränkingar mot andra, har redan dömt sig själf.

Om människor ha olika åsikter, kunna de samtala; är det två häftiga naturer, så gräla de; är det två råa naturer, så slåss de; men om den ena gömmer sig bakom en buske och i mörkret skjuter en förgiftad pil på sin motståndare: hvad kallas det?» — — —

Men, såsom redan är sagdt, det finnes också en

god anonymitet. Och jag vill här anföra några exempel på bref af detta senare slag, samt äfven berätta en tilldragelse, där ett af elakhet skrifvet anonymt bref fick blifva till räddning för brefskrifverskan själf.

1. Ett uppmuntrande bref.

En af vårt lands troende präster befann sig en gång i djup andlig nöd. Detta sågo hans vänner med stort deltagande, och en af dem skref till honom ett anonymt tröstebref. Då jag tror, att detta skall kunna blifva äfven andra till gagn, må här en del däraf offentliggöras.

Herr pastor Y. Z.!

. . . Alla de, som vilja genom Kristus rättfärdiga varda . . . de äro »löftets barn». (Rom. 9: 8). Så äro ock vi löftets barn. Ja löftet, det välsignade löftet: hvad vore vi väl det förutan?! Hvad äro vi, om än så fromma och andeuppfyllda, *utan borgesmannen: lammet, Guds Son, vår broder?* Hvad vore vi, om vi endast hade anden, ja mycket af ande, men icke Guds Son vore »försoningen» och vår »försvarare hos Fadren»? (1 Joh. 2: 2). De bästa bland oss äro så mycket som ett »stoft», ett »orent kläde», »mindre än intet». Men i och genom löftet äro vi *barn*, ej gerningarnas barn, ej klokhetens barn, ej de egna tyckenas barn, utan *Guds barn och löftets barn*.

Det härliga, bärande och gifvande »löftet», *det föder*,

ammor, fostrar och stärker barnen! Det är fåglanästet, skölden, försvaret, maten och drycken. *Det* är »skruden», i hvilken bruden rätteligen och lagligen »hofverar», Es. 61: 10; det är de fridutlofvande, fridgifvande och fridbevarande händerna; med ett ord: den uppstungna sidan, där själen finner sin ro! . . .

. . . »Om Herren hade velat dräpa oss, så hade han icke annammat bränneoffret och hade icke tett oss allt detta, ej heller låtit oss höra detta, *som nu skedt är*». Dom. 13. 23. O nej, han vill icke »dräpa oss», fastän det ofta så tyckes och kännes. Men i ordet står det icke så. *Där* står, att han ännu har »fridens tankar om oss, icke bedröfvansens. »Ja, evigt väl, att löftet är så rikt, att *det* innehåller allt hvad vi sakna! Våra ord komma från en oren källa; hans löftes ord äro från himmelen, hvart enda ett! Det är nu en gång så förloradt med allt heligt på jorden, att hvar helst en syndare uppträdde som »helgon» genom *det* som *i* honom verkats, skulle han utskämma sin Herre. Men när nu Herren själf »i sin kropps offer helgat oss ena reso» så att Fadren nu ser oss »täcka i honom», då kunna vi med bruden utropa: »Svart, men mycket täck!» Hvem kan väl fatta det, att midt under det man ännu går här nere, såsom den första människan »af jorden jordisk», så äro vi uti »den andra människan, Herren af himmelen», så sköna att »änglarna lyster skåda oss» — ja, så skära och hvita, att hela Mose lag icke kan fördöma oss. Ty churu vi ännu i oss sakna hvad den i hufvud-

S. Wieselgren 1863.

S. Wieselgren 1898.

Fr. Lundgren 1863.

J. F. Georgii.

A. Eurén.

J. A. Busch.

Magnus Brahe.

K. V. Röttiger.

E. Casparsson.

O. Liljewald.

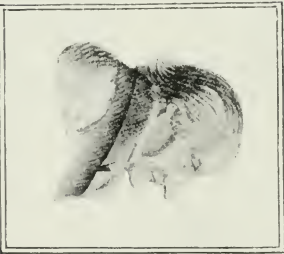
P. Malmsten.

G. Metzén.

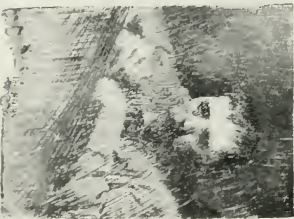

N. Larvonius.

from the collection of Dr. W. H. 1895

Jan Alzélius.

And. Leon. Zorn

sak bjuder, så äga vi tusenfaldt mer än den med alla ord kan befalla. Så må du då icke längre låta ditt arma, usla »jag» skymma bort honom, som är Solen, utan, förkastande dig själf och allt ditt eget, lefva genom »En annan», som genom sin död blef ditt lif!

. . . Vårt mål är klart: »Jerusalem, Jerusalem, jag längtar hem till dig!» Till dess lefva vi af *den oförskyllda nåden*, som aldrig sviker »de i anden fattiga».

Vid denna grunden vill jag blifva,
Så länge jag på jorden går.
Det vill jag tänka, tala, skrifva,
Tills pulsen sista slaget slår.
Se'n sjunger jag i evighet:
O, djup af Guds barmhärtighet!» . . .

Detta bref var förvisso skrifvet under bön, trons och kärlekens bön. Och därför fick det blifva till en härlig hjälp, en fast uppmuntran och fortsatt välsignelse.

2. Ett bref till Rosenius.

Omkring tre veckor efter det konung Oskar I hade skaffat Rosenius den upprättelse, som är omtalad i »dagboksanteckningarna» för den 1 Febr. 1857, erhöll R:s bland sina många bref äfven ett, vid hvars genomläsande han länge dröjde och blef tankfull. Hans hustru och jag voro då inne i rummet; och när han hade slutat brefvet, räckte han oss det, sägande: »Se där ett nytt exempel på »*sancta simplicitas*» eller ock huru mörkrets makt rasar mot evangeliij tjänare!»

Brevet var skrivet med en ganska vacker fruntimmersstil, men dess innehåll kunde endast uti ironisk mening kallas »en skön själs bekännelse». Det bestod af en mängd hårda domar och bittra utgjutelser, alla syftande på »den händelse ni vet», »det svarta dåd, som med eldskrift står inbrändt i ert samvete, o. s. v. Vi förstodo genast, att det syftade på händelsen med X., och huruledes den snöbollen under sin färd »utför ryktets berg» måtte ha vuxit till en lavin.

Bland de många domarna i brevet minnes jag särskildt ett par uttryck, som då frapperade mig, emedan jag aldrig förut hört dem användas. De voro dessa: »Ni söker *balansera* mellan Kristus och Belial, mellan rättfärdighet och orättfärdighet; men vet, att er ställning är osäker och att ni snart slutar med ett förfärande fall»; och: »huru länge ämnar ni fortlefva i denna hemska synd, som måste drifva er allt djupare ned i 'styggelse och lögn'? (Upp. 21: 27.) Ni är en *nikolait*, en *folkförförare*, hvilkens verk Herren djupt hatar, och snart skall ni få känna, huru hans eldslåga förtär allt det dvärgsnät, den spindelväf, hvarmed ni söker för er själf och andra dölja edra mörksens gärningar».

Både fru Agata och jag kände oss upprörda öfver dessa hemska utgjutelser af ett bittert sinne. Men Rosenius sade: »Många liknande bref har jag förr fått; men det gör mig ondt om den som skrivit detta, ty hennes själ är tydligen i fullt uppror. Låt oss bedja Herren, att han stillar hennes hjärta.»

Agata, som länge pröfvande betraktat stilen på kuvertet, utbrast nu: »Denna stil känner jag igen. När jag i förgår var hos fru Wallenstråle, låg på hennes sylvord ett bref, hvars utanskrift alldeles liknade denna. Jag vill taga reda härpå.»

Så skedde. Och det befanns att brefskrifverskan var en nära vän till X., en fröken G., hvilken genom X:s förvrängda framställningar fått det intrycket, att R:s vore en slug skrymtare, som velat förföra ett oerfaret fruntimmer. Hon hade därför, upprörd öfver sådant, velat »gifva R:s en minnesbeta», såsom hon uttryckte sig, och därför skrivit sitt anonyma bref. Ty X. hade då icke ännu yppat den stränga tillrättavisningen, som hon fick af drottning Josefina.

När hon sedan af Agata blef upplyst om sakens rätta sammanhang, uttalade hon sin stora bedröfvelse öfver att, missledd, ha så djupt sårat en Herrens tjänare. Under innerlig ånger öfver sin afskyvärda synd kom hon upp till R:s, utbad sig och erhöll hans förlåtelse, samt blef sedan en af hans trognaste åhörarinnor.

3. Ett orekommenderadt bref.

I sin ödliga lilla kammare, i ett förfallet hus vid »Drakens gränd» i Stockholm, satt en afton den gamle skraddaremästaren Bl—t försänkt i djupa tankar. Han var en gudfruktig, bepröfvad kristen man och hade fordom sett bättre dagar, men var nu fattig vorden samt djupt bedröfvad öfver sin sons slösaktiga och utsväf-

vande lif. Det var numera ej fattigdomen, som svårast tryckte den gamles hjärta, utan sonens hårda sinne, hvilken, sedan fadren uppoffrat sig för att betala hans skulder och rädda honom från offentlig vanära, till tack lönade honom med hån och smädelser för hans fromhet.

Den gamle Bl. hade en längre tid varit bedröfvad. Men i afton kände han sig mer än vanligt olycklig; ty hans samvete förebrädde honom, att han varit för svag mot sin son i dennes barnaår och därigenom närt hans själfsväld, och så just varit en medverkande orsak till sonens fördärf. Äfven andra synder, ja ock de länge-sedan förlåtna, framträdde denna afton så hotande för den gamles själ. Han hade sökt tröst i bönen, men ej funnit någon; och frestaren hviskade: »Herren har nu förgätit dig, Herren har öfvergifvit dig! Han hör ej mer dina böner; du är vorden ett vredens, ej ett nådens barn!»

Ännu en gång böjde Bl. sina knän, men det tycktes förgäfvets; han kunde icke bedja med någon rätt andakt, och hans ångest blef allt större. Endast dessa Davids ord gingo till slut oupphörligt öfver hans läppar: »Mitt hjärtas ångest är stor; för *du* mig ut ur min nöd!»

Då knackar det på dörren; det var postbäraren med ett orekommenderadt bref. Likgiltigt mottager B. det samma; stilen var honom obekant, och poststämpeln utvisade, att det var från Uppsala. »Där har jag ju inga bekanta», tänkte B., och ämnade låta brefvet tillsvidare ligga obrutet, till dess han avslutat sitt försök att kunna rätt bedja. Dock — mekaniskt öppnar han brefvet och

kastar en blick däruti. Det var anonymt, och dess innehåll bestod blott af följande rader:

»Bäste herr Bl—t!

Tag med tro emot dessa Guds ord *till eder*: 'Hafver då Herren bortkastat sitt folk? Bort det». »Den högstes högra hand kan allting förvandla.» »Det vet jag förvisso, att den som tjänar Gud, han varder efter frestelsen tröstad, och från bedröfvelsen förlossad, och efter näpsten finner han nåd.» »Ty du, Herre, hafver ingen lust till vårt fördärf; ty efter oväder låter du åter solen skina, och efter jämmer och gråt begåfvar du oss rikligen med glädje.» »Den Herren älskar, den agar han; men sedan — *frid!*» »I skolen icke synda. Men *om* någon syndar, *då* hafva vi en försvarare inför Fadren: Jesus Kristus, den rättfärdig är!» »Ditt namn vare evinnerligen ära och lof, du Israels Gud!»

En broder och vän, som med deltagande hört omtalas edert bekymmer och gärna vill försöka att kunna trösta er. Gud välsigne eder!»

Intet mer stod i brefvet, men detta var också nog. Likt vederkvickande regn på en torr jord föll detta Herrens oväntade svar ned i den gamles själ, och nu kunde han afsluta sin bön af hjärtats fullhet, under tack och lof. Och »af den matens kraft vandrade han i fyratio dagar», ja, ännu längre. Och han kunde aldrig omtala den aftonens erfarenhet, utan tack till Gud och till den vänlige brefskrifvaren.

Men hvem var denne brefskrifvare? Ja, därom fick Bl. ej kunskap, förr än nära sex år därefter. Och troligen skulle han aldrig fått veta det, förrän på den dagen då »Gud skall döma alla människors lönligheter», om ej följande inträffat.

På en bjudning hos skraddaremästaren Lindqvist, som då bodde vid Holländaregatan på norr, omtalade Bl—t denna händelse. Och han tillade att det brevet gladt honom mer än han kunde utsäga, och att han ännu ofta välsignade den okände brefskrifvaren.

Vid dessa Bl.'s ord kunde en af de närvarande, en yngre prästman, ej dölja sin rörelse. Hans ögon glänste och han rodnade starkt. Ty det var han, som en dag under studenttiden manats att skriva det brevet.

Bl. kom i detsamma att fästa sina ögon på honom, och märkte hans rörelse. Hastigt sprang han upp, gick fram till pastor X. och sade: »Det var bestämdt pastorn, som sände mig det där brevet?» Pastor X. kunde icke neka. Då tog Bl. under djup rörelse pastorn i sin famn och välsignade honom.

Tänk, om vi alla emellanåt kunde »göra sammaledes», om ej alltid på samma sätt, dock med samma kärlek. Det vore ju godt för både oss och andra!

4. Ett bref om teaterbesök.

Någon tid efter utgifvandets af första delens 3:dje häfte erhöj jag från en af våra större landsortstäder ett

intressant anonymt bref, innehållande flera vänliga råd och anvisningar, samt äfven några tankar i fråga om teaterbesök. En del af dessa tankar må här nedan återgifvas, emedan de uttala ganska många åsikter i denna tid.

— — den 28/11 98.

Herr Pastor B. Wadström!

Till teckningen af fröken v. S., i 3:dje häftet af »Ur minnet», skulle jag vilja anmärka att ett råd, liknande det som hon fick mottaga af sin religionslärare, icke alltid medför så sorgliga följder.

Jag tackar ännu i dag Gud för ett sådant råd och kan icke förstå att den läxa, som fröken v. S. på balen fick mottaga af sin kavaljer, icke i stället blef en hjälp för henne att helt välja Herren.

För mig ställde sig förhållandet så: Om baler var för mig, af särskildt skäl, icke tal; därför var under min ungdom teatern det enda nöje jag kunde njuta af. Minst en gång i veckan var jag där, men såg endast hvad Stockholms bästa teatrar på 70- och 80-talet hade att bjuda. Då voro ju så väl pjäser som förmågor annorlunda än nu. — Men så kom jag till Kristiania. Efter ett års vistelse där lärde jag känna Herren och gaf honom mitt hjärta.

Jag var då blott 24 år, ensam i en främmande stad. När jag kommit till litet ro, efter den själanöd jag varit uti, begynte den gamla lockelsen till teatern igen plåga mig. Jag tror att frestaren under den »första

kärlekens tid» låter själen vara mera i ro, för att sedan så mycket mer både finare och våldsammare anfalla henne. Åtminstone var förhållandet så för mig.

Jag rådgjorde då med den äldre prästman, som fått tjäna vid min omvändelse. Långt ifrån att själf gilla teatern sade han mycket sorgset, men med en viss förtröstan: »Gå, så länge De *kan* gå!» — Jag är viss om att hans förbön följde mig.

Länge motstod jag frestelsen, men gick till sist. Och om Herren någon gång valt, hvilken pjäs jag skulle se, så var det den gången.

Jag undrar, om herr pastorn känner till innehållet af Ibsens: »Samhällets stötter»? Nå väl! Under första akterna afhandla där man och hustru om tillställandet af en fest samt därjämte om *firandet af Herrens nattvard*, hvilka båda handlingar »ej borde komma i kollision» utan den sistnämnda »få sin konventionella prägel».

Så går ridån upp till 3:dje akten. (Det är söndagsmorgonen, när kyrkobesöket skall äga rum.) Det första som då mötte mitt häpna öga, var Thorvaldsens Kristusbild i ett hörn. Under hela det föregående hade jag obeskrifligt lidit af hvad som passerade: nu ville jag rusa upp och bära bort den förhånade bilden; ty här hörde den icke hemma. Men jag satt dock kvar, stel af fasa. — När sedan mannen kommer in, behängd med en massa ordnar, (för att *så* klädd begifva sig till Herrens bord,) kände min förskräckelse inga gränser; det endast förvånade mig, att ej teatern föll i spillror och

Karl Gustaf Wrangel.
Efter en litografi af *Fritiof Raa*.

vi alla begrafdes därunder. Men nog fick jag bot för teater-åtrån.

Skulle nu min lärare ha sagt: »De *må* (*får*) icke gå», så kanske begäret efter teatern sutte kvar ännu. Nu däremot kunde vi tillsammans tacka och lofva för den hjälp Herren gaf». — Så långt den ärade korrespondenten.

Detta ämne skall i någon följande del närmare behandlas. Nu vill jag endast till den för mig okända ärade brefskrifvarinnan framställa tvänne frågor samt anföra några yttranden af berömda män.

Frågorna äro dessa: 1. Om ni i stället för en pjäs, som förskräckte er, hade fått se en som mycket tilltalat, ja, kanske tjusat er; huru hade det då gått? 2. Bör en religionslärare tillråda *frälsningsökande* kristna (andra handla ju, honom förutan, så som dem tyckes) till besök på ställen, där de riskera att få erfara hvad ni här ofvan se lefvande skildrat? — —

De omnämnda utsagorna af berömda män följa här nedan. Till dessa skulle kunna läggas mångfaldiga andra i liknande stil; men utrymmet tillåter det icke denna gång.

»Teatern sätter de mänskliga lidelserna i rörelse utan att kufva dem; bestraffar de lidelser som man icke har, men närer och underblåser däremot de lidelser som man har; väcker i människors hjärtan, i synnerhet ungdomens, sådana drifter och lustar som äro oförenliga med sedligheten. Teatern befrämjar veklighet och förströelselust, samt kommer människorna att förväxla flyk-

tiga rörelser med moraliska grundsatser och handlingar. Teatern är ingen anstalt för allvarliga människor utan för lättingar och dagtjufvar, hvilka här söka en tillflyktsort, där de kunna förgäta sig själfva och sina plikter samt »få tiden att gå». Om människan behöfver vederkvickelse, så finnes det vida ädlare nöjen så väl i naturen som i familjelifvet.»

J. J. Rousseau.

Molières Harpagon lär icke ha förbättrat någon ockrare; själfmördaren Beverley har icke botat många sina bröder från den afskyvärda spelsjukan, och Karl Moors olyckliga historia lär icke göra landsvägarna säkrare.

Fr. v. Schiller.

De, som dag efter dag gå på teatern för att döda tiden, betänka icke, att de själfva i sanning äro de, hvilkas sjäslif dödas af tiden, af dessa oafåtligt växlande fenomen, som bristfälligt uppfattas och därför ingenting verka och icke gifva någon näring. Ju mer själen fylles därmed, dess tommare och slappare blir han, dess mer förlorar han af sin egen lifskraft, sina andliga möjligheter, som kväfvast i denna fördärflika ström.

Martensen.

En allmän erfarenhet är, att teaterbesökande människor ej komma framåt i sin kristendom, om de än regelbundet gå i kyrkan; ty teatern rifver alltjämt ned hvad kyrkan har byggt upp. Eller, för att tala med bibelns ord, skådespelen äro att förlikna med fåglar, som snart bortplocka från hjärtat det gudomliga ordets säd, som i gudstjänsten utsätts.

D:r E. Seidel.

Kulturhistoriska bilder. Prästrädräcker, abbots- och biskop

1. Ärkebiskop, 10:de århundradet. — 2. Biskop, 10:de årh. — 5. Canonicus. — 6. Ärkebiskop.
 10. Biskop med krumstaf, 12:te årh. — Präst med *cappa*. — 16. Diakon, 13:de årh. —
 19. Abbot, 15:de årh. — 20. Subdiakon. — 23. Präst i *tular*. — 24, 25. Benediktiner

dar under skilda århundraden. Teckning af A. von Heyden.

2:te årh. — 6. Biskop, 12:te årh. — 8. Biskop med *alba*. — 9. Ärkebiskop, 11:te årh. —
 Biskop i stor ornat, 14:de årh. — 18. Biskop med *rationale* och *sudarum* å kråkran. —
 och 12:te årh. — Cistercienser, 15:de årh. — 27, 28. Abbedissa, 13:de och 14:de årh.

Biskopsskrudar under olika tidskiften.

Under min hittills förflutna lefnad har jag fått skåda tre biskopsvigningar samt en hel mängd prästvigningar, kyrkoinvigningar, kyrkoherdeinstallationer, m. m. Vid de flesta af dessa kyrkliga högtider har den tjänstförrättande ärkebiskopen eller biskopen varit klädd i stor biskopsskrud; men vid tre tillfällen, vid enkla prästordinationer, voro ett par biskopar äfven själfva klädda blott i enkel prästräkt, så att endast guldkorset på bröstet var det utmärkande tecknet till deras värdighet. — Att dessa senare prästvigningar, trots sin enkelhet, inför Gud haft lika stor betydelse och för »ordinanerna» medfört lika stor välsignelse, som de förstnämnda med all sin kyrkliga ståt, det skulle genast kunnat bevisas, om jag här anförde namnen på de ordinerande och de ordinerade gudstjänarne. Men — *nomina sunt odiosa*, och jag nämner dem därför icke, för så vidt jag icke varder därtill uppmanad af vederbörande.

Men att en biskopsskrud kan gifva ett ståtligt och imponerande skådespel, det skall icke nekas. Dock beror detta i öfvervägande grad på den person, som uppär

skruden. När Anton Niklas Sundberg eller Alfred Cornelius, klädda i full biskoplig ornat, med högrest gestalt och imponerande hållning, framträdde till altaret, då måste en hvar medgifva att man för en stund tyckte sig återflyttad till forna århundraden, samt att *de* männen i någon mån nu erinrade om medeltidens mäktiga och ståtliga kyrkofurstar — dessa som icke väjde för någon, utan t. ex. kunde till sin konung säga: »Vår nåde dricker eders nåde till!»

Men när en mycket liten, och kanske därtill mycket korpulent eller orimligt mager, personlighet framskrider i all denna ståt,*) då väcker en sådan anblick icke mycket vördnad och beundran, utan fast mer nästan motsatta känslor. Ja, rårare naturer kunna då ofta icke ens lägga band på dylika känslor, utan gifva dem luft på ett mycket sorgligt sätt och i mycket opassande ord.

Hvarför ha då dessa granna skrudar behållits af de flesta bland våra biskopar, fastän lyckligtvis icke af alla? En liten kort undersökning om biskopsdräktens utveckling torde icke sakna all betydelse.

Apostlarne och de första kristne voro fattiga men anderika män, som hvarken hade råd eller lust att pryda sig i silke, sammet och guld. Och så länge kyrkan blott kämpade för sin Herres ära och människors frälsning, så länge förföljelse och försmädelse för Kristi skull åtföljde lärjungakallet, så länge voro apostlarnes efter-

---

*) Kanske med *mitran* så illa fastsatt, att den vacklar fram och tillbaka på hufvudet, — sådant har jag en gång sett.

trädare i lärarekallet af samma sinne som sina föregångare. Att vara biskop i församlingen ansågs den tiden som ett *tjänande*, icke som ett »rang» gifvande *ämbete*; tillsyningsmännen (*episcopi* = biskopar) hade då ännu ej blifvit prelater och »höge herrar», utan räknade som sin ära att vara tjänande bröder i de troendes krets. Någon »ämbetsdräkt» kom icke på länge i fråga. Och när omsider en sådan ansågs lämplig vid församlingens sammankomster, så bestod den i början blott af en enkel hvit klädnad, sammanhållen af ett purpurfärgadt lanneskärp.

Men då evangelium slutligen framgick till seger öfver afgudarnas dyrkan samt öfver romersk och grekisk filosofi, när förföljelserna upphörde och det kristna lärarekallet började komma till heders, då insågo Roms augurer och öfriga hedniska präster att »det kunde löna sig» att blifva kristen; hvarför äfven de »öfvergingo till kristendomen» och läto anställa sig såsom tillsyningsmän, äldste och diakoner i den segrande kyrkan. Nu fick läraretjänsten lika rang, heder och värdighet som ett statens *ämbete*; nu fingo kyrkans ämbetsmän titlar som patriarker, ärkebiskopar, biskopar, abboter m. m. och blefvo »höga herrar» *i staten*; nu måste de också erhålla en grann ämbetsskrud, hvilken lika väl som de högre statstjänstemännens, officerarnes och andras, kunde »imponera» på gemene man. Så uppkom och utvecklades *biskopsskruden*, en äkta frukt af en förfallen och förvärldsligad kyrkas prål- och maktbegär. Denna skrud bibehålles ännu inom de katolska kyrkorna, men är af-

El. von Essen.

Axeline Ennes.

Sofie von Post.

H. K. H. Hertiginnan af Dalarne.

Die selbigen heiligmännlichen Einbildungswerke. — Darstellung in 1. Maria
et die Engel, die die Verkündigung darstellend, von Andre Grosse, Gessen, 1867. — Aus dem Museum — Bild 10.

skaffad inom alla lutherska kyrkor, utom den svenska. Äfven där bäres den, såsom redan är nämndt, endast vid mera högtidliga tillfällen, såsom vid kröningar, kyrko-installationer och andra dylika andliga förrättningar.

Till den fullständigt *katolska* biskopskostymen hörde följande plagg, uppräknade i den ordning de påtagas: 1. Strumpor, 2. skor (sandaler), 3. skulderduk, 4. alba, 5. gördel, 6. stola, 7. tunicella, 8. dalmatica, 9. casula, 10. handskar, 11. mitra, 12. mumpula, 13. rationale, 14. pallium, 15. ring, 16. kräkla med sudarum. Sedan femte århundradet har det varit föreskrifvet, att vid gudstjänstliga handlingar får prästen icke begagna något enda 'profan-plagg', utan måste från topp till tå vara klädd i 'ämbetsskrud'. Mössan (*mitra* eller *infula*) består af två platta, höga, upptill i en spets slutande delar af något styft ämne t. ex. papp öfverdraget med rikt stickadt sidentyg, hvilket ofta är besatt med guld och ädla stenar, hvarjämte framsidan och de tvänne bakifrån nedhängande banden äro broderade med guld och rikt prydda med korsets tecken. — Stafven eller kräklan (*pedum*, sinnebilden af biskopens herdekall), hvilken likaledes är rikt prydd och består af något dyrbart ämne, var i början rak, men fick sedermera ofvantill en krökt form (däraf namnet krumstaf); hon bäres efter biskopen, som endast vid utdelandet af välsignelsen håller henne i handen. Guldringen (*annulus pastoralis*), symbolen af innehafvarens 'äktenskap med kyrkan', bäres på högra pek-fingret. Guldkorset hänger på bröstet. Dalmatikan,

det understa plagget, förfärdigades ursprungligen af linne, men tillverkas nu af tjockt siden. Tunikan, som är af siden, sättes utanpå dalmatikan och är tätt tillslutande. Rochetus är af spetsprydt linne med snäfva ärmor. Pallium, som icke bäres af simpla biskopar, utan endast af ärkebiskopar och de ännu högre på den hierarkiska rangskalan stående, är ett omkring skuldrorna gående ungefär tre tum bredt, korsprydt band af hvitt ylle, från hvilket nedfalla två band, det ena öfver bröstet, det andra öfver ryggen. (Nunnorna i S:t Agnes' kloster i Rom tillverka sådana, af ullen från för detta ändamål särskildt »invigda» får och lamm.) Hvarje nytt pallium skall, för att medföra en riktigt kraftig verkan och »andemeddelelse», under natten till Peters- och Paulsfesten ligga på altaret öfver nämnda apostlars graf i Peterskyrkan. Pallium får icke öfvergå från en ärkebiskop till en annan, utan *begrafves* med den som mottagit det af påfven, hvilken sedan, mot mycket hög betalning, utlämnar ett nytt pallium åt den dödes efterträdare i i det af påfven helgade ämbetet.

De svenska biskoparnes ornat består numera af mässkjorta, korkåpa, mitra, guldkors och kräkla. Kräkulan bäres icke, såsom hos katolikerna, efter biskopen utan af honom själf. Korset bäres äfven utanpå den vanliga svarta prästräkten; ärkebiskopens kors skiljer sig från de andra biskoparnes genom en gloria eller strålar. Till ordensbiskopens skrud höra: kåpa af drap d'argent, kantad med svart sammet, mössa af sam-

ma tyg och med lika broderi, mässkjorta af hvitt lärft, serafimerordens band och tecken (kring halsen) och samma ordens i silfver broderade stjärna (på bröstet). — *Pastor primarius* i Stockholm har också laglig rätt att bära en gyllene kåpa (afbildad i del. I, sid. 400). Då däremot hans rätt att bära mitra anses omtvistlig, torde vid nästa kyrkomöte komma att väckas motion om klarare lagstadganden i detta hänseende.

Mången har undrat, hvarför en protestantisk, luthersk kyrkas biskopar ännu fasthålla vid att bära en katolsk prålände dräkt *). Ty det måste ju för en hvar vara uppenbart att *om* ock en sådan skrud fordom i naivare tider imponerade på alla, så är den numera i vår tid blott ett föremål för massornas grymma gyckel och de bildades tysta, mera medlidsamma löje. Man har kallat detta fasthållande för »hierarkiskt rätthafveri», men därutinnan allt gjort våra upplysta biskopar orätt. Ty det

---

*) Vål säger en paragraf i den gamla kyrkolagen, att biskop skall vid prästvigning vara klädd i skrud. Men där står icke påbjudet, af hvilka eller huru många olika plagg den skruden skall bestå, hvarför det ock flerfaldiga gånger inträffat, att ordination och andra ämbetshandlingar (fullt giltigt?) förrättats af biskopar utan *mitra*, ja af biskopar som endast varit klädda i svart prästdräkt med guldkors. — Dessutom har Kongl. Maj:t redan upphäft så många andra föråldrade kyrkolagsstadganden, att äfven detta, ifall biskoparne så önskade, snart skulle borttogas. Man torde hoppas få att ett nytt kyrkomöte förnyar det förstas beslut om biskopsskrudarnas afskaffande. Skulle man kunna tänka sig Luther, Melancthon eller någon af de andra reformationskämparne klädda i vår biskopsskrud? Eller Johan Arndt, P. Gerhard, Scriwer, Henrik Müller och andra lutherska kyrkofäder? Omöjligt! En sådan bild skulle blifva en karrikatur.

är nog endast förhållandenas tvång, *la force des choses*, som nödgar kyrkans stormän att behålla en skrud, den de själfva eljest skulle vara de förste att ogilla.

Ty efter mångas tanke har vår kyrka ett af sina fastare stöd i den omständigheten, att hennes biskopar äga »apostolisk succession» d. v. s. de ha led efter led blifvit ordentligt invigda af sådana, hvilka kunna räkna sin vigning tillbaka till de äldsta *påfvarne*, ja kanske ända till apostlarnes tid. En sådan förmån äger *ingen* annan luthersk kyrka. Måhända är det svårt att inse, hvilka andliga välsignelser som däraf mände härflyta; men visst är, att den svenska kyrkan därigenom blir den till rangen förnämsta bland sina lutherska medkyrkor, ja, anses i detta stycke vara nästan lika god som den katolska. Men — nu vill icke den katolska kyrkan, som för sin del obestriddigt kan berömma sig af »apostolisk succession» (*åtminstone* från de äldsta påfvarne), erkänna den svenska kyrkans likställighet i denna viktiga sak; hon påstår att den svenske biskop, som skulle utgöra förmedlingslänken mellan katolska och lutherska kyrkan, aldrig blef invigd af påfven. Och tänk, *om* katolikerna skulle ha rätt i detta påstående! Då stode ju det svenska episkopatet på kyrklig rangskala ej högre än t. ex. det dansk-norska, hvilket bevisligen icke har en enda gnista »apostolisk succession» att berömma sig af. Och tyvärr lära de svenska urkunderna icke gifva alldeles fullt »klara papper» på värdigheten; men i stället har man — de urgamla och påtagligt urkatolska

biskopsskrudarna, som bevisa successionen lika bra som — påfliga dokument. Därför måste dessa skrudar behållas. Visserligen bars aldrig en sådan skrud af några apostlar; men traditionen tillägger den åt alla, som vilja åberopa sin »apostoliska succession» efter dessa Guds män.

Den lutherska kyrkan har af Herren fått sig anförtrodd den stora skatten af evangelii rena ord och sakrament, och hennes kyrkoförfattning är i många hänseenden en af de bästa som finnas; må hon troget behålla *det goda* hon äger. För henne stunda allt svårare strider: å ena sidan mot otro och kyrkoförakt, å andra sidan mot påfvedömet, som blott bidar sin tid för att äfven i Sverige öppet framträda såsom den evangeliska kyrkans bittraste fiende. Må då kyrkans målsmän allt mer rusta sig för den kommande striden, så väl genom allt trognare fasthållande af hvad *Herren* gifvit, som genom bortkastande af alla oevangeliska *människofunder*. Biskopsskrudarna och åtskilligt annat äro alldeles tydligt kvarlefvor af påfvisk surdeg, hvilken alls icke bidrager att stärka vår kyrka, utan hellre tvärtom.

»Rensen fördenskull ut den gamla surdegen; litet af surdeg försyrar hela degen.»

Gömdt är icke glömdt.

3. Lars Rosengren.

Den romersk-katolska kyrkan klandrar såsom en stor brist hos oss protestanter, att vi icke ha några »helgon», d. v. s. män och kvinnor som »gjort sig så berömda» för någon utomordentlig fromhet eller undergärningar, att de därför efter sin död blifvit af någon *påfve* »upphöjda till helgon».

Men när man genomläser de katolska helgonlegenderna, med deras ofta lika osmakliga som obibliska skildringar af hvad som inom påfvedömet skattas för »yppersta helighet», då måste man räkna det som en lycka för de evangeliska kyrkorna, att de i regeln saknat sådana helgon som påfvedömet, hvilka i allt för många, att icke säga i de flesta, fall varit sådana som »farit efter att upprätta sin egen rättfärdighet». Ty det för katolicismens flesta helgon gemensamma draget är, att de sträfvat efter och blifvit berömda för en *öfvermännisklig*, att icke säga *omännisklig* helighet, särskildt i sitt *sätt* att uppträda bland andra, alldeles i motsats till Herren Kristus själf, om hvilken det i skriften betygas, att »han vardt lik människor och i *åthäfvor* funnen som *en människa*», ehuru visserligen icke som »en *världsmänniska*».

Verkligt, i skriftenlig mening fromma och helgade personligheter ha däremot i alla tider funnits inom den protestantiska kristenheten: män och kvinnor, hvilkas lif varit prägladt af äkta tro och kristlig kärlek samt utgjort ett före-

döme för deras medkristna. Äfven vår svenska kyrka har ägt och äger ännu i dag dylika medlemmar, både bland präster och lekmän, hvilkas åminnelse är förtjänt att lefva i välsignelse; och det är *sådana* helgon Kristi kyrka behöfver. *Dessa* äro ock bland dem, som i skriften kallas för »helgon». Se början af alla Pauli bref.

Men, såsom bekant, äro vi svenskar allt för ofta försumliga i att taga vara på det goda vi hafva, och ännu mer obenägna att »utbasuna» det samma. Därför, medan andra kyrkosamfund äga nästan ett öfverflöd af lefnadsteckningar öfver deras, från kristlig synpunkt, mera framstående medlemmar, har *vår* kyrkliga litteratur i detta hänseende länge varit mycket fattig. Och många bortgångna lutherska kristna ha redan blifvit förgätna, hvilkas minne dock *väl* förtjänat att upptecknas och åt efterkommande bevaras. Sådana trogna Kristi tjänare, klerker eller lekmän, äro de rätta »helgonen».

En bland dessa Herrens trogna tjänare var äfven pastorn, slutligen kontraktsprosten, Lars Rosengren, som den 27 nov. 1896 slutade sitt långa verksamma lif i Väddö prästgård, Uppsala ärkestift, nära 89 år gammal.

Rosengren var född i byn Rosen i Arbrå församling i södra Helsingland, af bondestånd. Fadren var gästgifvare, och hemmet tyckes ha varit hvad man kallar »ett godt hem».

Under hela sin barndom och ungdom var »lille Lars» oftast mycket sjuklig och svag till sin hälsa, hvarför hans föräldrar voro bekymrade för hans framtid och villrådiga, hvilken lefnadsbana de skulle välja åt honom. En tid tänkte de sätta honom i skraddarelära; men då hans onda bestod i ett ryggglidande, insågo de, att detta icke var lämpligt. Slutligen bestämde de sig för att låta honom studera, om möjligt till präst, och sände honom så till Hudiksvalls skola,

Om än med möda, genomgick han dock sina studier både till student- och prästexamen, och blef prästvigd den 15 Dec. 1833. Men hans motgångar voro icke härmed förbi; snarare tycktes de nu börja på allvar. I mer än 20 år måste han tjänstgöra som e. o. prästman och flytta från plats till plats. Herren såg, att han skulle kunna använda honom till sin tjänst, och handlade därför »underligen» med honom. Då andra få ut sitt goda på förhand: ära, människopris och sådant mer, fick Rosengren länge vänta på något erkännande alls; snarare tycktes han ganska länge vara, såsom David säger, »ensam och öfvergifven», ja, föraktad af många. Men »vinden vände sig» *mot slutet*. Och en oafbruten ständig framgång är intet tecken till Guds välbehag, snarare tvärtom. Luk. 16: 25.

Efter sin prästvigning tjänstgjorde Rosengren dels som pastorsadjunkt och dels som v. pastor i Sånga och Skå, samt många andra församlingar. — Under tjänstetiden i Sånga och Skå, åren 1834—39, öppnades hans hjärta för Herrens ande. Han insåg att han, fastän renlärig och from, hittills varit andligen död och, själf blind, en »de blindes ledare». Han kom i väckelsen till djupt själsbekymmer och andens fattigdom, men flydde i ånger och bön till Jesus, flitigt läsande Guds heliga ord. Och efter någon tid gaf Guds helige ande honom evangelii upplysning till en *levande* tro. Då bekände han en dag för sina åhörare, att han hittills ej ledt dem på den rätta vägen, men att han hädanefter med Guds nåd skulle göra det. Sedan R. fått frid och fröjd, insåg han rätt sitt ämbetes vikt och betydelse, så att han började med allvar och nit verka Herrens verk. — Han bekände sig oförskräckt till Guds folk och förkunnade evangelium, med den påföljd som *det* alltid har;

Hertiginnan af Dalarne och prinsessan Eugénie. 1851.

Utsikt af Höglint, från Fridhem.

1 5 2 7 4 6

1. Prinsessan. 2. Friherrn M. Hermelin. 3, 4. U. och A. Hermelin.
 5. Hofmarskalken Silfversköld. 6. Kapten J. Kr. Berger. 7. Claudia Berger.
 Bilder från Fridhem: Prinsessan med gäster. 1867.

4 14 10 3 1 11 7 2 12 9 13 8 5 6

1. Hertiginnan af Dalarna. 2. Prinsessan. 3. Friherrinnan M. Hermelin. 4 5. 6. Hoffrök-
 narna S. von Post, E. af Sandeberg. Ad Rudensköld. 7. Pastor B. Wadström. 8. Baron E.
 Hermelin. 9 10. U. och A. Hermelin. 11-14. Bernh., Frida, Carl och Ellen Wadström.
 Bilder från Fridhem: Prinsessan med gäster. 1881.

att göra de andligen fattiga rika, men förbittra de obotfärdiga och egenrättfärdiga.

I Voxna församling i västra Helsingland, där R. arbetade under 1840-talet, verkade han bland annat nitiskt för att befrämja barnundervisningen och kyrkosången. »Han samlade barn i skolåldern i en sal vid Voxna bruk, där han läste, räknade och skref med dem. Vid denna tid uppöfvade han, genom att utföra förskrifter åt barnen, sin egen handstil till den prydliga ordentlighet, som den bibe höll ända till senaste åren. Ungdomen och de äldre samlade han till sångöfningar, vid hvilka han inöfvade ett 50-tal psalmmelodier med den framgång, att psalmsången i Voxna kyrka blef allmänt bekant. Ännu efter fyrtio års förlopp kallade man i Voxna vissa psalmer »Rosengrens psalmer». Själ f ägde han en vacker, klar tenorröst och hade musikaliskt sinne.

»Man kan tycka», säger en af R:s minnestecknare, »att en präst med hans djupa gudsfruktan, hans folkliga sinne och sätt, ej skulle behöft länge gå obefordrad, hälst som han ock med största noggrannhet skötte allt, som hörde till tjänsten, samt 1843 hade aflagt pastorexamen. Men ehuru R. hade godt rykte om sig, var han dock allt för mycket »läsare» och allt för mycket »vänlig», för att den tidens folk skulle rätt förstå honom. Den tiden ansågs det nämligen som ett synnerligen viktigt drag i en kyrkoherdes kall, att kunna uppträda såsom 'kyrkherre', så att han hade en imponerande gestalt samt i nödfall kunde »ta en karl i kragen och kasta honom på dörren». I dessa kyrkliga egenskaper var R. ganska underlägsen; han var tvärt om lika vänlig mot både hög och låg. Och när därtill kom, att folket ännu fruktade för hans rättframma predikningar och hans brinnande nit, som öfverallt, hvart han kom, vållade

väckelser och »läseri», så blef resultatet det ofvan nämnda. R. *sökte* flera gånger pastorat och »kom på förslag»; men han fick aldrig tillräckligt röstetal, utan förblef obefordrad till 48 års ålder. Han uppgaf då alla förhoppningar om att få en ordinarie anställning. »Jag tänkte», sade han, »att jag skulle få alltjämt flacka omkring i ärkestiftet såsom en missionär och till slut försörjas af domkapitlet».

Slutligen blef R. dock 1855 vald till komminister i Trefaldighetsförsamlingen invid Uppsala, hvilken församling till sitt tempel har den s. k. »Bondkyrkan» eller »Lillkyrkan» i Uppsala. Här kom R. på sin rätta plats och fick utöfva ett välsignelserikt inflytande såväl på sina församlingsbor och medlemmar af Uppsala domkyrkoförsamling, som ock på studenterna.

När Rosengren en tid hade predikat i »Lillkyrkan» kommo människor ur alla samhällsklasser för att höra honom: professorer och studenter, borgarfolk och fattigstugugummor. Hemligheten af den dragningskraft R. utöfvade, låg däri, säger en hans minnestecknare, att han, jämte det att han helt ville tjäna sin Herre, talade ur hjärtat och framförde sina tankar på ett mycket enkelt, folkligt språk. Därjämte hade han ett ganska originellt framställningssätt, som gjorde, att han t. ex. ibland kunde vända sig till någon enskild åhörare. Så bl. a. hände det sig en söndag att på orgelläktaren befann sig, jämte organistens dotter som tjänstgjorde för fadern, en ung ingenjör, bekant i organistens familj. De unga tu samspråkade under predikan, men väcktes ur sin angenäma sysselsättning af R., som från predikstolen ropade: »Du främling, där på orgelläktaren, tyckes ej veta att du är i Guds hus.» Personerna i fråga önskade nog, att de hade kunnat göra sig osynliga. De blefvo sedan gifta med hvarandra. — En annan gång ropade R., när

några personer under predikan reste sig upp i bänkarna för att gå ut: »Vänta lite', ty nu kommer det bästa!»

SjälF plägade Rosengren säga om sina predikningar i Uppsala: »Jag har nog också haft min mission. När jag kom till Uppsala, läste alla predikanter sina predikningar från papperet; endast sådana män som Wieselgren och Fjellstedt vågade tala utan konsept. Och en stor hop präster menade, att en extemporerad predikan icke vore någon 'riktig' predikan, utan endast 'passade för kolportörer'; fastän alla verkliga Guds människor, från apostlatiden intill våra dagar, plägat extemporera. Men när äfven jag började så göra, och när man såg att det lyckades, försökte sedan flere den saken.» — Angående det enkla, folkliga språk, han använde, yttrade han sig en gång så: »När jag en tid varit i Uppsala, kommo till mig två fattiga gummor från Flottsund och sade: »Snälle pastorn, vi förstå ej predikningarna i kyrkorna: de äro för lärda för oss.» Då tänkte jag, att om jag blott kunde tala så, att *de* förstode mig, så skulle nog också alla andra förstå mig.» — R. hade ej samma sinne som en del präster, hvilka ej fråga efter *de ringas* tycke, blott de vinna de ländas beröm för »formfulländad» predikan.

Men icke blott i dessa nu nämnda hänseenden var Rosengren till välsignelse. Utan han öfvade också stort inflytande på studenterna, detta ej blott genom sina predikningar, utan äfven därigenom att han deltog i den s. k. »lördagsföreningens» sammanträden. Denna förening, som bildades i början af 1850-talet och som fortlefvat intill denna dag, utan stadgar och utan medlemsförteckning, har sin lilla historia, af hvilken här något må antöras.

Rosengren bodde under större delen af sin Uppsalatid, såsom jag redan några gånger förut nämnt, i ett hus vid

Öfre Slottsgatan, som efter ägaren, O. Borell, kallades »Borellianum». I samma hus hade G. Beskow och jag vår bostad.

Vår »våning» bestod af tre rum, ett för vardera af oss två, och ett gemensamt: en stor sal. I denna plägade Rosengren, Beskow och jag turvis på onsdags- och söndagsaftnar hålla talrikt besökta andliga sammankomster, vid hvilka någon gång äfven Rudin, och flera andra sedermera kända präster, talade. Dessa sammankomster fingo den tiden bära smädenamn; de blefvo dock till frälsning och frid för många, samt styrkte de omvända i trons lydning, kärlek och hopp. — Men på lördagsaftnarna samlades i salen endast studenter, hvilka där samtalade, läste Guds ord, sjöngo och bådo. Af dessa senare sammankomster uppstod »lördagsföreningen». — —

På grund af uppmaning från några troende kristna i Väddö församling dristade sig R. efter tio år till det, såsom han själf uttryckte sig, »djärfva steget» att söka Väddö regala pastorat». Han fick då till sin stora förvåning de flesta rösterna, och blef 1865 utnämnd till kyrkoherde.

Här fick han tillfälle att helt hängifva sig åt församlingensvård, och han gjorde det så, att man kunde se att han ville likna den gode herden, som gaf sitt lif för fåren.

Under sin nära 30-åriga verksamhet i Väddö församling utöfvade R. en välsignelserik verksamhet, genom otroligt stor ömhet om de fattiga och genom flitig predikoverksamhet. Denna senare utöfvades dels af honom själf och dels genom af honom kallade bekännelseetrogna lekmän från Ev. Fosterlandstiftelsen samt gudfruktiga studerande från Fjell stedska skolan i Uppsala.

»Så snart R. kommit till församlingen och lärt känna tillståndet, kallade han en f. d. missionslev från Ev. Fosterlandstiftelsens missionsinstitut, herr A. F. Törnqvist (hvilken

genom försvagad hälsa hade måst afbryta sina studier), till sitt lekmannabiträde och öppnade sitt hem för denne, hvilken ock under alla de följande åren stod vid hans sida och samverkade med honom.

Rosengren var nära 60 år, när han kom till Väddö, men han var då långt ifrån »utlevad». Från denna tid blef hans hälsotillstånd, som hittills varit vacklande, bättre. Ända till dess han blef *åttiott* år gammal, orkade han färdas omkring i den tre mil långa församlingen, antingen åkande eller gående. — Han var ock kontraktsprost från 1868 till 1881, då han bad att få slippa.

I Väddö församling predikades under Rosengrens tid mycket och öfvades mycken enskild själavård, dels af R. själf, hans ämbetsbröder i församlingen och hans trogne medhjälpare, reseombudet Törnqvist, dels ock af tillfälliga medhjälpare; ty »farbror» Rosengren hade många sådana. Och det var hans lust att till sig samla medarbetare. R. ansåg ej sådana såsom »intrång i nådemedelsämbetet». Om någon kunde tala till uppbyggelse, väcka, trösta, undervisa och uppelda till något godt verk, så var den trogne herden hjärtligt glad och tacksam. Tanken, att alla andliga gåfvor till uppbyggelse skulle vara hopade hos *prästen* och »*där allena* att hämta», var fjärran från hans ödmjuka sinne. Gifve Gud, att alla våra kyrkoherdar ville likna R. i *den* punkten; — då skulle det snart blifva ett bättre tillstånd inom kyrkan.

R. var ej gift och hade ingen familj. Men i den stora prästgården — »en allt för stor bur för en så liten fågel, som jag är», sade han — vistades under somrarna och jularna årligen två, tre eller flere af Fjellstedtska skolans elever, studenter och Fosterlandstiftelsens missionärer, som voro på besök i hemlandet. Dessa alla lämnade ej präst-

gården tomhändta. Äfven vandrare blefvo där väl mottagna; de fingo alltid mat, ibland äfven kläder och penningar. — Vid prostens bord var kosten mycket enkel, men tillräcklig; där voro församlingsbor, kringboende präster och främlingar alltid välkomna.

Då lekmannabiträdet Törnqvist, som vistades i hans hus, fått någon undervisning i sjukvård vid Missionsinstitutet och började att taga sig an de sjuka och fattiga i församlingen, kunde han få taga sjuka med sig till prästgården, och där härbergera och sköta dem, ej blott veckor och månader, utan några i flera år. — Och på sina sjukbesök fick han taga med stora foror af mat och hvad som kunde behövas. Ofta kunde R. komma och fråga honom: »Har du kommit ihåg det och det som kan behövas?» — Rosengrens gamla hushållerska, den i vidsträckta kretsar endast under namnet »Stina» kända och värderade gudstjänarinnan, var också alltid tillgänglig och hjälpsam vid nöd och de sjukas vård, och hon kunde ha flera tillfälligt skadade inhysta i sitt rum. Flera *lindrigt* sinnessjuka vårdades äfven i en af prästgårdens byggnader, några under hela år.

För sina församlingsbor var Rosengren som en god far. Väl kunde han på predikstolen ibland klaga öfver »sina kära Väddöbors» fel. Men han ville ock hjälpa dem med råd och dåd; särskildt till socknens fattiga gaf han rikligen penningar och spannmål.

Ofta betalade R. vid löneuppbörden de fattigas prästlön och tog ut kvitto åt dem, så att de ej måtte komma på restlängden. *Själf lånade han ofta penningar för att låna åt andra, och fick mestadels förlora allt; och likväl höll han ut.* Men det räckte ändock till för honom, ty han behöfde så otroligt litet för sig själf. Ibland hände det att han visade från sig dem, som kommo och ville köpa spannmål

och hade penningar, i det han sade: »Du som har penningar, du kan få hvar som helst; jag måste sälja åt dem, som inga penningar hafva.» Samme R.'s lefnadstecknare, som jag förut anfört, säger ock: »Hans många reverser på större och mindre fordringar befunnos vid hans död till största delen vara af honom öfverkorsade».

I början af 1881 råkade den käre R. ut för det missödet, att han föll och slog ena höften, så att han i flera månaders tid måste ligga till sängs. Sedan kunde han gå med kryckor, och därefter reda sig med tvänne käppar; men från denna tid var det förbi med den förra lifliga rörligheten.

För Guds rikes befrämjande såväl inom som utom kristenheten var han ifrigt verksam. *Under de första 12 åren var han hemma blett 8 söndagseftermiddagar*; eljest var han ute i byarna och predikade. Och äfven sedan han blifvit krympling, lät han lyfta sig i åkdonet och for ut och stakade sig in bland sitt folk med sina käppar.

R. var en enkel, ödmjuk och vänlig man; men var ingalunda »enfaldig» i detta ords sämre betydelse. Tvärtom var han snarfyndig och gaf ofta »dräpande» svar, fastän *aldrig elaka eller bittra*. Man har efter honom att berätta många drag af detta slag. Jag har å annat ställe (å sid. 211, 309) anfört ett par sådana, här ännu ett.

Någon tid före sin flyttning från Uppsala var d. v. komministern Rosengren en afton bjuden hos teol. professor Hultcrantz, tillsammans med omkring ett tjugotal andra präster och teologer. Där voro två professorer, två docenter, två prostar — resten kyrkoherdar och ett par adjunkter från mellersta Sverige. R. var den ende komministern, till lefnadsåren dock den äldste bland alla de närvarande.

Såsom vanligt är bland präster, rörde sig samtalet om

kyrkliga befordringar, lönefrågor och ordningsstadgar, samt först och mest om »falsk andlighet» och »lekmannapredikande». Rosengren hade fällt ett par korta yttranden på sitt vanliga naivt kärnfulla sätt; men vid dem hade ingen fäst afseende, ty de voro i de flestas tycke allt för frisinnade. Ett par af de yngre prästmännen, som studerat i Lund och därför icke förut kände R., hade förvånade tittat på denne »Saul bland profeterna», som i två domkapitelsledamöters närvaro vågade yttra så djärfva ord. Men då ingen svarade, menade de, att R. vore en man som man utan fara kunde »se öfver axeln».

När samtalet så fortgått omkring en timme, föreslog värden, som var en from man, att man skulle samtala öfver något *Guds ord*. Detta förslag väckte, såsom någonting bland präster då för tiden ovanligt, till en början en viss häpnad hos somliga; ty den tidens präster i allmänhet förstodo ej att skicka sig så fromt som nutidens. Men man ville icke bestämdt opponera, och så antogs till text för samtalet Herrens ord i Matt. 19: 30, att »många de främsta skola varda de yttersta, och de yttersta de främsta.»

Luther säger på ett ställe: »När jag skall predika evangelium, vill jag med Guds nåd göra det så enkelt, klart och enfaldigt, att 'Hans bakom dörren' må kunna förstå det; men när vi teologer komma tillsammans, då söka vi tala så finurligt och kruserligt, att vår Herre Gud i himmelen kan riktigt förundra sig öfver oss.» — Och så talades äfven denna afton öfver de valda skrifterden. Alla, som yttrade sig, framhöllö textens sammanhang med de föregående och efterföljande bibelverserna samt ordens egentliga betydelse på grundspråket, påvisade åtskilliga parallellställen i gamla testamentet, hvarvid två af talarne kommo i liflig meningsstrid angående rätta betydelsen af ett par

K. B. Wadström.
1798.

K. G. Wadström.
1810.

K. G. Wadström.
1840.

Karl Gustaf Wadström. 1828.

T. Wadström.

S. Wadström.

H. Wadström.

Ad. Stackelberg.

Eva Stackelberg.

L. Sörensson.

Marie Röhl.

A. Hasselberg.

S. Hermansson.

Em. Lundahl.

Rosa Månsson.

Vilh. Pilo.

hebreiska ord, o. s. v. Men då förde professor H. samtalet in på ett mera praktiskt område, genom att framhålla allvaret i Herrens ord och den stora faran att genom högmod och själföfverskattande en gång i evigheten varda en af de yttersta, sedan man i tiden varit en af de främsta. De närvarande grepos af denna tanke, och i djup känsla af att *höra till de främste* yttrade alla de följande talarne många förträffliga ord om det stora kraf och den uppskakande varning, som texten innebär och som gör den så allvarsdiger för »oss präster».

Rosengren hade länge setat såsom en tyst åhörare. Nu begärde han ordet och yttrade: »För mig är denna text en af de tröstefullaste i hela bibeln; ty om många af *de yttersta* skola varda de främsta, då kan också *jag* hoppas att få vara med.»

Verkan af dessa enkla ord, sagda med en innerlig ödmjukhet och med den ärliga öfvertygelsens kraft, var ögonblicklig och häpnadsväckande. Alla stirrade på R., som om han hade talat ett främmande språk. De »stora teologerna», äfven de yngste bland dem, hade förut visat R. »ett öfverlägset öfverseende»; nu voro de alldeles förvirrade, ovissa om hans ord skulle tagas som allvar eller icke. Ingen begärde vidare ordet; allmän tystnad!

Men om en stund yttrade den varmhjärtade värdén: »Tack, broder R.! Du har, utan att mena det, gifvit mig och säkerligen äfven de flesta bland oss en nyttig och hälsosam läxa, som vi böra taga oss till godo.»

Nu var det R.'s tur att se förvånad ut. Men innan han hann yttra något vidare, sade H., vändande sig till samtliga sina gäster: »Viljen I som jag, så gå vi nu in i förmaket och sjunga vid orgeln en psalm.» Så skedde.

Prosten Rosengren var en den varmaste vän af vår

lutherska kyrka och hennes bibeltrogna evangeliska lära, ehuru han ingalunda beundrade hennes *allt för många* andligen döda och i trängsinnadt *formväsen* insnärjda präster. Men kyrkan själf och evangelium älskade han troget, och det smärtade honom därför djupt, att denna kyrka blef allt mer öfvergifven och föraktad. Han kunde ej förstå, huru det var möjligt att mera allvarligt sinnade, som under en tid af förfall och kallsinnighet inom kyrkan ändå kunde hålla fast vid den, nu, då det blifvit mera lif och värme och rörelse inom henne, öfvergåfvo den samma. Han insåg nog, att därtill buro många trånghjärtade prelatsinnade präster skulden; men han tyckte, att man borde älska kyrkan *trots* alla dessa.

Fosterlandstiftelsens inre mission älskade och värderade R. såsom ett välsignadt stöd för kyrkan, och han sade till sitt biträde, som under de sista 22 åren tidtals verkat som denna Stiftelses reseombud: »I, som tillhören Stiftelsen, äro svenska kyrkans bäste hjälpare; vi präster behöfva eder, fastän tyvärr många ej förstå det.»

En gång sade han till en prästkandidat, som ville göra sig viktig och beklagade att »olärda och lekmän» uppträdde och höllo uppbyggelse- och förmaningstal: »*Än se'n då! Skola de väl tiga?* När I tigen, skola — stenarna ropa.» En annan gång, då biträdet omtalade, huru en viss prästkandidat velat, att man borde »mera tukta folket» och drifva på dem att iakttaga lagens fordringar och ej vara för frikostig med evangelium, yttrade Rosengren: »Jag säger såsom jag alltid sagt: Ve den präst och ve den kolportör, som predikar ett sådant evangelium, som *icke kan* missbrukas; ty då får man stänga omkring lifskällan med så många 'om' och 'men', att icke heller de andligt fattiga kunna komma åt den.» — Af hednamissionen var han

likaledes en varm vän och främjare. Ofta nog smög han i kollekten ganska många kronor.

Religiösa tvister ville han ej gärna befatta sig med, utan sade: »Det är bäst att svälta ihjäl trätomakare, genom att tiga så länge *det* går an.»

En hvar, som kom i beröring med Rosengren, »förram i anden», att han var en sann kristen, en trogen, älskande man, »ett helgon» i *sann* evangelisk mening. Trohet, sanning och *kärlek* voro bärande krafter i Lars Rosengrens sköna, ädla lif. För alla dem, som lärde känna honom, är han oförgätlig genom den oskrymtade gudsfruktan, som visade sig *både* »i ord och i gärning», den vida människokärleken och det vänliga jämnmodet.

Sitt goda, glada och vänliga lynne behöll han ända till det sista, fast minnet af förlutna tilldragelser allt mer bleknade och till sist nästan alldeles försvann.

Sitt hjärta hade han helt fästadt vid Herren, fastän han ej, såsom en del yngre kristna, synnerligen ofta talade om *sig själf* och om sitt »djupare andliga lif», utan helst enfaldigt talade om Herren Kristus. — Somliga nu för tiden tala så mycket om »anden» och »andens fullhet» med mera, att de nästan upphört att tala om Herren Jesus såsom *syndaförlåtare*, öfverstepräst och herde.

Men huru den gamle, fromme och kärleksfulle R. hade det med Herren, framgick af de svar han gaf, då han direkt tillfrågades därom. En gång frågade någon, om han »hvilade på klippan Kristus». »Ja du, jag ligger säker där, jag; han får sedan föra hvart han vill.» — En annan gång mot slutet, då R. var klen, frågade samme person, om han tänkte gå ifrån dem. Då sade han: »Ja, nu far jag i frid, jag!» — Och då han senare tillfrågades, om han ej ville

lägga sig och hvila, svarade han med svag och dämpad röst: »*Jo, intill hans bröst!*»

Nu hvilas han där, den käre, gamle, trogne tjänaren, i evig, ostörd frid. Herren vare tack och pris!

4. Kapten John Ahlberg.

Den Jesaianska profetian: »De skola smida sina svärd till plogbillar» har ännu icke gått i fullbordan. Tvärtom synes den i våra dagar mera aflägsen än någonsin — nu, då alla folk, utom vi svenskar, allt mer »rusta sig intill tänderna» för att vara redo vid den förfärliga strid, som af alla väntas. Men bland de många tecknen till annalkande storm och strid synas äfven några, som redan båda att »efter stormen skall komma frid, efter ovädret skall Gud låta solen skina». Ett af dessa tecken, hvilka båda en stundande frids-tid, är det glädjefulla förhållandet, att allt flera bland de män, som ju företrädesvis skulle vara krigets vänner, blifva öfvervunna af »Fridsfurstens» kärlek, låta honom värfva sig till *hans* stridsmän och blifva trogna, nitiska förkunnare af hans evangelium. Det är ett anmärkningsvärdt faktum, att inom alla protestantiska länders arméer antalet af Kristus-bekännande officerare för hvart år ökas. Detta faktum ingifver ur många synpunkter stor glädje för det närvarande och ännu större förhoppningar för framtiden. Svärdets män såsom fridens sändebud — hvad kan icke däraf varda!

Bland de svenska officerare, hvilka blifvit Kristi trogna lärjungar och bekännare, fick den under år 1891 hemkallade kapten *John Ahlberg* intaga ett framstående rum.

John Ahlberg föddes i Stockholm den 31 maj 1832. Hans föräldrar voro förste stadsläkaren, lifmedikus d:r Joh.

Daniel Ahlberg och hans maka Lovisa Henrietta Moll. Efter fullbordade studier ingick John Ahlberg först på den militära banan. Han blef underlöjtnant vid Konungens andra lifgarde 1854 och befordrades 1858 till löjtnant. År 1861 blef han andre regementsadjutant samt utnämndes 1867, då han tog afsked från den militära tjänstgöringen, till kapten i armén. — Från 1869 var kapten Ahlberg ledamot af In-teckningsgaranti-aktiebolagets styrelse och tjänstgjorde där som kassadirektör intill året före sin död.

Kapten Ahlberg var ovanligt lycklig uti alla sina jordiska förhållanden. Dit hörde ock att han, efter att år 1861 hafva blifvit förenad med Anna Emilia Maria Ceder-sköld, fick med sin maka lefva i det lyckligaste äktenskap. Ett fattades dock länge. Men äfven det erhöles slutligen i rikt mått. Det var friden i Gud.

Redan som ung hade A. haft starka intryck af sanningen. Några af hans syskon och andra släktingar hade blifvit sanna kristna, som bekände sin frälsare och buro »Kristi smälek». Dessa talade ofta med honom om Herren. En afton, vid den å sid. 349 omnämnda bjudningen hos d. v. major O. Weidenhjelm på Karlberg, fick A. ett djupt intryck af sanningen, som gjorde honom allvarligt stämd för en ganska lång tid.

Men — världen var honom ännu för mäktig och för kär. A. kände nog hvad som borde göras, men hade ej ännu kraft därtill; »världens vänskap» som håller så många unga älskliga namnkristna fjärran från deras Herre, hindrade honom från att taga det afgörande steget. Men den trofaste Herren kom honom slutligen till hjälp, fastän på ett annat sätt än han hade tänkt.

Makarna Ahlberg hade fått ett enda barn, en son; men denna gåfva togs åter ifrån dem. Detta smärtade djupt, och

sedan den tiden hade kapten A. ett innerligt begär att bli en sann kristen. Men ehuru han mycket hörde Guds ord, kom han ej till fullt afgörande förr än hösten 1878, då frälsningsbehofvet hos honom blef så djupt, att han upprepade gånger bad: »Gud, om du finner det vara nödigt, så tag ifrån mig *allt* hvad jag äger, blott du frälsar min själ!»

Denna höst hade den bekante lord Radstock kommit till Stockholm. I en af sina första predikningar i Betlehemskyrkan hade lorden yttrat: »En hvar som verkligen *vill* varda frälst och åkallar Jesu namn, skall frälsas; ingen är *tvungen* att nu gå ut ur denna kyrka utan att vara frälst». Ahlberg hade icke själf varit tillstädes vid detta tillfälle; men när det berättades för honom hvad lorden sagt, för- anleddes han däraf att begära ett samtal med lord R. — Under detta samtal upprepade lord Radstock bl. a. de bekanta orden af den förhärligade frälsarens mun: »Den som törstar, han komme; och den som vill, han tage lifvets vatten *för intet*». Uppb. 22: 17. Genom dessa Herrens ord började nu ljuset uppgå i kapten Ahlbergs själ. Han tvekade dock, om det verkligen vore så enkelt att blifva frälst. Han frågade, om han icke först måste genomgå några märkvärdigare erfarenheter eller få några egendomligare känslor. På dessa frågor gaf lorden ett bestämdt nekande svar. När A. hörde det, utropade han med glad röst: »Herre, då kommer jag!» — När A. sedan återvändt hem och vid aftonbönen läste 1 Tess. 4 kap. samt i 17:de versen kom till orden: »Och så skola vi vara med Herren alltid», då satte Herrens ande sitt insegel på hans barnaskap.

Sedan denna tid vittnade han, full af fröjd, om sin mästare för höga och låga, unga och gamla, hvar hälst tillfälle därtill erbjöds honom. En gång, då han var i den första erfarenheten af frälsningens glädje, mötte han en be-

kant. Denne såg på honom och frågade: »Huru är det med dig? Du ser så glad ut, som om du hade fått ett stort arf». Leende svarade A. genast: »Ja, det är just hvad jag har fått!» Och så fick han vidare omtala, hvad som hade skett med honom. — På liknande sätt gafs honom ständigt helt osökta anledningar att tala om den lycka, som hade blifvit hans, och huru samma lycka stod en hvar till buds. Och Herren välsignade hans enkla vittnesbörd, så att många därigenom fördes från mörkret till Guds underbara ljus. — Hvarje ledighet användes af A. till att i ord och gärning, både i Stockholm och på andra platser, gå de ärenden som Herren gaf honom att utföra. Sin frälsare hade han nu lärt känna, och honom ville han äfven göra känd för andra.

Under de första åren efter sin omvändelse var kapten A. troget tillgifven vår evangeliskt-lutherska kyrka. Han hade under vintrarna i sitt hem hvarje fredagsafton uppbyggelsemöten för personer af de bildade klasserna. Dessa möten leddes den första vintern af lord Radstock. Många män och fruntimmer, äfven på samhällets höjder, fingo vid dessa fredagsmöten sin första evighetsintryck, hvilka sedan stadfästades till en hel omvändelse. När lord Radstock, som var en upplyst och opartisk kristen, lämnade Stockholm, bad han Ahlberg fortsätta dessa möten samt utsåg två lutherska präster till ledare för de samma.*) Så fortgingo »fredagsmötena» ett par år under Guds synbarliga välsignelse. Allt flere blefvo vunna för Herren, och »i hela hopen som trödde» rådde endräkt; *den ende nödvädige* och *det enda nödvändiga* utgjorde allas gemensamma föreningspunkt.

Men 'ovännen' kunde icke låta sådant länge fortgå

*) I nästa del af dessa minnen skall jag, v. G., jämte åtskilliga andra bref äfven meddela det som lord R. skref till mig härom.

ostördt. När mötena åter begynta, den tredje hösten efter lord R:s afresa, hade bland »församlingen i Gajus' hus» (Rom. 16, Kol. 4) inkommit några partimakare, hvilka började drifva nya läror om de kristnas »ständigt ostörda glädje» samt äfven frågor om »statskyrkans oförenlighet med Guds rike», nödvändigheten af omdop o. s. v. — De ledande prästerna sökte förgäfvets stilla sinnena och samla själarna kring evangelii hufvudläror. Ahlberg själf blef vunnin för de nya åsikterna; och efter någon tid måste så väl prästerna som de flesta lutherska vännerna draga sig undan. De kunde icke med bibehållen samvetsfrid höra osanna lärosatser drifvas, utan att söka i kärlek upplysa om sanningen. När denna då allt fort motsades, nödgades de, för att icke förlänga en pinsam och ofruktbar strid, draga sig tillbaka.

Ahlberg var från denna tid icke mer någon vän af den lutherska kyrkan och dess goda bekännelse; men sin Herre och hans rike ville han likväl icke öfvergifva. Om det ock måste smärta hvarje kristen, som är varmt öfvertygad om vår evangeliska läras sanning, att finna trosbröder vilseledas i mer eller mindre viktiga lärofrågor, så får denna smärta aldrig hindra oss se och erkänna Guds verk, lif och sann kärlek, äfven hos oliktänkande kristna. Och Ahlberg förblef, äfven sedan han upphört att vara lutheran, en varm, nitisk Kristi tjänare och vän.*) — Några få drag af hans rika verksamhet må här anföras.

Kapten Ahlberg hade med sin hustru kommit i besittning af egendomen Skuru vid Skurusund. Där uppförde han ett uppfostringshem för unga kvinnor af den tjänande

---

*) Han utträdde dock icke ur statskyrkan. Då en strängt högkyrklig man en gång uppfordrade honom att så göra, enär han icke i sitt hjärta var kyrkan tillgifven, svarade A. saktmodigt: »I tolereren dock bland eder en Lennstrand och andra Kristus-smädare; ja, I *neken*

Karl Bernhard Wadström,
undervisande Peter Panah, prins af Mezurado,
hvilken han befriet ur slaveri.

J. F. Svedberg.

Aug. Edling.

G. Stéenhoff.

Gust. Mankell.

Joh. Elmblad.

Abr. Mankell.

Hj. Hazelius.

Villh. Stenhammar.

Conny Burman.

G. P. Hägg.

O. von Feilitzen.

E. Åkerberg.

klassen. (Detta hem är nu upphäfdt af arfvingarna.) — Själff hade han tjänstgjort som militär. Det var således helt naturligt, att han skulle söka verka för militärers andliga väl. I den soldatmission, som i hufvudstaden kommit i gång, deltog han ock med stort intresse. — I missionsverksamheten bland fångar verkade han också med allvar och nit. Det var hans stora glädje att i fångelserna få kungöra, att Jesus har kommit för att »predika frihet för de fångna». — I söndagskolan var han med sitt glada ansikte och sitt hjärtliga, kärleksfulla vittnesbörd till en särskildt stor välsignelse. Bland hans sista hälsningar var en till söndagsskolbarnen. Han lät säga dem, att han ville »få möta så många som möjligt af dem hos Herren». — Sedan den svenska missionen i Kina börjades, medverkade han äfven för den samma. — Under någon tid var han kassaförvaltare vid drottningens sjukhem. Ständigt ömmade han för de sjuka och fattiga, dem han besökte, tröstade och hjälpte. Men som han i detta hänseende älskade att verka i det obemärkta, kan ingen människa äga fullständig kännedom om allt hvad han i detta fall uträttat. Spåren däraf märkte man dock här och där, och af dessa kan man sluta sig till, att han på den kristliga människokärlekens område utfört ett mycket omfattande och betydelsefullt verk. — Hvad han gjorde, det gjorde han genom Guds nåd, som i honom icke var overksam. Själff var Ahlberg lycklig i utöfvandet af sin kristliga verksamhet och ville, att endast Herren skulle genom allt blifva förhärligad.

Ahlbergs kunskap i bibelns verkliga lära blef i åtskilliga stycken vilseledd och oriktig. Men »*lifvet* i Guds son»,

dem att gå ut ur kyrkan, när de det vilja. Då mån I väl också kunna fördraga mig och mina vänner, som af hjärtat tro på Kristus och ha honom kär, fastän vi icke i alla punkter ha samma uppfattning som I.»

det hade han, ty han ägde honom själf genom tron (1 Joh. 5: 12); och Kristi kärlek förblef driffjädern i hans lif. Vi bedja i den första bönen af »Fader vår» om *ren lära* och *kristligt lif*, och detta är idealet, önskningsmålet för alla kristna. Men *om* i denna ofullkomlighetens värld dessa två stycken icke alltid bli förenade, hvilket är då att föredraga: antingen en renlärig kyrkomedlem utan andligt lif, men död i världskärlek och egenrättfärdighet, eller en lefvande kärleksvarm kristen, fastän vilseledd i några läropunkter?

Då A. några dagar före sin död hade besök af en förtrogen vän och de bådo tillsammans, tackade Ahlberg varmt och innerligt Herren, att »Han för människorna blifvit en frälsningsklippa, samt att Han dragit honom upp på denna klippa och lät honom där hvila».

Ja, där hvilade han i lifvet, där hvilade han i döden. Sedan gick han i frid att med afhöljdt ansikte se Guds frälsning. Att så lefva i förlitande på nåden i Jesus och att så dö, omsluten af frälsarens armar, det är att »vara lycklig i lifvet och i döden.

I stormiga tider bland töcken och grus
 en skara dock skrider mot himmelens ljus:
 det tåget — dess härlighet världen ej ser,
 men Herren går för dem med segrens banér.

Då småsinta världen med gruset är nöjd,
 och synden och flården är all hennes fröjd,
 då följer jag, segrande härar, med er
 som tågen till ära vid Jesu banér.

Den korsmärkta dräkten med smådnamn jag tar,
 om ingen i slakten det namnet ock har,
 och följer med glädje, I kämpar, med er
 som tågen till ära vid *korsets* banér.

5. Olof Gabriel Hedengren.

Ett budskap, som inom de mest olikartade kretsar framkallade den lifligaste rörelse, var det om Olof Hedengrens död den 6 December 1870. Medan den ene företrädesvis saknade den outtröttlige kommunalmanen, en annan den utmärkte landtbrukaren, en tredje den trofaste kristne och nitiske lekmanpredikanten o. s. v., förenade sig alla i uppriktig sorg öfver den varmhjärtade mannens, den bepröfvade fosterlandsvännens, plötsliga bortgång. Ty icke många män torde ha varit mer afhållna än Hedengren.

Hans personlighet ägde ock denna underbart fängslande makt, som likt en elektrisk ström flödar ut från hvarje harmonisk och klar ande. Hans väsende var i sanning »helgadt», men han satte icke sin yttre helighet i en stel, frånstötande sträfhets och kylande slutenhet, utan han visade den i varm, manlig kärleksfullhet, redbar fasthet och tilldragande öppenhet. En hvar, så att säga, »kände på sig» att där bodde sann tro, kärlek och heder i djupet af denna rika själ, och därför kände man sig också trygg i hans sällskap. Till och med de, som för öfrigt ej delade hans tro och religiösa åsikter, utan för dessas skull mången gång fällde hårdt ogillande omdömen öfver honom, måste dock erkänna, att han var uppriktig kristen, en man som älskade sin Frälsare, som ville det goda och rätta och »lefde som han lärde».

Utrymmet tillåter icke att här meddela någon längre teckning af Hedengrens lif, hvarför jag här endast, efter »Frideborg» för 1872, lämnar följande kortare underrättelser.

Hedengren föddes 1812. I föräldrahemmet utvecklades hans rika estetiska anlag och särskildt hängaf han sig med entusiasm åt musiken, som i honom räknade en af sina varmaste vänner. Mången omtalar ännu med rörelse den

hänförande njutning H.'s sång och pianospel skänkte. Men det var ej på detta område han skulle göra sig mest utmärkt. Hans rastlösa själ längtade efter sträng verksamhet. Han ägnade sig till en början åt den militära banan och ingick, efter en särdeles vacker Mariebergs-examen, vid Svea artilleri. Snart begaf han sig ut på resor i främmande länder, där han med stor ifver studerade musiken för de ypperste mästare. Under en resa i Schweiz besteg han äfven Mont Blanc's spets, den ende svensk som gjort denna äfventyrliga färd.

Efter sin återkomst till fäderneslandet tog H. 1838 afsked från den militära banan för att på sin egendom Riseberga förverkliga sin älsklingstanke: jordbrukets uppbringande till högsta möjliga fulländning. Med okuflig energi fullföljde han detta mål och erkändes inom kort såsom en af Sveriges skickligaste landtbrukare. Såsom sådan blef han för större delen af mellersta Sverige ett orakel som, olikt det i Delfi, med den största oegennyttan meddelade råd och anvisningar, hvilkas frukter spåras vida omkring. Själ skördade han minsta vinsten; de i Riseberga nedlagda kapitalen motvägdes icke af egendomens afkastning, hvarför den ekonomiska ställningen stundom var brydsam nog. Men sparsamhet och klok omtanke samt en aldrig sviktande ihärdighet vunno slutligen seger. Sina underhåfvande behandlade han såsom egna barn och befrämjade nitiskt deras medborgerliga och andliga väl.

I kristligt hänseende hade H. i början af 1850-talet undergått den stora och genomgripande förändring, som skriften benämner omvändelse och ny födelse. Själ yttrade han om denna för hela hans kommande lif så viktiga tidpunkt: Jag lärde då att i ordets och andens ljus känna hvad Paulus erfor, när han kallade sig den förnämligaste

bland syndare'; men genom Herrens nåd kunde jag och inom kort såsom han tillägga: 'Mig är barmhärtighet vederfaren.' Och i den tro, jag då fann, vill jag lefva och dö.»

Den frid och glädje, han i sin tro fick erfara, dref nu att äfven för andra förkunna den sanning som frigjort honom själf. Och då han härvid icke fann sig understödd, utan snarare motarbetad, af ej mindre präster än lekmän, byggde han på Riseberga ett eget kapell, där han och med honom liktänkande trosbröder predikade frälsningens evangelium. Därom vittnade kraftigt H. äfven under trägna och vidsträckta resor i kringliggande nejder. Följden häraf blef en vidtomfattande andlig rörelse, som i sedligt hänseende medförde goda och för hvar man uppenbara förändringar i folkets lif. Och *många* äro de, som nu välsigna H:s minne, såsom den hvilken med sitt enkla kraftiga vittnesbörd om Kristus ryckte dem upp ur syndens dy eller den andliga försoffningens dvala.

Hufvuddragen i H:s karaktär voro innerlighet och grundlighet. Dessa egenskaper uppenbarade sig i alla riktningar. Han gick till botten i allt hvad han företog sig, men han gick aldrig under. Ty han var genomträngd af den kraft, som kommer ofvanifrån, och denna hjälpte honom att krossa de hinder, som ytlighet, kortsynthet och ondska pläga uppresa för sådana »vägbrytande» andar som han. Hans väsende var genomströmmadt af en brinnande kärlek, och »kärleken är starkare än döden».

H. var en praktisk och verksam kommunalman och åtnjöt såsom sådan stort förtroende i sin ort. Äfven för de politiska reformrörelserna hyste han lifligt intresse. — När den nya riksdagsordningen blifvit genomförd, valdes H. af sin valkrets till dess representant inom andra kammaren. Vid den första riksdagen utsågs han till suppleant i konsti-

tutionsutskottet, vid den andra blef han ledamot af bankoutskottet, vid den tredje af konstitutions- och vid den fjärde af statsutskottet och utsågs då äfven till statsrevisor.

Under de riksdagar Hedengren bevistade, bodde han hos mig och var då som en medlem af min familj, högt värderad af både äldre och yngre. Vi hade då, litet emellan, dyrbara och intressanta samtal, i hvilka H. för mig yppade många af sina lärorikaste erfarenheter. Så t. ex. yttrade han en dag om riksdagserfarenheterna och om det den tiden starka partiväsendet följande: »Jag har nu i tre år varit riksdagsman, och jag räknar det som ett alldeles särskildt drag af Guds *bevarande nåd*, att jag ännu äger kvar andens vittnesbörd och ett godt samvete, ja, att jag ännu kan räkna mig för att vara 'en hederlig karl.' Ty det är icke lätt att inom riksdagen förblifva en sann kristen och en ärlig man. Där råder ett oerhördt 'kompromissande', hvarvid man för att vinna något af sina önskningsmål, i andra frågor röstar *tvärt emot sin bättre öfvertygelse*. Men sådant är hvarken kristligt eller ens hederligt. — Det är något helt vanligt, att man litet emellan från olika håll får sådana förslag som detta: 'Om du i den och den frågan vill rösta med mig och mitt parti, skall jag i en annan fråga rösta så som du önskar'. Och dessa förslag framställas helt lugnt, utan blygsel, såsom den enklaste sak i världen, fastän framställaren fullkomligt vet, att hans förslag helt och hållet strider mot den tillfrågades inre öfvertygelse, o. s. v.»

Ur skötet af en lycklig och älskvärd familj, från maka och sex barn, blef H. såsom nämndt borttryckt den 6 dec. 1870. Skön som hans lefnad varit, så blef ock hans död.

Om hans sista stunder erhöll jag ett bref med följande korta, men åskådliga skildring:

«Den sista dagen H. lefde, tycktes han vara fullkom-

ligt frisk. Men i det samma han från öfre våningen skulle gå ned i salen, klockan 9 på kvällen, för att göra aftonbön med sitt husfolk, kände han något ringa illamående, som bemärktes af dem som sågo honom; de omtalade, att han vid gåendet utför trapporna hade ryckt till. Emellertid började han att bedja och läste ett kapitel i bibeln; men då han kom till de sista verserna, började han tala något otydligt. Efter läsningen föll han dock som vanligt ned på knä i bön. Han bad nu på det kraftigaste för land och folk, för Guds församling där och för Kristi rike i sin helhet. Sedan var han tyst en stund. Därefter började han den innerligaste bön för sin familj, sin hustru och sina barn, och slöt med de orden: »Amen, i vår Herres Jesu Kristi namn, amen!»

Hans fru, som redan hade märkt något ovanligt med honom och blifvit orolig, gick nu skyndsamt fram och frågade, om han ej med henne ville gå ut litet i fria luften. Han följde med, och de gingo ett slag rundt omkring gården, men nu kunde han ej mycket tala. Han satte sig sedan på soffan nere i salen, tills läkaren hunnit ankomma. Då måste han föras upp i sängkammaren. Om natten hade han sans, så att han kände igen de sina och räckte dem vänligt handen. Kl. 5 på morgonen hemförlofvades han. Hans sista ord var den nämnda bönen nere i salen, med det kraftiga »amen». — Hedengrens minne kan innefattas i dessa tre ord: Tro, kärlek, kraft. Frid öfver honom!»

Vid hans frånfälle skref Magnus Elmlblad följande sköna verser till hans minne:

Stark i sin kärlek, bröt han de vilda,
Steniga bygder, bröt dem i grund.
Mild i det starka, stark i det milda,
Hade med Gud han gjort ett förbund.

Därför mot allt det onda i världen
 Kraftigt han stred, men likafullt blidt —
 Blidt? Ja, ty Jesu kärlek var härden,
 Hvarest hans goda vapen var smidt.

Nu är han borta. Mäktiga viljan
 Trotsade ej förgängelsens bud.
 Stark såsom eken, ljufvig som liljan,
 Gick han en afton hem till sin Gud.
 Stilla, när alla stjärnor sig tände,
 Stilla, när nyss han slutat sin bön,
 Hem till de ljusa nejder han lände,
 Där han skall finna stridernas lön.

Du som förstör i mörker och villa
 Alla de pund, som Herren dig gaf,
 Sluta en stund med leken, och stilla
 Bida vid odlar'ns snöiga graf!
 Lär dig af honom verka och lefva,
 Lär dig af honom äfven att dö.
 Då skall ej mer i mörker du trefva,
 Oviss och svag som den gungande rö.

Dagboksblad.

1856.

Jan. 5. Hela dagen hos Rosenius och biträdde honom med utkastet till nästa nummer af hans tidning.

Till middagen ditkom äfven kyrkoherden E—1, som var angenäm och lärorik att höra.

Intressant samtal med E—1 om de religiösa förhållandena i Württemberg och därvarande flera olika riktningar och partier. — De två mest framträdande riktningarna äro Pregitzerianer och Michelianer. De förra erinra i ganska mycket om *de evangeliske* eller »rosenianerna» i Sverige; de senare åter, ansåg han, skulle kunna liknas vid »schartauanerna», dock med det undantag att då schartauanerna troget fasthålla vid vår lutherska lära samt endast uppbygga sig af Luthers, Nohrborgs, Schartaus, Roos' och andra lutherska lärarens skrifter, så lutar den allra största delen af michelianerna åt mysticismen och dylik osund själaföda.*)

* En annan svensk resande i Württemberg, d:r Alfred Steinmetz, yttrade en gång på tal härom: »Michelianerna skulle kunna liknas vid schartauanerna endast i *det* fall, om man »kunde tänka sig» dessa såsom affallna från äkta luthersk tro, så att de t. ex. omfattade Becks lära om rättfärdiggörelsen, mystikernas om helgelsen och skärselden samt Ritschl's om Jesu person och den heliga skrift, m. m. Men *då* vore de icke längre »schartauaner», utan skulle, likt våra modernaste teologer, blifva ett *mixtum compositum* af luthersk och antiluthersk lära, af evangelisk sanning och till hälften katolsk, till hälften rationalistisk surdeg.

Michelianerna hålla sig ännu mest till 'Taulers, Thomas a Kempis' och Jakob Böhmes skrifter; vid deras sammankomster *samtala* de äldre, sittande kring ett stort bord; några egentliga föredrag hållas däremot icke — Pregitzerianerna, som af folket kallas »de saliga», läsa mest bibeln och Luther, men äfven Prætorius, Hiller, Johan Arndt och Bengel; bland dem predikas och sjunges mycket. Michelianerna känneteckna sig genom sitt stränga allvar; pregitzerianerna genom sin glädje, kärlek och sitt varma nit för själars frälsning. — Äfven omtalade E. *den fria församlingen* i Kornthal, hvilken där bildats med regeringens tillåtelse och som lär befinna sig i ett blomstrande tillstånd. — Före revolutionen 1849 hade regeringen hyst en viss misstro och ovilja mot all denna »pietism» af olika slag; men *då* lärde man sig inse, att de flesta pietister också äro de lagligaste undersåter och rojalister. Numera gynnas de med regeringens fulla förtroende.

Under samtalet kom E—l äfven bland annat att nämna, det magister H. är en »purist». Det ordet hade jag aldrig förr hört, och frågade därför hvad det betydde. E—l svarade, att det var en gemensam benämning på de få, som ifrade för att ur vårt svenska språk utrota alla utländska ord och ersätta dessa med svenska, såsom t. ex. telegraf med »taltråd», suppleant med »ersättningsman» o. s. v. Bland de ifrigaste puristerna är lektor N. i S., hvilken gått så långt, att han alltid utbyter ordet baron mot friherre, fröken mot »jungfru», adjunkt mot »hjälpoman», välboren mot »välfödd», högvälboren mot »högvälfödd» m. m. Så hade E—l en gång sett honom skrifva tre utanskrifter sålunda: 1) Högdäde herr prästhjälpomannen F. H., Vesterås. 2) Välfödda jungfrun Lotten R., Motala. 3) Högvälfödda fru friherrinnan Ulla M., Örebro.

Jag måtte ha sett något tviiflande ut; ty E—l försäkrade mig, att hans uppgifter voro sanna, huru orimliga de än föreföllo. Men också hade lektor N. med sin »purism» hittills icke uträttat mer, än att han — skaffat sig ovänner.

Jan. 7. Aftonen hos Rosenius, tillsammans med flera bekanta. Bland gästerna i dag äfven »fru Sjöbotten», såsom hon af sina vänner plägar kallas. Egentligen heter hon fru Sj—n, men har fått sitt binamn genom sin underbarst-räddning ur sjönöd, hvilken tillgick sålunda.

En härlig, stjärnklar vinterafton var Rosenius med sin fru Agata på hemväg från Manilla på Djurgården, där de gästade hos löjtnant Klingspor och hans fru. När släden hunnit fram till Djurgårdsbron, sågs ett fruntimmer stå där. Vid deras annalkande steg hon fort upp på broräcket och kastade sig handlöst ned i vattnet där under. Rosenius och körsvennen sprungo hastigt ur släden, kastade tömmarna åt fru Agata, samt skyndade ned till stranden. Denna var invid kanterna belagd med ett tunnt istäcke, som brast vid försöket att gå därpå. I midten af strömfåran sågo de nu kvinnan, som hölls uppe af sina kläder. Lyckligtvis låg invid första brohvalfvet en just för räddningsförsök afsedd båtshake; och med tillhjälp af denna lyckades de att efter flera försök få kvinnan i land. Hon var då sanslös, hvarför hon lades i släden, och man förde henne till Rosenii hem. R. och Agata gingo bredvid. Vid införandet i det varma hemmet återfick fru S—n sansen; och sedan hon fått på sig torra kläder, berättade hon för R. sin sorgliga historia. — Hon var hustru till en hofstjänsteman, hos konung Oskar I och hade i början af sitt äktenskap varit mycket lycklig. Efter någon tid hade dock mannen börjat dricka, blifvit trätgirig och våldsam, så att han t. o. m. slog sin hustru. I fyra år hade hon uthärdat. Men på den

dagen, efter ett mer än vanligt svårt uppträde, hade hon gripits af vild förtviflan och gått ut i afsikt att förkorta sitt lif. — Sedan Rosenius talat och bedit med henne, begaf hon sig hem. — Efter denna dag blef hon en flitig ordets hörerska och görerska, som efter någon tid fick full frid och förvissning. Hon omtalade själf sin underbara räddning, och efter denna var det hon af vännerna fått sitt i kärlek gifna binamn »fru Sjöbotten».

Rosenius talade i afton öfver texten om offerkistan och Jesu ord om den fattiga änkans skärf.

Han framhöll, huru just *det* var änkans storhet, att hon af sin fattigdom gaf »allt hvad hon förmådde», fastän detta inför människor syntes så ringa; de rika däremot gåfvo blott en ringa del »af sitt öfverflöd», fastän detta inför människor syntes vara så mycket. Men så som Herren här bedömer *gifvandets* dygd, så dömer han äfven med afseende på de andra dygderna. Somliga människor kunna redan af naturen »ha öfverflöd» i afseende på mildhet, ödmjukhet, arbetslust, kyskhet, ärlighet, sanningskärlek o. s. v. och prisas därför af alla; medan däremot andra af naturen äro så fattiga i afseende på en eller flera af dessa dygder, att de blott äga »två skärfvar» af dem. Om nu en människa af Guds nåd fått *lif* och af Guds ande bringas att »i sin fattigdom utgifva allt hvad hon äger» af mildhet, saktmod, vänlighet, kyskhet o. s. v., så kan detta ändå för människor kanske synas så ringa, att *de* äro färdiga förebrå henne, att hon ger alldeles för litet. Men Herren, som »vet allting», *han* räknar så, att han säger henne i sin fattigdom ha gifvit långt mer, än de andra af sin rikedom. — Sedan betonade R. apostelns ord: »Om I lefven efter köttet, så skolen I dö; men om I döden köttets gärningar med anden, så skolen I lefva». Alltså: hos äkta, på-

nyttfödda Guds barn finnes *ännu* köttet kvar. Men där finnes *också* anden. Om man nu börjar lefva fritt efter köttet, så fördrifves anden och då måste man dö. Men om man, allt efter som köttets gärningar å nyo komma fram och sticka upp sitt hufvud, åter och åter dödar dessa vid Golgatas kors, då skall ingen frestelse, intet syndafall, som ärligt inför Gud bekännes, kunna döda de kristnas andelif; utan efter allt och trots allt skola de förblifva vid lif samt till sist evinnerligen lefva hos och med Kristus.

Fan. 8. Reste på diligens tillbaka till Uppsala, i sällskap med M. Carlson och S. Callmander och framkom kl. 6 e. m. Öfver elfva timmar åtgingo i dag för resan, hvilket på en smällkall vinterdag kännes pröfvande nog. — Tänk, ifall en gång »drömmen» om en järnväg mellan Stockholm och Uppsala skulle blifva en verklighet, — huru tacksamma måste ej den tidens resande känna sig, som kanske knappt skola behöfva mer än 4 à 5 timmar för denna färd!

Från samtalen under denna dagsresa vill jag anteckna tvänne yttranden. Det ena af en herre, som i sitt eget och 'hela svenska folkets' namn förklarade: »Vi vilja icke förkasta kristendomen, utan gärna och med aktning tolerera den; men den kristendom, vi ämna tåla, måste vara *skild från all pietism*. Vi skola såsom ett hufvudvillkor för vår tolerans fordra, att hvarje kristen antingen själf deltager i dans, teaterbesök, kortspel o. d. eller åtminstone obetingadt gillar dessa ting hos andra. På de tre tecknen skola vi snart kunna skilja de rätta kristna från läsarna; de senare skola en gång 'klämmas' så, att de skola tröttna vid sitt omvändelsebråk och lämna hederligt folk i fred». — Det andra yttrandet däremot, af M. C:n, gjorde mig en stor glädje. S. C:r hade Erinrat, huru Rudin en gång i ett föredrag om-

talat en tradition, att Herren Jesus i sin ungdom kallades *Vänligheten* för sitt milda, vänliga, tillmötesgående sätt mot människor, särskildt mot alla som redligt bekände tron, samt huru Rudin uppmanat oss att äfven däruti »efterfölja honom, som ock i det stycket ännu är *den samme*.

Men, sade då någon, »när han är så mild och kärleksfull, huru skola vi kunna förstå, att han likväl så ofta fördöljer sig för sina barn samt låter dessa gråta och bedja, utan att han tyckes höra dem: sådant liknar ju mer stränghet och dom, än nåd och kärlek. Då sade M. C.: »Tänk på det språket: *En förbråkad rö skall han icke sönderbryta, och en rykande veke skall han icke utsläcka, till dess han utfört domen till en seger?* Detta är ju ett mildt evangeliskt språk, och dock talas däri om *dom*. Men det ordet, användt på Guds folk, har Paulus förklaradt i 1 Kor. 11: 32, där han säger: 'Då vi varda *dömda*, varda vi näpsta af Herren, på det vi *icke* med världen skola *fördömda* varda'. Alltså äro Herrens domar och skenbara hårdhet mot de sina endast 'näpst', hvarigenom han utför sitt verk till en *seger*, som eljest icke skulle kunnat vinnas.»

Jan. 12. Då jag före middagen som vanligt tog lektion på fäktsalen, inträffade en olyckshändelse som kanske får svåra följder. Vi fäktande stodo på två led emot hvarandra, och vid ett häftigt utfall brast min obekante granne florett, så att den afbrutna klingan inträngde i hans motståndares, Herm. Wiströms bröst, ur hvilket blod genast ymnigt trängde fram. Wiström försökte taga saken lugnt; men efter en liten stund blef han dock ytterligt blek och svimmade. Jag, som stod alldeles midt för och såg detta, trodde att W.'s sår kanske blifver lifsfarligt, samt tänkte: «Det kunde ju ha varit min klinga, som gifvit detta stygn!» Gud hjälpe i nåd både W. och den, som gaf honom det

dödande såret! — (Lyckligtvis aflopp saken sedan bättre, än jag då kunde hoppas. Wiström måste dock ligga i öfver en månad, innan han åter fick gå ut.) — För en tid sedan gaf H. B:r en så kraftig florettstöt åt G. B:w, att han hade ondt däraf i flera dagar. Men trots sådana motgångar, som dock ytterst sällan inträffa, är fäktandet likväl en både nöjsam och hälsobringande öfning.

Jan. 26. På e. m. tillsammans med flere af kamraterna hos G. B:w. Med anledning af ett nyligen i Wäktaren infördt referat uppkastades den frågan, om det vore rätt eller orätt att i skrift omnämna ännu lefvande enskilda personer. Några ansågo detta vara mycket orätt. Deras skäl voro, att sådant kan verka fåfänga hos dem, som sålunda omtalas, samt afund hos andra, hvilka icke blifva omtalade, fastän de tycka sig väl lika mycket ha förtjänt det; dessutom retar och förargar det mången att finna sitt och andras namn offentliggjorda. Om man därför t. ex. i Wäktaren vill omtala, att ett missionsmöte hållits vid Stensnäs och att därvid grefve Stackelberg, doktor Fjellstedt samt kyrkoherden Hammar uppträdt, så må det först och främst alls icke uttalas något gillande omdöme om hvad de sagt, samt därtill icke ens deras namn utsättas i tidningen. Man skall skrifva: Vid S—s egendom i S—land hölls i förra veckan ett missionsmöte, hvarvid först en talare yttrade sig så och så, därefter en annan talare så, o. s. v. Eller *om* man — för att icke låta den ene antagas ha sagt hvad som borde tillskrifvas den andre — anser sig nödgas anföra några namn, så böra likväl dessa icke utskrifvas, utan blott t. ex. hrr H. och B., d:r F., grefve S. o. s. v. Detta är fullt tillräckligt för dem, som närmare känna förhållandena, och den stora allmänheten angår det icke hvad dessa bokstafstecken betyda. Det kan tvärtom

bli störande för den offentliga blygsamheten att läsa om privata personers ord och handlingar. — Å andra sidan betonade man, att ehuru allt smicker eller orättvist, kärlekslöst klander vore kristna ovärdigt, så väl i det enskilda umgänget som inför offentligheten, så kunde man icke anse det vara orätt eller ens 'opassande' att i tryck omnämna sådant, som icke i och för sig vore något stötande samt redan förut vore af många eller till och med de flesta känt och erkänt. Skall man icke få företaga något, som *kan* väcka fåfänga, afund eller dylikt, *hvad* är då lofligt? Ty sådana synder kunna uppkomma af nästan allting. — Härom diskuterades en stund, till dess någon inföll: »Låt oss icke härutinnan följa blott vår smak och våra tycken. Hvad säger skriften? Visa oss hvad *där* står».

Då erinrade sig en annan, att Lundborg någon tid förut hade vid ett liknande samtal påpekat aposteln Pauli ord i slutet af hans bref till de kristna i Rom. Då man vet, att apostlarnas bref plägade offentligt uppläsas inför hela församlingen, ja, att deras skrivelser skickades omkring till andra församlingar att äfven där offentliggöras (Koll. 4: 16), så måste apostlarnes praxis ju anses afgörande i denna fråga.*) Vi uppslogo alltså Rom. 16:de kapitel, och läste där bland annat följande: »Jag anbefaller eder vår syster Febe; *hon har varit till godo för många och jämväl för mig själf*. Hälsen Priscilla och Aquila, hvilka för mig hafva vågat sin hals: *dem tackar icke allenast jag, utan ock alla hedningars församlingar*. Hälsen Epenetus, *min älsklige*. Hälsen Maria, den där *mycket arbete för oss haft*. Hälsen Andronicus och Junia, de där *märkliga* äro bland apostlarna. Hälsen Amplia, min *älsklige* i Herren; hälsen Apelles, som *bepröfvad* är i Kristus» o. s. v. (g. öfv.).

*) Af särskild anledning erinras, att detta redan stod i min tidn. Hemåt för 1877.

Const. Ehrenstam.

Ebba Snoilsky.

A. von Haxthausen.

Ellen Tretow.

Nicoline Bèen.

J. C. von Hofsten.

Lina Berg.

J. Wettergrund.

Louise Flodin.

Eva Eneroth.

Selma Emanuelsson.

Agnes Welin.

Henrik Ibsen.

Karl Rogberg.

Z. Topelius.

Gustaf Fredrik Gilljam.

Här och på andra ställen nämner apostolen enskilda kristna vid namn och gifver dem ett så offentligt erkännande, att mången numera skulle studsas att höra sådant i kyrkan.

Detta blef för oss alla öfvertygande. Endast N. invände ännu: »Ja, men jag undrar, om detta var riktigt rätt gjordt af Paulus?» — På denna senastè invändning ansågs dock intet svar behövas.

Jan. 28. Lördagssammankomsten hölls i afton hos Borell. Flere studenter än vanligt hade infunnit sig.

Lönnrot höll ett föredrag om »korsets väg för kyrkans tjänare». Han framhöll, att icke blott i afseende på själfva salighetssaken, utan äfven vid prästens tjänande i sitt ämbete, gifves *två* olika vägar, som det gäller att välja emellan. Den ena vägen går, under redligt tjänande och troget dagligt *bekännande af Kristi namn* inför människor, genom fattigdom, ringhet och förakt på jorden till himelsk ära och nådelön. Den andra vägen går också genom redbart tjänande, men under förtigande af Kristusbekännelsen i hvardagslifvet, så att vittnandet om Herren blott blir ett »öfфициellt» vittnesbörd, afgifvet vid de tillfällen, då världen väntar och gillar det, men icke »i tid och otid.» Den vägen — redligt tjänande i det yttre, men tystnad om Kristus i hvardagslifvet — förer ej sällan till kyrklig framgång, upphöjelse och ära här på jorden, men ofta till det slut där ofvan, som Herren uttalat i Mat. 20: 14, 16. — Sedan påminde han, huru lätt det är att falla, men huru svårt att sedan åter komma upp. Otro och olydnad blott i afseende på *en* frukt af »kunskapens träd» bragte oss synden och döden; så kan ock en enda otrohet i förhållandet till världen bringa oss i så snärjande världsband, att det behöfves »eldsnöd» för att åter förstöra dessa band.

Efteråt träffade jag Reinhold R., första gången sedan

i höstas, och tackade honom. Han och jag voro då en dag och badade, samt skulle simma i kapp ett stycke uppåt ån. Jag vann betydligt på honom, men hade öfverskattat mina krafter. När vi hade vändt om och hade något mer än halfvägs tillbaka till badhuset, kände jag huru krafterna begynte svika, och därtill började jag få kramp. Jag kastade mig om och skulle simma på rygg; men det hjälpte blott för en stund. Då kom han och stödde mig samt gaf mig några kraftiga rörelser mot kramp, så att jag efter en stunds hvila kunde fortsätta och hinna fram till målet. — Af hjärtat tackade jag honom, och ännu mer Herren; ty om jag den gången ej fått hjälp, hade det för visso varit min sista simtur.

Febr. 10. På aftonen hos J—n, där vi bl. a. sammanträffade med några kärleksfulla och verkligt gudfruktiga schartauaner. J—n omtalade, att flera af dessa varit djupt bedröfvade öfver något, som magister M. hade berättat, nämligen att vid en bibelstund hos d:r Lagberg förliden sommar skulle man ha talat mycket ondt om den afidne redlige läraren Henrik Schartau, hvilket B. W—m och G. B—w stillatigande åhört, utan att med ett enda ord ha sökt taga Schartaus försvar.

Jag var glad att kunna upplysa bröderna, att hela den historien var, likasom så många andra dylika, en ful osanning och en total förvrängning af det verkliga förloppet. Jag måste nu för dem skildra, huru saken i verkligheten tilldrog sig; och jag gjorde detta dess hellre som händelsen hos d:r Lagberg lände till både Schartaus och fleras heder. Saken förhöll sig sålunda:

Vid en bibelstund hos d:r Lagberg hade, mycket riktigt, ett samtal om Schartau ägt rum. Pastor Hanner kom *en passant* att nämna, att Schartau hade klandrats därför

att han ofta »haft dåliga affärer», så att han hade »måst låna pänningar af sina vänner»; ja, några af dessa hade slutligen tröttnat på att bistå honom.*) Då inföll Lammers: »Blef någon lidande på honom; förlorade man hvad man lånade åt honom?» D:r Lagberg svarade: »Nej, så länge Schartau lefde, förlorade *icke en enda* person en enda skilling på honom, utan han återbetalade alltid fullt, allt hvad han lånte». »I sådant fall», tillade Lammers, »synes mig att det ej borde angått någon mer än prosten Schartau själf, om han ibland haft pänningbekymmer. Och hvad hans vänner beträffar, så tycker jag att de, ifall de voro kristna, borde efter Herrens ord *med glädje* ha lånat honom, i synnerhet när de fingo sina pängar igen. *Ty för gudfruktigt folk* står i Luk. 6: 35 ett ord, som för alla andra måste synas som en galenskap, nämligen de orden: »Lånen, förhoppandes där intet igen». Och om den verkligt gudfruktige betygar skriften vidare: »Han är alltid barmhärtig och lånar gärna» (Ps. 37: 26); såsom ock Herren Kristus själf manar oss i sin bergspredikan: »Vänd dig icke bort från den som vill låna af dig». Matt. 5: 42.

Nu blef Hanner liflig och sade: »Ja, klandret mot prosten Schartau för hans lånande kom troligen från de oomvändas fiendskap mot alla sanna Kristi lärjungar. Pänningaffärer var Schartaus 'svaga punkt'; vi andra ha någon annan sådan. Och onda människor upptäcka rätt snart de trognas svaga punkter — i nödfall uppfinna de några.***) Och sedan går det som skalden sagt:

---

*) Denna uppgift, som under lång tid föreföll mig orimlig, tycktes dock blifva bekräftad, när jag flera år därefter fick läsa Assar Lindeblads förträffliga och sympatiska skildring af H. Schartaus lefnad.

***) Härpå fick Hanner kort därefter full bekräftelse för egen del, då han, ehuru en varm nykterhetsvän, blef beskylld för att vara en

»De taga från och de lägga till,
de göra hvalfiskar af en sill.»

Hanner blef här afbruten af den hyggelige, men något inskränkte, säflige X., som vände sig till honom med den frågan: »Jag undrar just, hvilken svag punkt man säger att jag har?» — Men X. blef i sin tur afbruten af Lagberg, som sade: »Det skall jag i morgon säga herr X. Sådana underrättelser äro nog både riktiga och goda; men de böra ske mellan fyra ögon. De lämpa sig icke väl till samtalsämne i en större krets såsom nu.»

Sedan jag så för J—n och de andra närvarande bröderna omtalat sanna förloppet af det samtal, som, förvrängdt, hade vållat flera bedröfvelse och ovilja, yttrade S—n: »Snart vet man icke, när man hör någon klandras,

---

hemlig drinkare eller s. k. »skåpsupare». Därvid tillgick så, att fröken Anna G., dotter till en adlig kapten G., en middag blef sänd i ett ärende från sin fader till Hanners bostad. När hon kom dit, fick hon genom en på glänt stående dörr se H. hålla brännvin i ett glas och, med en grimas, hastigt störta supen i sig. Hon skyndade naturligtvis att i djupaste förtroende och under tysthetslöfte anförtro denna »skandal» åt ett par af sina väninnor; och dessa handlade lika naturligt på samma sätt med sina mammor och sina vänner. Inom två dagar visste hela Söderköping, *utom Hanner själf*, att han var — en skåpsupare. Han fick sedan i flera år lida däraf under sin verksamhet. Men hade då fröken G. sett miste? Nej, men hon hade *icke* sett, att i botten af glaset låg en mängd ostötta pepparkorn — en gammal bepröfvad och på den tiden mycket vanlig »huskur» vid magåkommor — och att den gången Hanners sup helt enkelt var blott ett bäskt läkemedel. När fröken G. några år senare blef gift med grefve N., fick hon en dag veta, huru mycket ondt hon genom sitt prat vållat pastor H. Och vid ett missionsmöte på S., då bl. a. Fjellstedt, Rosenius och jag efteråt voro kvarbjudna, omtalade hon för oss, hvilka samvetsqual hon ännu ofta erfor vid tanken på den smärta hon gjort en trogen Guds tjänare

hvem eller hvad man skall våga tro. Lönnrot har nog rätt i sitt ständiga: *Audiatur et altera pars* (man bör höra äfven andra parten).»

Med anledning af det anförda utspann sig äfven här ett samtal om H. Schartau och om lånande. S—m, som af sin fromme far hört så mycket godt om den gamle lärofadern Schartau, sade att allt tal om Schartaus »trassliga affärer» var elak öfverdrift. Visserligen fick äfven han ibland gå till sina vänner och begära ett lån; men sådant är ju aldrig i Guds ord framställt såsom något i ringaste mån orätt. Blott den, som »lånar utan afsikt att vilja eller utan utsikt att någonsin kunna återbetala sitt lån, kallas i skriften för »ogudaktig» (Ps. 37: 21.) Det är dessa sorgliga sistnämnda förhållanden, som af de hårdhjärtade anføres såsom ett »de obotfärdigas förhinder», när Guds ande manar dem att med ett lån bistå redliga, fastän för tillfället lånebehöfvande bröder.

Men Guds ord innehåller mångfaldiga uppmaningar till dem, som vilja tackas och lyda Herren, att äfven i denna punkt vara tjänstvilliga mot bröderna. S—n slog upp en hel mängd bibelspråk härom, t. ex.: »Du skall låna din broder efter som honom fattas» (5 Mos. 15: 8); »säll den, som är barmhärtig och gärna lånar» (Ps. 112: 5); »den som så förbarmar sig, han lånar åt Herren» (Ordspr. 19: 17) samt Matt. 5: 42, Luk. 6: 35 m. fl.

F—g omtalade nu, utan att nämna något namn, en händelse som han själf varit vittne till. En mycket rik och »erkänt from» grosshandlare i staden X., hade i sin ungdom varit fattig och då ofta behöft låna, men plögade nu, vorden rik, oftast bli mycket misslynt, när någon af hans forna fattigare vänner begär att få ett lån, äfven om full säkerhet erbjüdes. »Jag kan inte med Z.», yttrade han en

dag, han springer här och vill låna pengar. Under tjugo ars förlopp har jag redan två gånger hjälpt honom; nu var han här i dag för tredje gången; men då sade jag tvärt *nej!* — Förlorade du något på honom de två förra gångerna? fragade da prosten L. till hvilken han nämnde detta. — Nej, visserligen inte då; men jag skulle ju *nu* kunna komma att göra det; man kan aldrig säkert veta, huru en persons ställning är. — Hade han alls ingen sakerhet att erbjuda? — Jo visst; men jag vill icke ha några affärer med en privatman, som kommer igen och vill låna för tredje gången. — Var han icke en din broder i Kristi tro? — Jo, det betviflar jag inte alls. — Nåväl, då vill jag säga dig, att du *ligger under Guds dom* för obarmhärthighets skull. Ty Z. är din broder; hvarken du eller någon annan har förlorat en skilling på honom; han bjuder säkerhet och vill ärligt betala; men du vill icke låna honom, emedan du möjligen, mot all sannolikhet, *kan* komma att förlora några hundra riksdaler. Tänk, om Herren skulle ha handlat så emot dig, när du fordom eller nyligen bad honom om hjälp. Dom utan barmhärthighet skall öfvergå den, som icke *vill* bevisa barmhärthighet, fastän han *kan* det, utan låter sin broder gå ohulpen ifrån sig. O, hvad du skall storligen skämmas, när du en dag skall ställas inför Guds ansikte och då se denne din broder Z. stå på Herrens högra sida.

Febr. 5. Aftonen hos professor Beckmans, tillsammans med flera bröder. Beckman fryntlig och lärorik som alltid; hans fru, vänlig och deltagande, vinner allas hjärtan. Utom god läsning och goda samtal gafs där i afton äfven mycket skön musik af Lönnrot, Beijer och Odhner. Särskildt spelade Lönnrot på sin fiol *Chanson d'amour*, par Hauser *sa*, att icke blott de mera känsliga kände kärar,

utan till och med den eljest totalt omusikaliske H—r sade: »Sådant där kan man ju verkligen en och annan gång höra med nöje — för en stund!»

Febr. 11. På aftonen denna dag talade F—m ånyo på en sammankomst hos fru Carleson.

Bland de många goda tankarna i hans föredrag må väl gömmas följande: »Egenkärleken är som ett 'skåderör'. När man ser därigenom från ena sidan, förstoras allt; från den andra sidan förminskas allt. — Fariséén 'tackade Gud'; detta var ju fromt och heligt handadt. Men märk väl, för hvad tackade han? Han sade icke: »Jag tackar dig, Gud, att du förlåtit all min synd och att jag nu får lefva af din nåd och för dig.» Nej, han tackade Gud, att han — »icke var som andra syndiga människor, röfvere, horkarlar, eller som den där publikanen». Ett sådant tackoffer är en styggelse inför Gud. — »Om du kommer ihåg, att din broder o. s. v.» Om du under bönen ihågkommer, att du bär agg till någon, eller att någon är af dig förolämpad, så råder jag dig att efter bönen och *genast* t. ex. skrifva ett kärleksfullt, försonligt bref till den personen; afsänd det strax, och du skall få se huru mycket bättre det därefter går att bedja.»

Febr. 12. F. m. hos Georgii och sedan hos friherrinnan Hedvig Sparre. — E. m. en stund hos Beskows. Dit kom bref från L. A:g, att deras älskade fader nu är nära döden, så att fru B:w måste skynda dit. — Aftonen på bjudning hos gamla fru Sundberg vid Jakobsbergsgatan, tills. med Rosenius', Thams, miss Foy m. fl. R:s höll bibelförklaring och bad sedan mig afsluta med bön samt då äfven bedja för den döende lifmedikus A.

På hemvägen mötte min forne kamrat L—n, som nu mellan två polisbetjänter vandrade till fängelset Arne L.!

Hvad har du nu gjort? Visst är dock, att det är — »världens oskyldiga nöjen», festandet med glada kamrater, som bragt dig i detta elände. Hur många skola icke gå samma väg som du! Ty när fattiga unga män vilja vara som de rika, vilja lefva öfver sina tillgångar »i sus och dus», då slutar det oftast med fängelse eller själfmord. (Jag fick sedan veta att l. blifvit anhållen, då han hos fabrikör G. hade med falsk nyckel öppnat dennes chiffonier och stulit en sedelbundet.)

Febr. 13. På morgonen for tillbaka till Uppsala. Resällskap med fru Jerling och öfverste Åkerhielm, som med synbart intresse samtalade om andliga ämnen samt vänligt tackade, när jag bad att få gifva honom Welinders skrift: »Den sanna bättringen.»

Febr. 14. Kronprinsen har blifvit utnämnd till vice konung i Norge och skall jämte sin gemål en längre tid vistas i Kristiania. Det säges, att norrmännen icke riktigt tycka om detta. Visserligen är kronprinsparet mycket populärt äfven i Norge; men hela institutionen af »vice konung», och än mer af »ståthållare», lär förefalla norrmännen såsom *en ful fläck* i deras eljest så högt älskade Grundlov. — När jag häromdagen råkade baron Posse, sade han, att vi i framtiden säkert komma att få mycket bråk och obehag från norrmännen. Ty en liten, men vildt energisk del af dem lär icke alls vara nöjd med unionen, under hvilken de dock i alla stycken haft det bättre än förut på många århundraden. Dessa arbeta på att Norge skall bli ett alldeles själfständigt rike, möjligen med samma kung, men för öfrigt utan något ens den allra minsta slags »samröring» med Sverige. »Om ett rike (en 'union') söndrar sig mot sig själf, huru varder det riket bestående?»

Vinc. Lundberg.

Irs. Hwasser.

Olof Glas.

Otto Torstensson.

Oskar Sandahl.

Anshelm Werner.

Adolf Kjellberg.

Fredrik Claréns.

T. J. Hartelius.

P. J. Liedbeck.

E. M. Grenholm.

Edvard Mobeck.

Teodor Norlin.

Geo. Scott.

Karl H. Bergman.

J. Söderlind.

N. J. Lönnerblad.

Gustaf Lundin.

K. A. Ouchterlony.

O. A. Welin.

M. H. Moritz.

A. J. Petterson.

G. Willén.

K. J. Widman.

Febr. 21. Konung Oskar har förklarar sig villig att för Stockholms förskönande låta borttaga alla de honom personligen tillhöriga husen på Helgeandsholmen, så att denna holme må kunna planeras och sedan blifva den vackraste pärlan i Stockholms krona. Denna underrättelse har af hela befolkningen mottagits med största glädje och tacksamhet. Hvar helst konungen visat sig ute, har han hälsats med de lifligaste vördnadsbetygelser.

Febr. 24. På e. m. träffades hos J:n många bröder. Bland andra ämnen, som vi kommo i samtal om, var äfven den frågan, om Luther handlade rätt eller orätt, när han gifte sig med nunnan Katarina von Bora. — Om man betänker, till hvilken »oerhörd skandal» Luther efter den tidens åsikter gjorde sig skyldig med denna handling (katolska präster och skriftställare kalla honom ännu i dag för »libertinen Luther») kan man lätt inse, hvarför äfven många bland hans bästa vänner afrådade honom från detta steg. — Och F:g förklarade nu, att han för sin del bestämdt ogillade denna Luthers handling; ty då alla fromma ärbara människor ansågo den saken som *synd*, så borde Luther ha lydt apostelns bud: »Flyn allt det som ondt synes». Man må blott tänka sig, att någon af oss gjorde något som visserligen icke direkt *är* synd, men som dock af de flesta anses för »opassande»; hvad skulle icke följden däraf blifva? — L:t däremot menade, att man i allt blott borde tänka på hvad Gud säger om saken; och särskildt i denna fråga ville han hemställa: *hvad* är det, som Gud förbjudit i sjetta budet? Läsen de klara och tydliga orden, som *icke* lyda så här: »Du skall icke göra något, som en stor del människor anser för opassande»; nej, orden ha en helt annan klang. Att Luther den gången gaf »anstöt» åt alla fromma katoliker och äfven åt många

fromma protestanter, det är alldeles visst. Men lika visst är, att Guds församling sedan tackade honom därför, att han med denna sin anstötliga handling bröt de bojor af människostadgar, med hvilka en *falsk* »helighet och anständighet» så länge hade bundit samveten. Och åtskilligt i den vägen torde ännu återstå att göra. — D:m framhöll, att begreppet »anständighet» är så vidt olika på olika tider och bland olika kristna folkslag; hvad som här anses som himmelskriande, räknas där såsom något oskyldigt, o. s. v. Därför är det viktigt och godt att *i allt* blott fasthålla: hvad säger Guds ord och Guds ande härom? Och säkert är, att *Gud* och hans Ande icke ogillade Luthers steg, utan lät det lända till församlingens frigörelse från falska helighetsbegrepp: »de fariseiska helgonen» må därom säga hvad de behaga. — När Kristi lärjungar på en sabbat gingo genom ett sädesfält och åto några ax, knorrade de 'fromma' fariseerna, icke för det att lärjungarne togo ax, ty det ansågs tillåtligt, utan för det att de gjorde detta på sabbaten. Men då sade Kristus: »Om I förstån hvad det är: 'jag har lust till *barmhärtighet* och icke till offer', så hadn I icke fördömt dem som (i denna sak) äro utan skuld.» Så ock i fråga om det otillbörliga i Luthers handling att göra en 'helig' nunna till hustru och moder.

Nu avslutade F:m diskussionen, sägande: »Utan tvifvel handlade Luther rätt, när han gifte sig med sin nunna och lät henne bli moder åt många barn. Och allt hvad vi, såsom han, utan samvetets förkränkelse kunna göra med tacksägelse till Gud, det är oss förvisso tillåtet. Men icke många af oss torde, såsom han, bli kallade att vara reformatorer i sedlighetsfrågor. Därför göra *vi* bäst, då vi vid allt beakta aposteln's ord att — »se till, det vi icke gifva

anstöt, hvarken åt jude eller grek eller åt Guds församling.» — Häruti instämde alla.

Mars 2. Aftonen hos adjunkten Roos', jämte Rosengren, V. Johnson, F—m, L—n, H—r, S—g, H—z m. fl. Särdeles god afton. Rosengrens samtal äro just som aposteln förmanar: »alltid ljufliga, med salt kryddade» (Kol. 4: 6.) Han har därjämte en ganska stor dosis humor, stundom ironi. Denna för han fram på ett sätt som gör, att han kan uttala de beskaste sanningar så att de 'ta' utan att dock såra. Så t. ex. frågade han i afton H., som nästan alltid vill börja klandra och anmärka på någon frånvarande:

»Hör du, H., är det sannt, att du ämnar anlägga en hackelsefabrik?» H. såg upp, helt förvånad, och sade: »Nej, det har jag aldrig tänkt; hvarför frågar du så?» »Jo», svarade R., »därför att hvar gång jag råkat dig, så har du alltid öfvat dig i 'hackande'. Och då du bestämdt icke kan använda all den där 'hackelsen' för egen räkning, så tänkte jag att det möjligen kunde vara sannt hvad man säger om din tilltänkta fabrik.» — Alla skrattade, och H. måste skratta med. Med hans »hackande» blef det nu slut.

Febr. 20. Ett kärleksfullt bref från grefve Adolf Stackelberg, med inbjudan att äfven i sommar komma åter till det minnesrika, härliga Stensnäs.

På aftonen jämte många kamrater hos prosten Björck, som för oss höll ett i högsta måtto lärorikt och intressant föredrag i kateketik. Så väl som Björck kan säkerligen ingen nu lefvande präst kateketisera.

Febr. 23. E. m. hos fabrikör Widman, som hade inbjudit många vänner för att med Guds ord och bön inviga sitt nya hus. Mycken sång, och liffull sång! — Efter supén talade Sparrman och bad sedan mig afsluta med bön för vårt värdfolk, deras barn och deras hem.

Febr. 27. Rakade den präktige löjtnant Edv. C—son, som är varmt dragen till Herren och redan har brutit med världen. Han var dock nu i stort bryderi. Ty han hade nyligen blifvit af landshöfdingskan von Kr—r anmodad att spela med i en pjäs som skall gifvas på slottet, och var i ovisshet huru han skulle handla i denna sak. Å ena sidan manade honom både artighet och tacksamhet att tillmötesgå hennes önskan; men å andra sidan kände han alldeles tydligt, att om han nu deltog i detta »teaterspelande», så skulle han snart åter blifva »invefvad i världsväsendet» och skulle aldrig mer med någon andekraft kunna mana sina världsliga bekanta att omvända sig till Herren. Ty — dessa skulle då genast kunna svara honom: »Du handlar ju själf alldeles lika som vi!»

När han nu bad mig om ett råd, hänvisade jag till apostelns ord: »Allt hvad I gören med ord eller gärning, det gören allt i Herrens Jesu namn och tacken Fadren genom honom.» Om han kunde 'i Jesu namn' spela med i den pjesen och efteråt »tacka Fadren genom honom», då behöfde han ej hysa någon betänklighet därför. — »Men», invände han, »nog göra äfven vi emellanåt sådant, som ej kan ske i Jesu namn och som vi ej kunna tacka Gud för?» — »Ja, tyvärr», blef mitt svar, »men sådant försvara vi då icke och hylla såsom 'oskyldigt'; utan för sådant bedja vi Gud om förlåtelse samt om full befrielse därifrån!» — »Ja, det är riktigt! Nu vet jag, hvad jag skall svara friherrinnan Kr—r: jag kommer icke att spela med.»

Mars 11. Besök af en bondgumma från D. socken, hvilken nu icke längre förmådde uthärda den skuldbörda, som hon burit på i nära trettio år. Hon hade nämligen genom otrohet och gnat varit anledning till sin d. v. makes själfmord, för 28 år sedan. Ingen mer är Gud och hon

visste rätta orsaken till detta själfmord, som på sin tid väckte ett ofantligt uppseende. Ty hennes man hade varit en förmögen, i allo väl ansedd och hedrad danneman, hvilkens död för egen hand föreföll alla som en oförklarlig gåta. Det är dock »*intet* fördoldt, som icke en gång skall varda uppenbart». — Nu bekände hon under de bittraste tårar sina forna och närvarande synder; ty — fastän omgift, var hon *ännu* fången i samma synder som då! . . . .

Mars 12. Tidningarna för i går meddela mycket om den utmärkelse, som vederfarits vår minister vid franska hofvet, baron Manderström. Samma dag, som denne till kejsar Napoleon öfverlämnade sitt kreditiv, var han inviterad till en »förtrolig soiré» i Tuilerierna, vid hvilken för öfrigt *endast ambassadörerna* voro närvarande; icke en enda annan diplomat mer än baron M. Kejsar Napoleon vill tydligen utmärka och hedra Sveriges konung.

På f. m. besök af en snickare K—m, som bad mig komma till hans föräldrar, hvilka hade blifvit så oense, att de hotade skiljas. Vid mitt besök var hustrun i början mycket hård och stel. Men efter en timmes samtal mjuknade hon, började gråta och föll sin man om halsen, bedjande honom förlåta. Mannen, som under hela tiden varit väl mycket lugn, svarade blott: »Ja visst, ja visst! Men nu skola vi inte börja gråla igen». — Gud gifve, att endräkt och frid komme åter i detta hem! Ty på någon inbördes kärlek kan jag väl knappt hoppas; därtill äro dessa två makar alldeles för olika.

Mars 15. På f. m. homiletisk öfning hos professor Hultman, där det nu blef en liflig diskurs om kyrka och kyrkotukt. Anledningen var Jesu ord i Matt. 13: 38, att »åkern är *världen*», hvilket ord af H. tolkades så, som om det stode: »åkren är *församlingen* eller *kyrkan*». — E. m. på

kollegium hos adjunkten Cornelius. Där blef snart afbrott genom studentsång, i det att Östgöta nation kom på upp-vaktning för att meddela, det Cornelius blifvit vald till dess hedersledamot.

Mars 16. På besök hos K—m's, där hustrun i dag sade, att deras hus varit som ett nytt hus allt sedan i onsdags. (Se mars 12.) Fullborde Gud där sitt goda verk! Tänk, om de kunde börja älska hvarandra!

Mars 20. Fick bref och ett stort paket böcker från Lumsden i Aberdeen. — Han omtalade bl. a., att den fromma svenskan, mrs Jenny Lind-Goldsmith, den 11:te dennes gifvit en konsert i Exeter Hall till Nightingale-fonden. Ehuru hvar biljett kostade 20 kronor (en guinée), voro likväl 2,000 personer närvarande, så att »eder Jenny», när alla omkostnader voro afdragna, kunde till fonden lämna öfver 30,000 kronor — vinsten af en enda aftons sång!

Mars 30. Fick den finaste, vackraste teckning, jag någonsin sett: »Den gode herden.» *) Må Gud välsigna tecknarinnan, och må den bildens tröst och varning aldrig vika ur min själ! . . . .

April 2. Den 30 mars *har fred slutits* i Paris mellan västmakterna och Ryssland. Men hurudan fred! Ryssland, fastän beseграdt, behåller alla sina gamla eröfringar!! Om ock Ryssland hädaneft er blir mindre farligt för Turkiet, så förblir det lika hotande för det öfriga Europa och Asien.

Denna fred har så lifligt för mig återkallat anekdoten från illuminationen med anledning af svenska freden 1809. En handlande i Stockholm hade då utanför sitt hus uppsatt en transparang, upplyst af endast *en dank*, så att man blott med yttersta möda kunde läsa inskriften, så lydande: »Som freden är, så lyser här!»

*) Den är återgifven i kalendern Frideborg för 1899.

April 12. Bref från Å—lunds, som inbjuda mig att vara deras gäst på Beateberg hela sommaren, om jag vill åtaga mig att hålla bibelstunder där hvarje söndagseftermiddag. Detta senare ville jag nog, men läkaren har sagt att jag i sommar behöfver fullkomlig hvila efter allt ansträngande arbete. Och dessutom — Aug. Å—lund är för mycket fri i sina åsikter; jag känner mig stundom nästan rädd för honom, och alltid så som Luther sade i Marburg: »I hafven en annan ande än vi!»

April 13. Åter på besök hos slaktaren herr Bj:d, som nu håller på att dö — *i frid!* Det skulle väl ingen kunnat tro, som känt den mannen i hans forna dagar. Men äfven han är nu ett af dessa »nådens mästerstycken», om hvilka d:r Rutström talat; hans frälsning, hans frid i döden är ett under, ett härligt bevis på Jesusnamnets kraft.

April 14. På morgonen en lång promenad med Torén, som för mig berättade Lumsdens fördelaktiga omdöme om H. J. Lundborg, hvilket storligen glädde mig. — Sedan råkade jag min gamle skolkamrat Fredrik Sander, som omtalade, att seniorerna inom nationen utsett mig att hålla föredrag på nationssalen vid nästa konvent. »Men öfver hvilket ämne?» (J. L—n föreslog ett minnestal öfver Sören Kierkegaard. Denne blef ock sedan ämnet för mitt föredrag.)

Fick i dag veta, att vår förre kamrat, västgöten H—n, som för ett par år sedan dömdes till Långholmen för stöld, nu snart skall frigifvas.

April 19. Min namnsdag — en fridfull dag, på hvilken Gud skänkt mig mycket godt för både ande, själ och kropp. — På morgonen tenterade för Cornelius; var först något orolig, men sedan fullt trygg. Tentamen gick bra.

På aftonen hade en liten hjudning för nio af mina tillgifnaste kamrater. *Gud gaf* den där goda behagliga

stämningen, som man aldrig kan själf åstadkomma, om man än gör de allra bästa, väl-uttänkta försök därtill. När den stämningen finnes, *då* är en bjudning lyckad, då ha alla det angenämt, eljest icke.

Vi voro nu alla »druckna af Guds huses rika håfvor» (Ps. 36: 9), och våra sånger gingo med sådan kläm, »att taket kunde ha lyfts». Guds vänners glädje har ingen bitter eftersmak, såsom världens fröjder.

Sent på aftonen skref jag till min mor och till E—g.

Maj 1. Förfärligt yrväder hela dagen! Hvilken kontrast mellan denna första maj och den för två år sedan, då E., L., A. och andra vänner sutto i det gröna, långt ute på Kungsholmen, där vi i den härligaste vårstämning sjöngo om »den eviga våren»!

I dag Fritz och G. B:w på middag hos mig. Vi läste ur Lange's »Härlighetens land» och fröjdades i hoppet om solsken och vår, när »vintern helt förgått» och »turturdufvans röst» för evigt skall höras.

Bref från Rosenius, som till genomläsning sände mig ett mycket lärorikt bref från pastor G. Scott, som ännu »kan sin svenska» och äger många gamla trofasta vänner kvar i Stockholm.

Ett par utdrag ur hans bref vill jag här afskrifva:

» . . . Det skall fagna mig att få höra af hvarje nytt bemödande, som åsyftar till att ingjuta nytt *lif* i den svenska kyrkan . . .

. . . Jag är ej en bland dem, som i fråga om svenska kyrkan skulle vilja ropa: »nedrif den, nedrif den!» Hellre vill jag säga: »Upplifva den, upplifva den!» Ty *såsom kyrklig organisation* står den *framom många andra*. Och i fromma och gudfruktiga prästers händer bilda den svenska kyrkans inrättningar ett fridsamt maskineri, hvilket

M. Brandt.

P. Wikner.

J. A. Josephson.

Fredrik Ferdinand Carlson.

kan tjäna som ett medel till en betydlig andlig förkofran, under det att ingen inom Sverige införd sekt förer med sig den häfdvunna aktning som denna kyrka äger. . . .

. . . Jag tänker med Thomander, såsom jag en gång hörde honom säga: »Lika mycken frihet som svensken har att på sabbaten gå på värdshus och suppa sig full, lika mycken frihet bör han också ha att gå till något annat hus och läsa bibeln». Men denna frihet synes för närvarande vara stäckt af konventikellagen. Att uppmuntra en kraftig »pietism» inom kyrkan och befrämja alla lämpliga tillfällen för dess nitiska öfningar, är rätt och nödvändigt för den svenska kyrkans egen säkerhet. Om sådan frihet ej medgifves, skall Andens verk slutligen spränga alla konstgjorda skrankor, och nationalkyrkan skall då blifva en af de många sekterna i detta land» . . .

Maj 5. Nyligen har man till någon grad fått ljus öfver en händelse, som för omkring tre år sedan tilldrog sig å Ladugårdslandet och öfver hvilken hitintills hvilat ett djupt dunkel. Viktualiehandlanden G. Br—n, en äldre och välbergad man, boende vid Grefgatan, hade en vinterafton bjudit några vänner till sig. Då glädjen blef allmän, aflägsnade sig värden, utan att någon af gästerna däruti såg någonting anmärkningsvärdt; ty man tänkte: han kommer snart åter! Han gick ut i tamburen, där han försåg sig med ett ytterplagg, och begaf sig därefter ut på gatan; så mycket visste man säkert. — Det dröjde dock både länge och väl, men ingen värd blef åter synlig. Hans bortovaro väckte oro, och man skred till undersökning. Br—n var och blef spårlost försvunnen.

Saken blef föremål för undersökning i poliskammaren, hvarigenom dock ingen upplysning vanns. Man förmodade emellertid, att den bortkomne under något anfall

af sinnessyrsel gått ut på den med is belagda sjön strax nedanför hans bostad och sålunda omkommit. Men snart spridde sig en mängd vidunderliga rykten. Traktens många »skvallerkäringar af båda könen» utfunderade de mest olika anledningar till herr Br—s försvinnande. Somliga sade att han blifvit mördad af en gardist,; andra, att han rymt till Amerika för en falsk växels skull.

Andra åter påstodo »säkert» att herr Br—n, som aldrig dolde sitt rysshat, blifvit i tysthet gripen af ryska utskickade och förd till Sibirien; andra däremot, att han såsom frimurare brutit sin rysliga *ed*, och därför af frimurarne dömts till döden, o. s. v. Hos de flesta, däribland hos polisens tjänstemän, gjorde sig dock den först nämnda förmodan allt mera gällande. — Och i tisdags förliden vecka har Br—ns lik, efter så lång tid, nu flutit upp ur sjön vid Sutthofsbro. Br—n har, oaktadt sitt naturligtvis vanställda utseende, dock blifvit igenkänd genom tvänne ringar, som sutto på hans ena lillfinger.

Nu tycktes det, som om alla de andra ryktena borde ha totalt förstummats. Men tvärtom — några af dem lefde upp med ny fart. Hur är det möjligt, säga somliga, att en person kan ligga *tre år* i vattnet och först därefter flyta upp? Nej, B. har först för några månader sedan kommit i vattnet. Men hvar han varit under tiden, i öfver två år?? — Andra åter säga: Hvem garanterar, att den funna kroppen var Br—ns? Två ringar kan man sätta på hvilket lik som helst, innan man kastar det i sjön för att inbilla folk att »den drunknade» var Br—n o. s. v.

Ja, om denna händelse har man — för tre år sedan och nu om igen — i alla kretsar talat så mycket och så länge, som om det varit en tilldragelse »af världshistorisk vikt», ja nästan vida mer. Ty här har hvars och ens fan-

tasi fått fritt spelrum. Hvert man kommit, har det talats härom; och huru ofta det ämnet än kommit å bane i världsliga kretsar, så har man ej tröttnat därvid, i hopp om att få höra »något nytt uppslag», om än aldrig så orinligt och ovisst.

Men om någon i stället velat tala om det vissaste af allt — nämligen att »människan är förelagdt en gång dö, och sedan domen», men att *just därför* har människosonen kommit i världen att *frälsa de förtappade*, — mot det talet gör världen sig döf och gitter ej höra det. Om allt annat må man tala, men icke om människornas ende frälsare och om vikten af att i tid mottaga honom.

Maj 10. Uppe hos Elmblad. Dit kom — bedragaren H—n, som helt nyligen sluppit ut från Långholmen och som då sagt sig skola genast fara till Amerika. Men i stället hade han i smyg stannat i Stockholm och nu åter begått några fula streck, så att han var rädd för polisen. Men icke blott för den, utan han sade sig vara ännu mera rädd för Guds dom och för helvetet. Han bad oss under tårar, att vi skulle bedja för honom och räcka honom en hjälpande hand.

Den kärleksfulle, barmhärtige Elmblad gick nu in till sin präktiga fru och bad henne komma med i vårt rådslag. Och efter en stund var saken afgjord på det sätt, att H. tillsvidare skulle få flytta till Elmblads och bo där, så länge han uppförde sig väl och var flitig i det interimarbete som E. skulle lämna, till dess man lyckades skaffa honom en stadigvarande plats. Men om detta senare icke lyckades, skulle E. och jag gå omkring bland alla våra bekanta för att skaffa H. respengar till Amerika, dit han redan förut ämnat sig, men icke kunnat resa, af brist på medel. — Både E. själf och hans fru Emilia tillade många allvarliga

bättrings- och varningsord. Kanske vore detta »sista försöket» från Guds sida för H:s räddning. »O, att du kunde besinna hvad som hör till din frid, och känna den tid, i hvilken du sökt varder.»

Maj 11. Kom H—n upp till mig, och bad mig varmt att bedja med honom. Det gjorde jag. Och äfven han själf ropade till Gud, så stilla, dämpadt och »ur djupet», att jag tänkte: Är det väl möjligt, att där ännu skulle vara svek i den mannen? — Hvilket underligt ting ett människohjärta är! Endast Herren kan helt utrannsaka det. Men i mitt innersta ljud nu, för min egen och alla mina bröders del, den gamla sångens enkla och gripande ord:

Bevara mig du ifrån frestarens hemliga snara,
och om i min bättring *du* finner att svek skulle vara,
förklara mig detta och hjälp mig till rätta!
Till dig min förtröstan och lit jag vill sätta
för evigt!

Ack, tag *du* mitt hjärta, min frälsare kär; du allena
kan skapa det nytt och förändra och grundligen rena.
O, hjälp mig att världen och synden och flärden
ej taga mig fången, tills yttersta färden
är inne!

Maj 12. »Fattigbjudning» på Rosenii sal, där jag höll en kort bibelförklaring öfver sista versen af Rom. 8. — Råkade där den liflige, varme Engzell, som gaf mig några goda »afskedsspråk för färden», då jag i morgon skall resa tillbaka till Uppsala. — Äfven H—n var där och sade mig farväl.

Maj 24. Åter ett synnerligt glädjande bref från Fr. B:w, som omtalade sina strider, men huru nådefullt Herren hjälpt honom igenom. Världen har ånyo lagt an på honom; en framstående person hade vänligt rådt honom att

»blifva lagom gudfruktig och from, men icke beblanda sig med de föraktade läsarne». Men han hade igenkänt »demonens röst» midt i de vänliga orden och inom sig sagt, såsom en gång Herren till Petrus, när denne ville fresta Jesus till otrohet: »Gå ifrån mig, du satan; ty du besinnar icke det *Gud* tillhör, utan det människor tillhör».

Maj 20. Äfven här i Sverige har man under senare år hört talas om en ny sekt, »spiritisterna», som påstår sig kunna rådfråga aflidnas andar, dels genom bordknackningar och psykografer, dels genom »medier» eller sådana människor, som »ha förmåga att komma i direkt rapport med andevärlden». Då man oupphörligt får vara vittne till nya religiösa villfarelser, som fånga stora hopar af lättrogna bedragna människor, så blir detta en kraftig varning för en hvar: försumma icke att under vaksamhet och bön söka *vid Guds fasta ord* vinna *trosvissnet* i lifvets viktigaste frågor.

Hvad nu spiritismen angår, så står dess metod att genom medier »fråga döda» eller *låta sig kallas af dem*, i alldeles afgjord strid mot Guds uppenbarade vilja. Icke en enda människa, som har någon *verkligt ärlig gudsfuktan* och *tro på Guds ord sanning*, borde kunna ens för ett ögonblick syssla med sådant, som Herren vid hotelse af strängaste straff uttryckligen förbjudit. (Se t. ex. 5 Mos. 18: 11; Es. 8: 19; 2 Tess. 2: 9, 10 och 1 Tim. 4: 1. m. fl.)

Men så stor är ofta villfarelsernas tjuskraft (2 Tess. 2: 11), att flera millioner människor i Förenta staterna, England, Frankrike, Italien, Tyskland och andra länder redan omfattat »den nyaste sanningen» spiritismen. Ja, den säges till och med ha vunnit anhängare bland kloka, tänkande svenskar, huru orimligt detta än låter; ty, såsom aposteln säger: »dess galenskap» — att mer tro på de dödas

andar, än på det lefvande Gudsordet — borde ju vara för alla människor uppenbar.

Den nyligen anlända svensk-amerikanska tidningen »Hemlandet» innehåller härom en högst märklig artikel som Rosenius sände mig till genomläsning. Gud bevara oss alla för sådana hemska förvillelser!

(Enär »Hemlandets» uppsats ännu efter fyrtio år har både intresse och lärdom att gifva, återger jag här densamma:

Då denna nya lära påstås omfattas af halfannan million människor i Förenta Staterna, och den ena tidningen till dess försvar uppstår efter den andra, är billigt att vi göra oss något underrättade om dess art och syften. Till den ändan meddelas här ur en af dessa tidningar ett stycke, som är ganska betecknande. I andeuppenbarelserna säga spiritisterna, att en högre andekraft är verksam, hvilken de kalla »*aion*» och som skall förena sig med »den utkorade ynglingen» (se därom vidare här nedanför) och sålunda blifva *den nye frälsaren*. Om denna *aion* yttras i den nämnda spiritist-tidningen:

»Det var denna »*aion*», som på pingstdagen utgöts öfver apostlarna. Det är denna, som nu råder och ingifver våra medier (medium kallas den person, genom hvilken andarne sägas meddela sig) och de tala då om visdom högre än deras egen — se och samtala med andar. Den är Andens ljus och lif, — Guds andedräkt. *Den* »utgjutes nu öfver allt kött». »*Våra* söner och döttrar profetera och se syner», då de äro under dess inflytande.

Jesu ord flöto ljuft och i musikaliska toner från hans heliga läppar. Han kom att införa kärlekens »*aion*», som är det negativa eller den kvinnliga egenskapen hos vår fader), hvilken i någon tillkommande tid skall träffa en lika *aion* af visdom. Denna visdomens *aion* utgjutes nu. Brudgummen nedstiger till bruden, och vi äro inbjudna till bröllopet, att *deltaga i ceremonierna*. Såsom Jesus var »kärleken kommen i köttet» så skall ock visdomen »komma i köttet» till en yngling som allaredan håller på att utveckla sig, fastän människorna icke ännu känna honom; ej heller göra andarna det ännu, undantagande de som äro i de öfre regionerna».

I en annan artikel, i en bland spiritisternas förnämsta tidningar, lära vi något mera om denna »underbare yngling»:

»En yngling lefver *nu* på jorden, okänd för människor och för de andar, som nu för tiden vanligast meddela sig åt oss: *Han är tyfen* (mönstret, bilden) *af en fullkomlig man*. *Han* är det föredöme, hvilket släktet slutligen skall hinna likna. *Han* står under de himmelskas förmyndarskap och håller på att utveckla sina fysiska förmågenheter, genom tjänliga och passande öfningar. *Han* har en hjärna med nya organer, bred panna, vördnadsbjudande utseende. Man tror att han *nu* är *omkring tio år gammal*. Vid tolf år skall han gifva tecken till märkvärdiga själsanlag

Han är i de Förenta Staterna. Han skall besitta krafter, om hvilka människor nu icke hafva något begrepp. De under Jesus gjorde skola kastas i skuggan genom de ännu underbarare, som man skall bli vittne till, gjorda af denne person och hans tolf förnämsta medier, hvilka också *nu* hålla på att förberedas till det verk, som är dem anvisadt. Dessa tolf äro också ännu i det fördolda. Derne yngling beredes för att handla i en tid af yttersta nöd. Han skall återställa ordning ur den förvirring, som skall uppstå i vårt land. Rcningsprocessen skall börja här. Och när paroxysmen har gått öfver, skola återställningsmedel på det förträffligaste sätt användas af denne person och hans medhjälpare. Detta vårt land är det rike, som himmelens Herre skall upprätta, hvilket skall krossa alla andra riken i stycken. Här är plantskolan för medier, som skola utföra de verk, som från eviga tider äro tillärnade af den högste styresmannen. Här är det nya Jerusalem, hvarifrån lagen skall utgå!!» o. s. v.

Mången skrattar åt detta andeskådande och menar att vi göra för mycket af denna obetydliga sak. Men sammalunda trodde man om mormonismen vid dess uppkomst och ansåg den snart skola dö ut. Men lefver den icke ännu och fortfar att öka sina anhängare?

Så långt Hemlandets uppsats. Jag behöfver ej påpeka, att denne »underbare *yngling*» — som skulle blifva den nye frälsaren och som de spiritistiska tidningarna år 1856 förkunnade vara »omkring *tio* år», — nu, ifall han lefver, skulle ha hunnit den mognare åldern af omkr. 53 år. Då han ju redan vid tolf år skulle »gifva tecken till märkvärdiga själsanlag», så är det i ännu högre grad »märkvärdigt» att han allt hitintills icke »gifvit något enda tecken» till hela

sin tillvaro. En hvar tänkande spiritist *borde* däraf kunna förstå, att den »uppenbarelse» om honom, som andarne gåfvo 1856, helt enkelt var bedrägeri och humbug. Och när »andarnes lära» i en *så* viktig sak, en af själfva hufvudpunkterna, visat sig vara lögn, så borde man ju inse att det hela är en lära, som är »byggd på lösan sand» och som därför icke håller profvet, »när dödsstormen hviner och slagregnen falla och floden kommer».

Men *en* lärdom kan dock den spiritistiska profetian gifva äfven kristna människor. Den där »underbare ynglingen», som skulle göra större under än dem Jesus gjorde, har i skriften en motbild i *Antikrist*, som enligt ordets tydliga lära skall »uppenbaras i de yttersta tiderna». *Han* skall en dag gå som en rikt begåfvad, till en tid obemärkt yngling midt ibland människorna, till dess tiden för hans framträdande är inne. Då skall han bestyrka sin stora sändning »med all lögnens kraft och tecken och under», som han skall göra »genom satans verksamhet» (2 Tess. 2:) Ingen kan säga, om den »ynglingen» *nu* finnes eller icke, ännu tillsvidare okänd för alla. »Men hvad jag säger eder, det säger jag alla: Vaken!» Ty »tiden är inne, att domen skall begynna på Guds hus.»

Men till sina »i anden fattiga» trogna säger Herren: »När allt detta begynner ske, så lyften upp edra hufvuden; ty *då nalkas* eder förlossning!»

Maj 24. Finansministern, baron Palmstierna skall afgå från sin plats och till efterträdare få — statsrådet Gripenstedt. I politiken väl initierade personer förespå nu stora förändringar; ty Gripenstedt lär ha djärfva, vidtgående planer. — Hvem kunde väl för tio år sedan, när jag flere gånger råkade d. v. löjtnanten Gripenstedt hos öfverste-löjtnant Holst's i Örebro, tänka att den löjtnanten tio år

K. F. Bergstedt.

Aug. Sohlman.

K. A. Lindström.

Fr. Heurlin.

F. Schultess.

J. Neander.

Vald. Skarstedt.

Ernst Beckman.

Karl Möllersvärd.

G. Wahlbom.

G. Torelius.

Efr. Rosenius.

därefter skulle vara Sveriges finansminister, om hvilken man nu förutsäger så stora ting! Scriwer säger på ett ställe: »Vi människor äro som 'spelpenningar' i Guds hand, dem han ibland lägger att betyda *litet*, och med en enda flyttning får att betyda *mycket*; och så en flyttning till och vi betyda *intet!!*»

Maj 26. På min födelsedag i år gaf mig Rosenius efter gamla tiders sed en »stambok», afsedd att på sina blad mottaga tänkespråk och önskningar af vänner. Själaf har han där skrivit följande:

Detta är evinnerligt lif, att de *känna dig*, allena Gud, och den du sändt hafver: Jesum Christum. — Fader, *förvara genom ditt namn* dem, som du mig gifvit hafver, . . . helga den uti *din sanning: ditt tal är sanning.*

Stockh. d. ²⁶/₅ 56. Broderligen, hjerteligen.

C. O. Rosenius.

(Min mor hade också skrivit följande:

Min son! Vill du vara en Guds tjenare, så red dig till frestelse. Stå fast och lid! Ja, *lid* och umgäll såsom en god Jesu Christi stridsman. Ty *Han* är *trofast*, som dig kallat hafver, den det ock *väl* fullbordar.

Och lef så ut den tid *Han* vill!

Blir lifvet svårt, var tyst och still;

det slutar dock i fröjd och ljus:

i himlen är ett härligt hus!

Du, som med Christus lefvat här,

far bo med Christi helgon där.

Herren Jesus bevare oss båda till evinnerligt lif!

Din älskande moder).

Maj 29. Aftonen åter hos Roos' jämte flera af bröderna. Med anledning af att Rosenius för några dagar sedan blifvit hänsynslöst anfallen och beljugen i en stockholmstidning, uppstod diskussion om denna fråga: »Skall

icke en sann kristen genom iakttagande af ett visligt och kärleksfullt uppförande kunna undgå världens bitterhet, äfven om han öppet bekänner Kristus?» — L:t frågade, om icke Kristus, apostlarna och de första kristna uppfört sig rättfärdigt, visligt och kärleksfullt; men icke hade väl de förmått afväpna världens hat mot evangelium? — S:n och två andra menade, att det blott var fordom som värld och fariseer förföljde sanna kristna; numera är världens opinion i detta fall mycket förändrad mot förr. — L:t frågade då, om Kristi ord i Matt. 5: 11 och Joh. 15: 19, att »världen hatar eder för min skull», icke mer gälla? — F:g svarade, att de orden visserligen ännu »gälla *potentielt*, men icke *aktuellt*». Om Rosenius blifvit anfallen, så hade han »troligen gifvit anledning därtill genom egen ovislighet». Att man kan vara en frimodigt bekännande kristen och likväl behålla allas aktning, därpå hade man »många lefvande exempel», bland hvilka han särskildt kunde nämna *Fjellstedt*.

Vid de orden log Roos ett leende, som icke bådade godt för S:n och F:g. Därpå gick han till en af bokhyllorna och framtog en liten bok, samt bad S:n uppläsa den-
nas titel och några af de förstrukna sidorna. (Boken var författad af en skånsk präst, G. Br., och hade till titel: »Försök till försvar för svenska folket mot herr pastor Fjellstedt», af G. Br. . . , tryckt i Malmö 1851. *) — När så S:n hade läst en stund, gick den ena efter den andra af oss fram till honom för att se efter i boken, om han verkligen läste rätt. Ty vi kunde knappt tänka oss möjligheten, att en evangelisk-luthersk präst kunde skrifva *så* mot någon annan kristen, allra minst mot en präst såsom Fjellstedt. Och innan S:n hunnit till slutet af de förstrukna sidorna, hade både han, F:g och de öfriga gått öfver på L:t's sida.

*) Det inom parenteser upptagna är senare tillskrifvet.

Anledningen till G. Br.'s anfall mot Fjellstedt hade varit en uppsats af denne senare, i hans tidning »Bibelvännen», i hvilken uppsats Fj. med sorg och beklagande framhållit den växande osedligheten i landet och det med hvart år ökade antalet oäkta barn.

Jag bad Roos att få låna hem den boken för att afskrifva några af de mest betecknande ställena. (De lydde »i all sin enkelhet» sålunda:

... Trons predikan har från pietistiskt-metodistiska läppar som oftast förvandlat sig till vantrons och vidskepelsens ...

... Skökohus är herr Fjellstedts nya namn för mitt fädernesland ...

... Herr Fjellstedts verk är — ett försök att skrämman sig till folkets känslor och röster för att blifva upphöjd till dess ordinarie sjukhuspredikant ...

... Vi andra begripa nog, hvad herr Fjellstedt döljer ...

... Jag åtminstone har icke misstagit mig om vissa folklärares och folkledares sätt att behandla den evangeliska sanningen och svenska sinnen; på hvilket förhållande jag grundat min öfvertygelse, att vi hafva *dem** att tillskrifva den mångfald af mord m. m., hvaröfver de själfva nästan mer än vi andra klaga ...

... Till tröst för svenska folket vid den skampåle, där man har ställt det, anser jag mig böra nämna, att sådan prostitution alltid varit, är och blifver att förvänta från pietistiska svärmeriets sida, samt att mordhistorien i större format och upplaga alltid varit systerligt förenad med *pietismens**. Ja, man skulle väl kunna *i sanning*** påstå, att näst kriget, uppror, pesten och den naturliga döden, har svärmeriet med fanatismen, *som står på pietistisk grund***, regulerad af jesuitismen, varit mest folködande på jorden ...

... Jag borde kanske vara mildare, beskedligare, men huru skulle jag kunna vara det mot människor, som så i

* Kursiv. af prosten G. Br. själf. ** Kursiv. af afskrifvaren.

mörker och blod insvepa mitt fädernesland med allt dess folk, snart sagdt utan undantag . . .

. . . Herr Fj. själf, mot min förmodan, finner sig inbegripen i detta vidunderliga hopp- och kärlekslösa parti . . .

. . . Någon annan, värre än jag, skulle i framtiden till äfventyrs kunna uppstå och förklara hela det där verket *för lögn och skrymter: rent af***, hvilket jag icke vågar . . .

. . . Hvad svensken, en gång satt i rörelse och brand, företager sig, det gör han med besked, hvilket herr Fjellstedt, Wieselgren, Erik Jansson och pigan på Pålshög, tydligen bevisa . . .

. . . Visst borde hon (kvinnan) jämt sitta på sin stol med »Bibelvännen» i hand och försaka sällskapslifvets behag, om icke sällskapet utgöres af »läsare» och »läsarinor». Men min föreställning vägrar att dröja inom den krets, där herr Fjellstedt synes röra sig med välbehag . . .

. . . Skulle en ringa minoritet visa den grymhet, hvilken herr Fjellstedt genom sin bittra klagan hemligen den påbördar, så är herr Fjellstedt *ännu argare** än denna minoritet själf . . .

. . . Herr Fjellstedt! Siffror äro icke att leka med — eller att *ljuga med*, kunde tilläggas*.

. . . Herr Fjellstedt hade bevarat sig för mortalsprånget; vid sin slutliga bravad på »siffran», »ormtand» och »eken», hvilken bravad var ämnad att utgöra glanspunkten i hela representationen, men slog bra olyckligt ut, så att herr Fj., såsom vi andra, önskar väl intet *da capo**) . . .

. . . Svenska folket är den hundraåriga ek, på hvilken herr Fj:s »tand» biter sig sönder . . .

. . . Riset bör likväl föras af kärleken och hoppet, *tvärt emot herr Fj:s metod*** . . . o. s. v., o. s. v.)

Vi frågade Roos, om ingen uppträdt till Fjellstedts för svar. Han svarade: »I början hade alls ingen mod därtill, fastän Fj. fick många deltagande bref. Men så kom brukspredikanten Lundqvist med en både bevisande och kvick

* Kursiv. af prosten G. B. själf. ** Kursiv. af afskrifvaren.

broschyr. (En röst ur svenska folket till herr G. Br. . . Gäfle 1852.) Och sedermera uppträdde ännu flera till Fjellstedts försvar. Denne hade dock redan förut varit vid godt mod; ty *Herrens* välbehag var hans tröst. — »Men Lunds domkapitel gaf väl G. Br. en skrapa för hans skrifsätt mot Fjellstedt?» frågade L:t. — »Nej, visst icke», svarade Roos. »Hade anfallet gällt någon 'vanlig' präst, så skulle G. Br. antagligen fått en skarp tillrättavisning för 'smädligt skrifsätt'; men när detta nu var riktadt mot en 'läsarpräst', så ansåg sig konsistorium ej äga någon anledning att inskrida.

»De skola bortkasta edert namn, såsom det ondt vore för människosönens skull.» Dock — redan tiden förändrar mycket; evigheten rättar allt!

Maj 31. Har i dag på f. m. kl. 8 —¹/₂ 11 väl fullbordat dimissionsexamen, jämte Axel Falk, G. Wiström m. fl. Herren vare tack och lof! — Ännu för ett år sedan »kungl. sekreterare» är jag numera »Sacri ministerii kandidat».

Juni 1. F. m. hörde Rosengren (i »Bondkyrkan»). Bland andra åhörare var äfven filosofen professor Ribbing, som nästan alltid går och hör Rosengren. För några dagar sedan tillfrågades Ribbing af en annan filosof: »Huru kan du finna någon uppbyggelse af Rosengren, som ju predikar alldeles som en kolportör, och hvarför går du icke hellre i domkyrkan och hör X. som är både värtalig och tankediger?» Prof. Ribbing svarade: »Nej, när jag hör X. söka med öfvertygande förnuftskäl bevisa mig kyrkolärans dogmatiska sanning, då gör mitt förnuft oftast invändningar, som störa min andakt. Men Rosengren talar alltid allvarsord till mitt samvete, dem jag ej kan motsäga, och trösteord till mitt hjärta, dem jag så väl behöfver. Se där skälet, hvarför jag hellre går och hör Rosengren.»

Bland hvad Rosengren i dag predikade, fäste sig särskildt dessa ord i mitt hjärta:

»Satans raseri kommer af hans medvetande om sin slutliga vanmakt. Han kan väl »till en tid» synas såsom den starkaste; men han vet, att han till slut måste vika för Herrens makt. Hans sista kindpustar äro de våldsammaste, men de båda oss vår snara befrielse. . . .»

»Allt efter som man värderar en sak, är man rädd att förlora den. Vi ha så svårt att alltid visst tro Herrens nåd och kärlek, just därför att de äro oss dyrbarast af allt — såsom ock med de människors kärlek, vi värdera högst. . . .»

»När vi låta synd vara *synd*, skall Kristus låta nåd vara *nåd* och visa sin makt i all vår vanmakt. »Min nåd är dig nog, ty min kraft fullkomnas i svaghet. . . .»

Juni 2. Min sista dag i Uppsala för denna gång! Ute på afskedsbesök hos vänner och bröder. Rönt många bevis på tillgifvenhet och fått många nya blad i min »stambok» skrifna med sanningens och kärlekens dyrbara ord.

(Professor Torén skref nedanstående sköna verser:

Låt din hela lefnad vittne bära
om hvad Jesus Christus för dig gjort;
låt hans kärleks gudakraft dig nära,
tills du står vid evighetens port!

Trogen följ din segerfurstes fana,
tag ditt kors hvar dag och följ hans spår;
skön och härlig är den vädjobana,
som sitt ljus af Jesu hulldhet får!

Tälj för fångna, men friköpta själar
korsets djupa, sälla hemlighet;
säg att de, som voro dödens trälar,
nu ha vunnit frihet, salighet!

Uti sorgens, vedermodans stunder
trösten tag af Jesu dyra namn:

tro *den oförskyllda nådens* under:
somna sist uti din Herres famn!

Upsala 2 Juni 1856.

C. A. Torén.

Lönnrot har skrivit följande:

»Ty ock Christus, den stund vi ännu svaga voro, har lidit döden *för oss syndare.*» — Därför »tröstar jag däruppå, att du så nådelig äst; mitt hjärta gläder sig, att du gerna hjälper. Jag vill sjunga Herranom, att han *så väl* emot mig gör. Rom. 5: 6. Ps. 13: 6.

Ja, dyre broder, Jesu kärlek står oss bi, i all den nöd vi råka i! — Låtom oss aldrig glömma vår *Immanuel!*

Din trofaste broder

Ernst Johan Lönnrot.

Vilhelm Norlén skref sålunda:

Uppb. B. 3: 5. Den som vinner, han skall klädder varda med hvit kläder; och jag skall icke utskrapa hans namn af lifsens bok; och jag skall vederkänna hans namn för min Fader och för hans englar.

Ups. d. 2 Juni 1856.

Din sanne vän *Wilh. Norlén.*

Min gamle vän Denis Borg skref följande:

Det var i barndomens sorglösa tid våra hjärtan först närmades hvarandra; men löst var *det* bandet oss då höll tillsammans, »lösan sand» den grund vi *då* byggde på. Men pris vare den kärleksrike Herren, som *nu* har visat oss något bättre, den enda fasta grunden, hvilken är Jesus Christus. Må vi i *Honom*, hvilkens blod renar oss af alla synder, allt fastare rotade varda! Må Han blifva vårt mål, vårt *allt!* Då kunna vi ock nu glade skiljas, visse att, skilsmässan må bli längre eller kortare, skall dock *Han* en gång låta oss med fröjd återse hvarandra.

U--a ²/₆ 56.

Bed för din vän *Denis Borg.*

Hj. Humbles afskedsord voro dessa:

»Var vaken i allting; lid och umgäll; gör en *evangelisk predikares* verk; uträtta ditt embete redligen.» 2 Thim. 4: 3.

Den 2 Juni 56. Din broder O. Hj. Humble.)

Juni 10. Sammanträde på Fosterländska föreningen, hvarvid utom styrelsen äfven närvaro docenterna Hulcrantz och Myrberg, hvilka med varmt intresse togo kännedom om Föreningens ställning och närmaste syften, önskande den samma framgång och välsignelse. Bland andra öfverläggningsämnen förekommo äfven följande två:

1:o Af ordföranden anmäldes, att till Föreningen lämnats en större penninggåfva (af baron Vilhelm Rappe, som dock tills vidare ville vara onämnd) »för inköpanDET af ett hus och inrättandet af en evangelisk undervisningsanstalt för sådana män, som blifvit fattade af Guds nåd och särskildt lifvade för evangeliets tjänst». Styrelsen beslöt att tacksamt mottaga denna gåfva och senare bestämma om sättet för dess användande.

2:o Då nuvarande namnet »*Fosterländska föreningen för evangeliets förkunnande*» visat sig vara för allmänheten både i tal och skrift allt för vidlyftigt och »svårhandterligt», så föreslog jag att detta namn skulle utbytas mot det något enklare »*Evangeliska Fosterlandstiftelsen*», hvilket förslag af styrelsen gillades, efter någon motsägelse af dem som ansågo olämpligt att förändra den en gång antagna benämningen.

(Äfven Per Ulrik Stenhammar skref i min »stambok» följande språk och vers:

Jesus sade: »Om jag icke tvär dig, så hafver du ingen del med mig. Men nu ären I rene, för det tals skull som jag hafver talat till eder».

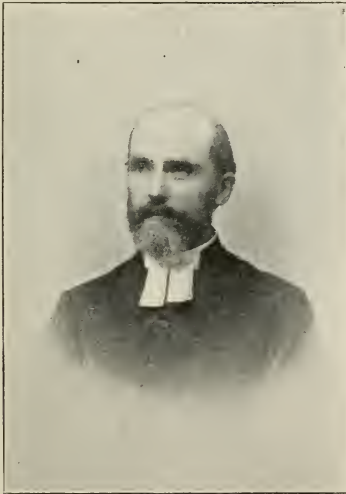
W. Radstock.

P. E. Rosenqvist.

Georg Eneroth.

Rikard Norén.

Min fromhet och rättfärdighet är uselhet, orenlighet.
 Jag tror mig göra aldrig bäst och felar aldrig mest.
 Så har jag ej en enda trå' som kan bestå,
 Ack, Jesu huld, Du som betalade all min skuld,
 Kropp och själ äro dina, icke mina!
 Kom, två mig väl, att jag i dig må hafva del!

Din tillgifne broder

P. U. Stenhammar.)

Juni 8. På f. m. fick jag från L. D. bud med begäran att jag skulle besöka M. F. som ligger dödligt sjuk på serafimerlasarettet. Stor var min bestörtning vid denna underrättelse. Jag hade ej sett henne på tre år, och då jag senast träffade henne, var hon en ung, glad och liflig flicka, för hvilken »hela världen lekte». — Och nu så snart slut på all lifvets lust!

Vi hade varit vänner sedan tio år tillbaka. Men när jag 1852 blef förd till Herren, blef hennes vänskap förbytt till ett djupt ogillande af hvad hon då kallade: »mina religiösa öfverdrifter». Jag hade ock många gånger hjärtligt bedt henne att vända sig till Herren; men hon har alltid slagit bort mina ord sägande, att hon »ännu hade god tid». Nu ligger hon döende, och jag hoppades finna henne mera böjd; det var dock tyvärr icke så.

När jag trädde in, mörknade hennes ansikte. Och innan jag ännu hunnit yttra något, sade hon: »Lämna mig i fred!» Jag frågade, om hon icke ville att jag skulle läsa något för henne och bedja. Härpå svarade hon: »Jo, om *du* finner något nöje däri!»

En stund därefter inträdde en herre, som redan i dörren yttrade en svordom öfver »doktorernas slarf». Denne mottog hon med leende min och ett varmt: välkommen! Han yttrade sin vissa öfvertygelse, att hon snart åter skulle blifva frisk, och häruti instämde hon glädtigt. De började nu

ett skämtande samtal . . . Efter några afskedsord aflägsnade jag mig, för denna gång.

(Två dagar därefter jag sökte henne ånyo, men fick då ej komma in, emedan hon blifvit sämre; på tredje dagen var hon död.)

På aftonen med G. B:w i Betlehemskyrkan, där vi hörde en härlig och kraftig predikan af Hans Birger Hammar öfver Luk. 19:de kapitel (om Sackäus).

Juni 9. E. m. Evang. Alliansens årsmöte. Först upplästes bref, för många och för långa; allmänheten började tröttna. Men sedan en följd mycket goda föredrag, af hvilka intet räckte längre än 15 högst 20 minuter; de höllos af Uhrus, Joh. Palmqvist, Edenholm m. fl. — Men Alliansens möten äro icke mer hvad de förr voro. Det har kommit strid i sinnena, i stället för frid.

Juni 10. E. m. Fosterlandstiftelsenssammanträde (sid. 232).

(Här må införas slutet af diskussionen öfver de vid första årsmötet uppställda frågorna; se sid. 16.)

Det andra och tredje diskussionsämnet — om »*sättet att göra de andliga gåfvorna mest fruktbringande inom församlingen under för handen varande omständigheter*», och om *lekmannaverksamheten* — behandlades i förening. De talare, som däröfver yttrade sig, voro kyrkoherden H. B. Hammar, skolläraren F. Hierta, doktor Karl Bergman, pastor H. J. Lundborg, magister C. O. Rosenius, lektor P. M. Elmblad, kungl. sekreteraren B. Wadström, magister G. Flyborg, pastor G. Sparman och komminister G. Petersson. Af dessas yttranden må här en del återgifvas:

Kyrkoh. Hammar visade »gåfvans» förhållande till »ämbetet». Det senare vore en viss verkningskrets, den förra åter kraften att röra sig inom denna verkningskrets, och ämbetet förutsatte i följd däraf gåfvan, hvilket talaren upp-

lyste genom exempel ur den bibliska historien. Anmärkte vidare skillnaden mellan gåfvan att »undervisa» och gåfvan att »väcka» i andligt afseende, och fann den förra ha en motsvarighet i vår kyrkas offentliga läroämbete, hvaremot den senare icke hade fått någon verkningskrets åt sig upplåten. Ville icke, att varningen mot falska profeter skulle på något sätt ställas åsido; men fann obegripligt, huru, när någon profeterade enligt Guds ord, kyrkan då kunde vilja förbjuda det samma. Erinrade om Moses ord: »Gåfve Gud, att allt Herrens folk profeterade» och Pauli: »I mågen väl alla profetera». Fann ingen verksamhet äga större auktoritet än lekmanverksamheten, emedan Jesus och hans apostlar varit lekmän; men ville icke att lekmannen skulle gå åstad utan någons kallelse, emedan detta vore att gifva sig själf intyg om sin duglighet, och, enligt Luthers ord, »ingen vore befogad att tillägna sig en rättighet som tillhörde alla». Antydde de olika fall, som kunde inträda i följd af lekmanverksamhetens olika sätt att uppträda och gestalta sig.

Skolläraren Hierta ansåg, att den föregående talaren hade misskänt ordinationens betydelse och att äfven vår Frälsare undfått en ordination vid sitt dop, då de orden hördes: »Denne är min käre Son, honom hören!»

Härpå genmälde kyrkoherden Hammar, att det vore skillnad mellan Guds ordination och den yttre kyrkans, hvilken på vår Frälsares tid bestod i de israelitiska prästernas smörjelse. Och denna fick ej tilldelas åt Herren Kristus, emedan han tillhörde Juda stam.

Kyrkoherden Bergman anförde stället Efes. 4: 8 o. f. och meddelade en berättelse om en *prästmän*, som hade en utomordentlig gåfva att predika Guds ord till väckelse och därigenom drog till sig ett stort antal medlemmar,

hvilka sedan förföllo i grof otro, när de icke mer af honom kunde erhålla den andliga näring de behöfde. Denne prästman hade påtagligen varit mera utrustad till hvad kyrkoherden Hammar kallat »det profetiska kallet», än till ett egentligt själavårdsämbete.

Magister Lundborg fäste uppmärksamheten på de stora pastoraten med 5 till 6,000, ja ända till 10—15,000 åhörare och behovet af själavårdsbiträden på sådana ställen, för så väl de friska som de sjuka, af hvilka många låge hela år utan att af någon få höra ett Guds ord. Det vore icke nog med att sprida skrifter, ty bibeln låge ofta obegagnad på hyllan så länge, till dess en muntlig påminnelse af någon föranledde att forska däruti.

Lektor Elmsblad visade, huru de andliga gåfvorna förutsatte tillvaron af en församling och en andlig pånyttfödelse, lika mycket som de naturliga gåfvorna tillvaron af en människa och en naturlig födelse. Utvecklade betydelsen af dessa gåfvor, med ledning af 1 Kor. 13 kap. och Rom. 12: 6—9.

Kyrkoherden Hammar anmärkte, att han så väl som de flesta af talarena icke hade nog beaktat de orden i diskussionsämnet: »under förhandenvarande omständigheter». I närvarande omständigheter ansåg talaren föreningsverksamheten såsom enda medlet att göra de andliga gåfvorna fruktbringande, hvarvid han såsom exempel särskildt hänvisade till företaget med den yttre missionen.

Komminister Petersson trodde, att Fosterlandstiftelsen med ordet »förhandenvarande omständigheter» menat de lagar och institutioner, som begränsade den andeliga verksamheten inom landet. Anmärkte huruledes icke allt är det bästa, som människor anse för det bästa.

Härpå följde från flere andra talare en ytterligare fram-

ställning om skiljaktigheterna i de andliga gåfvorna, hvilken icke borde störa endräkten de kristna bröderna emellan.

Magister Rosenius utsade å stiftelsens vägnar en tack-sägelse till talarena från landsorten, för hvilka de tvänne nu afhandlade ämnena särskildt varit åsyftade.

Resultatet af öfverläggningen öfver dessa punkter af-fattades i följande ord:

Andra frågan: De särskilda andliga gåfvor, som inom församlingen finnas både hos präster och lekmän, skola i kärlek begagnas till hennes uppbyggelse och få icke missbrukas; församlingen bör taga kännedom om dessa gåfvor och söka använda dem i en för dem lämplig verk-ningskrets. Skulle inom de kyrkliga inrättningarna någon verkningkrets för vissa gåfvor icke finnas utstakad, så äga de troende att dels genom enskild verksamhet, dels medelst bildande af föreningar, söka göra dessa gåfvor frukt-bärande.

Tredje frågan: Där andens sinne råder hos både prästman och lekman, måste dessa, enligt mötets tanke, ha ett *gemensamt* syftemål: att frälsa själar; någon strid mellan dem bör då icke kunna uppkomma.

Juni 11. Aftonen hos grosshandlar C., jämte många bröder (se sid. 17). Bland annat, som jag vill minnas från denna afton, var följande små stycken ur en nyligen öfver-satt, men ännu icke tryckt bok, dem d:r Bergman uppläste. Jag fick låna dem till afskrifning:

»Jämfördt med hela mänskligheten är Guds folk endast några 'igenblifna' (1 Kon. 19: 18; Es. 1: 9). Dock är det på fortvaron af dessa »igenblifna», som kyrkans bestånd hvilar. Det skulle för människor vara omöjligt att rätt igen-känna och hopsamla *alla* dessa »Guds utkorade», men »*Her-ren känner sina*».

Det gifves tider, då man tycker sig vara alldeles död, alldeles öfvergifven, då allt är »utvärtes strid och invärtes räddhåga», såsom aposteln säger om sig. Men låtom oss icke förtvifla; det finnes alltid *något*, som Herren »låt it igenblifva», och detta »något» är det största af allt: det är *nåden*, som aldrig öfvergifver dem som fly till Kristus.

Vårt lif hänger stundom »blott på en tråd», men denna tråd är i Herrens hand, och den nåd som låter oss lefva är starkare än himmel och jord. »Bergen skola väl vika . . . men *min nåd* skall *icke* vika ifrån dig, och mitt fridsförbund skall icke förfalla, säger Herren, din förbarmare».

Nåden skall icke bevisa sig svagare i det tillkommande, än hon varit i det förflutna. »Stor eller liten» skall hon »vara dig nog». Låtom oss omfatta henne, och hon skall verka i oss. »I *allt* detta öfvervinna vi genom honom, som oss älskat hafver.»

Vårt yttre lif ter sig ofta annorlunda än vårt inre. Vi gälla kanske för troshjältar just de stunder, då vi i vårt inre äro fulla af klentro. Se 2 Mos. 14: 13—15.

Världen tror, att den människa som talar så väl och som synes så stark, icke längre har några strider att utkämpa. Ack, om I kunden skåda dessa människors inre, så skullen I hos dem upptäcka samma brister, frestelser och begärelser som hoš eder själfva. Hvad de äro, det äro de *allena* af Guds nåd, »på det att den stora kraften» i deras predikan »skall vara *af Gud*, och *icke* af dem». 2 Kor. 4: 7.

Hvarför ären I så benägna att den ena dagen afguda en Herrens tjänare, och att den andra, då I upptäckt äfven honom äga fel, förkasta honom såsom ägde han ej mer något värde? Varen rättvisa och sansade den förra dagen; varen trofasta, förebedjande och billiga den andra».

Juni 14. Under dessa dagar ha de flestas tankar litet

emellan varit upptagna af det pågående stora studentmötet, som fyller de äldres hjärtan med förhoppningar och de yngres med en entusiasm, om hvilken de fjärranstående knappt kunna göra sig en föreställning. Må *Herren* vara med om saken och gifva sin välsignelse till hvad man önskar och hoppas! Ty ännu och alltid gäller det gamla ordet: »Om ej Herren bygger huset, så arbeta de fåfängt som därpå bygga.»

(Efter ett i min dagbok inlagdt tidningsreferat lämnar jag här nedanstående, mycket förkortade skildring af mötet. En god del däraf hade jag tillfälle att själf vara vittne till.)

Juni 11. Studenttåget från Köpenhamn, Lund och Kristiania har anländt! Redan i går ingick telegram, att de stora ångfartygen »Hekla» och »Ganger Rolf» skulle anlända i dag. En hel flottilj af stockholms-ångare hade gått ut att möta dem. Vid Lindalssund, en mil bortom Vaxholm, möttes »Hekla» och »Ganger Rolf» af mötesbestyrelsens fartyg »Vermdö», och alla resandena hälsades välkomna af sina stockholmska värdar, från hvilkas fartyg verser, författade af H. Bjursten, kastades öfver till dem. De öfriga stockholmsfartygen mottogo dem likaså med lifliga hurrarop, de talrikt församlade damerna med ett blomsterregn. Efter utbytta välkomsthälsningar satte sig ångflottiljen i rörelse och anlände omkring kl. 3 till Skeppsbron, där landstigningen företogs i tvänne afdelningar, den ena nedanför Räntmästarhuset, den andra vid Logårdstrappan.

Den från »Hekla» landsatta afdelningen tågade genast upp till slottet genom södra hvalfvet, företrädd af sina banér, och danskarna på sina mössor bärande kvistar af bok skurna på Seland. Sångkören utförde en sång, därmed hälsande konungen, som jämte drottningen, prinsessan Eugenie och prins August, tagit plats i ett af slottets fönster.

1. Staubbachs vattenfall, nära Interlaken.

Till häckomst af de franska schweizergardister, som stupade vid sin konungs försvar 1702.

2. »Thorwaldsens lejon», ett minnesmärke vid Luzern.

Bilder från en resa i Schweiz sommaren 1878.

På torsdagen ägde Uppsalafesten rum. Tidigt på morgonen anlände de nordiska universitetsgästerna till den gamla Fyrisstaden. Vädret hade under hela färden varit gynnsamt, och vid alla broar, som fartygen passerade, hälsades studenterna af talrika människohopar, som med fröjd mottogo de resande. På många ställen, såsom vid Skokloster, Ultuna och slutligen i Uppsala, saluterades. I närheten af Uppsala voro stränderna af ån fyllda af åskådare och damer. Vid landningsstället var Uppsala studentkår uppställd på högra sidan, med sin beväring i uniform såsom hedersvakt. Sång, hälsningsrop och jubel genljöd. — Från landningsstället begaf sig tåget till Odins lund, där verser, författade af professor Böttiger, afsjüngos, och studentkårens ordförande, hr Edqvist, höll tal till de anlända.

Under förmiddagen den 12:e besågos domkyrkan, biblioteket och stadens öfriga märkvärdigheter.

Kl. 2 på eftermiddagen samlades alla deltagarne i Odinslund, där prof. Böttiger från foten af obeliskan, i Uppsala damers namn, öfverlämnade ett af dessa skänkt standar åt de norska studenterna. Vid denna högtidlighet afsjüngos af Tekla Knös författade verser, efter hvilken sång prof. Böttiger höll ett poetiskt tal. Fanan höjdes af en ung norrmann, filos. stud. Gjertzen, hvilken därvid höll ett längre tal, som flera gånger afbröts af lifliga glädjetryningar.

Efter denna högtidlighets slut afmarscherade alla deltagarne till den i Botaniska trädgården tillställda middagen, som började kl. 4. Festen öppnades af prof. Fries med ett hälsningstal. Därefter talade etatsrådet Hauch för den skandinaviska idén, landshöfdingen frih. v. Kræmer för nordens konungar, professor Carlson för Kristiania universitet, besvaradt af professor Welhaven; docenten Sahlin för Köbenhavns, besvaradt af studenten Vilh. Rode; professoren

Fries för Lunds, besvaradt af docenten Ljunggren; kandidat Sander för Helsingfors, besvaradt af hr E. v. Qvanten; docent Säve för Island, besvaradt af kandidat Grimur Thomsen; hvarefter magister Fritiof Grafström afslutade festen med en skål för nordens kvinnor.

Alla talen voro förträffliga; men professor Carlsons tal erkändes allmänt ha varit det yppersta, så väl till form som innehåll. Det hälsades ock med den allra starkaste bifallsstorm.

Efter honom uppträdde kandidaten Krogh och önskade att vid mötets slut få framställa några punkter, hvilkas antagande han trodde skulle bidraga till skandinavismens framgång. Skandinavismen vore ett stort mål. Men detta stora mål kunde vinnas blott därigenom, att man antog flera små mål för sina bemödanden, en hvar efter sina krafter. I samtliga mötes-bestyrelsers namn framställde han därför följande önsknigar, å hvilka han begärde att de församlade skulle svara om de antog dem. De voro:

1. Erkännandet att nordens gamla språk borde upptagas i de fyra universitetens examina.
  2. Inrättandet af lärostolar för de nordiska språken.
  3. Stiftandet af skandinaviska premier och stipendier.
- Alla dessa frågor besvarades med ljudliga *ja*.

Efter honom höll kandidat Plough ett högstämdt, gripande tal för skandinavismen.

Lördagen kl. 9 samlades man på Carolina Rediviva för att taga afsked af hvarandra.

Prof. Boeck från Norge uppträdde först å talarestolen och inbjöd till naturforskaremötet i Kristiania.

Härefter höllos afskedstal af pastor Möller och kand. Ingerslev från Danmark, kand. Krogh från Kristiania och adj. Blomstrand från Lund. Öfverste Hazelius såsom leda-

mot af Stockholms bestyrelse hälsade de unga skandinaverna välkomna till Stockholm, hvarefter herr Edqvist uttalade Uppsala studentkårs afskedshälsning.

Vid afresan marscherade ynglingatåget med musik i spetsen till ångfartygen, genom en lefvande häck af stadens invånare och i synnerhet af damer. Vid förbigåendet regnade blommor från fönstren. Afresan skedde under de lifligaste hurrarop. Under de trenne ångfartygens färd utför Fyrisån var stranden beklädd med grupper af damer ända till Ultuna, och en ömsesidig blomsterkastning skedde från ångbåtarna och från stranden.

Vid Skokloster intogs en hastig måltid, hvarefter slottet besågs. Afresan skedde därifrån kl. half 3. Öfverallt på vägen voro grupper af folk samlade på stränderna, hvilkas viftningar med näsdukar besvarades med hurrarop.

Ankomsten till hufvudstaden skedde omkring kl. 8.

Dagen därefter vidtog festen på Drottningholm.

Den dagens eftermiddag kl. 3 samlades ynglingaskaran vid det vackraste väder ombord å de tre af konung Oskar förhyrda ångfartygen, som kort därefter sattes i gång. Kl. en kvart före fem anlände studenterna till Drottningholm. Genom en folkmassa, som af åtskilliga uppskattades till omkring 20,000 personer, tågade de inbjudna studenterna, anförda af festkommittén i Stockholm, omkring slottet till stora uppgången på västra sidan, där de i vestibulen mottogos af därtill utsedda hoftjänstemän och genom de bägge stora ingångarna fördes till våningen en trappa upp, hvarest infunnit sig de af konungen dessutom inbjudna personer, såsom danske ministern, chefen för ecklesiastikdepartementet m. fl. Sedan konungen gifvit enskildt företräde åt några personer, hvaribland studentsamfundens bestyrelser, inträdde konungen, drottningen och änkedrottningen, åtföljda af her-

tigen af Dalarna och prinsessan Eugenie, till de församlade ungdomsgästerna.

Sedan konungen samtalat med åtskilliga af dem, som där blefvo honom föreställda, tillät h. m:t gästerna att bese åtskilliga af rummen. Konungen uppgick därefter till tafflarna två trappor upp, åtföljd af alla de inbjudna, genom försalen, rikssalen, gobelinsrummen, generalsalen och stora galleriet, i hvilka rum tafflar voro anordnade för ett antal af 1,200 personer. Så väl i nedra som öfra vestibulen voro fotgardesregementernas musikkårer plaserade och utförde taffelmusik samt spelade jämte lifgardets till häst musikkår efter måltiden på olika ställen i parken. Konungen tog plats i stora galleriet. Vid slutet af måltiden föreslog h. m:t en skål för konungen af Danmark, som besvarades af statsrådet Hauch. Sedan föreslog danska studentbestyrelsens ordförande, kandidat Plough, en högstämmd skål för Sverige-Norges konung Oskar I.

Härefter begaf sig konungen till rikssalen, där största antalet af den studerande ungdomen befann sig, samt motogs med sång och lifliga hurrarop; och täcktes h. m:t därstädes förnya skålarna, den första i följande ordalag:

»Jag kommer till eder att förnya de skålar, jag nyss föreslagit. Deras föremål äro mig så kära, att jag med nöje dricker dem för andra gången. Jag uppmanar alla härvarande svenskar och norrmän att med mig tömma en skål för Danmarks konung och för danska folket... Vi förena oss således att dricka en skål för Danmarks konung och för Danmarks folk.»

Vid den andra behagade konungen yttra:

»Hvarje sann fosterlandsvän skådar med glädje den skandinaviska ungdomen här församlad i broderlig förening. Ungdom och framtid sammanblanda sig så ofta i våra tankar,

ty de höra hvarandra till. Bägge omstrålas i dag af broderlighetens uppgående sol. Den upplyser Skandinaviens urgamla fjäll, dess mörka skogar, dess klara sjöar, dess leende blomsterfält. *Tvedräkten har flytt, hatet har försvunnit**. Våra skalder sjunga gemensama lofsånger, våra svärd stå redo till gemensamt försvar. Skandinaviens andliga skatter strö sitt guld för gemensam upplysning och förädling. *Hädanefter är krig skandinaviska bröder emellan omöjligt**. Detta oryggliga beslut står med outplånliga drag inristadt i de tvänne nordiska konungarnas hjärtan, i de trenne skandinaviska folkens bröst*.

Mätte den skandinaviska ungdomen allvarligt uppfatta nordens stora betydelse, alltid vara färdig att offra lif och blod för nordens ära; då skola allt mer förverkligas våra skönaste förhoppningar om nordens framtid.

En skål för den skandinaviska ungdomen!»

På den första skålen svarade danske ministern, grefve Schéel-Plessen, och prof. A. Retzius föreslog konungens skål. Verser från Kristiana och Lund blefvo utdelade.

Efter kungssången: »Ur svenska hjärtans djup», beledsagad af lifliga lefverop, begåfvo sig gästerna ut i parken, anförda af hertigen af Dalarna, samlade sig vid Kina och hälsade där konungen med folksången och förnyade hurrapop, i hvilka den talrikt församlade folkmängden instämde.

Kl. 9 afgingo studenterna på samma ångfartyg, med hvilka de ankommit, sedan de vid slottet med sång och lifliga glädje- och tacksamhetsyttringar tagit afsked af konungen, som, åtföljd af drottningen och änkedrottningen samt de kungl. högheterna, utgick till dem och yttrade några varma och välvilliga afskedsord.

* Vid dessa konungens ord utbrast ett allmänt jubel.

Juni 16. Ett sorgligt dråp har nyligen begåtts. En verkmästare, Henrik Bolin, som af en madam Alm blifvit groft beljugen och genom hennes förtal blifvit uppsagd från sin plats, hade först vänligt sökt få henne att godtgöra sin synd och återtaga sina beskyllningar. Men då detta icke lyckats, utan hon hånfullt vidhöll sitt osanna tal, hade han brusat upp och med sin käpp slagit henne vid tinningen, så att hon föll död ner.

Min »stambok» af Rosenius som blef kvarlämnad i Uppsala, emedan icke alla bröderna hunnit skrifva i den före min afresa, har i dag återkommit. (Den innehåller ytterligare flera goda minnesord, af hvilka några här och där i det följande skola anföras, — här dessa:

Därför, käre bröder, läggen eder vinning om, att I gören eder kallelse och utkorelse fast; ty om I det gören, så fallen I icke någon tid. Ty i så måtto blifver eder rike-
liga gifven ingången i vår Herrs och Frälsares Jesu Kristi eviga rike. Håll på att läsa, förmana, lära; försumma icke den gåfva, som i dig är. Detta akta; blif däruti. Se på Jesus! Haf akt på dig själf och på läran, *blif i dessa stycken.* Ty om du så gör, frälsar du dig själf och dem som dig höra. 2 Petr. 1: 10. Ebr. 12: 1. 1 Tim. 4: 12.

Herren vare med din ande! Nåd och frid vare dig!

Upsala den 2 juni 1856.

Din tillgifne broder *N. Th. Feltström.*

Men skriften hafver allt beslutit under synd på, det att löftet skulle komma genom Jesu Kristi tro, dem som tro.

Din tacksamt tillgifna vän *H. Sundberg.*

Frukta dig icke, ty *jag är med dig*; vik icke af, ty *jag är din Gud.* Jag styrker dig, jag hjälper dig, *jag håller dig vid makt* genom *min* rättfärdighets höggra hand. Es. 41: 10. Varen glade i hoppet, tålige i bedröfvelsen, håller

på bedja! Rom 12: 12. — Glöm aldrig i dina böner till
vår Gud   din vän och broder *V. S. Johnson.*

His faithfulness shall be a shield and buckler into thee.

His feathers shall the hide; thy trust under his wings shall be.

May, dear Brother, Jesus Christ himself be with you;
may He bless you and may He make you a blessing.

Uppsala 30 may 1856.

Thy friend

Theodor V. A. Norlin.)

Juni 17. På kaptén H.'s begrafning. Pastor L. höll ett liktal, som väckte stort ogillande hos de flesta åhörarne. Han prisade och berömde H. utan måtta, ordade om hans varma gudsfruktan, hans stora människokärlek, hans redbarhet, sanning, gifmildhet, trohet mot sin maka o. s. v. Men icke ett ord om att han såsom alla andra varit en syndare, som behöft och tagit sin tillflykt till »syndares frälsare». På hemvägen protesterade många mot att H. verkligen skulle ha ägt hel del af de dygder som pastor L. tillerkände honom; man påstod, att han tvärtom i åtskilligt varit *just motsatsen*, särskildt hvad gifmildhet och trohet angick o. s. v.

Både pastorns öfverdrifna beröm och »vännernas» klander på hans döda mull upprörde mig. Huru mycket enkla och bättre, ifall man om den aflidne blott kunnat säga så som Paulus om sig betygar: »Mig är *barmhärtighet* vederfaren genom Jesus Kristus! — Jag erinrar mig, hvad Flyborg en gång yttrade, när han begrof fru L—m: »Vid hvarje bår finnas fyra möjligheter. Antingen kan man, på grund af bibelns säkra fasta löften, vara fullt förvissad om den hädangångnes frälsning, då denne i lefvande tro omfattat sin frälsare och hans evangelii nådelöften: »skriften kan icke varda om intet!» Eller också nödgas man, på grund af samma heliga bibels utsagor, med full öfverbevis-

K. F. Ridderstad.

Hj. Branting.

Henr. Hallbäck.

Lars Gabriel Branting.

J. T. Beck.

G. Thomasius.

Vilh. Løhe.

S. K. von Kapf.

Kr. Blumhardt.

P. Hærem.

H. P. Børresen.

Storjohann.

M. Lechler.

O. Knudsen.

D. Anger.

D. von Ott.

ning anse den bortgångne osalig, då han ända in i det sista vidhållit sin otro och förkastat den i Kristus erbjudna frälsningen. Men utom dessa två *vissheter* vid grafven gifves det för efterlevande två möjligheter, de vanligaste: dels mer eller mindre *hopp*, dels mer eller mindre *fruktan*. I dessa fall är det bäst att icke med någon bestämdhet uttala sig om den aflidnes tillstånd. Men där en människa dött med en levande varm bekännelse af sin tro på den korsfäste och hans fullkomliga försoningsoffer, där må man ock till Herrens ära betyga: »Denna själ är genom Kristus, i tron på honom, frälst och bergad, så visst som Gud och hans ord icke kan ljuga»!

Juni 18. Besök af vännerna L. och U. från Uppsala. De berättade, att bland alla de troende teologstudenterna råder sorg öfver att förlora prosten Björck, som lär skola bli biskop i Göteborg.

Äfven omtalade de, att fru A:n varit uppkallad inför akademiens rektor och fått en allvarsam skrapa för sitt lögnaktiga skvaller om studenten T. Hon hade nämligen genom sitt lösa prat vållat att »man gjort hvalfiskar af en sill», hvarigenom T. ådragits ej blott mycket obehag, utan varit nära att få hela sin framtid förstörd.

Juni 22. Teol. adjunkten, prosten G. D. Björck i Uppsala, har blifvit utnämnd till biskop i Göteborg. I honom får G. stift en verkligt troende och gudfruktig herde; men Uppsala teologiska fakultet förlorar en betydande kraft, som blir svår att ersätta. Visserligen är Björck i kyrkligt hänseende icke så frisinnad som de öfriga nuvarande teologerna i U.; men han är en varm kristen och genom levande *erfarenhet*, ej blott genom förståndstro, tillgifven vår evangeliskt-lutherska bekännelse, den han icke sviker i någon enda

punkt. Ty en »vetenskaplig» förståndstro kan lätt rubbas genom »nya lärdomsväder»; men icke så en genom lifserfarenheter grundad tro på ordet.

Mig har Björck bevisat så mycken godhet och förtroende, att jag alltid skall förblifva hans tacksamme gäldenär.* — Ärkebiskopen, som nu är i Lund för att där inviga biskop Thomander, får snart förrätta en ny biskopsvigning.

Juni 25. Prins Oskar, som i Paris varit vittne vid kejsarprinsens dop, har därifrån afrest till England. Såsom en egenhet omtalade i dag grefve L—z, att prinsen i Paris varit uppvaktad af general Vilette, en af de tre adjutanter som konung Karl Johan medförde 1810 och *den ende* kvarlevande af alla hans franska adjutanter. — Samtidigt med prins Oskar hade *prinsen af Vasa* uppehållit sig i Paris, men icke syntes till vid hofvet.

Juni 28. Den bekante, rikt begåfvade norske predikanten, pastor Lammers i Skien, har nu afsagt sig sitt präst-ämbete inom statskyrkan. Orsaken till detta steg, som väckt ett ofantligt uppseende, har varit samvetsbetänkligheter mot den inom norska kyrkan påbudna ordning, att prästen vid kommunion skall till hvarje nattvardsgäst — äfven om denne enligt sin pastors fulla öfvertygelse är en uppsåtligt obotfärdig människa eller en skrymtare — förkunna *ovillkorlig* syndaförlåtelse och aflösning.

Vid Lammers afskedspredikan för en vecka sedan hade en så stor folkmassa infunnit sig, att knappt hälften fick rum i kyrkan; de öfriga måste stanna utanför. — Nu ämnar Lammers bilda en friförsamling. För en sådans framtid har

---

* Med denna tillgifvenhet och förtroende hedrades jag äfven sedermera af biskop Björck, när han vid riksdagar och kyrkomöten kom upp till hufvudstaden. Vi hade då tillsammans många samtal och ofta långa promenader, hvarom mera längre fram i dagboksanteckningarna.

dock Rosenius föga förtroende. »All själfgjord separatism», säger han, »har upplösningens frö inom sig. Ty Kristus har icke ens till sina första lärjungar sagt: 'I skolen *utgå* ur (den judiska) kyrkan'; utan han sade: 'De skola *utdrifva* eder'. Så gick det, med större eller mindre våld, för Luther och den tyska reformationens kristna; så för de evangeliska i Spanien, Italien, Frankrike, Skotland, Nederländerna m. fl. Men där människor utan yttre tvång, af egen drift, ha separerat från sin kyrka, där har deras 'rena församling' icke länge ägt bestånd.» (Och Rosenius fick rätt äfven i denna punkt. Lammers församling upplöstes, och de flesta öfvergingo till *baptismen*; hvarom mera framdeles.)

Juni 29. Den allmänt vördade pastor P. A. Ahlberg har ock skrivit i min »stambok». (Hans ord voro dessa:

Varen tålige, käre bröder, och biden; ty Herrens tillkommelse är när. Si, åkermannen väntar efter den kostliga jordens frukt, tåligt bidande så länge han får ett morgonregn och ett aftonregn. Jak. 5: 7.

Detta är mitt bud, att I älsken eder inbördes, såsom jag hafver älskat eder. *Jesus.*

Kristus vårt lif och döden vår vinning! Paulus.

Den yttersta fienden, döden, skall ock varda öfvervunnen. — Icke en gång döden skall kunna skilja oss åt!

Tillgifne brodern P. A. Ahlberg.)

Juni 30. For på ångf. »Götha» till Västervik. På ångbåten samtal med en dansk jude, som genom några troende vänner i Stockholm blifvit så öfvertygad om sanningen, att han var »så när en kristen». Men då jag bad honom taga steget helt ut, svarade han: »Jag kan det icke; jag skulle då förlora alla mina anförvarters aktning, och min trolofvade skulle öfvergifva mig.» Jag frågade, om han förstod, att man *måste göra sitt val*, välja antingen Kristus

eller världen. Då svarade han: »Ja, det är just det förfärliga att jag inser detta, men icke har mod att välja såsom jag borde.»

Vid framkomsten till Västervik möttes jag af grefve Stackelbergs ekipage, som genast förde mig på väg till Stensnäs, dit jag framkom kl. 12,30 på natten.

Juli 1—5. Härliga dagar! Att i »andens enhet» få vara tillsammans med trosvarma, helgade och kärleksfulla kristna, det gifver en aning om de saligas umgängelse i himmelen. — Dyrbara samtal alla dagar, särskildt ett med gamle grefven, hvilket jag aldrig skall glömma. — Något vill jag anteckna från dessa tankeutbyten.

I förgår samtalande vi om Herrens ord: »Frukta dig icke du klena (lilla) hjord», och då frågade fröken Adèle: »*Hvilka* höra till Jesu 'klenas hjord'? Är det alla döpta, alla kyrkans medlemmar, som Herren manar att 'icke' frukta och som han lofvar att 'Fadren skall gifva dem riket'? Det vore ju då alls ingen *liten hjord*, utan hela den kristnade världen, äfven Jesusförsmädarne och nådesföraktarne, som här uppmuntrades att 'icke frukta'. Men *så* kan väl icke Herren ha menat?» Gref Adolf svarade: »Nej, dessa senare äro de 'starka' och 'feta', som omtalas i Hes. 34:de kapitel och som Herren säger skola 'förvaras *till doms*'. Den klens hjorden är *liten*, och dess medlemmar äro *små* och förblifva små i sina egna ögon. När man börjar 'vara stor' i eget tycke, då har man blifvit 'förvuxen' och mister 'barrens' nåd.»

I går talade vi om martyrerna. Då sade grefvinnan Honorine: »Hvilket är svårare, att som martyr mista lifvet på *en* gång, med *ett* svärdshugg, eller att långsamt förblöda under tusende småstyng, som slutligen förstöra ens lifskraft? Mig tyckes, att det förra vore en mycket lättare död; och

dock är vår natur mången gång så rädd för dödshugget, att vi föredraga det andra, vida pinsammare dödssättet.»

Gamle grefven yttrade, à *propos* nålstyng: »Jag har känt en man, om hvilken alla sade att han blifvit alldeles 'bortskämd' genom för mycken vänlighet, hvarför det nu vore en plikt för en hvar att visa sig 'stram' emot honom. Och detta råd togo vi alla *ad notam*, så att knappast någon enda i sällskapslifvet visade honom ens vanlig höflighet. Följden blef nog, att all hans 'bortskämdhet' försvann, men också hans lefnadslust och verksamhetskraft. 'Han dog kurerad' från bortskämdheten, men också beröfvad sin tro på människors kärlek och barmhärtighet.»

Den som skall varda en sann kristen, måste *erfara*, ej blott medgifva, att han, såsom Luther säger i andra trosartikelns förklaring, är en »förtappad och fördömd syndare», att han har *synd*, ej blott enstaka synder.

Ingen kan här på jorden blifva *så helig*, att han ej behöfver Jesus såsom sin »försvarare hos Fadren»; men ingen är heller *så syndfull* att han icke får fly till Kristus i syndabekännelse och trons bön om nåd. Och Herren mottager en hvar, som så kommer till honom. Joh. 6: 36.

Juli 6. På f. m. i kyrkan och hörde pastor K.; sedan i söndagsskolan, som på det förträffligaste leddes af fröken Adèle St—g. På e. m. predikade jag ute på en äng för 5—600 personer. Efteråt hade grefve Adolf och jag goda samtal med många frälsningssökande. Herren har lofvat: »Mitt ord skall icke återkomma fåfängt.»

Juli 8. For med »unge grefven» till Hudebo, där vi höllo en bibelstund för husets folk och närmaste grannar.

Kl. 4 kommo Fritz och Gustaf B:w hit. På e. m. samtal med Hjort, »trädgårds-Gustaf» och Lundberg.

Grefve Adolf omtalade en tilldragelse från de första

åren sedan han begynt att här offentligen förkunna Guds ord. (Han köpte den tiden af en bonde ett litet hemman, gränsande till Stensnäs ägor. Mannen, som var mycket girig, uppdrif priset oskäligen högt, men fick dock hvad han fordrade. Köpesumman skulle »stå inne», till dess bonden kunde komma öfver en annan gård, och grefven skref revers. Tid efter annan uttogs å reversen mindre summor. Både mannen och hustrun bevistade bönestunderna på Stensnäs, hustrun af hjärtebehof och redan då bedjande i tron, ej allenast för sig utan ock för sin man; men denne däremot endast skrymtade för att söka vinna förtroende af människor.

Hustrun klagade ofta öfver mannens hårdhet och obotfärdighet. Men grefven, som af egen erfarenhet visste att Herrens löften äro vissa, sade blott: »Håll på att bedja, utan att förtrötta». — En gång hade mannen fått en större afbetalning på reversen, utan att ha denna med. En tid därefter inställde han sig för erhållande af slutlikvid. Då fordrade han äfven den förra stora summan; och vid erinran att den ju vore betald, *nekade han* samt hotade med laglig åtgärd.

Hustrun klagade under tiden öfver hans hårdhet och orätrådighet, men hon fick samma svar som förut. Ja, hon fick ock deltagare i bönen, under tro till Herrens löften: »Allt det I bedjen i bönen troende, det skolen I få», och »edert begär vare kunnigt inför Gud i allting, med bön, åkallan och tacksägelse».

Mannen kom åter, och *fick ännu en gång penningarna*. Men han hann ej längre än i allén utanför Stensnäs, då han vanmäktigt nedsjönk, under det förfärande intrycket af de ord han nyss hört: »Dessa penningar skola bränna dig!» Han gick dock hem, men återkom snart, lämnade tillbaka hvad han med orätt fått, samt bad Gud och S. om barmhär-

tighet. Efter en tid fick äfven han nåd att kunna tro sina synders förlåtelse i Jesu namn och blef sedan en redlig och lycklig kristen.)

Juli 10. Kärt besök af prostén Östberg och pastor Åberg. — Resa till Öfverum. Besågo bruket, verkstäderna, parken, paviljongen, samt den nästan kungligt inredda hufvudbyggnaden, som dock var af *trä*, samt under alla stuck- och gobelinbeklädnader så murken, att när grefve St. stötte sin käpp mellan några fogar, gick käppen in i träet.

Juli 11. Sjöfärd till Sténborum. — På kvällen långt samtal med nattvakten Appelträ om hans själ. Han ville bli en sann kristen, och vi bådo tillsammans. Han berättade också om en märklig *syn*, som han en gång haft, samt försäkrade allvarligt att den synen ej varit »inbillning» utan full verklighet.

Juli 13. På f. m. predikade jag i Ukna kyrka, på eftermiddagen G. B:w i bönsalen.

Grefve Adolf berättade i dag åter några drag af den fiendskap, som han i början af sin verksamhet fick röna, till och med af sina egna underhafvande.

(Bland dessa var en man, som upprepade gånger hade idkat tjufskytte på S.'s mark. Längre hade grefven fördragit detta, ty mannen var mycket fattig. Dock, en dag när skogvaktaren ånyo anmälde honom för olöflig jakt, beslöt S. att icke längre tåla saken, utan skickade bud efter mannen. Men — denna gång var mannen oskyldig. Och då han hade ett häftigt lynne, ansåg han sig nu svårt förolämpad samt lät svara grefven, att »som han intet ondt hade gjort, behöfde han icke komma till något förhör.» Ett nytt bud afsändes till honom, men äfven det fick samma svar.

På e. m. red grefve S. ut på en promenadridt och tog

vägen till mannens stuga. Denna var så belägen, att ehuru allmänna vägen gick tätt intill, doldes dock stugan från vägen genom en på sidan därom uppförd bod, ända till dess man kom midt för boningshuset. Mannen satt nu på sin trappa och höll på att rengöra sin dubbelbössa. När grefven framhöll hans myckna tjufskytte, svarade han i högsta grad ohöfligt. En ganska häftig ordväxling uppstod, som slutade därmed, att mannen, vorden ursinnig, sökte med kolfven af sin bössa tilldela grefven ett dråpslag i hufvudet. Slaget, som skulle blifvit dödande, träffade dock i stället bodknuten; och då omedelbart därefter ett nytt slag måtades, kom en person åkande på vägen alldeles midt för. Mannen höll inne hugget, och Stackelberg red hem.

Några år förgingo. Grefve S. predikade allt fort om den nåd, som i Kristus är beredd och tillbjuden åt alla syndare. Skrifter spredos och morgonrodnaden till en ny dag grydde i mer än ett hjärta. En af dessa skrifter med titeln »Ralf Harbingtons lefnad och död» föll i den ofvannämnde mannens hand samt uppväckte oro och nöd i hans hjärta, i det den ställde för hans ögon krafvet af Guds brutna lag. Herrens ande dref honom nu att bevista bönestunderna på Stensnäs, samt att söka råd och ledning af samme man, hvilkens lif han en gång velat taga.

Ännu efter flera år erinrade han sig med sorg nys nämnda händelse, och han utbrast ofta med djup rörelse: »Herren vare lof, att han bevarade mig från att bli mördare af den man, som han sedan dess begagnat till ett så mäktigt redskap i sin hand att kalla syndare till bättring.»)

Juli 14. På f. m. långt samtal med en djupt olycklig man från Linköping, som begått mened inför rätten och som nu i samvetet blifvit öfvertygad att han måste bekänna detta gräsliga brott och lida sitt fängelsestraff. Mannen,

som af olidliga samvetskval blifvit utmärglad och likblek i anletet, hade icke sofvit på många nätter. Men *evangelium* bragte honom dock någon lindring och stadfäste hans beslut att angifva sig själf.

Då vi på e. m. gjorde en promenad i vagn till Rorsta hunno vi upp menedaren, som nu var på väg till länsman. Men — uttröttad som han var, fruktade han att icke förmå gå ända fram till denne. Han fick då sitta upp på kuskbocken; och vid framkomsten lagade grefve S. att mannen där erhöll en kärrå och en körsven, som förde honom fram till länsmannen. Jag skall aldrig kunna glömma den blick af på en gång tacksamhet och blygsel, som mannen nu gaf oss. *Ungefär så* måtte visst Petrus ha sett ut, när »Herren såg på honom».

Juli 15. E. m. foro vi till Ekenstams på Ståltorp, där jag höll bibelförklaring på en äng för omkr. 150 personer. Besågo sedan Hannäs kyrka. — Stackelberg yttrade där: »Jordiska kyrkor kunna splittras, så att det icke blifver sten på sten kvar; men *Herrens kyrka* och hans af Luther i ljuset åter framdragna *evangelium* skola aldrig förgås, utan »förblifva evinnerligen».

Under de senaste dagarna ha alla härvarande vänner skrifvit minnesord i min »stambok», och några ha äfven försett den samma med sköna teckningar. Gamle grefven sade: »Sådana här minnesböcker äro ganska goda tillfällen att få tala till sina vänner, 'ändock man död är'. Och jag vet af egen erfarenhet, huru vemodsfyllt ljuft det är att läsa älskade hädangångnas afskedsord, kanske tiotal af år efter deras hemfärd. *Då* förstår man rätt, huru liten och kort 'vår eländetid' är och huru saligt det skall blifva att i evigheten återse dessa kära, som i *Jesu tro* gått före oss till det rätta hemmet.»

(De på Stensnäs skrifna minnesorden voro följande:

Betydelsefull teckning.

Pris vare dig, o Jesu Christe, som skänkte mig ditt dyra blod!
 Det lif jag genom synden miste, Du återgaf i denna flod.
 Ack, Gud, däri gif daglig rening; Du vet det bäst, hur svag jag är.
 Den ovän jag inom mig bär, Vill verka utom din förening:

Förhindra det, o Jesu kär!

Stensnäs den 7/7 1856.

Minne af Gubben och Vännen
C. Adolphe Stackelberg.

Stor och stark Du Herde är, Oväns makt skall intet gälla;
 Svaga fåren själf Du bär, Vid ditt bröst de ligga sälla;
 Ej skall ulfvens list och tänder Rycka dem ur dina händer.

1 Petr. 4: 12, 13, 14. — 1 Joh. 4: 9, 10.

Stensnäs d. 9 Juli 1856. *Honorine S—g.*

Hjelten har för dig slagit sig igenom; *derföre* skall du slå dig igenom. Micha 2: 13. — Icke sannt, du käre broder, du kan ju då ej misströsta i all nöd; ty under »utvertes strid, invertes räddhåga» (1 Cor. 7: 5) måste du »dock likväl» vara nöjd och hafva frid, då det står skrifvet: »Näpsten ligger uppå honom, på det att vi skulle frid hafva, och genom *hans* sår äro vi helade.» Es. 53; 1 Thess. 5: 23. Han är trofast, som dig kallat hafver, den det ock väl fullbordar. Amen! Amen!

Stensnäs d. 10 Julij 1856. Din *Ad; Stackelberg.*

»Tagen på eder salighetens hopp för en hjälm.»

Var trofast intill döden, så skall jag gifva dig lifvets krona. Upp. 2: 10. Lid och umgäll, som en god Jesu Kristi stridsman. 2 Tim. 2: 3.

Här dystert mörker ofta höljer Zionsvandrarna på öde stig,
Och afgrundsfursten vred oss följer, Och vill oss gärna ta till sig.

Men till vårt rätta hem vi skynda, Till hemmet ofvan skyn, till Gud.
Sannt är: vi syndat ha och synda, Och vi ha brutit Herrens bud.

Men mer än detta gäller blodet, Det dyra blod vi älska lärt,
Det samma höjer sjunkna modet Hos den, som syndasorgen tärt.

Så må vi, broder, prisa, lofva Och taga goda hjälmen på,
Ty salighet det är den gåfva, Som vi utaf vår Jesus få.

Och långt från jordens kalla trakter, Där strålar evigt hemmets land
Och oss ledsaga himlens makter, Till dess vi nå dess sälla strand.

Stensnäs den 16 juli 1855.

Din alltid trofaste vän *Gustaf Beskow*.

Såsom Fadren hafver älskat mig, så hafver jag ock älskat eder: blifven i min kärlek. Joh. 15: 9. Fader, jag vill att der jag är, skola ock de vara med mig, som Du mig gifvit hafver, att de skola se min härlighet, den Du mig gifvit hafver. Joh. 17: 24. — Herren Jesus skall förvara dig i denna sin kärlek till evinnerlig fröjd hos Sig, hoppas och beder en gammal trofast vän

Stensnäs d. 16 Juli 1856. *Thure G. Rudenschöld*.

»Så säger Herren, den dig skapat hafver»: Frukta intet, ty Jag hafver förlossat dig. Jag hafver ock kallat dig vid namn: *du är min!* Ty om du går igenom vatten, vill jag vara när dig, att strömmarna icke skola dränka dig; och om du går genom elden, skall du icke bränna dig, och lågan skall icke lita uppå dig. Ty jag är Herren *din Gud . . . din Frälsare.*» — «Efter du så dyr för min ögon aktad

är, måste du ock härlig vara, och *Jag hafver dig kär*. Så frukta dig nu intet, *ty jag är när dig*. Jag utstryker din öfverträdelse *för min skull* och kommer *dina synder* intet ihåg!» — Och *därför* skall du i evighet lofsjunga Lammet, det beder och tror.

Vännen *E. R—d.*

«Ruhe, was willst du mehr?»*)

Stensnäs d. 10 Juli 1856.

L. Rudenschöld.

Han är sargad för våra missgärningars skull och slagen för våra synders skull: näpsten ligger uppå honom, på

---

*) »Hvila, hvad vill du mer?» Till denna teckning skref Gustaf Janzon (d. v. komminister i Adolf Fredrik, sedermera kyrkoherde och prost i Karlstads stift) kort därefter följande verser i min bok:

Strider om lif och om form, om verk, om frukter och frihet,
Korsa som vindar vår färd genom förgängelsens land.

Ja, förgängligt är allt: strid, seger, plan och beräkning,

Endast ordet om **nåd** står som en fyrbåk i sjön:

Må vi det ordet predika och realisera i lifvet. —

Mig har Herren beskärt en teg af fältet att rödja,

Gifve han också dig en, — fältet behöfver dig ock.

Sist må Herren af nåd oss taga ur striden och mödan;

»Ruhe, was willst du mehr» då först rätt vi förstå.

Din broder *G. Janzon.*

det att vi skulle frid hafva, och genom *hans* sår äro *vi* helade. Vi gingo *alla* i villfarelse såsom får: hvar och en såg uppå sin väg. Men *Herren* kastade alla våra synder uppå Honom.

Din vän *A. Rudenschöld.*

Juli 16. F. m. på afskedsvsist hos den åldrige prostén. Vid hemkomsten lämnade mig grefve Adolf 1,500 rdr till Evangeliska Fosterlandstiftelsens inre mission. — På e. m. höll jag bibelförklaring nere vid sjön, öfver 1 Petr. 1: 1—12. Sedan promenad utåt vägen med G. B:w. Allt folket, som gick före och kom efter, hälsade oss så hjärtligt och önskade oss Guds frid. — Sedan voro Hjort och hans hustru uppe på mitt rum och bådo där varmt för mig tillsammans.

Efter supén ett långt afskedssamtal med gamle grefven på hans rum. Han tackade mig och lade sina händer väl-signande på mitt hufvud.

Sedan, efter det grefve Adolf läst Ps. 91 och bedit för mig, sade jag farväl till alla de kära Stensnäsvännerna. — Sådana dagar som dessa får jag väl sällan mer på jorden! . . . Gustaf och Fritz följde mig upp på mitt rum, där vi ännu länge sutto under sådant samtal, som gifver frukt för både tiden och evigheten, samt till sist bådo.

Juli 17. Reste tidigt på morgonen. I Ringarum råktes pastor Åberg, som gaf mig Uppb. 3: 8, 9 »till rese-kost». — Vid Gusum gjorde besök hos brukspatron Westenberg, som visade mig den vackra parken, m. m. — I Söderköping råkade jag broder Krantz, som gjorde mig sällskap till Norrköping, hvarest arkitekten Malm bad oss följa med till en sammankomst hos skräddaren Lannes. Jag hade tänkt mig där skola få höra någon förkunna ordet; men i stället nödgade man mig att tala. Till text tog jag den »resekost» jag på morgonen hade fått af Åberg. — På af-tonen hos Malms, där jag talade öfver Mark. 8:

Juli 18. For till Stockholm. På ångbåten råkade jag professor Svanberg från Uppsala, som var mycket vänlig och intressant samt berättade flera märkliga drag ur Geijers och Delldéns lefnad. — Jag frågade till slut, om jag finge gifva honom en skrift. »Ja, gärna det!» blef hans svar; och så fick han »Den starke öfvervunnen».

I Stockholm besökte jag först Lundborg på Stiftelsens expedition och for sedan ut till Hufvudsta, till min mor.

Hos Lundborg mötte mig en kär gåfva: de allra sista häftena af Fjellstedts bibelverk. Så är nu hela detta verk fullbordadt, som varit och skall blifva till tusende själars gagn. Gud välsigne den vördade brodern Fjellstedt och hans verk *in sæculis sæculorum!*

Äfven en annan märkelig nyhet fick jag af L—g veta, nämligen att den så vida omtalade prosten *Per Nyman*, kyrkoherde i Urshults församling af Vexjö stift, nyligen affidit. Detta var mig förut obekant: under vistelsen på Stensnäs hade jag ej tid, knappt lust, för någon tidningsläsning.

Äfven omtalade han, att man väckt förslag om en järnväg från hufvudstaden till *Nynäs* hamn, tre mil från Landsort, hvilken bana skulle bereda Stockholm en uthamn, som är isfri hela året utom några få dagar under allra strängaste vintrar.

Läste i »Scriwers själaskatt» följande tankar:

En sann kristen längtar ofta att »vara när sin Herre» och anser döden som befrielsens budbärare. Skrymtaren hoppas också att få dö den rättfärdiges död, men — »icke på länge ännu»... Allt ifrande, dömande och bestraffande, som sker *utan kärlek, nåd och saktmod*, gagnar icke mer än *ett skott utan kula*, endast med löst krut. Det bullrar, skrämmer, ja, kanske förbittrar, men — *det träffar icke!*

Juli 19. Det första jag i dagens tidning läste, var

underrättelsen att den framstående och så rikt begåfvade pastor Lammers i Skien — »Norges ypperste predikant», såsom han vanligen kallas — hvilken nyligen nedlagt sitt prästämbete, nu jämte hustru och barn och 18 andra liktänkande verkligen bildat en friförsamling med namnet: »Den nya apostoliska fria församlingen i Skien.»

Skall väl Lammers numera kunna verka så mycket för Guds rike som han förut fått göra?

Juli 20. Nu tyckes den gamla frågan om »förbättrad själavård inom Stockholms territoriella församlingar» ha tagit ett steg framåt till sin lösning. Redan 1850 gjordes af prostén J. E. Forssell till rikets ständer en framställning, att mått och steg borde tagas för »åvägabringande af en bättre själavård i hufvudstaden». Såsom svar härpå ingingo ständerna den 26 april 1851 till Kongl. Maj:t med en underdånig anhållan, att »K. Maj:t täcktes anbefalla nödiga undersökningar och åtgärder» i denna fråga, hvarvid särskildt framhölls önskvärdheten af »att allmänna kyrkovisitationer borde hållas i hufvudstadens likasom i öfriga svenska församlingar; att det yngre prästerskapet måtte beredas tillfälle att, i vidsträcktare mån än nu är fallet, deltaga i församlingarnas andliga vård; att pastorerna måtte befrias från de för deras egentliga kall främmande göromål; att barnens undervisning, äfven under tid som förflyter från utgången ur folkskolan och till nattvardsberedelsen, må blifva en offentlig angelägenhet; att flyttningsförhör med tjänstehjon allmänt anbefallas» o. s. v. — Stads- och hofkonsistoriernas infordrade utlåtanden inkommo i början af 1853. Dessa utlåtandens hufvudsak var, att man *bestred nödvändigheten af alla mera genomgripande förändringar.* Handlingarna remitterades i maj 1853 till öfverståthållareämbetet, med befallning att, i samråd med deputerade från samtliga

kyrkoråden, inkomma med utlåtande. Detta har redan afgifvits i maj 1856, men har först nyligen blifvit offentliggjordt, i Aftonbladet.

I kyrkliga frågor tyckes man på de flesta håll följa regeln: *festina lente* («skynda långsamt»). Riksens ständers anhållan till Kongl. Maj:t afgick i april 1851; efter två år inkom konsistoriernas utlåtande, och tre år därefter nu öfverståthållareämbetets.

Detta senare innehåller i hufvudsak följande:

Antagandet, att religionen och sedligheten i Stockholm befinna sig i ett sjunkande tillstånd, betviflas. Gröfre lagbrott aftaga, säkerhetstillståndet förbättras, lösa personers antal minskas. *Talrika* bevis förefinnas på tillvaron af ett verkligt kristligt lif; de *pictistiska* rörelserna ge äfven tillkänna befintligheten af ett djupt känt andligt behof, »om än vilsefördt». *Beklagansvärda* missförhållanden förefinnas dock: försummande af gudstjänsten och sabbatens ohelgande, njutningslystnad och flärd hos de förmögnare, sinnlighet och själfsvåld hos de sämre lottade, mängden af oäkta barn, det tilltagande konkubinatet, så att »antalet af sådana olagliga föreningar ej torde långt ifrån motsvara de lagliga äktenskapen», de lossnade banden mellan husbönder och tjänare o. s. v. Till själavårdens förbättring fordras: att prästerskapets, i synnerhet komministrarnes, verksamhet lämpligare fördelas; aflöningssättet öfvergår till lönekonventioner; *församlingarna fördelas i distrikt* för vissa kvarter af 2,000 à 2,500 personer med särskild ordinarie präst, dock med orubbad skyldighet för *pastor* att vaka öfver det hela; hof- och stadskonsistorierna förenas under ordförande af en *biskop* eller *superintendent*, ej upptagen med annat stifts angelägenheter eller egen pastoralvård, hvarigenom kyrkvisitationerna skulle blifva fruktbarande; prästerskapet måste sättas i tillfälle att *uteslutande* ägna tid och uppmärksamhet åt *andlig sysselsättning* och *ungdomens undervisning* samt åtminstone befrias från bestyr i banker, taxerings- och präfningskomitéer (hvilket dock står i sammanhang med präst-

priv:ierna) samt *från ordförandeskap i sockenstämmor af ekonomisk natur*; skolundervisningen befrämjas; husförhören flyttas från säkristian; förhørsrotarnas antal ökas; förhören bli mera undervisande och mindre examinerande; aftonsångarna utvidgas, med predikoskyldighet turvis vid både högmässa och aftonsång af *kyrkoherden* och komministrarna, samt att *tre dagar i veckan bibelförklaringar hållas*.

Mycket talas bland folket med anledning af detta utlåtande. Somliga, särskildt de flesta äldre prästerna, anse nästan alla ändringarna »onödiga och omöjliga att genomföra»; andra däremot, mera sangviniska, anse »den gyllene tiden» i kyrkligt hänseende skola komma, ifall detta förslag blir genomfördt. Men alla grufva sig för de stora utgifter, som det skulle medföra, säkerligen ända bortåt 50—60,000 rdr om året.

Lundborg, med hvilken jag samtalade härom, sade: »Om kyrkan och församlingarna *på allvar ville* saken, så vore medlen lätta att erhålla. Man skall ju kanske föreslå 'en del af behållningen på brännvinsmedlen' därtill; så vore alla ekonomiska svårigheter undanröjda. Men se, olyckan är att de kyrkligt styrande icke ha något *hjärta* för befolkningens andliga behof. De som lefva omkr. 20—30 år härefter skola få se, att då ännu *ingenting* är gjordt för denna sak. Möjligen blir det bättre i nästa århundrade, men förvisso icke i vårt.»

Juli 19—23. Ute på Örby, hos Beskows, tillsammans med flera vänner. — Bland andra samtal förekom äfven ett öfver Ordspr. 16: 7: »Om någon mans vägar behaga Herren, så gör han ock hans ovänner till frids med honom». A. frågade, huru dessa ord skulle kunna förlikas med alla de klara utsagor af Herren Kristus, som betyga att *hans äkta lärjungar* i alla tider skola röna världens fiendskap, men icke dess vänskap. Några sökte förklara saken så, att

Ordspråksbokens ord blott gällde för gamla förbundets tid; men den tolkningen blef icke antagen. Andra hänvisade till det förhållandet, att själfve Herren Jesus vid sitt första uppträdande blef till en tid »prisad af alla», fastän detta erkännande sedan förbyttes i förakt och fiendskap. Men mot den jämförelsen invändes, att textorden ju antyda ett alldeles motsatt förhållande: först ovänskap och sedan välvilja. Då sade L.: »Kanske det småningom gått så, att världens fiendskap mot den äkta kristendomen under årens lopp bytts i vänskap?» Nej, historiens lärdomar betyga, att världen förblifvit sig lik i alla tider, särskildt i denna punkt. Nå väl, huru skulle då vårt bibelställe tolkas? Jo, till slut blefvo vi ense därom, att dess ord blott angifva hvad som kan hända med personliga ovänner, men att det icke angår de troendes ställning såsom sanna, bekännande kristna. *Därom* skall alltid gälla orden i Joh. 15: 18, 21 o. Jak. 4: 4.

E. uttalade följande goda tankar:

»Att fatta Jesu kärlek och omfattas af den, det är — *salighet*. Så kunna vi äga himmelen redan på jorden.

Herren skall aldrig aga sina barn så hårdt som de förtjäna, men dock så strängt som de behöfva. Och lindrigare vilja vi ju icke hafva?!

När världen eller synden lockar dig, så tänk på fåglarna som om vintern ila till de röda bären, lockbetet, och fastna i snaran som sitter gömd där bakom. *De* veta ej faran, *du* vet den eller borde veta den.»

Juli 24. På morgonen kl. 8 anträdde samtliga Örbygästerna en resa till *Tullinge*, en ovanligt naturskön egendom, som förr tillhört häradshöfding B:w's. Nu äges den af brukspatron A. och hans fru, född Lotten R:g, med hvilka jag för sju år sedan blef väl bekant på Tyresö. — Efter en obeskrifligt härlig färd anlände vi vid middagsti-

den till Tullinge, men möttes af den ledsamma underrättelsen, att både herr och fru A. timmen förut rest till en granne, dit de voro bjudna till middag. Vi voro dock väl försedda med matsäck, och intogo i parken en »öfverdådig» middag, lägrade i gröngräset. — Sedan besågs parken och det väl inredda boningshuset, där en fröken S. var vår ciceron. Såsom ett litet minne lämnades i fru A.'s skrifrum den sköna skriften »Times Changes», med hennes namn uppå. Före afresan hölls i parken en kort bibelförklaring, som bevistades af gårdens folk; därefter sjöngo vi ett par goda sånger. — Hemfärden var lika angenäm som bortresan; och efter en i allo god dag återkommo vi på aftonen till Örby.

Nära hemmet mötte vi inspektoren Z., nu helt förändrad. Denne man hade genom en förskräckande dröm blifvit väckt till besinning af sin själafara.*) Drömmen hade varit så förskräcklig, att när Z. vaknade, darrade han ännu af fasa. Ögonblickligen stod han upp, tog sina kortlekar och kastade dem i kakelugnen, samt slängde sin kognacflaska ut genom fönstret, så att den krossades mot stenarna utanför. (I nära ett år förblef han en väckt och sökande själ. Men då han icke troget höll sig till ordet, utan försummade dess bruk, så förgick väckelsen, allt efter som den förfärliga drömmens minne bleknade bort. Och efter årets slut var Z. ånyo den samme som före sin väckelse, ja hårdare än förut. Då afled han helt hastigt.)

---

*) Han hade tyckt sig se mörkrets furste, som tog honom fatt och just skulle kasta honom i en brinnande ugn. Då kom Herren Kristus och befriade honom. Dock ropade själafrienden till honom: »Du får ett års anstånd; men om du vid det årets slut åter blifvit den samme som nu, blir du mitt byte för alltid». Och Kristus sade: »Därför tag vara på den tid, i hvilken du varder sökt, att du ej må fördärfvas.»

Juli 25. Äfven på Örby ha flera vänner skrivit i min stambok — dyrbara minnen för kommande år!

(En del däraf här; det öfriga längre fram:

Låt oss glädjas Herranom och fröjdas för vår salighets tröst. Låt oss med tack komma inför hans ansikte. Ty Herren är en stor Gud och en stor konung, öfver alla gudar. *Nådelig* och *barmhärtig* är Herren, tålig och af stor mildhet!

Hvila tryggt, du nådens barn! Upphör nu med all din klagan: Blott en töckenbild, ett skarn är din sorg — lid fadersagan!

Hvila tryggt, fast stormen gnyr, fastän tusende förlisa.
Christus sjelf din farkost styr: dig han vill blott nåd bevisa!
Guds frid och välsignelse!

En tillgifven vän i Herren

Örby d. 23/7 56.

L. A.

O, fröjda dig, frigjorda själ, ur syndens tunga bojor lossad.
Hos Jesus endast är dig väl, af honom satans makt är krossad.

Så fly hvar dag, hvar stund till den, som dig allena frid kan gifva.
Han älskar dig, han är din vän, vill städs din gode herde blifva.

Tänk, när en gång i dödens stund, dig allting annat öfvergifver,
Det fins blott en, som har misskund; vår Jesus samme Jesus blifver.

Tänk, när uppå den andra strand vår tro i seende förbytes,
När oupplösligt blir det band, som mellan Gud och själen knytes.

»Den der vinner, honom skall jag låta sitta med mig
på min tron, såsom jag ock vunnit hafver.» Upp. 3: 26.

Broderligen och hjertligen

Den 24/7 1856.

Fritz Beskow.)

Juli 29. Presidenten Isberg i Svea hofrätt har för några dagar sedan aflidit vid Bad Homburg, 65 år gammal. I går omtalade grefve L., att utrikes statsministern,

baron Stjerneld, snart kommer att inlämna sin afskedsansökan. Den vördade excellensen börjar bli gammal och en smula ålderdomsskröplig. »En liten scen», lär för icke länge sedan ha ägt rum mellan konungen och honom.

Aug. 3. Hörde prosten Ehrling i Brännkyrka. . . . . Sedan påpekade han, huru bibeln så ofta betygar, att de skrifflärda och fariseerna på Jesu tid »fruktade för folket». De hade nog velat »näpsa» den stränge och för dem obehaglige botpredikanten Johannes döparen, men — »de fruktade för folket». När Kristus frågade dem, om Johannes' döpande var ett af Gud befaldt eller blott ett själftaget verk, så hade de gärna svarat det senare; men — »de fruktade för folket». När Herren Jesus gick omkring, lärde och gjorde väl mot alla, så blef han hatad af de afundsjuka skrifflärda. De förtalade honom, utspridde onda rykten om honom och hade helst snarligen velat döda honom; men — »de fruktade för folket». Slutligen blef dock deras hat så bittert, att de ej förmådde styra det. Efter att länge ha »sökt något, som de kunde anklaga honom för», trodde man sig ha funnit det sökta uti de »många falska vittnen» som de köpt. Nu ändtligen ansågo de sig genom årslångt förtal ha väl förberedt folket för deras sista stora anfall mot Jesus. Men just som slaget skulle vid påsken utdelas, återkom deras gamla fruktan, så att de sade till hvarandra: »Icke i högtiden, att ej ett upplopp varder *bland folket*. Dock — »den i himmelen bor begabbade dem». *Han* hade beslutat att Kristus måste dö just den tid, då påskalammet skulle offras; därför gick deras råd om intet.

Och så går det ännu i dag för dem, som frukta människor mer än Gud. De hysa ovilja mot Herrens sanna bekännare samt skulle gärna angripa dem alla; men de »våga sig ej på» somliga, hvilka anses vara stödda af en viss popu-

laritet; de — »frukta för folket». Men så snart de tro, att denna popularitet är i aftagande, då våga de sig fram. Gäller det åter att anfalla andra, dem man anser stå utan stöd hos folket, då vågar man sig modigt och hänsynslöst fram emot dessa ensamma och ringa. Men *om* det då mot all förmodan visar sig, att människornas sunda känsla af rätt och orätt tager parti för de orättvist anfallna, då drager man sig fegt tillbaka; ty — »de frukta för folket».

Helt annorlunda handlar en sann kristen. Han angriper ingen personligen; men då *Kristi kärlek* nödgar honom att vittna för sanningens sak, då finner man honom *icke* »frukta för folket». Utan såsom Luther en gång stod lugn i Worms inför både käjsare och kardinaler, så stå *evangelii* vittnen trygga inför både biskopar och konsistorier.

Aug. 4. Under halfva juli hade jag haft mina »ferier»; nu har Lundborg ledigt, så att jag får till det mesta sköta bådas vårt arbete. Och allt går lätt, när blott sinnet är gladt i Gud. Men tvärtom: »när hjärtat sörjande är, hjälper ingen utvärtes glädje».

Aug. 9. Under sist förflutna veckan har här bildats en ny penningbank, benämnd *Stockholms enskilda bank*; till direktion ha valts hrr K. G. von Koch, L. J. Lovén, I. V. Smitt, A. O. Wallenberg m. fl.

Aug. 17. Hörde Rosenius i Betlehemskyrkan. Bl. a. yttrade han: »Det heter ofta i bibeln om Herren Jesus, att »de skriftlärdade och fariseerna *vaktade på honom*», att de måtte finna något »att *anklaga* honom för». Luk. 6: 7, 13: 14, 14: 3, m. fl. Ett sådant sinne är alldeles motsatt det äkta kristliga kärlekssinnet. »Kärleken gör sin nästa intet ondt»; »kärleken skalkas icke och uppblåses icke»; »kärleken skyler ock öfverträdelse»; dessa och dylika skriftens ord gifva tillkänna arten af de verkligt kristnas sinne.

Men det har i alla tider varit ett af kännetecknen på fari-seer och skrymtare, att de med skadefröjd påpeka de äkta kristnas verkliga eller förmenta brister, samt hafva mera nöje af att kalfatra dessa, än de hafva sann hjärteglädje i Fräl-sarens kärlek och försoning.

Sept. 3. Fick den förskräckliga underrättelsen, att forne studenten H—n (förut omnämnd) ånyo är häktad för andra resan stöld. Skall han kunna räddas? . . . På aftonen hörde pastor Simon Brandell i Betlehemskyrkan, en i sann mening *äkta evangelisk* predikan. Hvilken skillnad på en dylik och på dessa vanligaste, där man under allt tal om nåden och Jesu kärlek blott binder samveten med lag, i stället för att frigöra de lagbundna med Kristi fulla, fria, rena evangelium!

Sept. 12. E. m. i Brödrasalen (herrnhutarnes kyrka), där »bröderna» firade sin årsfest. Denna gudstjänst, som firades efter en särskild ritual, var mycket schön och uppbygglig, samt afslöts med en s. k. »kärleksmåltid» (det var i verkligheten en enkel tésupé) samt vacker sång.

Sept. 13. For till Uppsala, i sällskap med Rudin och J. Linnarsson. På aftonen råkade flera af bröderna. O, huru härlig *sann brödrakärlek* är! Herren vare tackad: ännu lever den!

Sept. 14. Gick jämte G. B:w till nattvarden . . . E. m. hörde Roos i Trefaldighetskyrkan. En mycket god framställning om skillnaden mellan Judas och Petrus: *båda föllo djupt*, i förskräcklig synd, men Petrus stod upp igen, under det Judas »dog i sin synd». — Senare, kl. 8, talade jag på Borells sal öfver Luk. 8:. Mycket folk; bland dem S. C:r, Collinder och Gilljam. — På kvällen tills. med Feltström och Humble. Samtal om evighetstingen!

Sept. 16. På f. m. hos Torén, som var sig lik: kär-

lek och allvar i helgad förening. Under samtalets gång gaf han mig äfven broderskapets yttre tecken, genom att nu »säga bror» och tillåta mig det samma. Ett »brorskap», som jag alltid skall högt värdera!

Sept. 17. På morgonen lång promenad och intressant samtal med Axel Sparre. På e. m. kom prins Napoleon hit och mottogs med sång af studenterna.

På aftonen gick jag upp hos B:l, där jag träffade flera af bröderna. — D:m omtalade en ganska betecknande händelse från i går. Han är inackorderad hos en fru H., änka efter den mycket förmögne, men ock mycket råde grosshandlaren H. i Stockholm. Hans värdinna hade för någon tid sedan bedt honom att om kvällarna hålla aftonbön för familjen, som består af frun själf, två döttrar om 21 och 19 år, en son om 12 år och informatorn, den muntre östgöten M. — Fruns förslag hade gladt D:m dess mer, som han förut funnit henne särdeles motvillig mot allt andligt, så att hon städse sagt emot, när han försökt yttra något om Guds rike. Han kunde därför icke låta bli att fråga, af hvilken anledning hon fått idén om aftonböner. Fru H. svarade då, att hon hört, att »sådana numera brukades hos landshöfdingens och professor N.»; och då tyckte hon, det »skulle vara bra att äfven ha sådana hos sig.

D:m hade sedan under ett par veckor läst för dem, dels betraktelser af M. F. Roos, dels ur Mattei evangelium kortare stycken i sänder; ty han ansåg sig icke böra »trötta dem» med ett helt kapitel för hvar afton.

I förrgår hade han slutat med Matt. 5: 26. När han nu i går afton började läsa Matt. 5: 27, hade fru H. hastigt ryckt till. Och när han så fortsatte med v. 28, hade hon rest sig upp och tydligen ämnat säga någonting; men så hade hon lugnats och åter satt sig, så att D:m kunde

»Det finnes ingen nød, som icke Herren kan hjelpe.

En framtidsbild: Fredens morgon efter krigets natt.

fortsatta och avsluta aftonandakten. Men efter dess slut bad fru H. honom följa med sig i ett inre rum. Där hade hon med vredgad stämma utbrutit i förebråelser mot honom för det att han kunde »läsa något så opassande och oanständigt» inför hennes barn. »Herr D.! Jag är en ren kvinna, och mina döttrar äro rena, anständiga flickor. Om herr D. en enda gång till orenar deras fantasi med sådana ord, som herrn läste i afton, så måste jag be herrn lämna mitt hem.» — »Jag kan ej uttrycka, huru bestört jag kände mig», tillade D:m, när han omtalat detta; »jag läste Herrens egna ord, och för detta blef jag hotad med att utvisas ur den 'rena' fru H.'s hem!»

Med anledning häraf blef det en liflig diskussion om hvad som bör förstås med uttrycket: en ren kvinna eller man. Fru H. hade i *vredesmod* förklarad sig vara »en ren kvinna» som ej tålde att höra läsas Jesu domsord öfver hjärtats synder mot det sjätte budet. En annan kvinna kan vara osann, bitter, afundsjuk, full af girighet, skvaller och förtal; men om hon blott 'ryser' vid att höra ett ord om den enda synd, åt hvilken hon icke lutar, då gör hon anspråk på att kalla sig »ren», trots sina andra svarta synder. Och många, mest kvinnor, understödja henne i detta anspråk. — L:n sade: »Det är som om 'renhet' numera för många vore liktydigt med pryderi, och som om alla andra kristliga dygder skulle räknas för obetydliga mot den 'anständighet', som icke ens tål att höra Kristi egna allvarsord. Ja, hjärtats och munnens öfriga synder anses som bagateller, endast man hårdt håller på denna s. k. renhet. Ordet *dygd*, som i skriften och alla gamla goda författare användes i så många bemärkelser, har numera blifvit inskränkt till endast *en* kvinnlig egenskap, i ett enda specifikt fall. Den kvinna, som genom yttre eller inre fulhet undgått *ett*

slag af frestelser, kallas »dygdig», om hon än eljest är »full af ond illfundighet och bebunden i vrånghet». — F:m ville söka förklara allt detta genom 'den kvinnliga blygsamheten'; men S:t frågade då, om det är *äkta* blygsamhet, som gärna i ensamheten eller 'på tu man hand' med någon vän fråssar af skandalhistorier, men, efter att med brinnande nyfikenhet ha åhört dessa, fariseiskt ropar: »Hu, så förskräckligt! Det är ju afskyvärdt!»

Efter en stunds samtal avslutade F:g diskussionen med dessa ord: »Ja, här kan felas åt båda sidor; för mycket och för litet blir dock alltid ett fel, äfven i afseende på dessa ämnen. Låt oss i detta, såsom i allt, lära af Herren själf och af hans tjänare, de heliga profeter och apostlar. I *sak* har ingen funnits renare än de; men de voro sannerligen icke så »fina i munnen», som nutidens s. k. blygsamhet vill fordra. Låt oss bedja Gud om samt vinnlägga oss om en sann verklig renhet och redbarhet i vår umgängelse, utan att hemfalla till det pryderi, som rör upp en storm för småsaker.» Och med F:g instämde nu alla.

Aug. II. Ytterligare bidrag till »Minnesboken». (Några blad må här återgifvas.)

»Frukta dig intet! Ty jag hafver förlossat dig och kallat dig vid namn: du är min! — Jag utstryker dina missgärningar för min skull, och jag kommer dina synder intet mer i håg!»

Måtte dessa ord under alla lifvets skiften blifva levande för ditt hjärta, och sålunda göra dig lycklig för tid och evighet! Det önskar innerligen

din uppriktiga vän i Herren

Örby den 23 juli 1856. *A—e A—g.*

Så säger Herren, din Frälsare: »Se, uppå händerna

hafver jag upptecknat dig. Jag hafver beredt dig, att du skall vara min tjänare: Min son, förgät mig icke!»

Käre broder! Må vi alltid med själens fulla allvar och uppriktighet fara efter det som ofvantill är, där vår ovärderliga, oförgängliga, evigt högtlofvade skatt, vår Herre Jesus Christus, väntar oss! — Må vi i Jesu namn och i hans kraft fly allt jordiskt, som vill hindra detta vårt farande efter det himmelska: allt som vill fästa vår blick, vårt hjärta vid *sig*, i stället för att rigta dem till Jesus. Ja, må vi försaka och lemna allt, som vi icke utan skada kunna taga med oss på vägen; ty det är så hans vilja, som af kärlek dog för oss! — I Jesu nåd, i hans viljas råd, innesluta vi oss nu och alltid!

»Gud var i Christus och *försonade världen* med sig själf, och *förebrådde dem icke deras synder!*»

Örby, den 24 och 25 juli 1856.

Din vän *E.*

Aug. 13. I går höllos sockenstämmor i alla Stockholms territorialförsamlingar, angående val af de tre medlemmar från hvarje församling, hvilka jämte öfverståthållaren skola bilda en »öfverstyrelse för alla vattenledningsfrågor». Därvid inträffade att från Maria församling insattes i styrelsen »tre berg», nämligen medicinalrådet Berg, grosshandlaren Berg och boktryckaren Berg. — Baron Posse inföll vid underrättelsen härom: »Den vattenledningen måtte väl bli 'bergfast', åtminstone dess styrelse.»

Aug. 18. Härvarande ryske militärattaché, general A. Bodisco, har nyligen aflidit efter sin hemkomst från Lübeck, där kolera utbrutit. — Dessutom ha i dessa dagar flera personer här insjuknat i kolera, af hvilka de flesta aflidit.

Aug. 19. I förgår blef biskop Björck i Göteborgs domkyrka af ärkebiskop Reuterdahl installerad i sitt nya äm-

bete. Assistenten voro professor Torén och d:r Beckman samt prostarna Delin, Lamberg, Möller, Prehn, Svensson och Österman. *Dominus tecum!* (Herren vare med dig!)

Skarlakansfebern härjar f. n. ovanligt häftigt bland Sveriges barn. Endast i Kils lilla socken i Närke ha på de senaste veckorna nära 40 barn aflidit i denna sjukdom. . . .

Man skall förr eller senare få erfara, att man »missräknar sig» på de allra flesta af sina bekanta. Huru vanligt är det icke att få höra människor yttra: »Om någon på förhand hade sagt mig, att han (eller hon) kunde komma att handla *så* mot mig, skulle jag omöjligt ha kunnat tro det. Men nu ser jag, tyvärr, att de likväl ha fått rätt». — Men hvilka bittra erfarenheter, lifvet än i detta fall må gifva dig, så kom ihåg att *på Herren Kristus skall du aldrig missräkna dig* eller blifva bedragen. *Han* har ännu aldrig svikit eller gäckat någon, som tagit sin tillflykt till honom; han är trofast intill slutet.

Aug. 21. Professor E. G. Bring har blifvit utnämnd till domprost i Lund.

Grefvinnan S. J. Snoilsky, född Banér, maka till justitierådet grefve Snoilsky och statsfru hos änkedrottning Josefina, har i förgår aflidit, endast 43 år gammal. Man beklagar mycket hennes make och unge son, vid hvilken hon varit särdeles fästad. — Denne unge grefve Carl S. känner jag, sedan han i fjol köpte min sigillsamling. Under de samtal jag då hade med honom lade han i dagen mycken belevfvenhet och nobless. Man säger, att han vid sitt läroverk skall visa prof på mer än vanlig begåfning.

I förgår begrofs den ädle människovännen, d:r Lagberg i Söderköping. I processionen deltog alla badgästerna samt en stor skara af stadens och ortens invånare af alla stånd. Enligt den aflidnes bestämde önskan hölls intet lik-

tal *om honom*, utan upplästes blott ett stort antal evangeliska bibelspråk. — Kl. Ahman och M. Carlson, som ofta besökte honom under hans sista veckor, ha båda skrivit, att han under detta års löpp blifvit alldeles frigjord från den Baaderska mysticismen och kommit till en fullkomlig hvila vid evangelium om den i Kristi död *redan skedda* försoningen.

Biskop Studach, drottning Josefinas biktfather och »påfvens vicarius» i Sverige, har rest till Kristiania för att inviga en ny där uppförd katolsk kyrka. — Katolikerna jubla öfver sina stora framgångar i S:t Knuts land (Danmark) och S:t Olofs land (Norge). De hoppas att innan detta sekels slut hinna komma lika långt i S:t Eriks och S:ta Birgittas land. Man säger, att de för sin framgång i synnerhet räkna på *två* omständigheter: dels skola våra präster i sitt hat mot de friare andliga rörelserna göra klyftan mellan sig och dem allt djupare, dels skall folket till slut tröttna vid de många sekterna samt, sedan det lärt sig misstro och förakta den lutherska kyrkan, i sitt behof efter kyrklig enhet slutligen kasta sig i den katolska kyrkans »allena saliggörande» armar. Men det kan hända, — och det är min varma bön, mitt fasta hopp att så skall hända: de komma att misräkna sig på *båda* dessa faktorer. Dels måste till slut prästerna lära sig klart inse hvad som är kyrkans enda räddning och bestående stöd; dels skall med Guds nåd Sveriges folk aldrig glömma, att vår Gustaf Adolf stupade för kristenhetens räddning undan påfvedömet ok. De som tycka, att den lutherska kyrkan är för trång, skola väl icke kunna förgäta att den katolska är sjufaldt trängre.

Aug. 22. Teol. doktor J. Ternström har utgifvit en bok med titel: »*Den sjunde basunen och det tredje ve*, eller bibelns ouppfyllda profetior med förklaring och tillämpning

på den närvarande och närmast stundande tiden». Det är en skrift till pröfning och väckelse för litet hvar. Om man än icke kan godkänna allt hvad där yttras, utan tvärtom, så kvarstår mycket att allvarligt behjärta. Skola vi eller våra närmaste efterföljare få upplefva Herrens återkomst?? *Ett* intryck ger boken ovillkorligt, nämligen detta: »Hvad jag säger eder, det säger jag alla: *Vaken!*»

Aug. 26. Gustaf Janzon (komminister i Adolf Fredrik) har utgifvit en intressant och lärorik bok: »Mörker och ljus; skiftningar inom prostens Carlings familj.» Många ha läst den boken med uppbyggelse och gagn; men för andra har den varit en verklig »förargelse», och den har t. o. m. varit föremål för en den skarpaste kritik i S. tidning. — Hur kunna »kristna» människor ha en så totalt motsatt smak och afge ett så fullkomligt motsatt omdöme om samma sak? Förklaringen härtill har kanske aposteln Paulus angifvit i Gal. 4: 28, 29. (Se ock Kristi ord i Matt. 5: 11.)

Fritz B:w har nyss tagit afsked från sin anställning som löjtnant vid Svea artilleriregemente. Många ha ogillat äfven detta steg och ansett, att han, trots allt, borde ha kvarstannat vid regementet och »såsom en kristen krigare» frimodigt bekämt sin tro inför truppen och kamraterna i befälet. »Så göra omvända officerare i England», säger man. Men det är dock en betydande skillnad mellan den nuvarande andan inom vår armé och Englands. Hos oss äro troende kristusbekännande militärer ännu sällsynta undantag. Kanske skall det äfven däruti varda bättre med tiden. — I alla händelser synes mig, att en hvar bör i sådana stycken få handla efter *sin* öfvertygelse, utan att bli klandrad af dem, hvilka kanske ej det minsta känna till de ställningar och förhållanden som föranledt hans steg.

F. B:w's omvändelse har väckt mycken uppmärksam-

het. Jag minnes så väl den aftonen, då han, klädd i Amaranterordens »stora band» gick upp till ordensbalen, full af de lifligaste förhoppningar om en »mer än vanligt rolig afton». (Han hade redan förut erfarit kallelser af Guds ande, men icke än velat lämna sig åt Herren.) När han då passerade genom sin broder G. B:w's rum, där äfven jag var, sade G. till honom: »Ja, gå du på balen; men vet, att W:m och jag skola litet emellan bedja för dig, att Herren i afton må varda dig för stark.» Så skedde. Dels G. B. och jag ensamma, dels äfven brödernas fromma troende moder, böjde gång efter annan våra knän i bön för Fritz. Framåt kl. elfva, just då jag höll på att taga afsked, återkom F. Vid inträdet i G:s rum, aftog han sitt breda, hvita ordensband, kastade det på bordet och sade: »Aldrig mer går jag på någon bal!» (Och han höll detta sitt ord.)

Nu var ett af de svåraste hindren för Guds ande undanröjdt. Efter ännu någon tids arbete af den förekommande nåden kunde äfven F. tro sina synders förlåtelse och bekänna Kristus såsom *sin* Frälsare. (Han blef några år senare präst i vår kyrka.)

Aug. 29. Konung Karl XIV:s sarkofag, som anländt hit från Dalarne, infördes i går i Riddarholmskyrkan. Den har varit under arbete i 8 år. Den är af röd Elfdalsporfyr, af samma slag som den stora urnan bakom Rosendals slott, och väger omkr. 100 skeppund. Den lär utgöra en trogen kopia af Agrippas sarkofag i Rom. Ett nytt grafkor skall uppföras i Riddarholmskyrkan för sarkofagens uppställning.

D:r L. yttrade i dag om R., hvilken åter blifvit angripen i en tidning: »Få se, om inte till slut på honom besannas det ordspråket: 'Många hundar bli harens död'. Men då svarade B.: »Nej, det skall aldrig slå in på någon enda

N. J. Linnarsson.
1856.

N. J. Linnarsson.
1896.

Denis Borg.
1866.

Simon Norberg.

som sätter sin tro till Kristus. 'Ty 'den Herren vill bevara, han är utan fara'. Nog kan en sann kristen ofta bli anfallen af bittra och kärlekslösa människor, men 'Herren gifver honom icke i hans fienders händer'. Väl får han ofta med psalmisten säga: 'Man stöter mig, att jag falla skall'; men han skall då ock få tillägga slutorden i samma språk: »*Men Herren uppehåller mig!*»

Aug. 31. Ärkebiskopen har i dag installerat kyrkoherden Wensjoe i Klara församling; han talade om »församlingsherdens ansvar och härliga lön». — Man sätter stora förväntningar på W—e; måtte de genom Guds nåd gå i fullbordan.

Sept. 1. Engelska tidningar, och efter dem hela den civiliserade världens, omtala en ny metod att tillverka stångjärn och stål, som efter sin uppfinnare Bessemer kallas *Bessemermetoden*. Den 22 sistl. augusti gjordes i London försök inför en mängd sakkunniga personer, som alla förklarade, att den nya metoden skall medföra en revolution i järn- och ståltillverkningen. *Qui vivra verra!*

Sept. 2. »Minnesboken» har ytterligare fått flera blad nyskrifna. (Några af dem må här återgifvas, såsom en tack-samhetshälsning till de gamla vännerna.)

Dyre broder! Må ifrån det höga
Städs' du ledas utaf Herrens öga,
Medan här i främlingsland du går!
Må hans ande i ditt hjärta tala
Tröst och frid, och ljufligt dig hugsvala,
När du lider utaf syndens sår!

Må allt bättre du att känna lära
Herren Kristus, att du till hans ära
Glad må offra hvad hans *nåd* dig gaf!
Må ett redskap i hans hand du finnas

Till att många, många själar vinnas
För hans rike — att få del däraf!

Men när svaghet och när mörker hinna
Till *din* själ — må kraft och ljus du finna
Invid nådens thron, i bön till Gud!
Må du der en förbön stundom bringa
Till din Gud för den som än så ringa
Vet *i tron* att höja bönen ljud.

Din nådesbroder *N. J. Linnarsson.*

Ebr. 6: 18—20. Dyre broder! Du har varit mig, nej, du *är* mig mycket kär, och du har varit mig mycket till tröst genom nåden. Den nåden, i Jesus vår öfverstepräst till evig tid, är och förblifver odelad föreningsbandet i Jesus med din broder *M. Adolf Gottlob Drake.*

Måtte Herren Jesus med hvarje dag blifva dig allt mera kär, så att du icke kan lefva honom förutan. Måtte *Han* tillväxa och *du* aftaga! Måtte Han blifva ditt allt och du intet! Gud vare med dig, käre broder, och ledsage dig alltid uppå den vägen som drager till lifvet!

Din dig uppriktigt älskande broder *P. Andersson.*

Du, älskade vän och broder, *reser* nu ifrån oss; men du *skiljes* icke från vår brödrakrets. Res omgjordad med Jesu vapenrustning (Efes. 6), och strid som en Jesu stridsman! Stå fast, älskade broder, orubblig uti hans leder. — »Låt oss ej falla eller oss förvilla, men till målet draga i trones ljus, förtröstande och stilla.» — Kämpa och bed, vaka och strid. Måtte Guds ande allt mer upplysa oss om *vår synd* och om *Jesu förbarmande hjärta!* — Bed för mig! Älskade broder, bed för min själ!

Uppsala den 2 juli 1856. Din trofaste broder
Carl Vilhelm Törnqvist.

Sept. 4. Efter kommandörkapten Engelhardt har nu major *O. Weidenhielm* vid Kalmar regemente blifvit förordnad till major vid Karlbergs krigsakademi.

Uppsalatidningarna ha nyligen omtalat, att bouppteckningen efter brukspatronen, baron P. A. Tamm, upptager en behållning af nio millioner rdr. Men nu upplyser Aftonbladet, att bouppteckningen icke ännu är ens börjad.

Ett nytt exempel på tillförlitligheten af en icke obetydlig del bland det som »står» i bladen. . . .

. . . Kristus använde blott ytterst sällan »skarpa ord» om sina ogudaktiga och fariseiska motståndare. Men någon gång hör man uttryck sådana som »I huggormars afföda», eller »Herodes, den räfvén» o. s. v. . . .

I aftontidningarna för i dag läses följande annons, som visar huru långt vissa »smarta affäsmän» kunna gå:

Allmänheten åtvarnas för den upplaga af mina »Andliga Sånger», som nyligen utan min vetskap och mot min vilja blifvit (med utsättande af mitt namn å titelbladet) tryckt i *Köpenhamn* och *Helsingör*, och som nu lär spridas här i Sverige. Denna sålunda på oredligt sätt tillkomna upplaga är dessutom af den lika okunnige som bedräglige anonyme förläggaren *alldeles vanställd* genom en mängd oriktigheter och tryckfel. Såväl den oberättigade *förläggaren* (som nu är röjd både till namn och hemvist) som ock *spridarena* häraf torde ej undgå det dryga ansvar, som lagen med afseende på ett slikt djärft ingrepp i äganderätten stadgar.

Göteborg den 28 augusti 1856. *Oscar Ahnfelt.*

Sept. 9. Sammanträde på Fosterlandstiftelsen angående den tillämnade kolportörskolan. — Ordföranden anmälde till dagens protokoll, att baron Wilhelm Rappe inköpt och upplåtit det därtill anslagna huset *endast på det villkor*, att d:r Fjellstedt blifver skolans inspektor samt pastor Ahlberg dess föreståndare, men att han eljest tager sin gåfva tillbaka; äfvensom att skolan måste blifva fullkomligt fri från allt

slags kontroll eller uppsikt af Stiftelsens styrelse. Ehuru under sådana förhållanden denna af baron Rappe grundade skola ej i något afseende kunde anses såsom Stiftelsens kolportörskola, så beslöts dock att Stiftelsen tills vidare skulle understödja den samma, dock icke längre eller i vidsträcktare måtto än styrelsen pröfvar skäligt.

Därefter upplästes ett bref från brukspatron O. Heden-gren på Riseberga, i hvilket denne förklarar sig mottaga kallelsen att vara Stiftelsens provinsombud, samt frågar om styrelsen vill öfvertaga de sex kolportörer, som han och några vänner förut utsändt. Detta erbjudande antogs med tacksamhet.

Vidare beslöts, att Stiftelsen hädanefter tredje fredagen i hvar månad skall hålla offentliga sammanträden i Betlehemskyrkan med bön, bibelbetraktelse och redogörelse för Stiftelsens verksamhet, samt andra söndagen i hvarje månad, äfven i samma kyrka, missionsbön för hemlandsmissionen.

Lundborg och jag föreslogo styrelsen att utgifva en för äldre afsedd månadstidning, som skulle verka för evangeliets förkunnande och redogöra för Stiftelsens verksamhet. Detta förslag afböjdes till vidare. (Se därom vidare del I, sid. 265 ff.)

Sept. 18. Biskop Studach har återkommit till Stockholm efter sin resa i Norge, där han bl. a. invigt en ny katolsk kyrka i Kristiania. — Tyst och smygande söker den romerska propagandan allt mer att i sitt nät fånga »de kära nordiska folken», som fordom voro bland den påfliga kyrkans lydigaste barn. Men den stygge kättaren Luther förlodde dem! — Skall »kyrkan» kunna återfånga de förvillade? *Faran* därför ligger just däri, att nästan ingen människa här fruktar den faran.

Sept. 19. Reste från Uppsala. I går afton hos Rosengren, tillsammans med flere af bröderna. Samtal om vår blif-

vande prästvigning och om vårt kall, som inför Gud är högt och härligt, men inför människor ofta ringa och föraktadt. Rosengren sade: »I skolen predika både lag och evangelium, rent och oförfalskadt, men icke ett »lag-evangelium», såsom tyvärr de allra flesta predikanter ännu göra, med hvilket de hvarken förmå att krossa de högmodiga eller upphjälpa de nederslagna. Men ihågkommen väl, att lagens egentligaste uppgift är — icke att göra oss till »front folk» som lefver tryggt i sin egen fromhet, — utan att »tillstoppa vår mun» och så varda »en tuktomästare till Kristus»; samt att *endast evangelium* förmår att gifva lif och frid. Prediken därför evangelium frimodigt och i Herrens fruktan, så att I hvarken för människobehag mån söka att förmildra »korsets förargelse», ej heller af försiktighet så spara på »evangelii fullhet», att eder predikan aldrig förmår verkligt trösta och *gifva nytt lif* åt en i sig själf tröstlös och förtappad syndare. Alltså: prediken lagen till dess djupaste udd och evangelium till dess högsta spets. — Men, tillade han sedan, jämte denna allmänna regel för er predikan, skolen I ock predika mot särskilda synder, allt efter som tidsförhållandena, eller olika orters särskilda behof, eller edra olika skaplynnen föranleda. Du, B:w, skall predika mot världens fåfänglighet och lustar; du, L:t, mot otukt och orenhet; du, A—n,*) skall varda en väldig nykterhetspredikant; du, R:n, skall varna mot högmod och äregirighet; du, F:m, skall allt fort upphöja din röst mot tröghet, lättja, bekvämlighet; du, W:m, skall särskildt predika mot förtal och skvaller, uppmuntra trossyskonen till inbördes kärlek samt mana till trofast förblifvande vid vår kyrkas *rena evangelium*; och du, B—g, skall kämpa för att skriftens

*) Den blide, fromme P. Andersson afled några månader därefter.

ljus aldrig må förringas eller åter »sättas under skäppan». Kommen ihåg, att Herrens sanning är »både spjut och sköld», att hela bibeln *är* Guds ord, af hvilket »ej den minsta prick» skall tillspillogifvas, såsom Herren själf betygar i Matt. 5: 18.»

Den för oss alla så käre Rosengren vardt helt varm och inspirerad, medan han så hänvände sig till oss; och äfven vi unga kände, att han nu talade till oss i sin Herres namn. Han syntes oss i den stunden nästan som en profet.

Sept. 19. Uppe hos B., som var ganska nedstämd, emedan hans förman, endast på grund af den lömske, hämndlystne F.'s förtal, visar honom ovilja och misstroende samt icke mer, såsom förr, vill se honom hemma hos ig; de råkas numera endast i tjänsten. Jag bad B. gå och fråga sin chef, hvad som vållat denna förändring. Men B. sade att detta omöjligt »gick an»; det gäller att blott »tiga och lida», till dess det behagar Herren att »bringa hans sak i ljuset» och gifva honom upprättelse.

Människor misstaga sig så ofta: där de borde visa stränghet, där äro de svaga; och där de borde öfva barmhärtighet, där äro de stränga och hårda. Men icke så Jesus. Han vet väl, när »stafven lust» eller »stafven ve» bäst behöfves för oss.

Sept. 20. E. m. hos boktryckar B. Af en bekant i Skåne har Oskar Ahnfelt fått uppdrag att här i Stockholm fråga en förläggare, huru högt pris denne ville gifva för en bok med »erinringar», som den förre lär ämna utgifva. Såsom ett prof hade uppskickats en del af arbetet, om hvilken R:s anmodats att gifva sitt omdöme; och denna del upplästes i afton. Det upplästa var särdeles intressant samt innehöll äfven verkligt lärorika och uppbyggliga stycken,

fastän boken icke var afsedd att blifva blott en uppbyggelsebok, utan att vara hvad den ock skulle kallas : »Minnen».*)

R:s fann det stycke, vi i afton fått höra, vara mycket godt och intressant, fastän han icke kunde gifva något totalomdöme efter att blott hafva läst en mindre del af arbetet. Han ville därför gärna erhålla mer däraf till genomläsning.

Men då inföll den torre, pedantiske doktor L.: »Det förvånar mig rätt mycket, att magister R., som eljest är så försiktig i sina omdömen, kan ens till någon del gilla en bok sådan som denna. Den består ju hufvudsakligast af skvallerhistorier om både döda och lefvande personer».

Dessa ord till vår allmänt vördade lärare väckte hos de församlade bestörtning och ovilja. Men R:s svarade lugnt: »Kan doktor L. säga mig, huru ett dylikt memoarverk skall kunna skrivas, utan att meddela åtskilligt af hvad doktorn kallar 'skvallerhistorier'? I hvad vi nu hört uppläsa förekommer intet förtal, ingenting som med rätta kan kallas anstötligt; utan där berättas endast en del helt 'mänskliga' drag af och om människor. Vill doktorn vara så granntyckt, som det nu tyckes, då kommer doktorn förvisso att hårdt stöta sig på själfva bibeln. Ty där berättas många långt skarpare 'skvallerhistorier' än hvad vi nu hört: de äro skrifna till tuktan, varning och förödmjukelse *för oss själfva*. Tager man äfven denna bok *så*, och icke endast som en anledning till klander mot andra, — *då* skola dess skildringar förvisso kunna gifva äfven oss mången rätt hälso-sam lärdom och varning.»

---

*) Jag tror, men kan icke med säkerhet säga, att det som nu upplästes var en del af prosten Ahnfelts »Studentminnen». Men visst är, att *om* detta var förhållandet, så har vid bokens sedermera skedda utgifvande just de bästa styckena, de flesta religiösa »tankekornen» och betraktelserna, blifvit borttagna.

Sept. 30. Skara tidning för d. 30 Aug. berättar ett upprörande drag af det här och där ännu uppblussande hatet till lefvande kristendom, som under konventikelplakattets skydd riktar sig äfven mot troende präster. — I tidningen läses följande:

Kan en präst förmenas att komma in i sin kyrka på söndagseftermiddagen, eller hvem har rätt att förfoga öfver kyrknyckeln? Till denna fråga föranlåtas vi af en händelse, som helt nyligen timat i en af stiftets församlingar. Den där tjänstgörande v. komministern X. hade, med pastors begifvande, brukat om söndagseftermiddagarna för tillstädeskomna församlingsbor i kyrkan föreläsa ett kapitel af bibeln med utläggning och förklaring — eller, som det vanligen benämnes, hålla bibelförklaringar. Då han söndagen d. 3 dennes i samma afsikt begärde kyrknyckeln, vägrades detta af ortens kronolänsman, i hvilken vård nyckeln var anförtrodd af en bland kyrkvårdarne. »Så vida icke *skriftligt* bifall till kyrkans upplåtande från församlingens pastor företeddes», svarades det, »skulle nyckeln icke utlämnas». Detta förhållande har v. komministern nu anmält för domkapitlet med förfrågan, huruvida en präst är lagligen berättigad att hålla dylika sammankomster, samt, ifall så är, med yrkande af ansvar å den person, som förhindrat honom från utöfvandet af denna rättighet.

Okt. 2. F—m omtalade i dag vid middagsbordet, att han en dag sistl. sommar under badning varit nära att drunkna, men blef räddad af en kadett, baron R—th. När han dagen därefter vid Karlberg uppsökte denne för att ännu en gång få tacka, råkade han icke honom, men i stället en deras gemensamme vän S—g, som också var kadett. Denne omtalade ett verkligt gripande drag af R.'s varma kärlek till sin mor. — Detta gaf L.—t anledning att

P. J. Svärd. 1878.

E. Sundqvist.

F. Fransson.

Per Johan Svärd. 1898.

Benkt Karl Rothke.

August Löffgen.

fråga oss kamrater, huru många af oss som visste sig ha ägt en verkligt bedjande mor. Och då befanns att — med undantag af K., som hade förlorat sin mor så tidigt, att han icke alls mindes henne, — alla de andra sex kamraterna haft bedjande mödrar, som tidigt hade fört sina barn till Herren och lärt dem att anropa honom.

Okt. 3. I dag är det jämt en månad sedan den gudfruktige, blide magister K. J. Frykstedt (lärare vid Adolf Fredriks skola) vid 42 års ålder gick hem till sin Frälsare. Med anledning därpå hade Rosenius inbjudit några af Frykstedts närmare vänner till en minnesfest, — en dyrbar afton vid Guds ord. Aldrig skall jag förgäta dessa lärorika, för både ande och hjärta kostliga aftnar hos Rosenius. Vi sjöngo många sånger, särskildt: »Tänk, när en gång!» Ja, tänk när en gång den stora skaran af troende, älskande nådesyskon samlas för att, frigjord från allt »tidens tvång», från all synd och alla brister, evigt prisa Gud och Lammet!

Okt. 7. E. m. på Fosterl.-stiftelsens styrelsesammanträde, vid hvilket utom styrelsens medlemmar äfven d:r Fjellstedt var närvarande. Bland annat upplästes ett bref från d:r Karl Bergman i Vinslöf, hvari denne begärde svar, om Stiftelsen vid hans antagande till provinsombud ville godkänna några af honom uppställda villkor, hvaribland det förnämsta var, att han förbehöll sig rättighet att fortfarande såsom hittills få i andlig verksamhet samverka med baptister och andra icke-lutherska kristna. Styrelsen ansåg att — ehuru det är allä kristnas rätt och plikt att bevisa broderlig kärlek och fördragsamhet mot alla kristtrogna bröder samt i kärleken understödja hvarandra — det dock icke på längden varder möjligt för bekännare af olika religionssamfund att »samverka» vid predikanters utsändande inom hemlandet; och beslöt därför att svaret till d:r Bergman skulle utgöras af

en enkel hemställan »huruvida icke doktorn hellre ville *samtverka* med lutherska bröder än med dem, som tillhöra ett annat kyrkosamfund och som ofta visat sig störande och splittrande inverka på vår församling, särskildt därigenom att de söka till sig draga de lefvande och troende medlemmarna af vår lutherska kyrka».

På vägen till mötet råkade jag student L:n, som kom från katolske prästen, hos hvilken han varit för att söka bli upptagen i romersk-katolska kyrkan. Då jag frågade efter hans innersta verkliga bevekelsegrund för ett så hemskt affall från evangelii sanning, svarade han mig ärligt: »Det är *nöd!* Jag hungrar; jag står i skuld öfver öronen och kan ej betala. Jag måste ha penningar; men bland lutheranerna vet jag ingen mer, som vill och kan hjälpa mig». »Så vill du då sälja din själ för att få pengar?» »Ja, hvad vill du, att man skall göra, när man hotas med att svälta ihjäl!» — (Jag bad honom dröja en vecka med afgörandet, gaf honom penningar för de närmaste dagarna och skref samma afton till Fjellstedt, som sedan tog hand om honom. L:n ångrade djupt sitt förtviflade steg, fick genom Fj:dt hjälp att fortsätta studierna i Uppsala, och blef sedermera präst i S. stift.)

Okt. 8. Besök af H. B—g och R. R—n, af hvilka den förre var min skolkamrat i Uppsala, den senare i Örebro. Sedermera blefvo vi studenter kort efter hvarandra. Vi samspråkade om framlidna tider och funno äfven däruti bekräftelse på de gamla orden: »När jag tänker på dina forna gärningar och under, då varder jag tröstad». *Allt hitintill* har Herren hulpt!

Från minnet af studentkamraterna öfvergick vårt samtal till de många framstående lärare, på hvilka Uppsala universitet under åren 1849—52 var så rikt, och af hvilka flera vunnit europeisk ryktbarhet. Aldrig skulle ur vårt minne gå

namn sådana som: Israël Hwasser, Elias Fries, Atterbom, Böttiger, Malmström, F. F. Carlson, K. J. Boström, Sigurd Ribbing, A. F. Beckman, Svedelius, Torén, Myrberg, Rundgren, Bergfalk, Bergstrand, Olivecrona, Borelius, Glas, Malmsten, Palmblad, Sundevall, Nyblæus, Spångberg, Uppström, Tullberg, Gunnar Wennerberg (som docent) Bergstedt, Claesson, m. fl. (Med de flesta af dessa män var jag personligen bekant, och sex bland dem har jag haft äran att få räkna bland mina närmare vänner.)

Naturligt är äfven att, från vännerna inom studentkretsen, vår hågkomst nu gick än vidare tillbaka till de gamla skolkamraterna från Uppsala och Örebro. — (I Uppsala katedralskola hade B. och jag haft följande kamrater: bröderna Arpi, Björck, Barthelson, Dillner, Gilljam, Haak, Rogstadius; vidare Gösta Florman, V. Engelbrecht, Alfr. Norinder, B. Hwasser, Isander, H. A. Sahlin, »tyrannen» Schedin, Arrhén, Zettersten, Karl Oldberg, Börjeson, Lagerstedt, Collinder, Denis Borg, Bosæus, Borgenstierna, Robert och Henrik Ankarcrona, Gabr. o. Filip Sack, K. P. Nordlund, K. R. Nyblom, Henr. v. Stockenström, Fredr. Kröningsvärd, bröderna Floderus, Hilmer Sundel, m. fl.

Bland lärarne vid Karolinska läroverket i Örebro erinrade oss R. och jag med synnerlig varm tacksamhet den oförgätlige rektor *Otto Joël Gumælius* (om hvilken i det följande mycket skall nämnas), samt bland »*collegæ scholæ*»: konrektor N. T. Casström, Emil Strömberg, Gustaf Ramström, Fredrik Morenius, Jöns Hallqvist, J. H. Ekendahl, O. J. Englund och K. J. Callmander. Bland »*excertiimästarne*» satte vi högst den hurtige, vänlige och alla gladt uppryckande löjtnant *Rudolf Abelin* (sedermera general och krigsminister); de öfriga voro kaptenerna Palmstruch och Gestrin samt musikdirektören K. J. Lewerth.

Bland kamrater vid det präktiga läroverket i Örebro påminnte vi oss, R. och jag, följande: två bröder Adlers, K. G. L. Armfelt, J. A. Barvander, Anton Bergh, Erik och Johan Bergensköld, Robert Brauner, Rob. och Albert Ekström, P. Flammén, Hans Åstrand, Jak. Vedberg, Kl. Ax. Widstrand, Fr. Sander, F. O. Kjerrström, J. Nyberg, G. A. Hesselgren, N. och Paul Strandberg, Sperl. Gyllenkrok, Krister Oxehufvud, Edv. Fleetwod, Arv. Gumælius, bröderna Gellerstedt och Kjellin, G. Hedberg, Karl Gustaf och Hugo Hamilton, Ing. Holst, Konrad Kjellström, Per, Karl och Hjalmar Kalling, N. G. Ijungzell, R. Rolén, Magnus Roth, A. och G. Rubin, G. Renholm, A. och V. Wistelius, B. Kjellmark, A. Uddén, I. Lundmark, G. V. Hofberg, Magnus Lund, O. Camitz, Selim och Detlof Heijkensköld, Ev. Indebetou, Abr. Westman, Henr. Mannerstråle, V. E. Öman, P. Samzelius, Elis Fischer, Per Lagerhjelm, K. H. Atterling, Sv. och Matts Falk, John Stenqvist, Karl Lewenhaupt, K. J. Broms, Kasper Wedberg, K. A. Anrep, Hj. Olivecrona, P. A. Hinnerson, K. Rohloff, L. Uhr, bröderna Cantzler, m. fl.

De flesta af dessa blefvo ock våra studentvänner.

Bland öfriga studentkamrater från 1849—52 hade äfven många andra så fäst sig i vår hågkomst, att vi säkerligen aldrig skola förgäta dem.*) Flere bland dessa ha

---

*) Dessa voro, af *Södermanland-Närikes* nation (landskap): Rud. Kellström, A. F. Ramström, H. Sahlström, Viktor Adlers, Kl. Ax. Widstrand, H. Sundel, Karl Burenstam, Gösta och Karl Fredr. Geijerstam, J. V. Björnström, O. Arnoldson, Iv. Bohnsack, J. Widén, F. O. Kjerrström, P. Modin, M. Forssberg, Klingberg, Edv. Braun, P. D. Lagerholm, N. Djurklo, Ekenstierna, Netherwood, R. Christierson, Samzelius, A. Gumælius, bröderna Uddén, Ax. Oldenburg, A. E. Malmgren; af *Stockholms* nation: bröderna Eurenus och Lönnrot, A. F. Stål, Svanberg, V. Pfeiff. E. v. Stedingk, V. Broberg, Rikard Bergström, H. Retzeli, s. Griper-sköld, Lagerström, Sundström, Knut Almlöf, A. Grandinsson,

sedermera gjort sig bemärkta och framstående inom olika verksamhetsgrenar. (Om många af dem skall längre fram något karaktäriserande meddelas bland »studentminnena» och i »Gömdt är icke glömdt».)

När vi öfverskådat denna rad af gamla vänner och kamrater, funno vi att från 1849 och tills nu, alltså på mindre än sju år, redan 12 af dem kallats bort ur denna värld för att i ett annat lif göra räkenskap huru den nådatid blifvit använd, som *här* förlänas en hvar utaf oss. Och

---

Sandströmer, Bensow, Duvall, A. Welin, Rossander, Lagercrantz, Rob. Bachmann, Dahl, Hj. Eisen, Fris, v. Koch, Tiselius, B. v. Knorring; af *Upplands* nation: bröderna Björck, Dillner, Gilljam, och Floderus, Nordling, Sahlin, O. Arpi, Bäck, Nordlund, Wallin, Beronius, Collinder, Backman, Dumky, Oldberg, K. R. Nyblom, Schram, Lagerstedt, Östrand; af *Gestrrike-Helsinglands* nation: Z. Göransson, bröderna Edling, Z. Lundeberg, A. Klösterberg, Lundqvist, Örbom; af *Östgöta* nation: A. Hulteranz, Alfr. Cornelius, And. Lagerberg, Nordvall, Hesselgren, Brauner, Scherini, Fallenius, Metzén, Engelbrecht, Hollertz, Zielfelt, Rulle Lidman, Bodman, Erl. Ribbing, Holmberger, Germ. Wiström, Stålhös, Lagerfelt; af *Västgöta* nation: Lagerheim, Friman, Möller, Treffenberg, Dowertie, Ligner, Ing. Nyberg, E. Odhner, Fr. Landahl, Hamilton, Walberg; af *Vestmanlands-Dala* nation: Kallstenius, v. Stockenström, Nordin, Grip, Gyllenstierna, Palm, Martin Ramsay, Flygare, Ekman, Arhusiander, D. Borg, J. G. Schultz, H. J. Lundborg, Tillæus, H. V. Ulf; af *Smålands* nation: F. Hellman, Nordencreutz, Kantzow, Siljeström, Pfeiff, Hj. Ugglå, Wetterström, Wetterling, Seth, Berzelius, Tore Fries, B. Taube; af *Göteborgs* nation: Leffler, M. Myrberg, Daug, Bruhn, Michaëli, P. Wikner; af *Kalmar* nation: M. Falkenberg, V. Granlund; af *Värmlands* nation: Jonas Bjurzon, Geyer, Edqvist, Gagner, Tellin, Molander, Siktberg, Croneborg, Fr. Claréus, Florman, Linde, P. Lagerhjelm, Kjellberg, Haak, Warodell, Weinberg; af *Norrlands* nation: Meijerberg, Ångström, Berlin, Fr. Grafström, Ocklind, Selahn, Widén, Grape, Huss, Edholm, Boström, G. Edelstam, Norlén, Klockhoff; af *Gottlands* nation: Arv. Sundberg, Karl Sæve, Donner, Pantzarhielm, Karl Norrby, Lyth, Budin.

vid denna tanke blef nu vår bön: »Herre, lär oss betänka att vi måste dö, att vi måtte förståndige vardas!» Ps. 90.

Okt. 9. Uppe hos G:d's, där jag åter måste taga R. i försvar mot beskyllningen angående fru W:n. Ett osantt påstående kan så ofta upprepas, att det slutligen blir allmänt trodt af de flesta, utom af dem som verkligen känna de personer och förhållanden, hvilka frågan gäller. — Huru få, äfven bland kristna, som i detta hänseende på allvar besinna Herrens ord: »Allt det I viljen att människorna skola göra eder, det gören I ock dem».

V. Björnström frågade mig i dag, om jag icke »har tråkigt, sedan jag blifvit läsare och aldrig mer deltagar i världens nöjen». Nej, tvärtom! Så länge jag var med i världen, hade jag ganska ofta tråkigt, när jag vid arbetstundernas slut icke visste hvad jag skulle taga mig till till, då intet särskildt nöje bjöds. Men numera, allt sedan hösten 1852, har jag aldrig tråkigt. Sorg, smärta, lidande, det får jag nog emellanåt genomgå; dock — *Guds frid* uppehåller mig äfven då. Men »tomhet» och »tråkighet», dem erfar jag aldrig mer. (Och det samma, som jag då skref 1856, det betygar jag ännu 43 år därefter.)

Okt. 10. Bref från kand. teol. Bernhoft i Kristiania, som bad mig blifva svensk korrespondent till den Norske Kirketidende. (Detta förblef jag att vara under några år, till dess de ökade göromålen gjorde omöjligt att fortsätta.) — På e. m. kom en ny boksändning från prof. Lumsden i Aberdeen, jämte ett trofast broderligt bref.

Okt. 10. Samtal med doktor L:g. Han var mycket förbittrad på Ev. Fosterlandstiftelsen för dess stora »okyrk- lighets» skull. Förgäfves sökte jag öfvertyga honom, att vi tvärtom af allt hjärta vilja stödja den lutherska kyrkan

och hålla fast vid dess goda bekännelse. »Ja, det är möjligt; men I motarbeten i alla fall statskyrkan såsom sådan.»

Det finnes en del präster, som svärmä för »kyrkan» såsom *statskyrka*, men hata och försmäda kyrkan såsom *de heligas samfund*. — Hvarför? Jo, emedan de vantrifvas bland Guds föraktade folk, men älska »kyrkan», emedan hon bjuder på lön, befordringar, anseende, titlar, ordnar och annat sådant godt.

Okt. 11. Äfven till oss säger Herren såsom till sina första lärjungar: »Viljen I ock gå bort?» Men vi svara såsom Petrus: »Herre, till hvem skulle vi gå? Hvad ha människor att gifva, i jämförelse med din kärlek?» Visserligen skänka de stundom deltagande och vänskap; men — deras vänskap är förgänglig som de själfva, ja såsom blomstren på marken. Endast hos Jesus finnes »det evigt goda». Därför: vilja vi icke under lifvets gång och vid dess slut stå med hjärtan tomma på allt verkligt godt; vilja vi under lifvets många skiften behålla något oförgängligt i vår själ; vilja vi varda hugsvalade, styrkta och välsignade i all nöd, alla frestelser och sorger: till hvem skola vi då gå, hos hvem *förblifva*? Svaret blir det gamla: »*Jesus allena!*»

Okt. 12. F. m. uppe hos fru H., där jag råkade den berömda konstnärinnan, m:lle Marie Röhl, som efter tre års vistelse i Paris nyligen återkommit till Sverige. Vänlig såsom alltid bad hon mig besöka sig, hvarvid hon lofvade att måla mitt porträtt.

Hörde i afton en god predikan af Lundborg. Bland annat yttrade han: »Att veta Guds vilja och ha dess förverkligande till sitt mål förlänar hela lifvet spänstighet och kraft. Man plägar säga om en människa, som oafåtligt går mot ett bestämdt mål i lifvet, att »det är en man som vet hvad han vill», och man beundrar oftast en sådan

människas kraft. Men det är ännu mycket bättre att vara en människa, om hvilken Herren kan säga: 'Här är en som vet hvad *jag* vill och som af hela sitt hjärta sträfvar att göra just detta'. Vill *du* varda en sådan människa?» — Vidare »Herre, om jag ej kan framlefva mitt lif utan synd, så låt mig dock, alltid rentvagen i ditt blod, lefva och dö utan skuld!» . . . *Allt* här i världen är osäkert, utom Guds löften. Lita på Herren: hans kärlek, hans trohet och tålmod äro icke 'osäkra ting', utan förblifva lefvande verkligheter . . .»

Okt. 12. B—n talade i dag om »en djupare kristendom än den evangeliskt-lutherska». Jag förstod ej i början hvad han afsåg; men sedan begrep jag, att han menade — mysticismen! Gud göre vår kristendom djup och sann och trofast; men för mysticismens farliga »djupheter» bevara oss, milde Herre Gud.

På en bjudning hos lagman Cassel tillfrågades Fjellstedt, hvilkendera af de båda hufvudriktningarna inom kyrkan han tillhörde. Denna fråga framställdes med de orden: »Är doktor F. lagisk eller evangelisk? Fjellstedt sade sig därpå svara: »Jag är hvarken lagisk eller evangelisk». — Detta gaf anledning till ett samtal om de båda riktningarnas fel och företräden, hvarvid de fleste närvarande af hjärtats öfvertygelse bekände sig tillhöra den evangeliska och således föredrogo denna. Men dock erkändes uppriktigt, att man hade mycket att lära af den andra sidan. Så ock att man borde vakta sig för ensidighet och framför allt för att kärlekslöst döma öfver dem, som dock *gått ut från världen* samt bekände sig tro på Herren Kristus, fastän de i ett och annat icke tyckte som vi. 'De nazareners parti' (Apg. 24: 5) borde vi tillhöra, men intet mänskligt, själfgjordt parti. — L. och E. A. frågade mig, hvilkendera

riktningen jag i hufvudsak föredroge. Jag svarade: »Afgjort den evangeliska; men hvad läran angår, så skulle jag i F: dts ställe velat svara: »Jag är både lagisk och evangelisk».

Sedan blef fråga om, huruvida och huru långt man borde vara »kyrklig». Alla enades därom, att i *god* mening skulle man så vara, d. v. s. man skulle troget stå fast vid vår dyrbara äkta lutherska lära samt älska och vörda alla pånyttfödda, trosvarma, ödmjuka och kärleksfulla präster, flitigt höra dem, bedja för dem och troget bevista vår kyrkas gudstjänster. Men när med »kyrklighet» — i *ond* mening — afses att man skall vörda, lyda och stödja äfven den stora mängden af oomvända, själfmyndiga, världsliga präster kanske numera stundom med namn af »troende», men med världskärleken rådande i hjärta och lefverne,) eller när därmed fordras, att man skall hålla hela hopen af kyrkans uppenbart oomvända och otrogna medlemmar för »lutherska trosyskon», då skola sanna, lefvande, af Gud födda kristna med hans hjälp aldrig bli »kyrkliga» i det hänseendet.

Okt. 13. Den katolska missionen i Norge, som hittills blott låtit höra af sig genom tidningsuppsatser och »avertissementer», tyckes nu på allvar ha börjat sitt omvändelseverk i äfven det »kättarelandet». Från ett boktryckeri i Tromsö har nämligen utkommit en liten bok à 6 skilling, med följande långa titel: »*Jesu kärlek*, uttryckt i hans ord i det heliga evangelium; med ett förord i anledning af det förtal, som blifvit utspridt mot den heliga, allmänneliga kyrkan af en andlig af den kungl. danska trosbekännelsen, — som därmed blott bevisar att han hör till den klass af sanningsvittnen, som finnas karakteriserade af d:r S. Kierkegaard — samt *viktiga praktiska slutledningar*». Bokens motto är ett uttryck af Augustinus: »Jag skulle icke tro evangelium, om icke kyrkans auktoritet förmådde mig

därtill». — På det ställe af titelbladet, där man i andra böcker ser notisen om tryckningsort, årtal o. s. v. har man funnit plats för den karaktäristiska anmärkningen: »Kyrkan är grundlagd år 33 efter Jesu Kristi födelse. Nya testamentet är nedskrifvet åren 41—96».

Okt. 14. Prins Oskars trolofning med prinsessan Sofia af Nassau är nu »en offentlig hemlighet». — En afton då jag var bjuden hos landshöfdingen, grefve Liljencrantz, omtalade baron S., att han en gång på Bieberich 1854 hade sett prinsessan i en hofcirkel. Hon hade synt honom mycket älskvärd, något retirée, men mycket intelligent. Om hennes förträffliga uppfostran talade där alla; den hade under hennes moders öfverinseende ledts af en synnerligen ädel och begåfvad engelsk dam. (Detta senaste var ett misstag.)

Okt. 12. Aftonen hos L.:z. Där yttrade major S. om Hedengren på Riseberga: »Han är en bra karl, bildad, angenäm, en verklig hedersman och den skickligaste landtbrukaren i hela Närke. Men — han är odräglig därmed, att man i hans sällskap alltid riskerar att till slut få höra något ord om 'själens frälsning', 'Jesu kärlek', 'dödens och domens visshet' eller andra dylika läsareuttryck. Därför kan jag aldrig bjuda den karlen till mitt hus, fastän jag eljest skulle ha lust därtill. Nej, tacka vet jag biskop A., teologie doktor B. och prosten C. — af dem behöfver man aldrig frukta att få höra dylika obehagligheter.»

Okt. 13. Den mycket bekante och omtalade general-tulldirektören, baron Gyllenhaal, har i går erhållit nådigt afsked från sitt ämbete.

Okt. 14. Riksdagen har nu begynt. Till landtmarskalk har grefve Henning Hamilton kallats; för prästeståndet är ärkebiskop Reuterdahl själfskrifven ordförande; för borgareståndet säges numera borgmästaren Lagergren vara ut-

sedd till talman, och grosshandlaren Schwan till vice talman; samt för bondeståndet Strindlund och Anders Andersson i Valla.

Okt. 16. I dag på morgonen har den lika oväntade som sorgliga tilldragelsen timat, att den till talman för borgareståndet utsedde borgmästaren Lagergren hastigt afidit. Han ämnade sig kl. 9 på besök hos h. exc. justitie-statsministern Günther, boende i huset n:o 53 vid Drottninggatan, och inträdde i husets första våning, där han, stående i förstugan, frågade den där boende utkommande husets värd (herr Castelli), hvar h. exc. bodde. Men så snart herr L., efter erhållen anvisning att gå en trappa högre upp, skulle vända sig ditåt, nedsjönk han sakta på golfvet, lutad på vänstra sidan och uppgaf anden efter några rosslingar. Tillkallade personer, som icke kände herr L., hämtade, af hans fråga efter exc. Günther, anledning att hos h. exc. anmäla tilldragelsen. Han uppfördes då dit, samt lades på soffan, och först vid h. exc:s inträdande upptäckte denne, hvilket dyrbart offer döden skördat. Fältskär tillkallades ögonblickligen, men döden hade redan inträdt.

Okt. 17. Besök af den vänlige Georgii. Han är en ädel man. Ett exempel därpå: I ett sällskap, där man en lång stund hade talat illa om R., frågade slutligen G.: »Huru många af herrskapet känna väl R. personligen?» Det var summa *tre*. De öfriga hade endast »hört af andra» allt det onda, som de beskyllde R. för. Då frågade G. vidare: »Nå väl, har någon enda af er *tre* för sin egen del rönt något af det onda, för hvilket R. anklagas; eller ha ni andra någonsin haft ett enda bevis för att beskyllningarna äro sanna? Eller har någon af eder frågat R. själf därom?» Alla tegeo och skämdes.

Okt. 18. Min mor, som under några dagar känt sig

sjuk och måste intaga sängen, men icke ansett sig behöfva anlita läkare, var i går på morgonen så betydligt sämre med stark feber och värk, att hon sände mig till den homeopatiske doktor Liedbeck att bedja honom strax komma till henne. — D:r L. var högst intressant att tala vid, mycket originell till utseende och sätt. Han är ifrig frenolog, observerade genast den ovanliga formen på min hufvudskål och nedtog från sitt bokskåp ett hufvud i gipsafgjutning, hvilket han jämförde med mitt. (Härom mera i del I, sid. 301.) En timme därefter kom d:r L. hem till oss och gaf min mor några små hvita gryn — det var den enda medicinen. Innan aftonen var hon nästan alldeles feberfri, och i dag är hon frisk, fastän ännu något svag, så att hon ej får stiga upp.

Okt. 19. Med anledning af prins Oskars trolofning med prinsessan Sofia af Nassau har konungen genom cirkulär till samtliga konsistorierna i riket förordnat, att prinsessans namn skall intagas i den allmänna kyrkobönen för det kungliga huset.

Professor E. Olde i Uppsala skall i dessa dagar afresa till hertiglaga hofvet i Nassau för att meddela prinsessan Sofia undervisning i svenska språket.

Okt. 20. Till profs afläggande för lediga domprostämbetet i Göteborg ha af därvarande domkyrkoförsamling kallats: kyrkoherden i Solna, lektor Ahlberger, professorerna Beckman och Torén i Uppsala, konsistoriinotarien Rabe samt doktor Wieselgren.

Okt. 23. I dag har förste stadsläkaren, lifmedikus J. D. Ahlberg aflidit, efter en långvarig sjukdom, vid 63 års ålder. Mångas kärlek och mycken varm, innerlig förbön har följt honom i många år Och har han fått mycken

kärlek, så har han ock rikligen gifvit; och många äro som vilja en gång få »mottaga honom i evinnerliga hyddor .

Okt. 24. Såsom ett bevis på telegrafisk snabbhet meddela tidningarna, att konungens tal i går till ständerna å rikssalen redan samma dag blef af elektriska telegrafbyrån härstädes med telegrafan meddeladt till samtliga telegrafstationer i riket. Äfven till Kristiania hade, med anledning af en därifrån gjord anhållan, ett dylikt delgifvande ägt rum. Aftelegraferingen till samtliga stationer af hela det mer än vanligt vidlyftiga talet lär blifvit fullbordad på ett par timmar. Och ännu innan dagens slut var trontalet känt, utom i Kristiania, i *fyrtio* svenska städer mellan Hernösand och Ystad. — Hvem hade för tio år sedan kunnat tänka sådant!

Enligt Uppsala studentkatalog, som i dag tillsändts mig, utgöres för innevarande termin lärarepersonalen af 25 ord. professorer, 1 e. o. prof., 10 ord. adjunkter, 1 e. o. adjunkt, 33 docenter och 4 exercitii-mästare. Studenternas antal utgör 869, hvaraf 103 tillhöra Stockholms nation, 70 Upplands, 50 Gestrikl.-Helsinge, 108 Östgöta, 90 Västgöta, 100 Södermanland-Närikes, 90 Västmanlands-Dala, 49 Smålands, 46 Göteborgs, 17 Kalmar, 57 Värmland, 63 Norrlands och 26 Gottlands.

Okt. 27. Ett mycket glädjande och lärorikt bref från Adolf Stackelberg, som sände 500 rdr banko, att lämna till Malmqvistska barnhemmet. — Han har hjärta och minne för all god och kristlig verksamhet!

Okt. 28. I dag kallad till den arma fru C. S—n—N—n, som var i själsbekymmer, men genom evangeliis ord blef tröstad och åter fick frid. Under ett djupgående långvarigt samtal berättade hon för mig sin lefnadshistoria — en af de mest gripande, som jag någonsin hört. — Tidningarna för de föreg. åren på 1850:talet gifva någon ledning, i

det de lämna nästan dramatiska redogörelser för rättegången vid hennes skilsmässa. Dock säga de intet om själfva hufvudpunkten i detta prästerliga drama; den är endast bekant för några få. Huru förfärligt att under en hel lifstid få lida följderna af en ond människas stämplingar! Att en person handlar lättsinnigt, det är tyvärr icke något ovanligt, utan ett ofta förekommande mänskligt drag. Men att handla så bofaktigt som X. gjort mot sin hustru för att blifva henne kvitt, det omänskligt, ja djäfvulskt och, så vidt jag vet, ett hittills enastående drag. (Och likväl har detta icke hindrat X. att bli »konungens troman», kommandör af Nordstjärneorden m. m. Ty han hade ställt det så slugt, att skenet var för honom och mot hustrun. Människor döma oftast efter skenet och efter »de tongifvandes» påståenden, utan att söka lära känna verkliga förhållandet. Och äfven tidningarna tego med själfva hufvudsaken. Antingen ville de icke omtala den, ock kände de den icke. Men — »Herren känner det» och skall en gång framdraga allt sådant i ljuset!)

Okt. 29. Kadettkorporalen, baron M. Ruuth, hos hvilken F. står i så stor tacksamhetsskuld (se sid. 288), har i går blifvit utnämnd till underlöjtnant i flottan.

Geschwornern J. A. W. Busch, som utgifvit flera skrifter i Mnemoniken, inbjuder allmänheten till afhörande af 3 högst 4 föreläsningar i De la Croix's sal, i afsikt att visa huru en person, utan den ringaste förkunskap i det mne-moniska studiet, skall det oaktadt på endast några få timmars tid kunna icke blott *lära*, huru de gamla myntsorterna (*riksgåld* och *banko*) samt de gamla måtten och vikterna (*alnar*, *tum* och *kanner*, *stop* m. m.) lätt kunna förvandlas till de nya, och tvärtom dessa nya åter till de gamla, utan äfven *i minnet behålla* denna lärdom. Herr Busch har förut

i en liten skrift visat sin metods tillämplighet vid myntsystemet, hvilken skrift blifvit i flera tidningar omnämnd med mycket loford. Och i sanning behöfves en sådan vägledning för att reda den förvirring, som »de nya» mynten och måtten till en tid skola vålla.

Okt. 30. Åtskilliga i hufvudstaden vistande östgötar, anförda af landtmarskalken grefve Henning Hamilton, uppvaktade i går h. k. h. prins Oskar och framburo sina välönskningar med anledning af prinsens trolofning med prinsessan Sofia af Nassau. — General G. af Nordin har på begäran blifvit återkallad från sin beskickning såsom k. maj:ts envoyé vid hofvet i S:t Petersburg.

En intressant och icke oviktig »kvinnosaksfråga» har nyligen blifvit här afgjord. Medicine doktor Andrée hade till Musikaliska akademien, genom läraren i orgelklassen hr G. Mankell, framställt en fråga, huruvida hans dotter, som sysselsatt sig med orgelspelning, finge taga orgelnist-examen vid akademien, ehuru sådant hittills varit kvinnor förmenadt. Akademien, som hade sig bekant att orgelnistbefattningar både i England och Frankrike bestridas af fruntimmer, har nu härtill lämnat sitt bifall.

Okt. 31. Lifmedikus Ahlbergs begrafning i Klara kyrka. Jag var där och fick en verkligt uppbygglig, oförgätlig stund.

Huru ofta äro icke liktal så öfverdrifvet »blomsterströdda», att de verka rent af motbjudande för hvarje tänkande åhörare. Men så var icke fallet i dag; man visste och kände, att »det var sannt hvad prästen sade».

Sedan uppe hos Gyllenskölds, som i går »till en tid» förlorat sin äldste son Henrik. Deras sorg var djup, men den var förklarad af evangelijs härliga *löften*. Särskildt gafs dem stor tröst af Luk. 18: 16 och Filem. v. 15.

Nov. 1. Excellensen, grefve Gustaf Löwenhielm, måste

i lifstiden ha varit en mycket välgörande man. För två år sedan, då diakonissanstalten här befann sig i tillfällig svår penningförlägenhet, sände han i all tysthet en stor summa till assessor Adlercreutz, att anonymt öfverlämnas för anstaltens behof. Och nyligen har »Journal des Débats» innehållit en nekrolog öfver honom, i hvilken det heter, att grefve L. var »en af Sveriges mest frejdade statsmän, nestorn bland dess diplomater», hvilken bortgång »lifligt kännes icke blott i hans fädernesland utan äfven i Paris, där han i 38 års tid representerat sin regering». — Slutet af denna nekrolog är särskildt lärorik och manande till efterföljd för alla dem på sin lott erhållt denna världens rikedom. Det heter däri: »Grefve Löwenhielm ägde en betydlig förmögenhet och gjorde det ädlaste bruk däraf. En stor andel af hans inkomster föll på de fattigas lott. Vi inskränka oss till att anföra ett enda drag af hans välgörenhet. Då för flera år sedan stora barnhuset i Stockholm kom i förlägenhet att betäcka sina utgifter, lät grefve Löwenhielm under anonymitetens slöja tillstålla direktionen en summa af 25,000 rdr specier (125,000 francs). Gifvarens namn *skulle ännu varit en hemlighet*, om icke nyligen bland en Stockholmsbankirs papper funnits det bref, hvori nämnda summa blifvit skickad till bankiren, som besörjde denna affär. En sådan handling målar en människas sinnelag . . .»

Nov. 3. Både f. m. och e. m. på stiftelsens expedition. Mer än vanligt mycket arbete hela dagen. Fick besök af en särdeles älsklig broder, handlanden Fogelqvist från Mora. Han talade om Guds rikes framgång i Dalarne så gladt uppmuntrande, att äfven jag blef verkligt upplifvad och »brinnande i anden». (Men F. nämnde ej ett ord om huru stor del han själf haft i denna framgång; det fick jag först några dagar därefter veta af Rosenius.)

K. J. Nyvall.

Sv. Johansson

A. Westerlund.

Isak Strandh. P. Waldenström.
Fredrik Sandberg. 1860.

V. Sjöholm. K. J. Pettersson. K. T. Andersson. N. Westlind. Infödd evangelist.
 H. Skarp. V. Wallden. Fru Wallden. Fru Westlind. K. Andree.
 Svenska missionärer i Kongo.

Missionär N. F. Höyer med fru, i kurdisk dräkt.

Nov. 4. Stockholms prästsällskap hade i går allmän sammankomst, då i de afgåendes ställe val företogs till nya direktionsledamöter. Därvid utsågs till ordförande: kyrkoherden *Rohlieb*; till v. ordförande: hofpredikanten *Wenström*; kassaförvaltare: rektor *Askergren*; bibliotekarie: hofpredikanten *Öfverberg*; samt sekreterare: past.-adj. *Olin*. Därefter öppnades en liflig diskussion öfver det nya katekesförslaget, hvilken dock ej hann afslutas, utan kommer att fortsättas vid nästa sammanträde.

Nov. 5. När norska gardet först uppsattes och förlades i Stockholm, knotade en del norska tidningar att detta var ett »overgreb» af Sverige, och man förnekade en svensk öfverkommendants rättighet att kunna befalla norsk trupp till tjänstgöring i en svensk stad. Nåväl: norska gardet slapp i början att tjänstgöra vid vakthållningen i k. slottet. Men då klagade man öfver, att Norges konung här i Stockholm använde sitt norska garde 'blot til Lyst', hvarför det gardet borde återsändas till Norge, när det här icke gjorde något gagn. Nu, på »föreningsdagen» i går, blef beslutadt att norska gardet skall, omväxlande med de svenska gardesregementena, hvar 9:de dygn bestrida vakthållningen vid slottshögvakten. Få se, huru länge norrmännen bli nöjda med detta? En stor del af dem liknar bortskämda, nyckfulla barn, som skrika och knota så snart de ej i allt möjligt få just så som *de* vilja ha det.

Nov. 13. Besök af Robert Brauner. Kärt att återupplifva gamla goda minnen! Tackade Herren för all hans trofasta nåd. — Bland annat omtalade B. en underbar händelse med kapten S. Han hade i mörkret kört miste samt med hästar och vagn fallit utför en hög bergskant, men blifvit hängande på en utskjutande trädrot. Alla, som dagen

därpå besågo stället, måste betyga att hans räddning var ett under af *Guds nad*.

Nov. 14. Köpte af bokhandlar Bonnier förlagsrätten till den sköna sångsamlingen »Blommor vid vägen» af *C. T.* (Ch. af *Tibell*.) — Många af de sångerna skola vara Herrens församling till glädje och välsignelse i alla återstående tider. Den älskliga, varmhjärtade förf. har i dem rest sig en minnesvård, som ej skall förvittra.

Nov. 15. Aftonen på Rosenii sal. Råkade där *Eug. Montgomery* och *Jos. Hamilton*. Fick kallelse till prinsessan, samt underrättelsen om *K. G.*'s död. Arme *G.*! Han har själf tagit sitt lif, fastän allmänheten ej skall få veta det. Orsaken hade varit dels sorg öfver att hans trolofvade svikit honom; dels — och troligen mest — samvetskval öfver »en förspild nådatid». För fyra år sedan var han kraftigt dragen till Herren, hade t. o. m. gjort sitt val, gått ut från världen och visade sig i allt som en kristen. Men han framhärdade icke till slutet». Efter nära tre års vandel som kristen lärde han känna fröken *M. B.* och blef i hemlighet trolofvad med henne. Hon förledde honom först till tvifvel på skriftens fulla sanning, (»mycket i bibeln var nog godt, men en icke obetydlig del var uppenbarligen oriktigt, ja t. o. m. osannt».) Sedan drog hon honom småningom tillbaka till världen, så att han efter en tid ånyo deltog i alla världslivets s. k. »nöjen» samt öfvergaf Guds folk och dess vägar. Han »kunde icke känna den tiden, i hvilken han vardt sökt». — Men knappt ett år därefter kom *Nemesis*. Fröken *B.* öfvergaf honom för en annan. Sorgen häröfver och samvetskvalen öfver hans affall drefvo honom icke tillbaka till Herren. Han blef ej lik *Petrus*, som »gick ut och grät bitterligen», men kom igen till sin Frälsare; utan han blef lik *Judas*, som »gick till sitt rum».

— Ingen af oss har rätt döma hårdt; »domen hör Herren till». Men väl må vi bedja Herren om en sann ånger och bättring, i rätt tid, innan vi råka i Kains och Judas' ånger, då det heter: »Min synd är större, än att hon kan mig förlåten varda!»

Not. 19. Den allmänna opinionen har på den allra senaste tiden blifvit märkbart omstämd i afseende på de lutherska »konventiklarna». Ännu för fyra år sedan hörde man dessa hånas och klandras nästan öfverallt, af bildade som af obildade. Men numera skall man allt oftare höra det resonnemanget: »Låt dem, som så önska, få läsa Guds ord och sjunga andliga sånger. Sådant må väl vara åtminstone lika tillåtligt som att supa, dansa och spela kort; och sådana religiösa bruk kunna väl icke skada Kristi församling». — Motståndet kommer i de flesta fall dels från den finare egenrättfärdiga eller groft ogudaktiga världen, dels från en del oresonligt folk som envist fasthåller obibliska åsikter.

Tyvärre finnas bland dessa »oresonliga» äfven många verkligt fromma men missledda personer, som troget hålla sig till våra gamla lutherska lärares skrifter. Dessa personer ha fått den inbillningen, att alla verkligt bekännelse-trogna lärare ogilla »konventiklar». Men detta är alls icke förhållandet. Sådana »kyrkans pelare» som t. ex. Spener, Francke, Bengel, Kapff m. fl. gifva tvärtom sitt fulla gillande åt de andliga sammankomster, där folket af lekmän uppbyggas på Guds ords och den evangelisk-lutherska bekännelsens grund. Det är för hvarje evangelisk kristen en skyldighet att upplysa vår kyrkas medlemmar härom.

(Därför må ock här anföras några yttranden af nyssnämnda trogna gudstjänare.

Bengel säger: »Hvad privatsammankomsterna beträffar, så vore det att önska, att man icke under förevändning af

borgerlig ordning för hårdt inskränkte fromma själar, utan, på samma gång som andra få gå efter sina världsliga lustbarheter, låte äfven dem åtnjuta frihet att få uppbygga sig med hvarandra på sitt vis af Guds ord. Äfven jag anser dem för en »svärm» (Schwarm), men *i god mening*, och anser det för skada, om den, i stället för att med skicklighet insamlas, bortjagas. . . . Jag begriper icke hvad man har emot besöket af privatsammankomsterna. Hvarför skulle då hvar och en med sin fromhet blifva för sig själf? Det är alldeles, som om ett antal af människor gingo öfver en hed och jag skulle ropa till dem: Gån för all del icke i sällskap med hvarandra, utan den ene på ett böss-skotts afstånd från den andre!»*)

Dessa Bengels ord visa, att *han* icke ansåg konventikelsammankomster i och för sig själfva utgöra ett hinder för den yttre kyrkliga ordningen, eller att de nödvändigt förminska det inflytande, som ett troget prästerskap rättvisligen bör åtnjuta.

Härom har ock d:r Kapff yttrat sig i sin bok »Der religiöse Zustand des Evangelischen Deutschlands» Stuttgart, 1856 sid. 36 o. följ., där han säger:

»Ett särdeles tecken till *andligt lif* äro *enskilda sammankomster*, i hvilka uppväckta människor träda tillsammans för vidare uppbyggelse. Antalet och arten af dylika sammankomster gifva i många fall en måttstock för bedömandet af den religiösa ande, som härskar i ett kyrkosamfund eller i ett land. Så kunna vi nu tacka Gud, att antalet af slika sammankomster förökas; att *t. o. m. präster* bilda allt flera sådana, åtminstone genom bibelförklaringar, missionsgudstjänster m. m. samt att mellan flertalet af präster och medlemmar i de enskilda sammankomsterna icke mera, som så ofta förr, ett ovänligt utan ett godt förhållande äger rum, hvarvid prästen mer känner sig som *primus inter pares*, som broder bland bröder, ja äfven vill lära något af ande-

*) Bengels Leben und Wirken, von J. C. F. Burk. Stuttgart 1832.

ligt stadgade, fromma och erfarna trosbröder ur köpmans-, handverks- och bondeklassen.

Det här sagda gäller i synnerhet om Württemberg. I Württemberg har hvarje stad och nästan hvarje by sin religiösa privatsammankomst, eller 2—3 sådana, hvar och en med 20, 30, 60 och flera medlemmar. På somliga ställen äro 2—300 ledamöter i sådana samlingar; på en ort med 3,000 innevånare äro 600. Några de bäst begåfvade män bland folket leda därvid sammankomsten, öppna den efter sången med bön, läsa bibeltex π ten och uttala sina tankar och erfarenheter. Bland de öfriga kan hvarje manlig medlem delta i samtalet. Ofta läser man en predikan eller betraktelse och samtalar vidare i anledning där π f. Prästerna äro alltid skyldiga att besöka dessa sammankomster och städse öfvertyga sig att intet svärmiskt, obibliskt därvid förekommer. Många präster taga regelmässigt andel i sammankomsterna och äro oftast dessas ledare. — Så är ett skönt band knutet mellan de lefvande medlemmarne af det kyrkliga ämbetet och de fria i föreningarna, hvilkas medlemmar därigenom blifva de flitigaste kyrkogångare, och hvilka ha en alltigenom kyrklig karaktär samt hålla sig fria från allt sektväsen, ja, på det kraftigaste motverka det samma, i det att dessa sammankomster tillfredsställa behovet af fri broderlig uppbyggelse. Dessa utom templet skeende och dock sannt kyrkliga samlingar, hvilka i andra länder fruktas, hatas och föraktas under namn af konventiklar, utgöra här i Württemberg verkliga härdar för det kristliga lifvet hos folket, i sanning ett landets salt.» — Så långt v. Kapff.

Gifve Gud, att allt flera af våra fromma svenska präster vaknade till lefvande insikt af hvad här yttrats! — Ännu många flera dylika vittnesbörd kunde anföras, men skulle här taga ett allt för stort utrymme i anspråk.

Blott ett må ännu omnämnas. Bengel, som så varmt förordade dessa sammankomster såsom varande till välsignelse, insåg dock äfven deras faror och gillade icke alla slag af dem. Därom vittnar följande ord ur ofvan anförda verk:

Vid den stora kallsinnighet, som råder människor emellan, är en så nära gemenskap och bekantskap (som man kunde vänta i en församling af pånyttfödda själar) nästan icke möjlig, i synnerhet om förtroligheten icke hvilar på en rätt fast och ren grund af kristlig insikt. Ännu är den rätta tiden för detta icke inne. Det fordras mycket till en förbindelse af rätta slaget. Stort ljus och erfarenhet äro därtill af nöden. En förening af ifrågavarande slag måste nödvändigt äga gåfvan att pröfva, hvilka de personer äro inom dess krets, som redan fått så stor upplysning att de kunna leda andra; eljest förvirrar man hvarandra. Man måste se sig väl före, att den broderliga förtroligheten icke förbytes till en komedi. O, detta är mycket vanligt; man hycklar för hvarandra, man talar hvarandra till behag, man underlåter att bestraffa, förmana, uppmuntra i kärleken. Det gifves människor, hvilka hysa ingen ödmjukhet, ingen kärlek, intet af Kristi sinne, och endast utmärka sig därigenom att de ställa till och deltaga i föreningar. Kallas icke detta att spela komedi? I en församling af bröder måste finnas *andegemenskap* i bönen, och ännu andra lagar dessutom, dock utan att binda någon vid tid eller form; ty ju fastare man knyter tillsammans, dess förr brister det sönder. . . .

Ja, Bengel insåg klart konventikelväsendets faror. Så mycket större och mera efterföljansvärdt är då det faktum, att han icke ogillade och förkastade det samma, utan trots alla farorna varmt omhuldade och förordade äfven denna form för det kristliga livvets bekännelse och utöfning.)

Nov. 29. Återvände till Uppsala, för präst-examens skull. Bor hos Rosengren, i mitt förra rum, hvilket R. nu öfvertagit. — Besök hos Beckman, Myrberg och Torén.

Nov. 30. Middag hos G. B:w, där jag råkade en älsklig troende gotländing, Johan Matthiesen. Vi läste, bådo och samtalade om de himmelska tingen.

Nov. 30. På aftonen hölls bibelförklaring här, i »vår sal». Dahlström talade med allvar och kraft. Det märkes,

att hans andliga barndom förflutit på trakter, där man mest drifvit lagens predikan. Men här har han fått sin blick bättre öppnad för evangelium; och nu predikar han klart de båda delarna af sanningens ord.

Dec. 2. Uppe hos Rudin. En god stund; samtal och gemensam bön. Rudin tillväxer märkbart i allvar; men är kanske ej så evangelisk som förr. Sedan på fru Henschens begrafning, från hvilken Sparrman och Widman följde mig hem.

Dec. 3. Biskop Thomander har i dag väckt motion om konventikelplakatets upphäfvande. Skall han vinna sitt syfte? Många tvifla därpå. Men Rosenius, hänvisande till liknelsen i Luk. 18 om den bevekta domaren, sade: »I så många år har Herren Gud sett sina barns lidanden för detta plakats skull och hört tusendens bönerop om befrielse därifrån; 'måne. han längre skall ha tålmod därmed'? Nej, jag tror, att han snarligen skall hjälpa sina barn, som ropa till honom dag och natt.»

Dec. 4. F. m. hos Torén och kateketiserade. E. m. var G. B:w hos mig. Vi läste en betraktelse af H. Müller.

På aftonen togo vi en timmes promenad kring slottet i det härligaste månsken. Samtal om Herren, som var oss mycket nära; vi förnyade vårt förbund i tro och kärlek.

Dec. 7. Hörde Flyborg i Trefaldighetskyrkan. Godt, kraftigt. — Middag hos fru Marin, jämte Stenhammar och Hård. På aftonen talade Sparrman här på salen.

En man blef så kraftigt väckt, att han sedan kom in till Rosengren och bad att få bekänna alla sina synder. Vi sutto sedan uppe och samtalade med honom, till öfver kl. 12. Han sade sig icke våga gå till hvila, förrän han fått förlåtelse och frid.

Dec. 8. Hos Landberg på homiletisk öfning. Fick till ämne »Den barmhärtige samariten», Luk. 11.

Dec. 9. Läste kyrkolag tillsammans med Adolf Drake. Båda funno vi det ämnet minst tilldragande af allt, som fordras för prästexamen.

Dec. 10. F. m. sista katekisationen för Torén. Han slutade med ett varmt tal till oss och innerlig bön för oss alla. E. m. tentamen hos Landberg. — Vid hemkomsten ett kärt bref från A. Stackelberg, som omtalade en märklig händelse från Stensnäs, där en synnerligt hård man blifvit omvänd genom ett Guds underbara ingripande.

Dec. 11. »Skrifning» uppe på domkapitlet.

Dec. 12. På aftonen gick till fru Delldén, för att råka J. och T. Way. Vi tre hade en god afton under samtal om Guds rikes ting. (J. W. dog efter några år; T. W. blef gift med J. Matthiesen.)

Dec. 14. Predikade min »sacerdotalpredikan» i Trefaldighetskyrkan, som var full af mina forna »världsbekanta» samt nuvarande trosvänner. De förra kommo af nyfikenhet; de senare för att stödja mig med sina förböner.

Middag hos Torén, jämte Axel Falk, Sparrman och Cronhamn. Kl. 6 gick till M. Bergström; där voro Borells och Braun. Vi läste Nohrborg och hade en fridfull afton.

Dec. 15. Hos Beckman, som omtalade en ledsam nyhet: G. Janzon i Adolf Fredrik hade kallat mig till sin adjunkt, och af enskilda »consistoriales» fått visst löfte om bifall till sin begäran. Men nu berättade B., att Janzons ansökan var med *en* rösts pluralitet afslagen, och att man skulle skicka mig »ut i stiftet». *Då kan jag icke längre vara sekreterare i Ev. Fosterlandstiftelsen och icke utgifva Budbäraren.* Och att förhindra detta var just pluralitetens plan. — Så korsas mina framtidsutsikter. Men — »Herren lefver, och lofvad vare min tröst! Hans högra hand kan allting förvandla!»

Dec. 16. En sorglig och mera ovanlig olyckshändelse inträffade för några dagar sedan under det starka vattenflödet i Hallands åar och strömmar, i det att hofmarskalken grefve Bark från Skåne jämte hans körsven drunknade vid öfverfarandet af en bro på landsvägen mellan Markaryd och Knäred. Ån, öfver hvilken bron ledde, hade öfversvämmat vägen; men detta oaktadt ville de köra öfver bron, då deras vagn kullstjälptes och de omkommo. Grefve Barks lik igenfanns först den 12:e dennes. Före afresan från Sjöareds gästgifvaregård hade grefven undfått varningar att ej fortsätta resan; men grefve B. ville bestämdt åstad och förde själf tömmarna. Han hade redan hunnit öfver bron, då häst och åkdon bortfördes af den på andra sidan bron forsande vattenmassan. Personer, som stodo på den motsatta stranden, sågo olyckan, men kunde ej komma till hjälp, emedan de saknade nödiga räddningsmedel. Ps. 90: 3—12.

Dec. 16. På f. m. reste Thörnqvist. Bref från Falkenholm. — På aftonen voro vi, alla de närmaste vänner och bröder, bjudna på supé hos Viktor Johnsson, som jämte Feltström tagit filos. kandidatexamen. Efter supén läste vi en skön betraktelse af Roos, och Rudin bad för oss. En god, fridfull, angenäm afton. Sedan promenad med G. B:w.

Dec. 17. På f. m. reste Feltström. — Jag »kurade» för Segerstedt, som ville bevisa mig, att när det i Ps. 104: 4 står skrifvet: »Du gör dina änglar till vind och dina tjänare till eldslåga», så menas det tvärtom: »Vinden till änglar och eldslågan till tjänare».*) Ty, sade han, »bibeln måste läsas 'med förstånd' och icke tagas efter bokstafven». Den innehåller Guds ord, men den *är* det icke i absolut mening, är icke någon »ofelbar papperspåfve» som binder själar ännu hårdare, än påfven i Rom fordom gjorde. Bi-

*) Egentligen är ju detta exempel blott en öfversättningsfråga.

beln innehåller många tusen härliga sanningar, men också mycket mänskligt slagg. Det gäller för en hvar att pröfva allt och behålla det goda, äfven här. Jag blef bestört. Detta är ju alldeles samma åsikter, som dem Trottet i Stockholm predikar. Hvem skall afgöra hvad som är sanning i bibeln? — Annorlunda tänkte Luther och reformatörerna. För dem var bibeln Guds osvikliga ord, under hvars absoluta auktoritet de kämpade och vunno. Eljest kan ju hvarannans vers bestridas. A. säger: »Den versen är en gudomlig sanning». Nej, svarar B., »den är mänskligt slagg», o. s. v.

Dec. 19. Skref igår i domkapitlet latinska uppsatsen för prästexamen. I rummet rådde ett så starkt os, att vi alla blefvo svårt yra i hufvudet. Vid hemkomsten blef jag våldsamt sjuk, samt låg hela aftonen och natten nästan som sanslös. — Hvad var din mening härmed, Herre?

I dag varit så pass mycket bättre, att jag, fastän med svårighet, kunde gå upp i examen, den jag lyckligt genomgick. Sedan blef jag ånyo så sjuk, att jag genast efter min hemkomst måste intaga sängen. — På aftonen erhöll jag mina betyg och »präsbrevet» att medtaga till Stockholm i början af nästa vecka.

Dec. 20. I dag reste mina examenskamrater till Stockholm för att i morgon där prästvigas af ärkebiskop Reuter-dahl. De lofvade att till honom framföra underrättelsen om min sjukdom samt min vördsamma anhållan att efter mitt tillfrisknande få erhålla ordination. (Se del I, sid. 254.)

Dec. 22. Den framstående fosterlandsvännen, presidenten J. A. von Hartmansdorff, har i går aflidit.

T. f. amanuensen i kungl. biblioteket G. E. Klemming har blifvit vald till ordinarie ledamot af K. Samfundet för utgifv. af handskrifter rörande Skand:iens historia.

Dec. 24. Fick i dag en härligt evangelisk bok, som

G. Janzon utgifvit i svensk öfversättning, nämligen »Den korsfäste Kristus, af *Antonio Paleario*.» Denna lilla bok har en stor historisk märkvärdighet. Författad af en italiensk professor vid universitetet i Siena (i Toskana) Antonio Paleario, under reformationstiden, är den ett lefvande bevis på det insteg som reformationens stora grundsanning, läran om rättfärdiggörelsen genom tron, hade vunnit i många tusen italienares hjärtan vid denna tid. Denna sanning hade äfven genom redligt forskande i ordet uppgått till klarhet för mer än en bland Italiens lärde män, vid samma tidpunkt som de tyska och schweiziska reformatorerna ställde den fram på världens stora skådeplats, där den blef det befriande ljuset, som lyste in i påfvedömet's svarta mörker. Men — det nyupptända ljuset blef snart inom Italien utsläckt i blod. Paleario blef insatt i fängelse och hängd (på den tiden ett »mildt» dödssätt för sådana förbrytare som han) och hans bok — af hvilken ensamt i Venedig utkommo 40,000 exemplar och lika många i Modena — blef uppspanad och förstörd med en så outtröttlig flit, att den under århundraden varit ansedd såsom helt och hållet försvunnen. Den har emellertid nu, under ett af de senaste åren, således vid samma tid som evangelii ljus efter en lång natt ånyo börjat gry i Italien och särskildt just i Toskana, åter blifvit upptäckt och framdragen i ljuset. År 1847 anträffades först en från franskan gjord engelsk öfversättning af denna bok, och nästan samtidigt lyckades hr Covie att i universitetsbiblioteket i Cambridge finna ett exemplar af det italienska originalet. Det har naturligtvis icke dröjt länge förrän nya upplagor blifvit ombesörjda af ett så dyrbart fynd. Af en sålunda utkommen italiensk upplaga blefvo tusentals exemplar under sista kriget utdelade till de sardinska trupperna på Krim, och spridningen för Italiens räkning har ganska säkert

icke stannat därvid. Boken har nu framträdt också i svensk öfversättning. Alla troende hälsa den äfven i denna dräkt välkommen såsom en gammal vän, hvilken man uppgifvit hoppet att få se, men som oförmodadt åter framträder.

Dec. 26. Aftonen hos Rosenius. Han talade öfver Es. 9 och inledde sedan ett andligt samtal, i hvilket P. Wåhlin från Piteå, Ax. von Post från Gefle, H. J. Lundborg och jag deltog. Lundborg avslutade med bön.

1857.

Jan. 1. Hörde Elmblad i Betlehemskyrkan. Han talade bl. a. om Rom. 4: 17, huru »Gud kallar de ting som *icke äro*, såsom om de vore», och anförde många exempel ur skriften: Abraham kallad »fader för många folk», då han ännu gick ensam i öknen; Josef kallad sin faders och sina bröders öfverherre, då han ännu var endast ett barn; David kallad konung, då han ännu blott var en herdegosse, o. s. v. Så ser ock *Gud* sina barn heliga och fullkomnade redan nu, då de ännu själfva se sig som arma syndare. Du, som nu kallar dig själf »fattig och eländig», du är genom tro på Kristus rättfärdig, och ditt slut blir härligt. Men du, som nu tycker dig vara så from och 'tackar Gud' att du icke är en så fattig kristen som andra, utan menar dig äga 'andens fullhet' och vara ett synnerligt framstående 'andeljus' — frukta, att du är bedragen af ditt hjärtas inbillningar och själafiendens list. Bed på allvar Gud, att *han* må utrannsaka dig och låta dig få veta ditt rätta tillstånd. . . . Och du, som af världen äras, du som yfves öfver ditt anseende och med stolthet ser ned på ringare forna

vänner, om du kunde se *ditt förfärliga slut*, skulle du i denna dag bedja om förbön af dem som du nu föraktar.»

Jan. 22. På aftonen hos fru S:n, tills. med flera; bl. a. den bekante Bodell från Norrland. Han var mycket språksam, talade åtskilligt godt, men var i annat ytterligt öfverdrifven. Så t. ex. ogillade han allt inom kyrkan, utom dess rätta lära, fördömde alla baptister, o. s. v.

Jan. 25. F. m. hörde i Finska kyrkan en mycket dyrbar predikan af biskop Björck. — På aftonen hos Rosenius; råkade där prosten Forssell, som omtalade några lärorika händelser från sin församling. Äfven meddelade han några intressanta medicinska rön; ty han är homeopatisk läkare för hela sin socken och trakten däromkring.

Jan. 26. Då jag i dag läste med kolportörerna, inkom magister Fineman och hörde på. När jag slutat, öfverlämnade han 50 rdr som gåfva till Stiftelsens verksamhet. En stor och glädjande uppmuntran från en sådan man.

Jan. 28. När jag för någon tid sedan besökte baron Posse, uppläste han några utdrag ur ett bref från K. A. Hultcrantz, (sedermera teol. professor i Uppsala), hvilken då nyss vistats i Berlin. Dessa utdrag voro så intressanta och lärorika att jag bad att erhålla brefvet. Baron P. lofvade att fråga H. därom. — Jag hade redan glömt hela saken men i dag sände baron P. mig brefvet.

(Då dettas innehåll är af ännu bestående värde och i mycket kan äga tillämpning äfven för nuvarande tidsförhållande, meddelas det här nedan:

Berlin d. 12 Aug. 1856.

. . . Min vistelse i Berlin lider till slut. Icke utan saknad lämnar jag denna stad för att ytterligare fortsätta min resa mot söder. Många ljufva minnen af oförgämliga stunder, som jag här tillbragt i det tyska familjelifvet, följa mig på denna färd. Jag anser såsom min plikt

och rättighet att säga mina hemmavarande vänner, att jag här i Berlin ägt många de skönaste stunder af min lefnad. Det skulle vara mig ett nöje att närmare skildra hvad jag erfarit och åtnjutit i de älskvärda familjekretsar, där jag vistats. Men dels kunde jag därigenom lätteligen gifva en falsk och oriktig föreställning om tillståndet i Berlin i allmänhet, (enär de sköna förhållanden som här fröjdat mig, höra till undantagen, och Berlins folk- och familjelif äfven erbjuder en annan hemsk och fruktansvärd sida, ehuru jag varit nog lycklig att icke komma i beröring med den samma;) dels har jag för afsikt att denna gång meddela underrättelser af mera allmänt intresse, om det religiösa och kyrkliga tillståndet öfver hufvud.

Det religiöst-kyrkliga tillståndet i Berlin erbjuder vid första påseendet från *en* sida en i flera hänseenden ganska skön och intagande anblick. Träder man in i Berlins talrika kyrkor, så finner man nästan öfverallt de mest utmärkta och talangfulla predikanter, hvilka med sällsynt kraft och lifaktighet förkunna sanningens ord. På intet ställe torde man på så litet område finna ett så stort antal af utmärkta predikanter. »Det gifves blott *ett* Berlin på jorden», yttrade till mig en from man, vid ett samtal om det företråde Berlin med hänseende till sitt i allmänhet ganska utmärkta prästerskap äger framför andra orter, och jag tviflar icke att han äger grund för detta yttrande.

Jag vill icke försöka att uppräknas och karakterisera Berlins utmärktaste predikanter. Jag känner dem för litet för att rättvist kunna göra det samma. Jag kan dock icke undgå att nämna några af första ordningen, hvilka jag närmare lärt att känna. Bland dessa framstå i synnerhet generalsuperintendenten *Büchsel*, lika utmärkt för lärdom som för ett enkelt praktiskt-uppbyggligt föredrag; den lärde och kraftfulle öfverhofpredikanten och generalsuperintendenten *Hoffman*; den älsklige och vördnadsvärde pastor *Knaak*, utmärkt genom innerlig fromhet och ett rätt herdasinne mot sin församling; den stränge och kraftfulle pastor *Steffann*; den nitiske och praktiskt uppbyggelige pastor *Souchon*, Krummachers värdige efterträdare vid Trefaldighetskyrkan; den älsklige och enkelt värtalige *Müllersiefen*; den lärde och vidtberömda professor *Nitsch* och den äldrige öfverhofpredikanten *Friederich Strauss*, som oaktadt sin höga ålder ännu fortfar att vara en predikant af första ordningen. De öfrige predikanterna vid dom- och hofförsamlingen kunde ock här uppräknas jämte större delen af Berlins ordinarie prästerskap. De utmärka sig öfver hufvud alla, såsom troende män och genom en

sträng praktiskt-asketisk riktning. Rationalismen synes bland prästerskapet helt och hållet ha försvunnit. Blott den Schleiermacherska skolan har ännu några få anhängare kvar. I afseende på en kristens lefnad ochandel hysa Berlins präster öfver hufvud ganska stränga grundsatser. Man torde bland dem finna jämförelsevis ganska få, som icke ogilla en stor del af de världsliga nöjena, såsom spektakler, dans o. s. v., och många tveka icke att från predikstolen i de strängaste ordalag uppträda mot dessa »förnöjelser».

För det stora antal utmärkta predikanter Berlin äger, har det i väsentlig mån *sin konung* att tacka. Det synes vara en af hans hufvudsakliga önskingar, att se Berlins predikstolar prydda med de utmärktaste och mest allvarligt kristliga personligheter Tyskland äger. Därför blifva ock icke sällan utmärkta predikanter och teologer ej blott från de preussiska provinserna, utan ock från alla delar af Tyskland, kallade till Berlin.

Där så många utmärkta krafter äro församlade på en punkt, och tillsammans lätt nog gifva ett ganska högt begrepp om härvarande kyrkliga tillstånd, kan man med skäl vänta sig stora och utomordentliga följder af deras förenade verksamhet och hoppas finna en härligt blomstrande kristendom bland folket. Så är dock *icke* förhållandet i *Berlin*. Det religiösa tillståndet bland medelklassen och det lägre folket är ingalunda godt. Dessa folkklasser besöka högst obetydligt kyrkorna, oaktadt så utmärkta predikanter där uppträda. Däremot äro de försjunkna i den djupaste otro och till och med fientlighet mot kristendomen, och uppenbara icke sällan sitt sinnelag i sin lefnad ochandel. Inom de högre och högsta folkklasserna synes visserligen förhållandet vara betydligt bättre. Dessa ha i allmänhet återgått till att bekänna kristendomen med munnen, besöka flitigt kyrkorna, visa ofta stort nit och allvar i kristendomen, ja, framstå icke sällan med sannt pietistiskt fromhetsnit.

Jag vill icke upphöja mig till domare öfver enskilda personers kristendom; men det är dock uppenbart, att häri äfven inblandar sig mycket skrymteri och skenhelighet. Då det hör till »den goda tonen» att visa sig from och gudfruktig, så eftersäger mängen de fromma orden och efterapar fromma ceremonier och handlingar, utan att själf ledas af verklig öfvertygelse, utan att äga inre andliga behof och erfarenheter. Den gunst och det välbehag, hvarmed konung och regering här omfattar det religiösa fromma nitet, har ock tillräckligt inflytande på

många människor, som önska stå väl på högre ort, för att förmå dem att sluta sig till de frommas antal, antaga deras seder och deltaga i deras föreningar och kristliga verksamhet. Därför klagas ock, både bland de verkligt fromma och bland dem som hata kristendomen, att skrymteriet i hög grad griper omkring, att många människor för att vinna utsikt till snar befordran och höga äreställen hyckla en kristendom, som de icke äga.

Det här skildrade religiösa tillståndet i Berlin är icke tillfälligt. Så väl hatet och fiendskapen mot kristendomen bland de lägre klasserna som det snabba utbredandet af »en viss art» af kristlighet i de förnämras cirklar låta sig lätt nog förklaras. Man behöfver icke länge vara i Berlin för att finna orsakerna därtill. De synas mig hufvudsakligen ligga i följande trenne omständigheter, nämligen: 1:o *förhandenvarandet af en grof rationalism bland de lägre folkklasserna*, 2:o *kyrkans beroende af staten öfver hufvud*; 3:o *religionens och fromhetens närvarande politiska betydelse och ståndpunkt . . .*

. . . Det kan enligt min öfvertygelse icke nekas, att den från konungen samt statens och kyrkans högsta ämbetsmän utgående och gynnade religiösa riktningen verkat mycket godt och nyttig i sannt kristlig mening. Lika litet som jag vågar betvifla uppriktigheten och det välmenande allvaret i konungens och en del af de förnämras kristliga fromhet och nit, lika litet kan jag bestrida de goda följderna af det samma. Denna riktning har framdragit mången utmärkt predikant och ställt honom på en plats, där han i rikt mått kunnat gagna med sina utmärkta gåfvor och egenskaper. Den har ock därigenom befordrat sannt kristligt lif i många enskilda människors hjärtan.

Men hela detta från den världsliga makten utgående och understödda sträfvande för fromhet och gudsfruktan synes mig dock vara behäftad med många brister och ofullkomligheter, ja i många hänseenden rent af misslyckadt. För religionen främmande biasfakter och konsiderationer ha påtagligen smugit sig med in i de maktägandes religiösa nit och därigenom föranledt ganska menliga följder. Det sätt, hvarpå detta nit har verkat, har ej allenast framkallat skrymteri samt befordrat »halfhet» och ytlighet i kristendomen, utan det har äfven därigenom i hög grad bidragit att göra kristendomen misstänkt och förhatlig för största delen af Berlins innevånare och gifvit stöd åt den meningen, att religionen endast är »ett påhitt af de maktägande för att hålla massorna i undergifvenhet och slafveri». Därför har ock, såsom

Robert Schultz.

L. G. Doyertie.

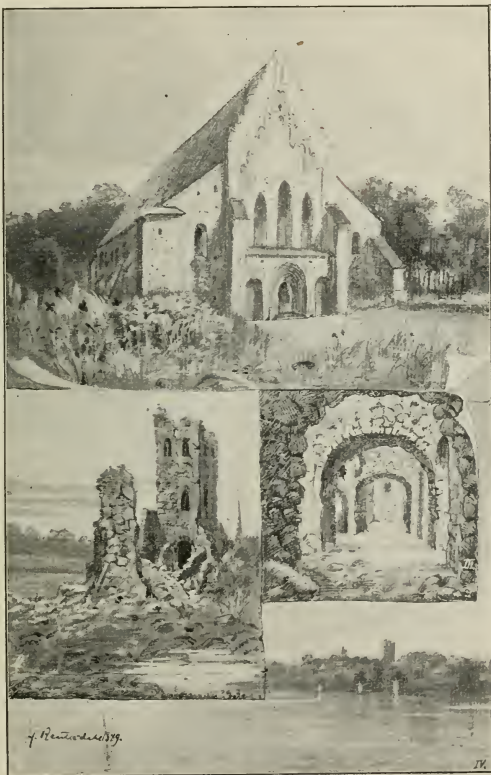

Gabriel Beckman.

Klas Gartz.

Bilder från Sigtuna, af H. Reuterdaahl.

1. Vårfrukyrkan. 2. S:t Petri kyrkoruin. 3. S:t Olofs kyrkoruin.

jag själf varit i tillfälle att erfara, denna åsikt om »de förnämjas fromhetsifver» i hög grad gripit omkring. Där en ny skola anlägges, en kyrka bygges, en präst anställs, en barn gudstjänst hålles o. s. v. är man färdig att vädra politiska planer och anläggningar till förstörande af folkets frihetssinne och undergräfvande af dess fri- och rättigheter.

Men allra mest torde de maktägandes nit ha skadat därigenom, att det *dragit den kristliga fromheten in på det politiska området* och där gifvit den en rol att utföra, hvilken, huru än kampen aflöper, ingalunda synes mig kunna lända fromheten och den sanna kristendomen till båtnad . . .

Den kristliga fromhetens närvarande politiska betydelse i Berlin består icke blott däri, att de fromme här utgöra ett af regeringen gynnad och i rikt mått omhuldadt och understödt parti; icke heller däri, att detta parti genom att verka för kristlig sedlighet och renhet motarbetar laster och utsväfningar och därigenom gagnar staten och bereder den samma goda, ädla och nyttiga medborgare. De *verkliga* eller *blott till skenet* fromma utgöra här öfver hufvud taget själen och nerven i det monarkiskt absolutistiska, reaktionära och ryskt sinnade politiska partiet. Dessa partiåsikter äro här ofta så djupt inpräglade uti de frommas sinnen, att de mångenstädes nära nog gälla såsom ett nödvändigt kännetecken på en sann och rättrogen kristendom. De fromme äro dock icke blott overksamma anhängare af denna politiska riktning. De uppträda ätven ofta bestämdt och kraftigt för den samma, i det att de till och med i religiösa föredrag icke sällan inblanda politiska anspelningar och grundsatser och ofta nog jämte kristendomens sanningar meddela politiska meningar och åsikter såsom en art af trosartiklar. Då man i Sverige svårligen kan göra sig en föreställning om det sätt, hvarpå detta sker, vill jag här meddela några exempel.

Jag infann mig en afton i en offentlig bibelförklaring. Predikanten, en rikt utrustad och talangfull talare, behandlade 1 Mos. 19 kap. Han gjorde många rätt sanna, träffande och uppbyggliga anmärkningar och tillämpningar vid de upplästa verserna. Han måttade ock skarpa hug åt teatern och det osedliga sällskapslifvet i Berlin. Ändtligen kom han till de verser, där Sodoms undergång beskrifves. Han visade nu, huru hvarje stad och hvarje stat i likhet med Sodom har att vänta sin undergång, när de genom synder mognat för den samma. Och som exempel på sådana stater, hvilka redan genom ogudaktighet vore mogna för straff och undergång, *anförde han offentligen Frank-*

rike och England.*) — Vid ett annat tillfälle, den gången likväl i en enskild krets, yttrade sig samme man ganska bittert mot all representativ stats- och kyrkoförfattning, hvilka han betraktade såsom en förhatlig anglikanism.

En annan gång erhöll jag tillträde såsom åhörare vid en katekisation. En af Berlins berömdaste kateketer sysselsatte sig där med att meddela undervisning åt nattvardsbarn. Då vid denna katekisation många egenheter förekommo, som voro mig helt och hållet främmande och om hvilka man i Sverige sannolikt icke alls äger något begrepp, så vill jag här omständligare skildra den samma.

Under det barnen samlade sig, gossar och flickor i samma rum, men tagande plats på olika sidor af rummet, var en ung kandidat närvarande och genomgick repetitionsvis med de redan ankomna barnen det som blifvit behandladt vid den sista katekisationen, nämligen huruledes judarnes tre första konungar representerade tre olika arter af *bot*, i det att Saul gjorde bot för straffet, David för sin synd och Salomo för sina goda gärningar. Kandidatens närvaro och katekiserande under det barnen samlade sig, skedde, såsom man sade mig, på det att barnen icke något ögonblick skulle lämnas tillsammans ensamma och utan sysselsättning i rummet. — När barnen samlat sig och den unge mannen en stund kateketiserat, inträdde den egentlige läraren. Han förhörde först helt hastigt utan anmärkningar och förklaringar några bibelspråk ur språkboken, hvilka barnen fått sig förelagda till utanläsning. När något af barnen icke kunde sitt språk, yttrades vanligen: »Du har icke bedit; om du hade bedit, så hade du kunnat din läxa.» — Därefter sade läraren: »Herren vare med eder!» Barnen svarade sjungande: »Så ock med din ande!» — Nu tillfrågades barnen, hvilka af dem under den föregående söndagen, för- och eftermiddagen, icke varit i den kyrka, till hvilken de hörde. De som varit frånvarande, meddelade vanligen skriftligt intyg om giltigt förfall. De som varit närvarande tillfrågades, hvad de hade bibehållit af de hörda predikningarna. Därefter uppräknades samtliga nattvardsbarnen och de frånvarande antecknades. De som vid förra katekisationen varit frånvarande, meddelade vanligen skriftligt intyg om giltigt förfall. — Nu at-

---

*) Hvad Frankrike angår, kan detta omdöme synas ha varit befogadt; men hvad beträffar England, så ansåg predikanten det landets »svåra kapitalsynd» bestå däruti, att det likasom Frankrike hade förenat sig mot »ett kristligt rike» — det belgondyrkande fanatiska Ryssland.

lägsnade sig den egentlige läraren för några ögonblick, och den unge kandidaten sjöng under tiden med nattvardsbarnen Marias lofsång, Luk. 1: 46—55, såsom detta bibelställe ofta sjunges i kyrkorna. Efter denna sång inträdde läraren åter och började den hufvudsakliga katekisationen. Det var denna gång fråga om konungalinjen i Gamla testamentets bibliska historia, från och med Rehabeam. Läraren utvecklade under katekisationen konungadömet idé, visade huru det gifves tvåne arter af konungadöme, nämligen *konungadömet af Guds nåde* och konungadömet af *människors nåde*. Det förra fann han, efter rikets delning, i Juda rike och visade dess företrädre, därigenom att Juda konungar öfverhufvud regerade bättre och längre än konungarne i Israels rike, som voro konungar af människors nåde. Därefter följde en rad af frågor och svar, hvilka, *så vidt jag i minnet kunnat bevåra* desamma, hade ungefär följande ordning och ordalag: »Kan det äfven i våra dagar gifvas konungar af Guds och människors nåde? Ja. Huru bör man anse det folk, som har en konung af Guds nåde? Såsom ett särdeles lyckligt och benådadt folk. Bör man så anse det, äfven om konungen af Guds nåde är en dålig och ogudaktig konung? Ja, det är ändå en nåd, en *enkel* nåd, att ha en konung af Guds nåde. Huru bör man anse den omständigheten, att konungen af Guds nåde är en dålig konung? Såsom en af Gud sänd pröfning. Huru bör man anse det folk, som i likhet med oss, ej blott har en konung af Guds nåde, utan därjämte en from och gudfruktig konung? Man bör anse, att det har fått en *dubbel* nåd. Kan äfven en konung af människors nåd vara en from och god konung?» Barnen sågo på läraren, men visste icke huru de skulle besvara denna fråga. Läraren besvarade själf frågan med *ja*, och framdrog bland Israels rikets konungar ett exempel på en from och god konung af människors nåde. Därefter frågade han: »Huru skall man anse en from konung af mänskors nåde? Såsom en tröst i olyckan och bedröfvelsen. Äro nu alla folk nog lyckliga att ha konungar af Guds nåde? Nej. Kunnen I till och med nämna mig en kejsare, som endast är kejsare af människors nåde? Ja, kejsaren af Frankrike.» — Ungefär med dessa frågor slutade den egentliga katekisationen. Därefter yttrades några ord öfver det, som skulle föredragas nästa gång. Sedan befalldes barnen att falla på knä. En kort bön förrättades, läraren utsträckte sina händer och läste välsignelsen öfver barnen samt gjorde, i det han sade de sista orden, en rörelse med högra handen på det sättet, att han med pekfinger tecknade ett kors i luften. Barnen

besvarade välsignelsen med ett högljudt »amen». Därefter fingo de gå i god ordning, den ena bänken efter den andra.

Det hörer äfven till egendomligheten hos denne kateket, hvilken nattvardsundervisning jag flere gånger afhört, att, då något viktigt förekommer i undervisningen, uppmana barnen att omtala eller uppläsa detta för föräldrarna, när de kommit hem. En gång hade barnen blifvit tillsagda, att uppläsa martyrhistorien i Makkabeernas bok om änkan, hvilkens söner den ena efter den andra på det grymmaste sätt blefvo dödade, för det att de ej ville affalla från den judiska religionen. Följande gång tillfrågades de, om de hade fullgjort den dem gifna tillsägelsen. Somliga svarade ja, andra tego. Då bad läraren dem, som åtydtt uppmaningen, att stiga upp. Nära hälften af barnen stego glada och hurtiga upp. De öfriga sutto nedslagna och surmulna på sina bänkar. — Då jag icke kunde förstå, hvarför läraren med sådant eftertryck fordrade, att barnen för sina föräldrar skulle uppläsa ett stycke af Makkabeernas böcker, sökte jag upplysning härom. Jag erhöi af en ung man, som tillika med mig besökt katekisationen, den förklaring, att man ville begagna barnen såsom inre missionärer, för att genom dem inverka på ogudaktiga föräldrar, såsom äfven sker genom de talrika barn gudstjänster, barnmissionsföreningar m. m. som här i Berlin förekomma.

Sedan jag afhört ofvan beskrifna katekisation och äfven från flere andra håll börjat erhålla kännedom om tillståndet i Berlin, besökte jag N., en af Berlins utmärktaste och berömdaste teologer. Han frågade mig huru härvarande förhållanden behagade mig. Jag sade honom bland annat, att jag icke tyckte om politikens inblandning i religionen. Då han under det samtal, som med anledning häraf uppstod, om ock med någon inskränkning, försvarade den grundsats, att en kristligt sinnad präst äfven i sina predikningar och andra religiösa föredrag må uttala sig öfver politiska frågor och tvistigheter, så invände jag, som icke hade lust att disputeras med den lärde mannen, att detta dock för mig såsom främling förekom obehagligt, att det ej var vanligt i Sverige och där säkerligen skulle väcka uppseende. Härtill svarade den lärde teologen: »Ja, I svenskar hafven ingen konung af Guds nåde, därför kunnen I icke fatta, huru nära ett kungadöme af Guds nåde ligger teologer och fromma kristna om hjärtat.» — Jag blef i hög grad förvånad öfver denna oväntade förklaring, och kunde icke undgå att göra invändningar mot den samma. Jag frågade, huru han kunde be-

visa, att preussarne hade en konung af Guds nåde, men svenskarne icke, och om icke Gud kunde utföra sin nådiga vilja och efter sitt behag gifva ett folk en konung likaväl genom visa mäns råd och beslut, som genom eröfring, svärd och blodsutgjutelse. Efter ett kort samtal om dessa frågor medgaf ändtligen min lärde motståndare *möjligheten* däraf, att äfven vi ha ett konungadöme af Guds nåde, men påstod dock att vi för närvarande, då den regerande konungaätten är *så ung på tronen*, omöjligt kunna *veta* det samma. Historien skulle i kommande århundraden uppenbara, om så är eller icke.

En annan gång besökte jag en icke högt uppsatt men bildad »skolföreståndare», som utmärker sig genom kristligt allvar, enfald och uppriktighet. Han lefver i stor anspråkslöshet och ägnar sin tid och sina krafter åt religiös verksamhet och välgörenhet, samt är bland de fromme, företrädesvis i de lägre klasserna, känd och högt aktad i hela Berlin. Vid mitt besök hos honom blef åter fråga om politikens förhållande till kristendomen. Det gällde hufvudsakligen den frågan, om det är möjligt, att verkligt fromma män kunna ha olika politisk öfvertygelse. Han tycktes i början icke ha tänkt sig en sådan möjlighet eller åtminstone endast vilja inrymma möjligheten af högst obetydliga skiljaktigheter i fromma kristnas politiska meningar. Då jag likväl yrkade, att skriften icke föreskrifver något bestämdt regeringssystem, utan blott fordrar undergifvenhet och lydnad för den förhandenvarande öfverheten o. s. v. och att äfven i republikanska stater kunna finnas sanna kristna, så yttrade han den förmodan, att dock alla sanna kristna *längta* efter upprättandet af ett konungadöme, men förklarade likväl, att han *för sin del* vore böjd för friare åsikter i denna punkt och ingalunda betviflade min kristendom för det att jag hyste sådana. Men han gaf mig dock det rådet, att *här* icke vidare uttala dessa mina åsikter, emedan jag annars lätt nog kunde förlora allt förtroende bland de kristligt sinnade. — Han berättade mig därefter, huru de fromma under det nyss förflutna kriget allmänligen önskat Rysslands vapen framgång och förutspått att denna makt till slut måste segra, »emedan den kämpat för Herrens sak». Han hade dock själf varit tveksam i denna punkt, emedan han kände den grekiska kyrkans och religionens usla och förfallna tillstånd. Han hade ock nu helt nyligen vunnit bekräftelse för *befogenheten af denna tvekan*. En protestantisk, kristligt sinnad köpman från Odessa hade för få dagar sedan varit i Berlin och gjort honom ett besök. Han hade omtalat, huru

de tyska protestanternas tillstånd i Odessa och däromkring liggande trakt före kriget var så förtvifladt, att de säkerligen, om kriget ej utbrutit, inom få år nödgats öfvergå till den grekiska kyrkan eller ock utstå de svåraste lidanden. Genom utgången af kriget hade däremot detta tillstånd så betydligt förbättrats, att de nu hade godt hopp att utan svårigheter få behålla sin religion.*)

Den här skildrade inblandningen af politiken i religionen hos de fromma i Berlin kan synas underlig och besynnerlig.

För att förstå den samma, måste man besinna först att denna riktningen ej allenast gynnas af konung och regering, utan till en stor del är framkallad just af dessa. Då konungen tillhör denna riktning och på mångfaldigt sätt gynnar, understödjer och befordrar den samma, så åtnjuter han ock af dess anhängare en hög grad af tacksamhet och tillgifvenhet samt ett förtroende, som gör att de utan betänskande med full tillit ansluta sig till hans politik och understödja den samma. »En konung, som är så from och kristligt sinnad, som har gjort så mycket för att omvända det ogudaktiga Berlin, som har en sådan upplysning i andliga ting och dessutom ledes och understödes af så fromma, gudfruktiga och upplysta rådgifvare och präster, skulle han icke finna det rätta, skulle man icke ha förtroende för honom och följa och understödja hans önsknings och meningar? Det vore ju ogud-

---

*) Ännu ett exempel på de i Berlin varande frommes politik måste jag anföra. Jag var en söndagsafton inbjuden i en älskvärd familj, utmärkt ej mindre för kristlig fromhet än för gästvänlighet och ett i alla afseenden älskvärdt och intagande sätt. Vid samma tillfälle voro flere främlingar närvarande, bland dem en ung man från England, hvilken en längre tid uppehållit sig som teologie studerande vid härvarande universitet, men nu var färdig att återvända till sitt fädernesland. Husfadern i den familj, där vi gästade, plägade dagligen hålla husandakt med sång, bön och läsning af ett kapitel i bibeln, hvarvid strödda anmärkningar och förmaningar dels af mera allmänt dels af mera speciellt innehåll meddelades. Han lät sig icke hindras i denna sed däraf, att främlingar voro närvarande. Tvärtom plägade han icke sällan direkt till dem säga några ord, som syftade på deras ställning och belägenhet. Nu, då han visste att den unge engelsmannen inom få dagar skulle lämna Berlin, vände han sig vid läsningen i bibeln till honom särskildt med några ord, hvilkas kärna innefattades i ungefär följande uttryck: »Gå hem, du unge man, gå hem och säg dina landsmän, hvilken stor synd de ha begått. Detta folk, fordom beryktadt för kristligt nit och fromhet, har nu så djupt affallit från Herren, att det ingått förbunnd med den falske profeten, med den turkiska halfmänen. Detta land, som fordom sände sina skepp med evangeliets budbärare till de otrogna länder, har nu låtit sina skepp förenas med de otrognes mot ett kristligt rike. Gå hem och redika för dem, och säg dem huru djupt de ha fallit.»

aktigt och ett förakt för Guds nåd att göra annorlunda. Så ungefär tror jag att de fleste verkligt fromma i Berlin skulle uttrycka sig, om de skulle redogöra för det band, som så fast förbinder dem med den nu härskande politiken och som gör, att de knappt kunna såsom en sann kristen erkänna den, som icke i allt är en afgjord anhängare af samma politik.

Men för att rätt förstå ställningen måste man äfven för det andra besinna, att ett stort antal människor — dels adelsmän, som genom den af konungen och det fromma partiet gynnade politiken önska befästa och utvidga sina privilegier, dels ämbetsmän som önska befordran, — af politiska och egoistiska bevekelsegrunder ansluta sig till det fromma partiet och uppegga dess politiska ifver för att därigenom vinna sina politiska ändamål; likasom de verkligt fromme hylla de förres politik, emedan den har antagit ett religiöst och fromt utseende och synes dem vara ett medel för kristendomen. Det äger alltså här, så att säga, en allians» rum mellan två högst olika partier, som kämpa för alldeles motsatta ändamål, och blott vilja begagna hvarandra såsom medel,* men som för att kunna kämpa tillsammans ha antagit en unionsuniform och en unionsfana, sammansatt af de färger som äro egendommiga för dem båda. Det i grunden världsliga politiska partiet har tagit på sig en anstrykning af kristlig fromhet, det fromma partiet har antagit det förras politiska trosbekännelse. Dessa äro de uppoffringar och medgifvanden de a båda sidor, för fridens och för alliansens skull, ha mast göra. Hvad de för dessa uppoffringar vilja vinna är, å ena sidan politiska och världsliga fördelar, å andra sidan befordrandet af sann och lefvande kristendom. En åtskillnad äger dock rum mellan de bada allierade partierna, däruti att det politiska har mera klart medvetande om sin ställning i denna allians än flertalet af de fromme.

Febr. 1. Till middagen hos Rosenius, jämte baron Stefan Creutz, häradshöfding Axel von Post, m. fl. Sedan vi hade ätit, uppläste Creutz för oss en rörande skildring af hans unga älskliga makas dödsbädd; vi blefvo alla djupt gripna. Guds nåd i alla trognas nöd framstod så klar, likasom sanningen af det ordet: Denna tidens vederböda

*) Hvem igenkänner icke åtskilligt af en dylik allians» äfven i denna tid, också hos oss, fastän den numera är klädd i andra färger. Men all sammanblandning af kristendom och politik blir i längden ödesdigert — för kristendomen.

Johan v. Holst
1878.

J. von Holst
1898.

P. Molin
1868.

Lars Jakob von Röök.

A. E. Rappe.

B. von Platen.

J. M. Björnstierna.

Albert Ehrensvärd. 1844.

är icke att jämföra med den *härlighet*, som på oss skall uppenbaras.» Må vi blott troget hålla fast vid Kristus!

Sedan gingo de andra herrarne ut på en promenad; men då jag i går hade något försträckt min fot, följde jag dem icke denna gång. Medan jag satt ensam med fru Agata, omtalade hon för mig en nöd, för hvilken R:s nyligen varit utsatt genom en sårad kvinnas hänsynslösa förtal; men huru Gud gifvit honom upprättelse genom konung Oskars direkta ingripande . . .*)

(Jag har redan förut, I: 140 och II: 145, nämnt att kung Oskar I genom prinsessan Eugénies och hofintendenten von Rööks inflytelser var mycket vänligt stämd mot Rosenius. Men så var naturligen icke förhållandet med drottning Josefina, som var katolik. När nu drottningen fick af X. höra, att R:s skulle ha så illa förgått sig, och då hon icke förut haft någon anledning att misstro X., så trodde hon hvad X. nu berättade. Med en känsla af, såsom hon ansåg, fullt berättigad ovilja omtalade hon händelsen för sin gemål, med tillägg att R:s förvisso icke vore den fromme och kristlige man, som man hållit honom för att vara. — Konungen blef bedröfvad. Men då han ofta af egen erfarenhet fått röna sanningen af det gamla ordspråket: »Försmådd kärlek vänder sig lätt till hat», så drog han sina misstankar om tillförlitligheten af X:'s utsagor, dem han ansåg i värsta fall

*) Denna berättelse af fru R:s fick jag 15 år senare bekräftad och fullständig af prinsessan Eugénie på Fridhem. Jag anför den här i sitt sammanhang, med undantag af själfva den händelse, som utgjorde den föregifna grunden för X:'s anklagelse. Ty den vill jag förbigå, icke därför att den i och för sig skulle vara något anstötligt, utan blott för att icke måhända utsätta mina högt värderade förläggare för möjligt klander af några allt för finkänsliga eller skuggrädda personer. Men om mig förlänas lifstid och hälsa, skall denna händelse nästa år meddelas i en senare bok, ämnad att utkomma på annat förlag.

vara »halfsanningar». Han beslöt i tysthet att af R:s själf få erfara huru saken förhöll sig. Detta skedde genom hof-intendenten von Röök, för hvilken konungen — naturligtvis utan att nämna hvem som sagt honom det — omtalade hvad han fått höra om R:s, och gaf von R. i uppdrag att öppet fråga R:s om fulla sanningen i denna sak. R:s blef helt bestört öfver den kvinnliga falskhet och illvilja, som kunnat förmå den, han ansåg vara en tacksam vän, att så förtyda en hans handling af godhet och medlidande . . . När drottningen några dagar senare fått af konungen veta, huru saken *i verkligheten* förhöll sig, blef hon af dubbla skäl mycket uppbragt och gaf X. en strängt allvarsam tillrättavisning, som denna aldrig glömde. — Såsom redan är nämdt, blef denna fru Agatas berättelse sedermera bekräftad och fullständigad af prinsessan Eugenie.)

Så fick äfven Rosenius för sin del erfara sanningen af apostelen Pauli ord, att Guds äkta vänner skola gå »genom ondt rykte och godt rykte» (aldrig blott ettdera, utan *båda*), till dess Herren efter sitt löfte skall »förlossa dem från allt ondt verk och frälsa dem till sitt himmelska rike.»

Febr. 14. Aftonen O. C.'s bröllop med L. D., på hotell »Phœnix». Rohtlieb vigde. Fritz och Gustaf B:w samt jag voro marskalkar och höllo våra *maidenspeeches* i dylikt uppdrag. Mycket folk och mycken värld; tung känsla för de andligt sinnade. Men efter supén följde vi och en del närmare vänner brudparet till deras hem. Där sjöngos sköna andliga sånger, och G. B:w höll en gripande bön för deras sanna lycka, att de aldrig måtte sälja evighetens sällhet för jordens fröjd, aldrig förlora Herrens gunst för att vinna världens — såsom tyvärr så många kristna göra!

Febr. 16. Fick bref från Eug. M—y med begäran att komma dit. Där träffade jag hoffröken J. H—n, som bad

mig gifva förslag på någon verkligt troende, evangelisk och nitisk präst, som ville bli brukspredikant hos hennes sväger, brukspatron von Hofsten på Walåsen. Där i trakten hade uppstått en väckelse, genom ett par predikande lekmän, och nu ville man ha en bra präst, som ville och kunde leda rörelsen, icke i högkyrklig utan i god evangeliskt luthersk riktning. Jag föreslog L. (Ernst Lönnrot eller Lönnerblad.)

Mars 27. Ett vänligt, ja kärleksfullt bref från A. F. Beckman i Uppsala. Han gaf mig svar och råd angående min ställning i prästvigningsfrågan. Bland annat skrifer han: »Var tålig och förbida Herren! Han har själf tagit din sak om hand och skall själf föra din sak igenom. Kom ihåg vår lärofader Luthers ord: »Den Herren vill täckas begagna som redskap i sitt rikets tjänst, den 'slår han först armar och ben utaf'. Detta är drastiskt sagdt, men värdt att du nu rätt betänker det . . . .»

Jag skall aldrig upphöra att med kärlek och tacksamhet minnas denne min dyrbare lärare, broder och vän, som under hela min prästerliga studietid var mitt stöd.

(Den evang.-lutherska kyrkan i Sverige förlorade 1894 en bland sina allra bästa och trognaste »tillsyningsmän» under detta århundrade, biskop Anders Fredrik Beckman i Skara. Med full sanning kunde domkapitlet vid hans frånfälle omnämna den stora, verkliga förlust, som vår kyrka lidit genom denne biskops bortgång, samt ock uttala följande, af ingen jäfvade ord: »Det bör med tacksamhet erkännas, att biskop Beckman städse varit angelägen att i sanningens, rättfärdighetens och kärlekens tjänst troget bruka de goda gåfvor, med hvilka han blifvit utrustad. Därför har han, själf af Gud rikt välsignad, utan tvifvel verkat till mycken välsignelse på de olika platser, där han blifvit kallad att arbeta: i universitetets, skolans och kyrkans.»

Redan förr har jag (i kalendern Frideborg) meddelat biskop Beckmans lefnadsteckning. Jag behöfver därför nu endast i korthet åter anföra några få data ur hans lefnad. Han var prästson från Skara stift, född 1812, och således vid sitt frånfälle nära 82 år gammal. Han blef 1841 lektor i Skara, 1847 professor i Uppsala, 1864 biskop i Hernösand, hvarifrån han elfva år senare flyttades till hembygden som biskop i Skara. — Såsom universitetslärare och stiftschef, såsom medlem af riksdagen och kyrkomötet, såsom utgifvare af »Teologisk tidskrift», samt såsom den svensk-lutherska kyrkans förnämste apologet i vår tid, visade sig Beckman som en man af ovanlig förmåga och arbetskraft. — »En fridens man» var han, ehuru genom förhållandena så ofta tvingad att uppträda polemiskt; och han ägde, hvad som är för mer än all begåfning, ett äkta »andeligt sinne», som hade sin lust i de himmelska tingen. Rom. 8: 5, 6. Med ett ord, han var — hvad som, tyvärr, icke kunnat sägas om alla biskopar — *en sann Jesu lärjunge*, som ej blygdes att med både ord och handling bekänna sin Herre, icke blott *ex officio* från predikstolen och katedern, utan äfven i det dagliga lifvet, i umgänget med andra. — Därför kunde han icke, såsom så många bland hans ämbetsbröder, ställa sig fiendtligt eller likgiltigt mot de lifsrörelser, som under senaste fem årtionden förvandlat vårt lands kyrkliga tillstånd, från det af Krummacher skildrade »svenska ispalatset» till »en ny och lefvande Herrens plantering». — Därför var B. angelägen att icke på något sätt stå hindrande för Guds andes verk i landet; tvärtom sökte han städse att främja det — Ännu återstår oändligt mycket; men här råder icke mer samma *dödslugn*, som under »den gamla goda tiden», till hvilken dock mången ännu längtar tillbaka, såsom en gång Israel till Egyptens köttgrytor.

Men just detta, som borde varit hans högsta berömmelse, gjorde att Beckman, likasom alla trogna Jesusbekännare, fick lida »Kristi smälek». Få präster torde ha varit af många så älskade och vördade som han; men få torde ock ha blifvit så smädade som han. Att den otrogna världen skulle förbittras på hans oförskräckta vittnesbörd, var ju naturligt. Af »den frisinna» tidningspressen har Beckman blifvit i både ord och bild hånad och förlöjligad, mer än kanske någon annan svensk präst. Men äfven hans mera högkyrkliga ämbetsbröder ha icke skonat Beckman. Därom vittnar binamnet »Fosterlandstiftelsens öfverstepräst», hvilket från detta håll gafs honom på spe, men hvilket en gång inför historiens dom skall räknas honom till ära.

En af vårt lands ädlaste män yttrade en gång om B.: »*Den* biskopen har ej något prelatjärta: lärd och from är han, men min präst i X. är mer prelat än han». Detta var i mångas ögon B:s stora fel. Ty för dem, hvilka sätta prästidealet i att vara »en ferm expeditionskarl» och visa ett stramt, öfverlägset sätt, för dem var A. F. B. »icke nog prästerlig, icke nog biskoplig». Men Herrens vänner kände, älskade och vördade honom. Och mer än alla människors bästa dom säger detta ord: »Herren känner de sina!»)

Mars 8. På f. m. åter besök på cellfängelset hos mördaren Larsson, som med yxa dödat en skeppare från Värmdö. Så vidt jag kan bedöma, går Guds Andes verk allt mer framåt i hans själ. Från mörk förtviflan har han nu kommit till icke blott uppriktig ånger, utan äfven till sann tro, som omfattar Herren Kristus och hans försoning samt med barnagladje förtröstar därpå. I den tron är han nu glad att snart få dö.

I denne mördares lefnadshistoria finnas flera märkliga drag. Så t. ex. skulle han en söndagsförmiddag för några

är sedan, tillsammans med två andra ynglingar, gå ut till Hagaparken »för att roa sig». Just som de på Drottninggatan gingo förbi det lilla torget vid Adolf Fredriks kyrka, begynte klockorna att ringa till högmässan. Då sade en af L.'s kamrater: »Kom, så ska' vi gå in och höra på prästen en stund; det kan ibland vara riktigt lifvadt!» Efter någon tvekan samtyckte de andra, och alla tre gingo in. Det var G. Janzon, som predikade och till ingångsspråk hade de heliga orden i 1 Joh. 1: »Jesu Kristi, Guds sons, blod renar från alla synder.» Bland annat yttrade han: »Kanske du *nu* kan höra dessa ord utan vördnad och utan att med ditt hjärta fatta, hvilken salighet de orden tillbjuda dig. Men det kommer för hvarje människa en stund i lifvet, då den härliga sanning som i dessa ord inneslutes, är det enda som kan rädda henne från förtviflan. Bed därför om nåd att kunna gömma dem i din själ till den stunden.» . . . Här afbröts Larssons uppmärksamhet genom att en af kamraterna stötte honom i sidan och sade: »Nej, detta är ju bara tråkigt. Kom, så gå vi nu!» L. ville stanna; ty predikantens ord hade trängt till hans samvete, och han önskade höra mer. Men kamraterna ryckte honom i armarna. Svag, som han var, gaf han efter och följde med dem, samt tillbragte sedan »en glad söndag» i sus och dus.

Många sådana »glada» dagar följde på denna. L. blef allt mer insnärjd i virfveln af världsmänniskornas »oskyldiga nöjen». Trots ganska god arbetsförtjänst började penningarna tryta till alla hans förlustelser. Och för att kunna åtkomma 50 kronor till utsväfningar blef han — *en mördare*.

När han efter ruset en morgon vaknade i fängelse, var hans första känsla dof förtviflan. Han försökte beröfva sig lifvet. Men Herren, som såg att den syndaren kunde räddas, lät försöket bli upptäckt i tid och förhindradt. —

Då kom L. ihåg, att han en gång i Adolf Fredriks kyrka hade hört några ord, som skulle kunna hjälpa mot förtviflan. Men hvilka ord? Han hade glömt dem. Nu blef hans enda oro att kunna påminna sig dessa ord. Han frågade fångnekten, om han kände till dem. Men denne, som icke själf var någon troende kristen, förstod sig ej på L's bekymmer och kunde icke påminna sig något tröstespråk ur bibeln. Larssons ångest och samvetsoro ökades allt mer.

Men när nöden är som störst, är Guds hjälp närmast. L.'s vanlige fångvaktare insjuknade, och en ny måste förordnas i hans ställe. Då ingaf Gud en kristlig man, vid namn Hellberg, som för tillfället var ledig från sin vanliga sysselsättning, att denne skulle antaga den lediga platsen som extra fångvaktare. När H:g första gången öppnade »luckan» på Larssons celldörr, såg han denne sitta där inne förtviflad, med händerna för ansiktet och oupphörligt upprepande dessa ord: »Hur var det prästen i Adolf Fredrik sade? Hur var det prästen sade?»

Nu började H. ett samtal med L., hvilket slutligen resulterade i att H. yttrade: »Kanske voro de orden dessa: Jesu Kristi, Guds sons, blod renar oss från alla synder!» Då blef L. full af fröjd och utropade: »Ja, så var det prästen sade; så var det!» Och därefter ville han nödvändigt att H. genast skulle be den prästen komma till fängelset.

Hellberg, som kände Janzon och mig samt visste att jag vid den tid, som Larsson uppgaf, ofta hade biträdt Janzon med att predika, uppsökte först J. och sedan mig, bedjande oss besöka L. i fängelset. Så skedde. (Och L. kom genom Herrens nåd till både ånger och tro, samt gick efter någon tid, glad och fridfull, till döden på schavotten.)

Mars 21. Åter ha tidningarna börjat bråka om K. H. v. Schéele och »spikarna». S:e hade berättat, att den tyske

pastorn Blumhardt genom *bön och handpåläggning* skall ha utdragit spikar ur en »besatt» kvinnas kropp. Jag har därom samtalat med några teologer, som varit ute i Tyskland. Flera ha med en axelryckning förklarat, att »pietistisk fantasi» är icke bättre än annan uppjagad fantasi: den bedrager sig själf och sedan andra. Men R. och U. ha försäkrat mig, att historien om den besatta kvinnan och hvad med henne skedde genom Blumhardt, är fullkomligt faktisk sanning. *De* han själfva talat med både B. och den nu tillfrisknade kvinnan; därför tror jag deras ord. *Ett* positivt påstående af en ärlig man gäller för mig mer än tio negativa.

Det är fem män i Tyskland, som jag gärna skulle vilja råka: Löhe i Neuendettelsau, Thomasius i Erlangen, Beck i Tübingen, v. Kapff i Stuttgart och Blumhardt i Bad Boll.

Men huru skall detta tillgå? — En utländsk resa kostar mycket penningar, och jag har ej mer däraf än till att »jämnt och rätt» kunna reda mig utan skuldsättning. Då kan jag ej tänka på att någonsin få den drömmen realiserad.

(Och dock blef den »drömmen» verklighet en dag!)

Då jag år 1866 af professor Magnus Huss föreskrefs att resa till Bad Kreuth i Oberbayern, skänktes mig, utan någon min aning, af grefvinnorna Louise Posse, Carolina De Geer, Scheel-Plessen och några andra hela den summa som erfordrades till en tre månaders resa i Tyskland och Schweiz, för mig och min hustru. Då besökte jag Neundettelsau och fick vara tillsammans med Löhe, samt Tübingen, där jag hade ett långt, intressant samtal med Beck. Med Thomasius var jag en hel vecka tillsammans i Bad Boll hos Blumhardt, och v. Kapff råkade jag i Stuttgart, hörde honom predika samt fick, under en lindrig sjukdom därstädes, flere dagar å rad långa och kärleksfulla besök af honom. Dock — om detta får jag utförligare tala i nästa

H. H. v. Essen.

Kr. Oxehufvud.

Karl Silfverstolpe.

Gustaf Daniel Lorichs.

Per, Hörberg. Själporträtt.

P. G. Wickenberg. Själporträtt.

del. *Här* blott något om Kristoffer Blumhardt, som på mig gjorde ett outplånligt intryck.

En hvar, som under 1840—60-talet hade att bestyra för missionsfester inom Tysklands lutherska kyrka och gärna ville göra en sådan fest till en talrikt besökt kristlig folkfest, plägade skriva till pastor Blumhardt i Bad Boll för att bedja honom komma och tala. Var det på något sätt möjligt, så tillmötesgick denne gärna en sådan begäran. Och de som ledde festen kunde då vara fullt förvissade, att om än vädret blef aldrig så dåligt, blef det dock aldrig brist på åhörare, utan tvärtom alltid tillopp af stora skaror kristliga pilgrimer. Vid festens slut plägade då Blumhardt oftast uppträda; — man »gömde det bästa vinet till sist.»

B. var en ganska vanlig personlighet, utan något i ögonen fallande märkvärdigt eller »storartadt», mera vinnande än egentligen »imponerande». Så voro äfven hans tal. Ej alltid ordentligt genomförda efter homiletikens regler, men städse öfverflödande af kraft från ett kristligt, rikt erfaret hjärtas djup, rörde de sig för det mesta ganska jämnt i allmän samtalston, och höjde sig blott emellanåt till ett mäktigt andens brusande. Man måste blifva rörd, när han talade, enkelt och rörande, full af medlidande med all den lekamliga och andliga nöd, som djäfvulen bragt öfver människorna, när han med fullviss frimodighet hänvisade sina åhörare att gå fram till *honom* som »är kommen att omintetgöra djäfvulens gärningar», och när han slutligen aldrig underlät att föra åhörarne upp på det profetiska ordets höjd för att visa dem frälsningens fullbordan, i det enskilda människohjärtat så väl som i hela världen.

Ännu mer än vid den fullkomliga stillheten under hans predikan visade det sig efter gudstjänsternas slut, att Blumhardt var en man af framstående popularitet, som åtnjöt

nästan oinskränkt förtroende hos *det kristna folket* på dessa trakter, fastän prästerna ofta hade något att anmärka mot honom. Åhörarne från landsbygden trängde sig fram i täta skaror på kyrkvägen för att få hälsa på Blumhardt, taga honom i hand, växla ett par ord med honom, anbefalla sig till hans förbön, fråga honom: »Hvar vistas du?» och bedja att få komma till honom för att ha ett längre samtal med honom. Huru frisk och rask rörde han sig ej, till och med under de sista åren af sitt lif bland allt folket, outtröttlig i att höra på nådesökande själar och vederkvicka de arbetande och betungade med evangelium, enligt profetens ord: »Trösten, trösten mitt folk, talen ljufligt med Jerusalem!» Ja, Blumhardt var en man, genom hvilken många undfingo varaktig välsignelse.

Han var född i Stuttgart den 16 Juli 1805, och son till en officer. Hans uppfostran i hemmet hade varit »sträng och from,» enligt den tidens sed bland Württembergs troende kristna. Allaredan vid sitt tolfte år, så omtalar han själf, hade han under husandakterna två gånger genomläst bibeln. Som student genomgick han den teologiska afdelningen vid universitetet i Tübingen, denna bepröfvade plantskola för så många utmärkta präster bland Württembergs prästerskap; senare blef han 1828 kapellan. Från denna anställning kallade honom hans farbror, missionsinspektör Blumhardt i Basel, år 1830 för att hjälpa honom i missionsskolan därstädes. De sex årens vistande i Basel hade en varaktig betydelse för hans andliga utveckling; där gafs honom en utvidgad blick för Guds rikes sak i det hela och stora.

Hvad hans fäderneslands kyrka hade att vänta sig af honom, det visade sig dock först klarare, då han 1836 blef pastor i Möttlingen, en afsides liggande församling mellan fjällen i Schwarzwald. I denna församling hade

redan förut fromma präster verkat Herrens verk. Här lefde på sin tid den gamle Machtdolph, en Flattichs samtida, likasom denne en helt och hållet original personlighet, som på ett inträngande sätt genom hela sitt exempel predikade trons enfald och Kristi tjänande kärlek. Blumhardts näraste förman var doktor Barth, den bekante författaren, och då Blumhardt kom dit år 1838, lefde ännu i församlingen minnet af den gamle Machtdolphs ord, att han »till och med i himmelen ville bedja om trofasta herdar för sin församling». — Herrens rika välsignelse följde den nye pastorns verksamhet: det blef en liflig andens vår i hans församling; kärlek och endräkt sammanknöt församlingsmedlemmarna med deras själasörjare; från alla håll strömmade det troende folket till hans kyrka, hans hus. Då inträdde den märkvärdiga tilldragelse, som gjorde Blumhardts namn vidt bekant och förde hela hans senare lif in på ett nytt spår.

Det var helbrägdagörandet af en kvinna, som länge varit besatt af en ond ande.

Professor H. Kurtz säger därom i sin bekanta större kyrkohistoria: »Pastor Blumhardt i Möttlingen framkallade — genom sin pietistiska själavård, som påyrkade allvarlig bättring och tro, samt genom helbrägdagörandet af en demonbesatt, — en storartad väckelse i sin församling; och allt mer utvecklades hans gåfva att helbregdagöra sjuka genom händers påläggning, i kraft af botfärdig troende bön.» Från den först omtalade olyckliga, sjuka kvinnan, hvilkens besatta tillstånd i början var honom okänt, ville Blumhardt till en början maktlös draga sig tillbaka; det var först efter allvarliga och erfarna kristnas uppmuntran, som han erkände det som sin plikt att göra hvad han genom tron förmådde. »I hafven rätt», var hans svar, »men då måsten I också i öfverensstämmelse med Guds ord förena eder med mig i

förbön» (Jak. 5: 14). Sålunda begyntes helbrägdagörandet efter biblisk föreskrift och fullbordades lyckligt. Den helbrägdagjorda kvinnan stannade därefter i många år i sin själäsörjares hus, blef sedan gift med hans troende egendomsförvaltare och dog nyligen, salig i tron. *)

Blumhardt hade genom denna händelse blifvit öfverbevisad om, att en särskild nådegåfva var honom betrodd. Sjuka af alla slag vände sig också till honom och kommo, talrikare än den lilla prästgården i längden kunde rymma, för att söka hjälp. Utan att han sökte någon offentlighet, väckte detta naturligtvis snart allmän uppmärksamhet, och man diskuterade saken både för och emot. — För att icke hindras i denna sin kärleksverksamhet genom det inskränkta utrymmet i prästgården, köpte Bl. i förtröstan till Herren 1852 Bad Boll vid Göppingen, lämnade sin prästerliga verksamhet i Möttlingen och grundade i Boll en vederkvickande hvilostad för trötta själar och lekamligt lidande, hvilken har blifvit bekant långt bortom Tysklands gränser. **)

---

*) Då jag, såsom nyss är nämnt, år 1866 under några veckors tid vistades hos Blumhardt i Bad Boll, såg jag där denna hustru, en from och redbar kvinna, och hörde henne själf omtala sin helbrägdagörelse. Blumhardt visade mig också de i en ask förvarade »spikarna», afbrutna strumpstickor, trästicker m. m., som den olyckliga kvinnan under besättselsetiden hade sväljt för att söka därmed beröfva sig lifvet. — Otron betviflade, ja förnekade dessa händelser såsom »osanna fantasier». Men att betvifla *pastor Blumhardts* utsagor, bestyrkta af flera vittnen, det vore det samma som i Sverige säga: Schartau, Fjellstedt, Rosenius, Beskow, Bring och Rudin ha ljugit, när de berättat något som »det sunda förnuftet» håller för orimligt på *den* grund, att — »jag och klokt folk i allmänhet ha aldrig upplefvat något sådant.»

**) Vid detta tillfälle gåfvo Blumhardts prästerliga förmän prof på både vishet och kärlek. När Blumhardt till sitt konsistorium inberättade, huruledes han fått gåfvan att helbrägdagöra sjuka och att sådana besökte honom i så stor myckenhet, att han hade svårt att rätt sköta sin

Det var ett egendomligt lif, som vid Bad Boll mötte mig och andra besökande. En lidande församling, fjärran från världens larm, oberörd af de fientliga motsatserna utom och inom kyrkan, upptog under åren 1852—82 det förut så oroligt lifliga badstället. Bland dessa gäster rörde sig Blumhardt med sin familj i kärlekens tjänande verksamhet; med lika vänlighet sörjdes där för så väl andliga som lekamliga trångmål. Den, som kom till Boll, måste förvånas öfver sällskapets brokiga blandning: vid sidan af bonden och handtverkaren kunde han träffa den högt stående ämbetsmannen, den rike grossören och den berömde generalen. Nord- och Sydtyskland, ja till och med land långt utanför de tyska gränserna, möttes här i fredlig samvoro. Ungdomen kände det här ej för trångt, ålderdomen andades lättare; till och med mången hårdnackad tviflare och fritänkare gick ut från sig själf och sin själs ofrid, efter några dagars vistande i Boll, och det tycktes som om den giftiga gadden tagits ifrån honom. — Där fanns på senare tid mest sådana, som sökte hvila och uppbyggelse för sin själ; men där var alltid också ett icke litet antal af dem, som för svåra lidanden här sökte kärleksfull skötsel och läkedom. De mest åtskilda

---

pastorssyssla, hvarför han till konsistorium hemställde hvad han skulle göra: »antingen uppgifva sin plats såsom församlingsherde, eller afvisa de många sjuka som sökte hans hjälp» — då var det många, som menade att »det kunde man väl veta, hvad ett konsistorium skulle svara», nämligen: »Låt allt gå i *de gamla hjulspåren* och fly *allt nytt* såsom pesten.» Men se, Blumhardts konsistorium gjorde icke så, utan svarade honom kärleksfullt: »Drag i frid, dit Herren kallat er! En ny, from pastor i Möttlingen kunna vi med Guds hjälp skaffa; men att hos någon annan uppväcka den gåfva, som Gud gifvit er, det kunna ej vi eller någon i världen. Var fri, till Guds ära och hans församlings gagn!» — I sanning ett högst ovanligt och ädelt konsistorium! Huru många domkapitel i Sverige skulle väl handlat så?

element visste Blumhardt att otvunget sammanbinda till ett harmoniskt helt, i hvilket hvart enda led kändes upplifvadt. Han besatt i detta stycke, hvad man kunde kalla »en virtuositet», för så vidt man icke hellre ville föra hans välsignade patriarkaliska verksamhet tillbaka till den allt omfattande och genomträngande kristliga kärlekens makt, som hos Blumhardt understöddes af en verksam ande, en fin själens instinkt och denna »ett troget hjärtas adel», som är i stånd till att umgås med alla utan att gifva bort sig själf. Med andra ord: i Boll utvecklade Blumhardt alla en själasörjares egenskaper, och den hjärtevinnande kärleken framträdde under troget bevarande af den schwabiska folkegendomligheten.

Som ordets förkunnare verkade Blumhardt äfven här, så väl vid söndagsgudstjänsterna, som vid de välsignelserika dagliga morgon- och aftonbönerna. Vid dessa bönestunder bads alltid, utom för Kristi kyrka i sin helhet, hvarje dag för de forna eller närvarande gäster vid Boll, hvilkas födelsedag det den dagen var. Hvarje besökare fick nämligen inskrifva sitt namn i ett »Minnesalbum», på sin födelsedags datum. Därvid kunde hända, att personer från de mest skilda håll sammanfördes i den gemensamma förbönen. Så erinrar jag mig min känsla af på en gång förvåning och glädje, då vid den första morgonbönen, jag bevistade i Boll, den gamle vänlige pastorn mot slutet af andaktsstunden ur en korg, där det låg en mängd sammanrullade papperslappar med påskrifna namn, framdrog *tre* af dessa, upprullade dem och sade: »I dag ha vi att särskildt bedja för fyra kära nådessyskon, som vi här lärt känna: major L. i Berlin, köpmannen N. i Teheran (Persien), fru von K. i Stuttgart och *pastor Rudin i Sverige*. Det gjorde mitt svenska hjärta godt att ock finna svenskar nämnas med i det stora syskonbandet. (Vänner, som senare besökt Bad Boll, ha för mig omtalat

att de då vid morgonbönerna hört Blumhardt bedja äfven för »*pastor Wadström i Stockholm*».)

Äfven höll han i några städer, t. ex. Stuttgart, regelmässiga religiösa föredrag och utgaf en liten tidning »*Blad från Boll*». Hvad han i sina tal på sitt originella sätt kunde säga, var visserligen icke alltid höjdt öfver väl grundade betänkligheter. Han kunde t. ex. någon gång gifva djävulen skulden till allt mänskligt elände, så att det ej tycktes blifva något ansvar öfrigt för människorna, och han kunde tala om Herrens återkomst och de yttersta tingen på ett sätt, som näppeligen kunde sägas vara att hålla sig inom ordets säkra skrankor. Dock — grundtonen i hans predikan var ända igenom bättringsropet och nådeordet: »*Allt är redo!* Hvilken, som törstar, han komme och dricke, — utan penningar och för intet.»

Oväntadt kom budskapet om hans hastiga död, den 25 Februari 1878. Han var blott få dagar sjuk, i en häftig lunginflammation. Hans sista lefnadsdag var en bön om nåd för sig själf, om löftenas uppfyllande för alla människor. »Herren upplåter sin milda hand till barmhärtighet öfver allt folk; en hvar, som icke låter djävulen förhärda sig och så i uppsåtlig otro motstår Kristus, utan åkallar Jesu namn, skall varda frälst», sade han kort före sitt slut i sin gamla frimodiga tro. I honom bortgick den man, som i lång tid tillsammans med den samma år hemkallade prelaten von Kapff hade varit hufvudstödet för den andliga väckelsen i Württemberg. (Om Blumhardt mera i dagboksbladen 1866.)

Mars 22. I dag eklateras major O. Weidenhielms förlofning med den ädla, varmt kristliga m:lle L. A:g. Herren välsigne de båda dyrbara vännerna! Deras lefnadshistoria har varit rik på bevis af Herrens ledning, och blir så nog äfven i kommande dagar. (Härom mera i nästa del.)

April 7. Ett godt, uppmuntringsfullt bref från Valdemar Rudin, som, ehuru ganska klen, nu »genom Guds underliga hjälp lyckligt tagit sin examen» och »äfvén i ekonomiskt hänseende haft många bevis på Guds underbara och nådefulla bistånd». — På e. m. uppe hos Rosenius och tog afsked af honom, som i morgon skall fara till Gefle. En god stund: vi voro båda rörda och sade hvarandra farväl, med tårar af varm broderskärlek. Sedan gick jag, under en känsla af obeskriflig frid och inre harmoni, i den vackra aftonen ut till skogen vid Uggleviken, där jag, ensam med min Herre i hans sköna natur, sjöng fröjdesånger till hans pris. O, huru lyckliga vi kunna vara och ha rätt att vara, genom vår Herre Jesus Kristus, som för oss gjort allt och är vårt allt!

April 12. Påskdag. Hörde Janzon i Adolf Fredrik. »Stenen är borttagen, fastän vi ej se det på afstånd. Men när vi »komma nära», skola äfvén vi såsom Maria »finna stenen vara bortvältad, *den ganska stor var*».

April 14. Ett af de lifligaste styrelsesammanträden i Fosterl-Stiftelsen, som jag hittills varit med om. Det drog ut ända till kl. 12 på natten. (Sedermera fattade styrelsen det beslut, att sammanträdena aldrig skulle räcka längre än till kl. 10, utan hellre i nödfall ajourneras till följande dag.)

April 22. Middag hos Seb. Tham, med flere vänner. E. m. uppe hos Rosenius, som i går återkommit från Gefle och Uppsala. — Aftonen hos fru Fredr. Hammarstedt. Där var syförening för Diakonissanstalten. Jag talade öfver Ps. 32, samt uppläste några goda berättelser om diakonissverksamhet. Alla voro fulla af kärleksnit att hjälpa till i att styrka en så välsignad verksamhet,

April 23. E. m. på begrafning hos P. Palmqvist. En god, öjupt allvarlig och dock så fridfull stund i hans hem,

tills. med många kristna bröder. — På hemvägen fick af E. veta den sorgliga händelsen, att fru B:r, som i många år ansetts som en sann kristen, för några dagar sedan rymt från sin make, med löjtnant N. Hennes affall hade så småningom förberedts genom »små» otroheter, som ej bekänts och afbedits. Herren rädde alla sina trogna från »törnena», som vilja kväfva den goda säden! — Aldrig skall jag glömma Rosenii bön: »O Gud, om möjligt, bevara mig från *all* synd! Men om detta icke kan ske här, i denna synduppfyllda värld, så bevara mig, kosta hvad det vill, från all sådan synd genom hvilken jag skulle blifva ditt namn till vanära!»

April 24. Jämte Rosenius och hans fru på middag hos löjtnant Aug. Klingspor, vid Manilla på Djurgården. Vi besågo institutet för de blinda; en af flickorna sjöng med mjuk, hjärtevinnande röst Ahnfelts sköna sång: »Hvad helst här i världen bedröfvar min själ, med Jesus och ordet dock allting blir väl!»

Klingspor är i sanning en underbar man. Fullkomligt *stendöf* har han lärt sig att på munnen så klart *se* hvad en annan talar, att man litet emellan frestas tänka, det hans döfhet blott är förställning. Han kan t. o. m. gå bredvid oss och ändå samtala lika obesväradt, ty han ser äfven från sidan allt hvad våra läppar utsäga. Grosshandlar R., som icke kunde tro att detta var möjligt, beslöt en dag att ute på Djurgården pröfva, om icke K. var blott »en humbug». Han smög sig därför bakom K. när denne gick ensam, och aflossade oförmodadt ett pistolskott, blott några alnar från Kl:r. Han hade väntat, att denne nu skulle vända sig om eller åtminstone rycka till; men nej, K. fortsatte sin väg lika lugnt, ty han hade icke hört skottet. — (Särdeles intressant var att iakttaga, när K. om vintrarna kunde sitta vid ett fönster och höra, d. v. s. *se*, hvad personer talade

vid hvarandra i ett annat hus, tvärs öfver gatan. Då kunde han stundom börja hjärtligt skratta och säga: »Nu yttrade den fröken, vid fönstret där, en mycket rolig sak», eller något dylikt. — Georgii, som ock i början hade svårt att tro detta vara möjligt, gick en dag, omedelbrt efter det K. sagt något sådant, upp till de midt emot boende, dem han mycket väl kände, samt frågade en vid fönstret sittande herre: »Ursäkta min fråga, men säg mig: Yttrade ni er helt nyss så och så?» Herrn blef högst förvånad och svarade: »Ja, det gjorde jag; men hur i all världen kan herr G., som *nu* kom in, veta hvad jag yttrade för fem minuter sedan?» — Klingspor blef rätt länge på detta sätt misstänkt, innan allmänheten blef öfvertygad om hans »oskuld». Men icke så få hålla alltjämt envist fast vid sin en gång fattade mening: »Kl. är en humbug; han 'gör sig till' och är icke alls så döf som han låtsar sig vara». — Detta får han lida blott därför, att han varmt tror på Kristus och *bekänner sin tro*. Ty om sådana kristna gälla Herrens ord: »De skola säga allt ondt *om eder*, ljugande, för min skull». . . »Detta skola de göra eder för mitt namns skull».

Maj 25. Gick till cellfängelset och sade det sista farväl till mördaren Larsson, som i morgon skall afrättas. — Aftonen hos Alströmers jämte Fjellstedt, Elmblad, Flyborg och Adelaide A:g, som är en vän till fr. Anna och Jenny A:r. Goda samtal hela eftermiddagen; sist höll Fj:dt en dyrbar bibelstund, och E:d afslutade vår afton med bön.

Maj 26. I dag Larssons högtidsdag! Han gick till döden i stilla frid och innerlig längtan att snart få »vara när Herren, hvilket ock mycket bättre är». Han har vittnat om sin Herre, både med ord och med hela slutet af sin lefnad: »Mig är barmhärtighet vederfaren!

Okt. 13. E. m. på Fost.-stift.'s styrelsesammanträde.

Till styrelseledamot efter H. J. Lundborg kallades magister Axel Falk. — Kaptenlöjtnant V. Ringheim i Karlskrona hade begärt kolportörsbetyg för konstapeln Offerman, samt att en skrivelse skulle sändas till befälhafvande amiralen. Båda dessa förslag afslogos såsom olämpliga. — För Ejjstedts resa till Berlin, hvarest han bland därvarande landsmän äfven skulle verka för stiftelsens sak, anslogs 133 rdr 16 skill. banko.

 1858.

Jan. 7. I fjol kom Elmblad en dag upp till mig och lämnade mig några sånger för min tidning *Budbäraren*, från »en småländsk prästdotter». Sångerna voro mer än vanligt goda, varmt kristliga och älskliga; jag mottog dem med största glädje. När jag frågade E. efter förf:s namn, sade han att hon hette *Lina Sandell*, men att hon ville bli »absolut anonym». Jag svarade då, att något förf.-märke måste hon dock få, samt att jag skulle under verserna sätta initialerna *L. S.* (Så uppkom denna sedermera i mer än 40 år kända och högt värderade signatur.) — I dag har jag från henne fått ett mycket älskligt bref, med nya sköna sånger. Må hon, och vi alla, kunna troget i *din* tjänst, o Herre, använda de större eller mindre pund vi fått! *Du* ser ej efter de stora gåfvorna, utan efter »trohet i det ringa.»

Jan. 12. Styrelsesammanträde i Stiftelsen. Kapten Melander anmälde sig önska, så fort som möjligt, lämna sin plats såsom expeditionsföreståndare. — Såsom lämplig sådan föreslogs s. m. kandidaten Adolf Drake. Bref skulle om den saken sändas till honom och till d:r Emanuelsson.

Febr. 10. Åter flera nya bidrag i min »stambok». (Några af dem må här återgifvas:)

Deraf skola alla förstå, att I ären mina lärjungar, att I älskens inbördes.» Dyre broder, detta är Herrens bud till oss, och väl må vi härvid säga att »hans bud äro icke svåra», nej, ljufliga och lätta. Herren välsigne och bevare dig till evinnerligt lif!

Din tillgifne broder *T. Odencrants*.

Fridens Gud, som igenfört hafver ifrån de döda den store Herden genom det eviga Testamentets blod, vår Herre Jesus, Han göre dig skicklig i allt godt verk till att göra sin vilja och skaffe i dig hvad honom täckeligt är, genom Jesum Christum». — Ske alltså, dyre vän; önskar af hjertat

din skröplige broder *Carl Tornérhielm*.

Gud, som all nåd kommer af, den oss kallat hafver till sin eviga herrlighet i Christo Jesu, han fullborde oss som *en liten tid* lida, styrke, stödje och stadfäste! Honom vare ära och magt evinnerliga! 1 Petr. 5: 10, 11.

O Herre, slit alla band som Du ser, men jag själf icke märker! Herre, gör oss till *ett i Dig*; lär oss dö med Dig, att vi med Dig må få lefva! — *Guds frid*, dyre broder!

Eug. Montgomery.

Jag vill undervisa dig och lära dig vägen du vandra skall: jag skall leda dig med mina ögon. Ps. 32: 8. 1 Thess. 5: 23.

Din gamle broder och vän

P. Fjellstedt.

Rom. 8: 17. Broder! Fröjda dig i hoppet om det oförgängliga, obesmittade och ovanskliga arf, som i himmelen är dig förvaradt (1 Petr. 1: 4), men fröjda dig i Herrens fruktan. Dock — *Han* är trofast, som oss kallat hafver, den det ock väl fullbordar!

Broderligen
Sebastian Tham.

Mars 11. I dag eklaterades nu förlofningen mellan magister Karl Rogberg och m:lle Eugenie A:g. — På e. m. afslutade jag min bok »Evangelisk skattkammare», som till större delen är redan tryckt.

Mars 21. På aft. hörde Ahnfelt hos byggm. Hellströms. Han talade öfver Rom. 5:, om »en för alla, och alla i en», samt sjöng flere sköna sånger, som vi ej förut hört. Både predikan och sången gingo till hjärtat och »förklarade Kristus.» Särskildt var den eljest så lugne, trygge byggmästar Kylén så hänförd, att han i glädjetårar »prisade Gud och Lammet.» Ahnfelt har verkat mycket genom sina sånger!

April 19. Styrelsesammanträde. D:r Fjellstedt. åtog sig att under sommaren vara Stiftelsens provinsombud för Götaland, Värmland och Dalarne.

April 25. Första lysningsdagen mellan arkitekten P. U. Stenhammar och fröken Louise Rudensköld. — Af Stenhammars andliga sånger skola många, såsom »Måste ock af törnen vara», »Denne är min käre son» m. fl. alltid förblifva bland det skönaste, som detta århundrade gifvit af svensk tonkonst.

April 26. Uppe på Diakonissanstalten, där fyra profsystrar invigdes. Elmblad höll ett godt och varmt tal. En riktig »solskensstund», fastän det utanför var »kolmörkt» och regnet slog mot fönsterrutorna.

April 26. Råkade major O. Weidenhielm, som omtalade att vid bjudningen hos dem på Karlberg hade hans svåger, John Ahlberg, länge samtalat i andliga ämnen med sin namne, pastor P. A. Ahlberg, som vid afskedet sagt till honom: »Löjtnanten är icke långt från Guds rike; men tag steget fullt ut! Ty mången är nära det riket, utan att dock vilja efter Kristi maning »gå in genom den trånga porten.» — Gud gifve, att dessa pastorns ord måtte tränga till löjt-

nantens hjärta och hjälpa att föra denne *in i* Guds rike! (Detta skedde ock, men först flera år efteråt, genom inverkan af den bekante lord Radstock; hvarom mera å annat ställe.)

Juni 8. Fost.-stiftelsens årsmöte. Ur styrelsen utgingo herrar Adlercreutz, Georgii, Wennersten och Humble. De tre förstnämnda återvaldes, hvarjämte lektor G. S. Löwenhielm invaldes i styrelsen.

Juli 13. Sammanträde af Fost.-stiftelsens styrelse. Gustaf Beskow hade annämnt sig sinnad att med det snaraste för någon tid öfverresa till N. Amerika, i ändamål att verka för dit utflyttade svenskars andliga väl. Och han hade därför vändt sig till Stiftelsens styrelse med begäran om reseunderstöd förskottsvis för detta ändamål. Styrelsen var mycket böjd för att i sin mån medverka till denna saks realiserande. Men beslut i saken uppsköts, dels därför att endast sex af styrelseledamöterna denna gång voro närvarande, dels emedan för den närmaste framtiden förelåg en mängd oundvikliga utgifter för Stiftelsens egentliga ändamål, hvilka gjorde det svårt att förskottsvis utbetala den önskade summan, dels ock därför att man förmodade, det »Svenska missionssällskapet» skulle bättre vara i tillfälle att lämna det begärda förskottet.

Sept. 6. Styrelsesammanträde. Beslöts, att Budbäraren för 1857, hvars upplaga helt utgåit, skulle omtryckas i 3,000 ex. — *L. S.* (Lina Sandell) som hade insänt en till tryckning antagen skrift »Koleran, ett bud från Gud», hade såsom arvode för den samma begärt endast 75 ex. af sin skrift samt ett ex. af hvarje på Stiftelsens förlag utgifven bok, — hvilket med hjärtlig tacksamhet beviljades.

Nov. 9. Styrelsesammanträde. G. B:w, som f. n. slagit sin tilltänkta Amerikaresa ur hågen, skulle anmodas att såsom reseombud besöka Häfverö och kringliggande socknar.

Med anledning af ett anbud af konsul Runnerström i Malmö, att han ville skänka Stiftelsen 2,000 rdr för utgifvande af något större lutherskt uppbyggelseverk, som skulle säljas till mycket billigt pris, beslöt styrelsen att Luthers evangeli- och epistelpostilla i ny öfversättning skulle utgifvas, till lägsta möjliga pris. Till öfversättare föreslogos professor Skarstedt, magister Falk och docenten Rosenius.

1859.

Mars 8. Styrelsesammanträde. Vald. Rudin, som hade kallats till expeditionsföreståndare, förklarade sig *f. n.* vara för sjuklig att kunna åtaga sig platsen, men skulle framdeles med glädje mottaga denna kallelse i Herrens tjänst.

Maj 11. Styrelsesammanträde. Upplagan af Luthers postillor, hvilken först var bestämd till 30,000 ex., måste nu ökas till 36,000 ex. — Rudin antogs till expeditionsföreståndare, men erhöll två månaders tjänstledighet för att kunna väl sköta sin hälsa.

Juni 4. Styrelsesammanträde, vid hvilket Rudin för första gången förde protokollet. — Öfverläggningar angående det stundande årsmötet. Rosenius och jag utsågos att bestämma, hvilka som skulle blifva predikanter vid mötet, äfvensom att vara »värdar» vid årsmiddagen. — Styrelsens springgosse, K. Öhlin, hade begärt 14 dagars tjänstledighet (och afgick senare från sin plats). I hans ställe antogs en from yngling från Öland, A. J. Pettersson. (Dessa två ynglingars framtida öden blefvo lärorika, såsom belysande Ps. 119: 9 och 1 Tim. 6: 6. Därom mera i nästa del.)

Juni 17. Stiftelsens årsmöte — uppbyggligt och godt.

Aug. 13. Handlanden Edenholm i Vestervik anmälde

sig ej längre kunna vara Stiftelsens provinsombud, emedan han omfattat baptistiska åsikter. Vi skola sakna den förut oss så varmt tillgifne mannen.

Sept. 20. Genom de ofantligt stora utgifterna till tryckningen af 36,000 ex. Luthers postillor, för hvilka betalningen först senare erhålles, har Stiftelsens styrelse kommit i ganska svår, om än blott tillfällig ekonomisk förlägenhet. Enskilda dess medlemmar ha försträckt rätt stora summor, (så t. ex. revisionsekreteraren Axel Adlercreutz 10,000 rdr, utan ränta och utan revers,) men mycket mera erfordras. Med anledning häraf, och sedan några försök att erhålla lån misslyckats, hade styrelsen i dag samlats till ett särskildt bönemöte, vid hvilket de flesta af oss, en efter annan, innerligt anropade Herren om hjälp »för hans namns skull.» (Och — inom några dagar kom hjälpen.)

Dec. 13. Styrelsesammanträde. Till ledamot af styrelsen, efter baron Alströmer som aflyttar från Stockholm, valdes suppleanten hofkamrer A. Welin, och till suppleant i hans ställe magister E. Thorman.

1860.

Jan. 12. F. m. hos »mor Thor», som haft den märkliga »synen» om Gustaf Beskow och Gustaf Leijonhufvud, när de voro i Konstantinopel. Nu hade hon åter haft en ny »syn». — E. m. hos häradshöfding Beskows, där jag fick ett bref från G. B:w, från Kairo.

Jan. 15. Närvarande vid Viktor Björnströms och Albert Ekströms prästvigning. Må Herren välsigna dem båda. De ha mycket olika *naturer*; men — det är på *nåden* deras framtid beror.

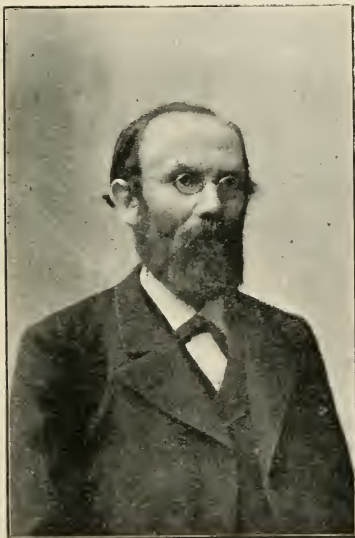
Arvid Hydén.

P. P. Welinder.

Gustaf Linnér.

Johan Olof Rosenberg.

Dagboksblad.

1878.

Jan. 1. En ny milsten på lifvets väg. Huru många sådana skola väl återstå, innan det heter: »Nu äro vi framme vid målet! Äro vi väl alla *redo.*?»

I dag, såsom så ofta förr, ha vi under gemensam tack-sägelsebön rest upp vår Ebeneser: *allt hittills har Herren hulpt!* Och han skall förvisso äfven härefter hjälpa. Honom vare tack för allt!

Jan. 6. F. m. besök hos en sjuk man, som i yrsel velat tre gånger beröfva sig lifvet. Ena gången var det så nära, att om man icke kommit »i sista minuten», så hade hans afsikt gått i fullbordan. — Nu var han däremot stilla och hörde med tacksamhet på det jag talade till honom.

E. m. läste i Lobsteins betraktelser några mycket dyrbara tankar, som jag vill afskrifva:

»Det säkraste tecknet, att man är utkorad, är gåfvan att kunna tro midt under all 'andens fattigdom'. Men vi måste »göra vår kallelse och utkorelse fast», på det hvarken bedröfvelsen, världens lockelser eller åsynen af våra synder må komma oss att gå bort från Herren.

Under de goda dagarna låtom oss *vaka*, under de onda låtom oss *bedja*; under de dagar, då allt är mörkt, och vi »icke veta, hvad vi skola bedja, såsom det bör sig» (Rom. 8: 26), så låtom oss *bida*. Vår sak är i goda händer. Herren är *den ende*, som aldrig skall tröttna vid oss.

»Drag din fot tillbaka från din nästas hus; han måtte

ledas vid dig och varda dig vred.» Ordspr. 25: 17. Man förlorar ofta på att blifva närmare känd. Tvänne vänner eller makar, som alla dagar och under alla förhållanden se hvarandra, få ofta om hvarandra en helt annan tanke, än de från början hade. Men där kärleken med åren växer och tilltager i djup och styrka — där hvilat Guds välsignelse öfver den. Den ende dock, som ständigt och af alla sina vänner älskas allt mer och mer, ju mer han blir känd, det är Herren Jesus.

Vi ha i vår karaktär rätt många lyten. Dessa kunna oförmodadt framträda och bereda oss djupa förödmjukelser. Om vi därför någon gång gjort ett godt intryck, så må vi icke allt för mycket räkna därpå; måhända skall man redan i morgon icke tycka det samma om oss.

Ett enda felsteg kan nedsätta oss i människors ögon; ingenting är så föränderligt som »allmänna omdömet». Men om vi troget vandra vår väg fram med Herren vid vår sida, om vi framför allt söka behaga honom, så skall han äfven böja till oss *de* hjärtan, hvilkas kärlek är oss till gagn och uppmuntran på vandringen hemåt.»

Jan. 7. I dag har baron Gösta Posse, f. d. kapten och kavaljer hos prinsarna, hastigt affidit. Hvile han i frid! En ädel, bedjande och på Herren troende man, men som led af så olidliga fysiska smärtor, att den därmed obekante aldrig kan ens göra sig en föreställning därom. Då jag för ett par veckor sedan mötte honom på Drottninggatan, sade han: »Bed för mig, att jag måtte kunna uthärda och icke blifva vansinnig af mina plågor!» — O, huru olika människors lotter falla! Den ene har knappt smakat en droppe af sjukdomslidandets kval; en annan håller på att duka under däruti. Och dock är det en vis, helig, kärleksfull och barmhärtig Gud, som sänder det alltsammans. »Han

delar så, som honom synes». Luther säger: »Ej en droppe malört mer i bägaren, än hvad som är nödvändig».

Jan. 8. En af århundradets allra märkligaste uppfinningar kommer att räkna sin tillvaro från det senast förflutna året — nämligen *telefonen*. När ryktet om den samma först trängde hit från N. Amerika, ansåg man det blott vara vanlig amerikansk »humbug». — Men senare underättelser ha bekräftat uppfinningens verklighet, och på telegrafstationer i Frankrike, England, Norge m. fl. länder lär man f. n. vara sysselsatt med omfattande försök. Man spår redan, att äfven vi här i Stockholm skola innan årets slut kunna samtala med personer i Uppsala, ja, ännu längre bort, t. ex. ända till Gefle eller Norrköping. Naturligtvis ges det en gräns för telefonens kraft; och *så* långt som till Göteborg eller Jönköping tror man knappt att den skall nå. Men i alla fall, huru underbart att härifrån kunna *tala* med vänner t. ex. i Uppsala! Om någon på allvar yttrat en sådan tanke för endast 25 år sedan, hade han blifvit ansedd som en narr eller rent af en dåre.

»Stora äro Herrens verk, och den som gifver akt på dem, han har stor lust däraf.»

Jan. 9. När den hederliga »Väktaren» häromdagen anmälde den af mig grundade tidskriften »Förr och Nu», som nu fått ny redaktion, yttrade min gamle präktige vän, baron Fredrik Hierta, som icke kunnat förlika sig med min helt moderata nystafning, följande ord: »Vi äro öfvertygade, att denna underhållande och bildande tidskrift skall vinna betydligt mer spridning i landet, sedan det under namnet 'nystafning' kända våldförande af svenska språket, som misstagsvis en gång kommit in i tidskriften, nu synes ha blifvit därifrån utvisadt.» — Äfven jag hoppas, att Förr och Nu måtte under sin nya redaktion få en ännu större spridning

än under mitt redaktörskap; man om så sker, icke blir det 'gammalstafningens' förtjänst. Ty 'nystafningen' har ovillkorligt framtiden för sig, så visst som det är en sanning, att »hvad förmultnadt är skall ramla». *Konsekvens*, där sådan är möjlig och oskadlig, är en fordran som ej kan tillbakavisas. Hvarför skall man t. ex. skrifva: *tvär*, men *vertom*; *Karlstad* och *Karlskrona*, men *Carl* och *Carlshamn*; *här*, men *der*; *jäst*, men *jette* o. s. v. Emellertid är det min lifliga önskan, att Väktarens förväntan om större spridning af F. o. N. må blifva uppfylld.

(Men — »stundom gäckas mänskliga förväntningar». Tidskriften, som 1877 hade öfver 12,000 prenumeranter, gick med 1878 ned till 6,000 och måste sedan efter följande året nedläggas.)

Fan. 10. Räddade Herren underligen vår äldste son, som hade gått ned sig på isen. Ånyo ett Ebeneser, under varmaste tacksägelse och glädje . . .

I dag firas i Uppsala en storslagen fest, i hvilken hela vårt folk deltagar — 100-årsdagen af »blomsterkonungens» död. Linné var stor — en af vårt lands största söner — icke, såsom förr var vanligast, genom krigiska bedrifter utan genom sina vetenskapliga förtjänster och genom sin varma gudsfruktan. Men lärorikt är att minnas, det han *blana sina ämbetsbröder* länge bemöttes med en från afund härstammande isande köld. Dock — medan namnen på de flesta af hans samtida ämbetsbröder i Uppsala länge sedan äro förgättna, skall Linnés namn aldrig dö. (Jag kom nu oförseddt att tänka på Rosenius. Äfven han var under sin lifstid förbisedd och föraktad af kyrkans *dåvarande* flesta »storheter». Dock — om 50 år, hvem minnes då dem? Men Rosenii minne skall sent dö bland Sveriges evangeliska kristna.)

Fan. 11. Höll bibelförklaring på Slottet, hos prin-

sessan Eugenie. Prinsessan spelade som vanligt själf orgeln; mera ovanligt var, att hon i dag sjöng ensam en af sina sköna kompositioner. Detta inträffar icke ofta, men blir kanske just därför så gripande.

Jan. 12. Blasieholmskyrkans 10-årsfest. G. Beskow reste i dag upp sitt Ebeneser! — Huru väl minnes jag icke, när G. B. på våren 1864 kom till mig och för första gången omtalade sin plan att bygga en kyrka, större än Betlehemskyrkan, som hade blifvit alldeles för liten för det myckna folket vid våra bönemöten; samt när han omtalade, huru underbart Herren hade gifvit honom tomt till kyrkan, huru han tre dagar å rad hade fått tusen kronor för saken samt blifvit alldeles viss, att Herren ville dess framgång o. s. v. Och nu har den kära kyrkan redan stått färdig i tio år och *evangelium* om försoningen i Kristi död där förkunnats. Mätte det aldrig tystna och Guds ande aldrig vika därifrån!

I dag en rikhaltig försäljning till förmån för »Trasskolan», detta förträffliga räddningshem för husvilla bortkomna gossar, grundadt af herr J. O. Lindgren. Gud har hittills välsignat hans arbete och skall säkerligen allt fortfarande göra det. Ps. 37: 5.

Jan. 15. En fornminnesförening i Småland, och särskildt för det minnesrika Varend, är under bildande i Vexjö, där landshöfding G. Wennerberg tagit saken om hand och utlyst sammanträde.

Den tyske vetenskapsmannen professor Schenkel, ansedd som en af rationalismens förnämsta banérförare, har nyligen vid synoden i Baden, under en diskussion om den heliga skrifts auktoritet, afgifvit en lika glädjande som för både hans vänner och motståndare öfverraskande förklaring. Han yttrade nämligen, att han »bestämdt proteste-

rade mot hvarje försök att utesluta *undret* ur de bibliska berättelserna.»

Den fridsälle, redbare och flärdlöse brukspatron Fabian Tersmeden på Ramnäs har nyligen aflidit, saknad och afhållen af alla som med honom kommo i närmare beröring. — Ett annat notabelt dödsfall har också i dagarna inträffat, näml. den välbekante, duglige och driftige skeppsbyggaren och fabriksidkaren här i Stockholm, ingenjör William Lindberg.

Jan. 18. Aftonen hos Stenhammars, jämte Magnets, Welins, Astrups m. fl. På natten en märklig dröm om döden som nalkades mig, men som två gånger vek för Jesusnamnets kraft. (Se del I, sid. 93).

Jan. 19. Nattvardsgång i Blasieholmskyrkan. Skriftermål af Aug. Lindström. En oförgätlig stund, med ny förvissning om allt Herrens goda. — På aftonen ett synnerligen godt bref från min gamle vän, major Robert Brauner, som däruti äfven prenumererade på 10 ex. af min tidning »Hemåt», på *önskan af fångar* i Landskrona fängelse.

Jan. 22. Regeringen har i dagarna bifallit »irvingianernas» ansökan att få bilda ett af staten erkändt religions-samfund, under namnet »den katolsk-apostoliska kyrkan». Så har då den varmhjärtade, men därjämte något fanatiska dansken, kandidat T., vunnit sitt så länge eftersträfvade mål: att få irvingianismen inplanterad äfven i Sverige. (Om min fleråriga bekantskap med honom samt om mitt första sammanträffande med pastor Fleischer, »irvingianernas apostel i nordén», mera i dagboken för 1870.)

Den äfven bland oss bekante nitiske missionär Börre sen har nu, efter sin långvariga resa i Europa, återkommit till Santalistan. Jag skall aldrig glömma den älsklige mannens besök i Stockholm och hans predikningar härstädes, i Blasieholmskyrkan och andra kyrkor. Han var också en

originell man: aldrig förr har jag hört en luthersk präst från predikstolen sjunga folkvisor, såsom B. gjorde. — Men nu hotas hans af Gud så rikt välsignade mission af en stor svårighet. En del teologer och präster ha nämligen velat få förklaradt, att de hittills af Börresen döpta kristna icke kunna inom kyrkan *erkännas såsom döpta*. Ty — Börresen har under *alla de föregående årens* nitiska arbete, då han vunnit så många själar åt Herren, *icke varit prästvigd* utan blott såsom lekman verkat för Guds rike. (B. blef först den 21 nov. sistlidna år ordinerad till präst af biskop Martensen i Köpenhamn.) Under sådana förhållanden, ifall af en lekman förrättadt dop icke kan erkännas såsom ett riktigt, kyrkligt dop, »måste de af B. döpta santalerna antingen förklaras odöpta eller också döpas om igen», säger man.

På en nyligen hållen missionskonferens i Shanghai, där ombud från nästan alla i Kina arbetande sällskap voro samlade, beslöts bl. a., att uppförandet af dyrbara kyrkor i medeltidsstil bör undvikas; ty — det är bättre att få fyra enklare kyrkor, där ordet kan förkunnas, än att för samma summa få *en* »grann» kyrka med målade fönster, marmordopfuntar m. m., men där predikanten knappt kan höras.

M—r omtalade i dag, att vår gamle barndomsvän och studentkamrat Robert Schultz i Uppsala blifvit utnämnd till regementsläkare vid Upplands regemente; samt att den af många så afhållne och värderade komminister P. J. Rydeman i Ljungby nämnts till kyrkoherde i Annerstad, Nöttja och Torpa församlingar i Vexjö stift. — Äfven berättade M., att ett sjömanshem skall byggas i Gäfle, där de från längresor återkomna sjömän, som icke ha eget hem, skola få hvila ut samt erhålla kristlig vård och skydd mot stadslifvets många frestelser.

Jan. 30. Kronprinsen har under landshöfding Edel-

S. J. Kallberg.

A. Leuwgren.

Jonas Janson.

J. A. Fogelqvist.

stams ledning änyo börjat sina studier vid Uppsala universitet. — Huru fort åren ila! Jag minnes så väl, när hans höge fader och farbröder, kronprins Karl samt hertigarna Gustaf och Oskar, blefvo studenter.

(Jag kunde ock omförmäla många lärorika drag från deras ungdomstid; men flertalet af dessa torde redan förut vara kända. Blott ett må därför här anföras.

När prins Gustaf en afton 1851, på en soaré hos landshöfding von Kræmers, föredrog några af sina kompositioner, sjöng han den bekanta sköna »Mina lefnadstimmar stupa» med en mer än vanligt gripande stämning. När han slutat, hade de flesta närvarande tårar i sina ögon; och prinsen själf såg nästan förklarad ut, då han yttrade: »Ja, detta är nog en sanning för oss alla, men alldeles särskildt för mig». — Inom mindre än ett år därefter hade den af alla så högt afhållne prinsen slutat sina dagar i Norge.)

Febr. 5. Den socialistvänliga tidningen »Stockholms Morgonblad» har upphört att utgifvas. N. Dagl. Alleh. vill däruti se »ett bevis, att svenska folket ännu icke är moget för de socialistiska lärorna». Ja, kanske det? Dock är det icke skäl att vara allt för säker. Kanske går redan midt ibland oss den »yngling» (se sid. 224), som en dag skall äfven bland oss föra både socialism och spiritism till en kortvarig, men förödande seger.

Inom Våmhus församling i Dalarna är nu all handel med spritdrycker, vin och öl helt förbjuden. Detta beslut, som på kommunalstämmans enhälliga begäran fattades af socknens kommunalnämnd, har nu af konungens befallningshafvande i länet blifvit fastställt.

Febr. 8. På »alliansbjudning» hos Wennerstens. Många goda, lärorika yttranden af där samlade vänner. Men äfven ett skärande missljud. X. uppträdde och lärde, att »de trognas

rättfärdighet inför Gud är en *i dem genom Anden ingjuten rättfärdighet*» — alltså: ren katolicism! Han fick en kraftig, lugn och öfverbevisande motsägelse ur skriften, af flera bland bröderna; och ingen tog, som jag hoppas, denna gång någon skada af hans ord. Men flera af åhörarne, så väl bland de manliga som de kvinnliga, hade i början icke ens förstått, att i hans yttrande låg en den farligaste villfarelse. O, *huru föga grundade i skriften* många bland våra troende äro! — Nu var det blott X., som dref den obibliska läran, och därför fäste man sig ej vid hvad han sade. Men tänk, *om* det varit en rikt begåfvad och värtalig professor eller någon annan framstående predikant: huru många skulle ej då genast fallit till och följt med!

Febr. 10. Besök hos en sjuk, gammal man, som legat till sängs i nära 17 år och lidit mycket. Han var dock förnöjd, tålig, ja lycklig genom Guds ord och Jesu frid. Jag önskade, att »hela Stockholm» kunde fått se och höra den mannen, så skulle man åtminstone inse, hvar den sanna lyckan är att finna. — »Här är allt bemängdt med pust: Jesus ger den rena lust!»

Febr. 11. Aftonen hos Cronvalls. En kyrkligt glad och uppbygglig bjudning. Bring, Kihlberg och Lindberg talade godt. På hemvägen berättade Bring, att en mycket from och gudfruktig präst frågat honom, »huru han för sitt samvetes skull kunde vara med på dylika bjudningar, där äfven lekmän talade öfver bibeltexter».

Febr. 17. Besök af två dalkullor, som mindes mig sedan sommaren 1854. (Se del I, sid. 375 och 387). Den ena af dem, Margareta, hade varit i Amerika och där, genom okunnighet i språket, blifvit skickad långt ned till en af sydstaterna, där hon fått genomgå märkliga öden, som förtjänade att offentliggöras. Hon hade i flera år, bortkom-

men från Gud, gått med ständig inre förtviflan; men Herren hade sökt och återfunnit henne, och nu hade hon ånyo frid.

På aftonen hos byggmästar Hellströms, där G. B:w talade kraftigt öfver texten om »de fyrahanda sädesåkrarna». Han skildrade äfven den nyligen i Uppsala aflidna unga fröken Signe S—mans saliga död. Hon var beredd på att dö — »frampå våren». Men en morgon fann läkaren, att hennes sjukdom gjort ett så oförmodadt hastigt framsteg, att han måste säga henne: »Fröken kommer icke att öfverleva denna dag!» Då blef hon först mycket bäfvande. Hon älskade Herren och hade menat sig skola med glädje få dö »längre fram». Men att dö »i dag» — därtill var hon icke beredd. Dock när Torén, som genast efterskickades, hade kommit och för henne framställt korsets och försöningens saliga hemlighet, — då ljusnade det i hennes hjärta och anlete, och under salig frid och fröjd kunde hon därpå samma dag gå hem till sin frälsare.

Febr. 27. Ny påfve är vald efter Pius IX, nämligen kardinal Joakim Pecci, som antagit namnet *Leo XIII.* Personerna växla, men påfvedömet's ande förblifver, till dess Herren själf kommer och dömer henne, som är »drucken af de heligas blod» Upp. 17: 6.

Mars 1. Aftonen på en mycket god bjudning hos B:ws, jämte löjtnant W—g's m. fl. Vi samtalade öfver Koll. 3: 1—10. Bland goda yttranden denna afton vill jag särskildt gömma dessa:

Gud söker syndare, hvilka — utblottade, beröfvade all egen förtjänst — låta frälsa sig blott af nåd. Att veta och erkänna denna frälsning af nåd är ännu icke att äga den; man måste »gå in genom den trånga porten». Ett intet i dag måste vi förblifva ett intet i morgon. Ja, vore vi än bland dem, som längst framskridit på helgelsens väg, så är

det dock icke vår omvändelse eller vår fromhet som frälsar oss, utan endast Jesu Kristi blod.

Vår största olycka är icke den att vi synda, utan den att — när vi syndat — vi icke »erkänna våra synder», icke sörja öfver dem. Men »om vi *bekänna* våra synder» — *hvad* gör då Herren? Se 1 Joh. 1: 9.

Intet gifver sann frid åt själen mer än vissheten att vara rättfärdigad inför Gud, frisagd från Guds dom. *Då* följer ock det heliga villiga *sinn*et. Rom. 5: 1; 8: 1.

Mars 8. Snart har jag i nära 14 år genom min sjukdom varit ur stånd att predika i någon kyrka. Flera gånger har jag nog försökt, men alltid måst afbryta. Nu har man dock uppmanat mig att ånyo göra ett försök, till en början i en mindre kyrka. Jag har därför i dag, i Brödrasalen vid Karl XIII:s torg, begynt att hålla passionspredikningar under innevarande fastlagstid. Denna första gick väl, ehuru jag *en* gång fick en svår attack åt hjärtat. Herren hjälpte dock.

Mars 30. Uppe på slottet hos prinsessan Eugenie, som hade sagt sig vilja skriva i min »stambok», den jag i förgår där lämnade.

(När jag återfick den, hade prinsessan skrivit följande, hvaraf jag här må införa början:

Bort det, att jag af något skulle berömma mig, *utan af min Herres Jesu Christi kors*, genom hvilket *verlden är för mig korsfäst* och *jag för världen*. Gal. 6: 14. Om världen hatar eder, så veten att hon hafver hatat mig förr än eder. Joh. 15: 18. Alla edra ting låten ske i kärleken. 1 Cor. 16: 14. Vinnlägg dig att bevisa dig Gudi en bepröfvad och ostrafflig arbetare, som *rätt delar sanningens ord*. Men *Herren skall förlossa dig af all ond gerning och frälsa dig till sitt himmelska rike*. 2 Tim. 2: 15; 4: 18.

»På sistone» Gud ger hvad vi åstundat,
 när korset pröfvat tro och kärlek här;
 när *tålmod* vår pannas stämpel är,
 och *verldens hän* nog *Christi kärlek* grundat.

»På sistone!» O, märk det väl — var stilla,
 mitt hjerta, för den hand som agar först,
men läker se'n och stillar all vår törst —
 och tänk: Guds kärlek gör dock aldrig illa!

April 2. Middag hos grefvinnan M. Leijonhufvud, tillsammans med löjtnant Adolf von Koch, hans friherrinna, fru L. Stenhammar m. fl. På e. m. musik, bl. a. af den unge 7-årige Vilhelm Stenhammar, som improviserade och spelade så utomordentligt väl, att de som icke förr hört honom, måste häpna öfver sådant; de kallade honom med rätta »ett underbarn». Ja, i sanning må här sägas: hvad månde varda af detta barnet?

April 17. Skärtorsdag. Kl. 2 på slottet; höll passionspredikan hos prinsessan, för . . . . . Prinsessan tackade Herren. Må han välsigna sitt ord på allas deras hjärtan!

April 19. Hörde kyrkoh. Schwarz i Blasieholmskyrkan — en af de väldigaste och härligaste långfredagspredikningar jag någonsin hört. Det var oss så, som det i texten heter: »Folket slog sig för sitt bröst»; man måste ned inför korset, ned i ånger, syndabekännelse och bön. Men sedan gaf samma korspredikan den kraftigaste tröst och frid, så att man »stod upp och lofvade Gud». Ja, måtte det gå oss så, som för Elias, sedan han ätit af det glödbakade brödet: »Han gick af den matens kraft i 40 dagar och 40 nätter, tilldess han kom till Guds berg.»

På e. m. besök i ett drinkarehem där mannen, från att ha varit en den dugligaste arbetare, nu har delirium. En

gräslig syn! Jag ihågkom W. von Brauns ord, att »brännvinet är satans tårar, som han grät när han förgäfves hade frestat Herren, och som han därför i vrede öfver sin förödmjukelse gaf åt människorna att *fördärfa sig med*».

Maj 3. Kallad till den hastigt dödsjuka öfverstlöjtnant Stj—t. Han var mycket svag, men kunde ännu tala; bekände sina synder, öfverlämnade sig åt Guds nåd i Kristus och erhöll Herrens nattvard.

Maj 6. På morgonen kallad till Stj—ts dödsbädd. Fastän jag sedan mer än 25 år sett så många människor dö, gör en dödsbädd ännu nästan alltid samma gripande intryck, som första gången jag stod vid en sådan. Denna var ock särskildt och ovanligt allvarlig. Ps. 90.

Maj 7. Afskedsfest på hushållsskolan för de engelska judemissionärerna Wilkinson och Adler. De ha verkat i Stockholm en tid bland härvarande judar.

Missionär Wilkinson omtalade, att han här bland mängden af rationalistiskt sinnade judar, funnit icke få »gammal-troende och fromma efter fädernas sätt». Särskildt hade han känt sig dragen till en herr D. Med denne hade utan någon motsägelse kunnat samtala om Gud, om bön, tro, gudsfuktan och heligt allvar. Men så snart det blef tal om försoningen genom Kristus och vår sanna rättfärdighet inför Gud, då ville den eljest älsklige och fromme juden icke höra på, utan sade: »Låt oss icke strida om tomma namn! Vi ha *Moses*, och ni har *Kristus*: det är den enda obetydliga skillnaden; för öfrigt mena vi ju alldeles det samma!» Då svarade Wilkinson: »Skillnaden är dock icke så ringa, som ni tyckes antaga. Ty om I synden, då *fördömer* Moses eder (5 Mos. 27:); men om vi synda och bekänna våra synder, då *förlåter* och *försvarar* Kristus oss (1 Joh. 1: och 2:). Det är är ju en ganska betydande

skillnad, eller huru?» Herr D. blef nu ganska tankfull och sade efter en stund: »Den jämförelsen har jag aldrig förr gjort; och jag medgifver, att ni under sådana förhållanden har det vida bättre stäldt än vi».

Maj 12. F. m. hörde kyrkoh. Schwarz i Ladugårdslandskyrkan. »En storslagen predikan af en liten man», sade C. vid utgåendet, och han hade rätt.

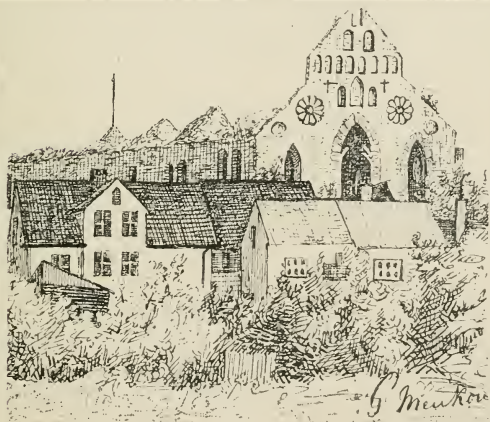
På aftonen tillsammans med honom hos F:d's. — S. talade där kraftiga allvarsord om de yttersta tiderna, då »*kärleken* skall förkolna hos många ('de flesta'), och då t. o. m. kristendomsyskon skola börja »*hata* och förråda hvarandra», så att världen icke mer, såsom i flydda tider, skall om de kristna säga: »Se, huru de älska hvarandra», utan tvärtom: »Se, huru de hata hvarandra!» — Han omtalade ett förfärligt exempel från X. socken i Norrland, där en kyrkotjänare genom afund hade fattat så djupt hat mot en adjunkt Z., att han under åratals förföljde denne, dels på sockenstämmorna dels i provinstitidningarna. Slutligen gick X.'s hat så långt, att han mutade en bonde att uppsätta en med falska vittnens underskrifter försedd anklagelse mot adjunkten, att denne skulle ha begått ett nesligt brott mot bondens dotter. Denna anklagelse var afsedd att användas som vapen mot Z., ifall han slutligen genom X.'s trakasserier skulle bli nödgad att anmäla denne i konsistorium. Skriften fanns efter X.'s död inlagd i ett kuvert med påskrift: »Säkraste vapnet mot Z.».

I sanning allvarsord! Skola verkligen sådana tider komma, då människor, som vilja vara *sanna kristna*, skola känna ett hemligt välbehag, när de litet emellan höra *trossyskon* bli anfallna och smädade? Det står ju eljest i skriften, att »*kärleken tänker intet argt*» och att »när en lem lider, så lida alla lemmarna med.»

Utsikt af Trollhättefallen.

S:t Nikolai kyrkoruin i Visby.

Maj 12. Ett upprörande telegram! En socialist, vid namn Hödel, har i går i Berlin sökt genom ett skott mörda kejsar Wilhelm. Men han träffade icke: Guds hand skyddade den åldrige monarken!

Maj 16. Tidningarna berättade nyligen en tilldragelse, hvilken skulle förefalla de flesta som »en diktares fantasibild», om den icke vore styrkt af officiella rapporter. Den 13:de dennes frigafs från cellfängelset i Örebro en yngling, Kurt Henrik Bergman, ur hvilkens lefnadshistoria Ner. Alleh. efter fängelsepredikantens berättelse meddelat följande drag: Hans föräldrar, lumpsamlare till yrket, drefvo land och rike omkring utan något bestämdt hem; och då de 1860 tillfälligtvis uppehölo sig i Nora, föddes deras nu ifrågavarande son därstädes. Denne medtogs på deras långa och äfventyrliga irrfärder, till dess han var sju år gammal. Då dog modern (fadern hade dött året förut), och han lämnades till sin i Örebro boende mormoder, där dock ingen uppfostran var att påräkna och icke heller ifrågakom. Vid hans 11:te år afled äfven mormodern, och då fanns ingen annan utväg för gossen än att begynna samma kringflackande lif, som han sett föräldrarna föra. Nu lärde han sig göra staltrådsarbeten, som han sålde; på detta sätt kunde han nödtorftigt uppehålla sig. — För kort tid sedan vaknade dock hos honom lusten att få lära sig läsa *för att därigenom lära känna Gud, om hvilken han hört människor tala.* Men huru skulle detta tillgå? Han saknade ju alla utsikter därtill, var utan anförvandter och hade ingen som hyste medkänsla för honom. Dock — viljan saknade han icke, och hon kan ju ofta bereda förut ej anade utvägar. Hvad gjorde då ynglingen för att nå sitt önskningsmål? Begaf han sig till den församling han tillhörde och framställde sin begäran? Nej, och detta därför att *han ej hade någon hem-*

ort. — Då fann han den utvägen att gå upp på landskansliet i Örebro och anmäla sig såsom lösdrifvare för att som sådan bli intagen *på allmänt arbete i fängelse*, där han förmodade att någon själavård måste öfvas. Såsom försvarslös dömdes han till fyra månaders allmänt arbete. Fängelsepredikanten tog vård om den alldeles försummade ynglingen, som visade sig äga en ej vanlig fattningsgåfva och stark viljekraft. Sedan läsningen fortgått under dessa *fyra månader af frivilligt fängelse*, konfirmerades han sistl. lördag samt ägde då en förvånande kunskap och god uppfattning af kristendomens sanningar. För fyra månader sedan kände han blott några af bokstäfverna i alfabetet! Redan samma dag han frigafs, begynte han arbeta hos en yrkesidkare i staden, där plats blifvit honom beredd och där faderlig omvårdnad erbjudes honom. Sålunda hoppas man, att denne förut vilsekomne må räddas åt sig själf och samhället, samt bli en duglig medborgare — ja, än mer, bli en trogen lärjunge åt sin Gud och Frälsare.

Maj 20. I går afled Per Martin Krafft, ende sonen till den berömde målaren Per Krafft d. y. Han hade varit kontorsskrifvare vid Stockholms järnväg, samt var i sin ungdom så sjuklig att både han själf och andra trodde, det han ej skulle stanna länge på jorden. Men efter sitt giftermål med fröken Elisabet Henriques, en ädel kristtrogen kvinna, blef han under hennes trofasta vård allt mera frisk samt hann en ålder af nära 60 år. — Han var en troende, blid och kärleksrik man, full af deltagande intresse för alla kristna och allt kristligt verk; men, som sagdt, så sjuklig att hans vänner ofta brukade om honom citera psalmversen: »Vår kraft, vår Krafft, är allt för svag!» Hvile nu äfven han i Herrens frid!

De sanna vännerna gå bort, den ene efter den andre;

huru länge skall det dröja, innan äfven jag får höra budet att få gå hem?

Maj 22. Uppe på Diakonissanstaltens arbetsförening, som i dag haft försäljning i f. d. De la Croix's lokal vid Brunkebergstorg. Jag minnes så väl, när den föreningen stiftades; huru många af dem, som *då* voro med, äro icke redan hemgångna! *Nu* utgöres dess styrelse af fruarna Emma Ahlberg, Ellen Ankarsvärd, Hilda von Baumgarten, samt fröknarna Matilda Cassel, Marie Cedersköld, Carolina Erskine, Augusta Myhrman, Ebba Tornérhielm, Hilda Westman och Hulda Wikström. — Denna arbetsförening har varit Diakonissanstalten till mycken hjälp, och Bring talar rätt ofta om, huru väl den »tjänat de tjänande systrarna».

Maj 23. Svenska Akademien hade i går afton offentlig sammankomst på stora börssalen, hvarvid Viktor Rydberg höll sitt inträde genom uppläsandet af sedvanlig minnes-teckning öfver företrädaren. Denne var här — K. V. A. Strandberg. Talet besvarades »i de elegantaste ordalag» af akademiens nuvarande direktör, professor Ljunggren. Konungen bevistade sammanträdet.

Maj 24. Öfverstelöjtnant Stjernefelts begrafning! Det var rörande att se hans hustrus och dotters sorg, och jag var själf mycket gripen. Han hade i flere år varit ett af Stiftelsens bästa provinsombud, och för mig en verkligt tillgifven vän. Hville han i frid!

Maj 28. Blef kallad att gifva nattvarden åt fröken Therese S—rbr—d, som, mycket sjuk, troddes skola dö. (Hon dog likväl icke, utan lefver ännu i N. Amerika. Jag blef sedermera ofta som själasörjare kallad till henne och kom därigenom att blifva ett nära stående vittne till hennes allmänt kända, romanlikt sorgliga historia, i hvilken dock hon endast var ett nästan viljelöst redskap för andra.)

Maj 31. Höll bibelförklaring på slottet hos prinsessan Eugenie. Syföreningen för Fjellstedtska skolan har beslutat att utfärda ett upprop till allmänheten att lämna bidrag till den försäljning, som i höst skall äga rum till förmån för nämnda skola. Detta upprop är undertecknad af prinsessan Eugenie samt af följande damer: fruarna Hedda Almqvist, Lina Berg, Anna Björnström, Klara Elfving, Edla Hammarberg, Dina Hierta, Ebba Holmgren, Hilda Holmström, Anna Keijser, Lotten Magnet, Anna Schmidt, Helga Wadström, fröknarna Betty Fägersköld, Lotten Hagelin, Matilda Moll, Adèle Ramstedt, Olivia Rohnström och Elvira Tengelin. När vi vid mötets slut togo afsked, bad prinsessan mig stanna kvar efter de andra samt inbjöd mig då att i sommar blifva hennes gäst på Fridhem. (Se härom vidare i inledningen till »Minnen från Fridhem» i föregående del.)

Juni 3. Åter har ett mordförsök ägt rum mot den åldrige tyske kejsar Wilhelm. Då kejsaren i förrgår passerade »Unter den Linden», aflossades från ett fönster två skott, laddade med skrot och hagel, af hvilka omkring 30 inträngde i kejsarens hufvud, armar och rygg. Såren lära icke i och för sig vara dödsfarliga; men i betraktande af kejsarens höga ålder torde utgången vara oviss.

Mördaren är en *filosofie doktor*, vid namn Nobiling, som medgifver sig vara socialist och många gånger bevisat upphetsande socialistmöten. Han har ock erkänt, att han af partistyrelsemedlemmar *erhållit uppdrag* att mörda kejsaren; men han vill ej uppgifva dessas namn. — Händelsen har öfver hela världen väckt afsky hos alla, som ägt kvar något af rättsinne och gudsfuktan; men fanatiska socialister och fritänkare ha gillat mördarens illdåd och tillagt: »Gånge så alla tyranner!», d. v. s. alla furstar, äfven de bästa och ädlaste. Ty för *socialistiskt fanatiserade* människor gälla ej

längre de frågorna: Hvad är rätt?*) Hvad vill Gud? utan i stället dessa: »Hvad kan bäst befordra »friheten» — friheten från Guds lag och rättfärdighet? Huru skola vi fortast kunna tillfredsställa »klasshatets» fordringar på hämnd — hämnd öfver alla rika och bättre lottade?»

Juni 4. Evang. Fosterlandstiftelsens årskonferens — betydelsefullare än någon af de föregående under senaste 20 år. Det gällde, om Stiftelsen skulle få kvarstå på sin gamla *evangelisk-lutherska* läroståndpunkt eller om den, liksom en stor del andra föreningar, skulle öfverföras till anhängarne af »den nya åskådningen» i försöningsfrågan. Starka krafter ha varit i rörelse. Från båda sidor hade man uppbudat så många som möjligt, och de olika lägrens bästa anförare uppträdde till anfall mot och till försvar för Stiftelsens gamla ståndpunkt. Denna senare blef den segrande, efter en ganska hård och länge oviss strid.

Likasom de ev.-lutherska bröderna förut varit samlade till ett bönemöte, så samlades vi efteråt till ett tacksägelsemöte. Ett af ombuden, pastor L. från S., blef där så glad öfver att få bedja tillsammans med troende bröder, att han sedermera utbrast: »O, hvad sådana här bönemöten äro dyrbara! Hvarför samlas aldrig *vi präster* till sådana? Vid våra möten förekommer mycken och lärd diskussion; men broderlig *gemensam bön* — inte! Visst håller »officianten» de föreskrifna »bönerna»; men en bön *på knä*, där den ene brodern beder efter den andre, kort, varmt och innerligt, — inte skulle sådant passa vid ett prästmöte! Det skulle ju

---

*, Tyvärr måste äfven det samma sägas om *religiöst fanatiserade* människor. Historien har allt för många sorgliga bevis därpå, såsom t. ex. biblioteksbrännandet i Alexandria, den katolska *inkvisitionen*, den *af påfven välsignade* Bartolomeinatten, »dragonaderna» i Frankrike, Serkets bål i Genève», blodbadet i Kautakino, m. m.

kanske strida mot den »värdighet», som bör utmärka nådemedelsförvaltarne vid deras gemensamma, lika som vid deras enskilda uppträdande.»

I förrgår afled i Nöbbeleds prästgård en af mina mest värderade vänner, en man som mer än de flesta nu levande bidragit till Guds rikes utveckling och framgång i Sverige, under de senaste 20 åren — *Knut Vilhelm Almqvist*, kyrkoherde i Nöbbeleds och Ö. Torsås församlingar.. Såsom lärare vid elementarläroverket i Jönköping, såsom kyrkoherde, såsom missionsföreståndare vid Johannelund och sist ånyo som kyrkoherde, har han allestädes verkat med ovanligt nit och välsignelse samt med full rätt gjort sig högt afhållen af alla, som lärt att verkligt känna honom. Frid öfver hans själ och hans alltid vördade minne!

Juni 5. På f. m. hörde Fjellstedt i Blasieholmskyrkan tala öfver Upp. 3: 14—22. En gripande, allvarlig och väckande predikan, som gjorde djupt intryck på den stora i kyrkan samlade skaran.

På e. m. fick jag höra P. Welinder i Blasieholmskyrkan. En kraftigt evangelisk predikan, en sådan som man är van att få af W., den lille mannen med det varma hjärtat och klara hufvudet. — Man har för mig omtalat hans märkliga lednadshistoria, som utgör ett slående bevis på hvad *Guds kraft* förmår uträtta, när en människa i *tro* omfattar den samma. Jak. 5: 16, 17.

Welinder var omkr. 23 år gammal, då han, ännu gående vid plogen, fick erfara Guds nåd till en sann och hel omvändelse. En kort tid därefter erfor han lika kraftigt kallelsen att varda Herrens tjänare såsom präst. Då började han studera, i början som »skolgosse» i ett skånskt läroverks nedre klasser. Med sin järnflit, sin bön och sitt rediga hufvud hann han »två klasser om året», och var

inom tre år student. Endast tre år därefter blef han prästvigd; och inom 14 år efter det han började studera, var han kyrkoherde i Fulltofta, och från 1872 i Åsums pastorat, där han allt fort verkar med stor välsignelse.

Juni 6. Stiftelsens årsmötesmiddag på hotell Phœnix. Råkade där många kära bröder: Welinder, Hazelius, Björkman, Thorelius, Osterman, Borell från Kalmar, m. fl. m. fl.

Bland andra var där äfven pastor S. Om honom hade kort före mötets början ett styggt rykte utkommit, som I. omtalat äfven för G. B. och mig. Och fastän vi icke bestämdt antagit ryktet för sannt, så hade vi dock däraf fått ett obehagligt intryck, en viss oklar motvilja mot S., som vi förut blott ett par gånger råkat och endast helt obetydligt kände. Men genom Wennerstens ingripande blef ryktet inom kort uppenbaradt såsom osannt, och dess utspriderska måste göra S. offentlig afbön.

Juni 7. Bland diskussionsämnena vid mötet har största intresset fäst sig vid den sjunde frågan: »Huru bör lekmannaverksamheten ordnas för att göras mest fruktbringande för kyrkan?» Denna fråga inleddes af Welinder och gaf uppslag till en liflig diskussion.

(Af de många anförandena vill jag, med uteslutande af mitt eget och en del andras, här återgifva dem som synas mig vara af ännu gällande intressé

Welinders inledning var af följande lydelse:

Denna fråga vore af alla på programmet uppställda den svåraste att rätt besvara. Lekmannaverksamheten, såsom den nu är ordnad, är en nödåtgärd. Den borde vara inorganiserad i kyrkan, borde stå under kyrkligt inseende och ledning, för att kunna verka med fullare välsignelse, icke blott i sundt kristlig anda utan ock i afgjordt kyrkligt intresse och för kyrkans ändamål. Så är förhållandet i ordnade *frikyrkor* t. ex. den skotska. Icke ens en frikyrka gillar en lekmanna-

verksamhet, som ej står under kyrklig ledning, fastän hon väl kan tolerera den. — Att emellertid under våra närvarande statskyrkliga förhållanden få lekmannaverksamheten hos oss kyrkligt organiserad, vore ej att tänka på och *läte sig icke göra*, förrän vi hunnit längre framåt på den inre reformationens väg. Kyrkan själf tyckes ännu ej heller vilja taga lekmannaverksamheten om hand. Motioner att få lekmannaverksamheten kyrkligt organiserad ha blifvit väckta vid vårt kyrkomöte, men kyrkomötet har förkastat dem. De kyrkliga myndigheterna vilja icke, eller anse sig ej böra och kunna med framgång taga befattning med denna verksamhet. Tal. hade en gång såsom ordförande i Kristianstads traktatsällskap hos biskopen i Lunds stift begärt *venia* för en af sällskapets mest begåfvade kolportörer att uppträda i kyrkorna med andliga föredrag, men fått sin begäran afslagen. En annan person hade nyligen vändt sig till biskopen med uppmaning, att han måtte taga lekmannaverksamheten om hand och utfärda tillåtelse för lekmännen, sedan han pröfvat dem, att under kyrklig kontroll få verka för Guds rike. Men biskopen hade svarat: »Kan ni ansvara för att lekmännen vilja lyda mig, så skall jag göra det; men emedan jag icke har någon borgen för att de lyda mina instruktioner, så vill jag *lämna saken i frihet* och icke utöfva någon inverkan på något, som jag icke kommer i land med.» Tal. ansåg därför ingen utsikt vara för att få lekmannaverksamheten kyrkligt organiserad, trodde ej heller att detta under nuvarande förhållanden skulle vara lyckligt för den samma. Den skulle här och hvar *komma i en tvångströja*, som lätt kunde förlama den och göra den mindre välsignelsebringande för folket. Vi ha därför, menade tal., i hufvudsak intet annat att göra än att fortsätta på samma väg, som blifvit börjad af enskilda sällskap. Frågan blir då, huru *de fria sällskapen* bäst må kunna ordna lekmannaverksamheten, så att den blir gagneligast för Guds rike och för kyrkan. Tal. trodde, att just icke mycket annat vore att göra, än att fortgå på den hittills beträdda banan med något noggrannare ordning, och ville därvid påpeka några små omständigheter, nämligen: 1:o att lekmanpredikanterna borde bibringas så stora kunskaper som möjligt, särskildt i *kyrkohistoria och exegetik*, hvilket, på samma gång det blefve fruktbringande för deras verksamhet, äfven skulle verka mera ödmjukhet hos dem själfva; 2:o att området för deras verksamhet borde så mycket som möjligt inskränkas. Därigenom skulle de föranledas till mera omfattande studier i den heliga skrift; så skulle ock folket bättre kunna

lära känna och fatta större förtroende för dem samt till och med kunna utöfva någon tukt på dem.

Pastor *Osterman* ansåg lekmannaverksamheten ha utvecklats sig i en riktning, som icke vore god, så att vi för närvarande verkligen kunde sägas äga två lärostånd inom kyrkan: det ordinerade prästerskapet och de predikande lekmännen, hvilka på senare tiden tyckas ha blifvit ett nytt lärostånd inom kyrkan, som ej blott predikar ordet utan äfven utdelar den heliga nattvarden. De betrakta sig icke mer såsom tillfälliga inre missionärer, utan betrakta sig ofta såsom de egentliga lärarne och vilja icke erkänna de ordinerade prästerna såsom egentliga församlingslärare, äfven om dessa äro verkligt troende och fromma kristna. Däremot betraktas de predikande lekmännen ofta af andra och stundom äfven af sig själfva såsom de egentliga lärarne, och vilja därför uppträda med en makt och myndighet, som enligt talarens åsikt icke tillkommer dem. Detta vore en missriktning hos lekmannaverksamheten; och om man ville på bästa sätt organisera denna, borde man söka få nämnda missriktning afhulpen och verksamheten ledd in på rätt spår. Utom hvad som af inledaren blifvit framhållet, ville tal. påpeka, att lekmännen voro *allt för mycket* upptagna af predikande, hvilket icke kunde vara hälsosomt hvarken för deras eget andliga lif eller för dem, inför hvilka de predika. Därför borde saken ordnas så, att våra lekmän finge mera frihet för sig själfva, sluppe predika så mycket som de nu göra, och finge mera tillfälle att i stillhet betrakta Guds ord, till egen verklig »uppyggelse i anden».

Kolportör *L. G. Johansson* tyckte det skulle vara ganska bra om lekmännen stode under de troende prästernas öfverinseende, i fall detta blott läte sig göra. Kolportörerna skulle då slippa många obehag dels från prästernas sida, dels från massan af folket. Jag skulle, sade tal., vara bland de första som ville böja mig för alla de förhållanden, som blefve en följd af att stå under prästernas öfverinseende, för så vidt dessa förhållanden öfverensstämde med Guds ord. Angående det anförda yttrandet af en biskop, att han ville taga lekmännen om hand, om de blott lydte honom, så kunde det ju gå an att försöka. När de icke ville lyda, finge ju de, likasom nu prästerna, tvärt afsked; det vore icke värre med den saken. — Predikanter, d. v. s. kolportörer, borde icke ständigt vara på resande fot, men ej heller stanna längre på ett ställe än ett eller två år. Detta skulle ha det goda med sig, att kolp. mera skulle komma att inse nödvändigheten af att i sina före-

drag framhålla hvad man kallar »allt Guds ord», äfven förmaningens, som eljest är väl mycket åsidosatt; och vännerna kunde äfven i sin ordning, när de hade kolp. ibland sig och således lärde känna hans hvardagslif, gifva honom förmaningar och varningar.

Pastor *Ärnström* anmärkte först, att med den i frågan omnämnda lekmanverksamheten måste förstås den predikande lekmanverksamheten. Tal. ville då fästa uppmärksamheten på, att för närvarande de kyrkliga myndigheterna ha i lag erkänt och tolererat lekmanverksamheten. Denna verksamhet, fattad såsom predikande evang.-luthersk lekmanverksamhet, är således väl icke egentligen organiserad i kyrkan, dock är den något ordnad. Går den utom den i lag bestämda ordningen, förfaller den till laglig näpst, hvilket icke är förhållandet med baptist- och metodistpredikanter, såvida de tillhöra legaliserade kyrkosamfund. — Tal. trodde, att där det funnes troende församlingslärare, borde lekmanpredikanterna ställas under dessas ledning, uppsyn och vård.

Handlanden *Nordgren* från Gefle var af den mening, att lekmännen icke borde vara predikanter i ordets egentliga mening, utan äga sin lekamliga utkomst af en annan fast sysselsättning eller arbete, så att de icke blefve utsatta för frestelsen att predika för gunst eller för lön. Man bör taga sig till vara, att icke ett nytt särskildt prästämbete må börja uppstå.

Kolportören *Odell* ansåg sig endast kunna gifva mer och mindre sväfvande svar på frågan, så länge där stode »kyrkan»; ändrades detta ord till »Guds rike», så ställde sig saken annorlunda. — Skulle lekmanverksamheten betraktas såsom en vittnande verksamhet, såsom en talare nämnt, skulle den, enligt talarens åsikt, af kyrkan anses »mest fruktbringande» om den upphörde att vara till.

Kyrkoherden *Welinder* ville i ett par punkter komplettera sitt förra yttrande. Han erkände visst, att en död kunskap, eller kunskap i blott världsliga saker, kunde verka uppblåsande. Men tal. hade rekommenderat kunskap i kyrkohistoria och i exegetik, eller förmåga att förstå skriften och ntlägga den; och denna kunskap, om den vore levande, trodde han ej skulle verka uppblåsande utan ödmjukande. — Rekommenderade en inskränktare verksamhetskrets för lekmännen äfven af det skäl, att de då skulle kunna besöka sjuka och göra husbesök, för att verka på dem som icke komma att höra dem. — Hvad angår den beskyllning hvarför lekmännen äro utsatta, att de verka mot äfven

de troende prästerna och folkkyrkan, så är den beskyllningen på många ställen grundad. Tal. hade själf haft bekräftelse därpå.

Pastor *Plenguier* önskade i likhet med ett par föregående talare, att det måtte finnas en lekman verkande i hvarje socken, hvarigenom flera olägenheter skulle afhjälpas. Han borde då tillika vara medlem af kyrkorådet, såsom den där allra bäst kände till församlingens tillstånd. En vinst af ett inskränkta verksamhetsområde vore otvifvelaktigt också den, att den i vårt närvarande kristliga lif förefintligen brist, som kunde kallas nyhetsbegär, därigenom skulle motverkas. Det är sannt, att vi sakna nödiga krafter och gåfvor för att få lekmannaverksamheten så ordnad; men talaren trodde, att om de kristna vakna till besinning af behovet och framhålla det i bönen för Herren, så skola gåfvorna nog komma.

Pastor *Hasselrot* yttrade: Lekmannaverksamheten behöfves visserligen i vår tids kyrka, likaväl som och kanske ännu mer än i den första tidens kyrka. Och man må säga hvad man vill om denna lekmannaverksamhet, så har den dock utträttat icke så litet till väckelse i vår kyrka, kanske icke minst genom den opposition, som den, om ock stundom på ett ovist sätt, har gjort mot mycken synd hos de kyrkliga myndigheterna och det prästerliga ämbetets innehafvare. Om jag betraktar lekmannaverksamheten såsom den förekom i den första kristna församlingen, så synes den ha varit af dubbel art: först en som uppstod inom de särskilda församlingarna och höll sig inom desamma, och vidare en evangelistverksamhet, en predikande lekmannaverksamhet, som sträckte sig utom församlingarna. Jag tror det vara ett önskningsmål för oss att söka uppväcka denna första art af lekmannaverksamhet inom de särskilda församlingarna och framkalla de gåfvor, som utan tvifvel finnas bland de troende i våra församlingar, för så vidt Guds Ande där åstadkommit något andens verk, så att de som vilja vara troende församlingslärare, kunna af de troende lekmännen få den hjälp, som Gud vill att vi af dem skola ha. Själf har jag för min del i någon mån sökt uppväcka dessa gåfvor, genom att uppmana troende män inom församlingen att vara behjälpliga vid hvarjehanda tjänstbevisningar för Guds rikes främjande. Jag har kunnat begagna dem till medhjälpare i söndagsskolan, att gå till sjuka, att utdela nykterhetsskrifter och andra skrifter och äfven, där någon haft gåfva att vittna inför församlingen, att deltaga i hållande af bönemöten. Jag nämner denna lekmannaverksamhet såsom den första, såsom den, på

hvilken den andra utåt gående predikande lekmannaverksamheten bör basera sig. Om vi nu i våra församlingar hade en sådan grund, om våra församlingar på ofvannämnda sätt vore verksamma inåt, så skulle man kunna tänka sig, att dessa församlingar sedan skulle kunna sluta sig tillsammans om någon begåfvad lekman och låta honom såsom evangelist fara från den ena församlingen till den andra, med rekommendation af bröderna, såsom det skedde i den första kristna tiden. Detta skulle utan tvifvel kunna verka till väckelse i församlingarna. Det är verkligen ett behof för församlingarna att få nya väckelser, nya »påstötter», och detta behof böra vi också tillgodose. Mig synes dock att vår kyrka, sådan hon *nu* i sin helhet är beskaffad, kanhända icke bör söka att få lekmannaverksamheten inorganiserad i sig. Denna verksamhet må vara och förblifva *en fri* verksamhet, framdrifven af andens fria maning och icke framlockad af de yttre anordningar och bestämmelser, som skulle bli en följd däraf, att den inordnades i kyrkan såsom ett slags kyrkligt ämbete. Dess ursprung vittnar om att den har framgått ur *en fri utomordentlig kallelse af Herren*, och jag tror icke, att man bör genom reglementariska föreskrifter lagbinda den samma, utan lämna den så mycken frihet som möjligt. Det ursprungligt väckande, det egendomligt lifskraftiga som hör till dess natur, där den är sund, skulle lätt genom *för hårdt utdragna* band — märk! jag säger icke, att den ej behöfver några band — kunna försvinna såsom doften af en skogsblomma försvinner, om man instänger den i en för kvaf luft. Hvad de kristliga församlingarna böra göra för att få lekmän att verka i ofvan antydda egenskap af evangelister, synes mig vara, att de församlingar, där det finnes sinne och nitälskan för Guds rikets utbredande och där man anser, att detta bör ske äfven genom predikande lekmän, sluta sig tillsammans till gemensamt understöd, söka anskaffa lämpliga personer och skaffa sig garantier för, att de lekmän som utsändas må kunna predika ett ord, öfverensstämmande med vår dyra bekännelse, att de både kunna och vilja framställa det så, att de lära både bättring, tro och helgelse. Därtill behöfves det naturligtvis ock, att tillfälle till kunskapers erhållande beredes dem.

Trafikchefen *Taube* påvisade, huru onödigt allt tal varit om »*hvad kyrka och lekmannaverksamhet är*»; ty naturligtvis menas med kyrkan den bestående kyrkan, sådan hon är, och med lekmannaverksamheten förstås den lekmannaverksamhet som finnes hos oss, yttrande sig i predikande och lärande. Då denna fria lekmannaverksamhet för några

årtionden tillbaka först hos oss uppträdde, åtföljdes den af storm och ovilja. Men en tid gick, och man fick i Guds ord se, att det vore önskligt att »allt folket predikade och profeterade», i den mån de därtill fått gåfvor, och man fick äfven se, att denna verksamhet förskaffade frukt öfver all förväntan. Och likväl stå i dag både präster och lekmän förvånade och bedröfvade öfver, att denna verksamhet »slagit in på orätt väg» och hotar att bli skadlig för kyrkan. Orsaken därtill ansåg tal. vara, att lekmanverksamheten icke hållit sig på sin rätta plats. Det går icke an, att alla vilja befalla. Saken måste ordnas så, att några lära att befalla och de andra lära att lyda.

Pastor *Ärnström* ville fästa uppmärksamheten därvid, att om en troende prästinnan, som behöfver en lekmanpredikant i sin församling, söker sig en sådan och aflönar honom, så att den predikande lekmannen har sin aflöning af prästen och icke af en förening, så kommer han i ett annat förhållande, än då han har sin aflöning af en förening; ty i senare fallet kan han tänka, att han icke behöfver prästen, icke behöfver stå i förbindelse med församlingens herde, i följd hvaraf hans verksamhet kan komma att gå parallelt med dennes. — Såsom *ett* skäl för kolportörernas inskränkta verkningsskrets framhöll tal., att de då bättre skulle kunna sköta sina plikter såsom familjefäder i hemmet. Vidare vore kolp. då mindre i fara att förföras af mångahanda och främmande lärdomsväder, icke heller behöfde hans verksamhet komma i strid med församlingslärarens eller vara så likgiltig för denna, som om den icke funnes till.

Kolp. *Kjellin* kunde icke se saken annorlunda, än att Herren själf satt honom på den plats han innehade, han måtte nu kallas lärare, predikant, kolportör eller hvad som helst. — Förbättringen borde gå i den riktningen, att lekmännen mera komme att stanna inom lokal-föreningarna och att de troende prästerna ville något *kraftigare befrämja och arbeta för lekmanverksamheten*. — Tal. hade blifvit ombedd både att döpa och utdela nattvarden, men icke gjort någotdera.

Kyrkoh. *Thorelius* ansåg lekmanverksamheten behöflig i vår kyrka, dels emedan präster finnas, som icke vilja sköta och föda sin församling såsom de böra, dels emedan präster finnas, som icke kunna det, om de än så gärna ville, emedan deras brutna krafter eller församlingens storlek göra det till en omöjlighet. — Lekmanverksamheten behöfver emellertid ordnas. Frihet skall det vara, men en lagbunden frihet. Tal. hade tänkt sig den lagbundna friheten här något

så när på samma sätt ordnad som det förhållande, hvori vårt skolväsen står till prästerskapet.

Skoll. *Löfdal* bad att få fästa uppmärksamheten vid 1 Kor. 12 kap. och de af aposteln däri framhållna olika gåfvorna. Vår nuvarande kyrkolag har intet rum för dessa många gåfvor och ämbeten, annat än hos prästen. Endast *ett* ämbete är föreskrifvet i lagen: prästen måste ha alla gåfvorna. Men om nu prästen icke fått alla gåfvorna, eller han är ogudaktig och alltså fått ingen, så händer hvad som har hänt — att man i församlingen får en lärare som icke är präst, men åt hvilken anden gifvit sina gåfvor. När nu de troende kalla honom, så är han deras lärare och är »rätteligen kallad» både i himmel och på jord. Detta är något helt annat än högmod.

Skoll. *Sandell* anslöt sig i allt hufvudsakligt till referentens åsikt, men ville särskildt med afseende på lekmännens kunskaper lägga vikt vid, att äfven svenska språket borde utgöra ett af deras hufvudämnen. — Man hade sagt, att där prästen icke yrkar på vissa former, utan blott ser på Guds ords och rikets framgång, där kan lekmannen med honom samverka; men att där prästen yrkar på formerna, »läroformerna», skulle det gå sämre. Dem, som hysa denna åsigt, ville tal. bedja tänka därpå, att prästerna såsom den *evangelisk-lutherska* kyrkans tjänare med ed förbundet sig att genom lära och lefverne befordra sannt kristligt lif just på grund af denna kyrkas *bekännelse*. Ingen må då undra på, att de draga sig för att mottaga sådana lekmannapredikanter, hvilka icke blott för sin egen del afvika från denna bekännelse, utan hvilkas verksamhet måhända äfven har ett söndrande element i sig. Vi skulle själfva handla alldeles på samma sätt, om vi stode i deras ställe.* — Angående begreppet kyrka, om hvilket här blifvit tvistadt, så förstå vi ju alla, att med detta ord på detta ställe endast kan menas vår närvarande församling eller statskyrkan. Fråga vi nu hvad kyrkans mål såsom kyrka är, så blir svaret: såsom kyrka

---

*) Ja, hvarje metodist-, baptist- eller annan om Guds sanning nitälskande friförsamling skulle handla på samma sätt, om en främmande predikant ville inom den samma drifva läror, som gå i stick stäf mot hvad den församlingen anser vara skriftens lära. Endast den, som anser att »ingenting i skriften är visst» utan »alla åsikter lika goda», skall kunna hålla det för »lika bra, hvilket namn en församlingsmedlem har», så att det är alldeles likgiltigt om någon är katolik eller protestant, adventist, frälsningssoldat eller baptist, »endast han lefver som en kristen»; ty »det beror icke på hvad man lär och tror, utan på hvad man gör.» På *den* vägen är det man förer troende kristna till katolicismen eller till rationalism och likgiltighet.

är hennes mål, hon må sedan vara stats- eller frikyrka, att verka för det att själar i henne må födas och fostras för evigheten, samt att dessa själar skola hållas tillsamman såsom ett helt, för att i all enhet och broderlighet uppbyggas på Guds ord och vinna lifvets krona. Då nu så är, anser jag äfven, att den lekmannaverksamhet som gagnar Guds rike, äfven gagnar svenska kyrkan såsom sådan, — för så vidt icke i denna verksamhet ingå onödiga och söndrande element, som icke allenast afsöndra från världens ogudaktiga lefverne och villfarelse utan som äfven söndra lefvande troende kristna från hvarandra.

Pastor *Hasselrot* ville jämföra lekmannaverksamheten hos oss med profetkallet i det gamla Israel, och gaf några paralleler dem emellan.

Frih. *J. Alströmer* sökte återföra tanken på hvad som varit kolportörernas första uppgift, nämligen att sprida skrifter samt i stillhet och ödmjukhet tala med dem som voro bekymrade, samt råda och väcka personer som voro försjunkna i det andliga dödstillståndets mörker och okunnighet.

Juni 14. På aftonen hos Fägerskölds, tillsammans med Astrups, Stenhammars, Welins m. fl. Under samtalets gång kom Helga (min hustru) att tala om våra resor i Schweiz, och uttryckte därvid en längtan att ännu en gång få skåda detta härliga land med dess alper och sjöar. I det ögonblicket öfverkom mig en af dessa klart bestämda 'aningar' som stundom beskäras oss, och jag sade: »I dag åtta dagar till äro du och jag på vägen till Schweiz!» — Då där icke fanns den ringaste antagliga grund för ett dylikt uttalande, ansågo samtliga de närvarande mina ord blott som ett skämt, och Helga yttrade halft förebrående: »Du skall icke så där göra narr af min varma längtan till alperna!» Jag förmådde härvidlag icke 'gifva något skäl för det hopp som i mig var', utan kunde endast tillägga: »Ja, mina ord förefalla nog mig själf lika dåraktiga som för eder; och dock känner jag inom mig, att de skola varda sanning!» Alla sågo naturligtvis tviflande ut, och vi började tala om något annat. (Men redan följande torsdag voro min hustru

och jag på resan, såsom jag förutsagt. Därom mera i uppsatsen »Om aningar, och om en resa till Schweiz.»)

Juni 15. Tidigt på morgonen kom ett bref från fru Klara Afzelius*) som bad mig om ett besök, enär hon önskade samråda med mig i en viktig sak. När jag ditkom, omtalade hon att hennes läkare förklarar, det hon för sin hälsas skull genast måste resa till Glion i Schweiz för att vistas där öfver sommaren. Till resällskap skulle hon hafva fröken Ida Sjöberg, och allt var ordnadt för resan. Dock — här var en stor svårighet: båda damerna voro visserligen mäktiga franska språket och kunde alltså fullkomligt reda sig inom södra Schweiz; men, sade fru Afzelius, »jag bäfvar för resan genom hela Tyskland och norra Schweiz, då ingendera af oss förmår tala tyska och vi således stå alldeles handfallna vid hotellen, järnvägsstationerna o. s. v. Därför ville jag fråga pastor W., som ju för närvarande är tjänstledig, om icke pastorn och fru W. skulle vilja göra oss resällskap till Schweiz och därmed befria mig ur min ganska stora förlägenhet. Nog skulle jag väl kanske tämligen lätt kunna få någon annan, men jag vill icke ha hvem som helst. Är det för pastorn möjligt, så ber jag därför att pastorn icke säger nej.» — En hvar kan lätt föreställa sig min känsla vid detta oförmodade anbud.

Där hade jag således min aning uppfylld. Jag bad om en dags betänketid för att hinna rådgöra med min hustru. Vid hemkomsten frågade jag Helga: »Vill du verkligen fara till Schweiz, så resa vi om torsdag!» Min hustru blef nästan ledsen och sade: »Jag ber dig, skämta ej mer om denna sak!» Men när jag nu försäkrade henne, att det var allvar och icke lek, blef hon först så häpen att hon knappt kunde svara. Sedan började hon tacka Herren och

*) Änka efter kommandörkapten Arvid A., och dotter till prof. Magnus Retzius.

sade: »Jag känner, att denna resa är en gåfva från Gud; den blir säkert för mig angenäm och betydelsefull». (Ja, den blef betydelsefull! Ty denna resa gaf henne den sjukdom, lungsot, som inom föga mer än ett år förde henne hem till sin Herre.)

Juni 16. Den älsklige, fromme kapten K. L. Hammarsköld på Tuna har i går aflidit. Han var en af typerna för gudfruktig svensk landtadel, en af dessa som under sekler utgjort vårt folks yppersta kärna. — Han var fader till fru Lotten Magnet och till Karl Gustaf Hammarsköld (sedermera professor, ecklesiastikminister och justitieråd.)

Filos. doktor Erik Nyström har nu afrest till Syrien, för att blifva missionär. Han skall till en början uppehålla sig i Beirut för att öfva sig i det arabiska folkspråket och sedan flytta till Jerusalem för att verka bland där boende araber och judar.

.....

Juli 8. Fick i dag se tidningar från Sverige, med underrättelse att professor Nordensköld på ångaren »Vega», hvars kapten heter Palander, afseglat från Göteborg, för att söka utföra det under sekler förgäfvades eftersträfvade stordådet: att finna »nordostpassagen» och kringsegla Asien. Gud gifve våra modiga landsmän framgång i deras företag! Sådana »vikingatåg» bli till heder för det svenska namnet.

.....

Juli 12. Statsrådet, friherre Oskar Alströmer, har på begäran erhållit afsked, och till hans efterträdare har utnämnts expeditionschefen i ecklesiastikdepartementet N. H. Vult von Steyern. En ovanligt hastig befordran! Men så är också Nils von Steyern en ovanligt framstående man: visserligen ej så genialisk som ett par andra statsråd, men

en man med järnflit, klart hufvud och fast karaktär. Man anser t. o. m. att han med tiden skall bli »excellens».

Juli 14. Prins Louis Napoleon, ende sonen till kejsar Napoleon III, har i förrgår anländt till Stockholm, upp- vaktad af prins Murat och hr Pietri. Den unge prinsen, född 1856, har här väckt mycken nyfikenhet. Han är till växten smärt, af medelmåttig längd och har de kända napole- onska anletsdragen. Nya Dagl. Allehanda för i går be- rättar, att änkedrottning Josefina, som hyste stor vänskap för sin kusin, kejsar Napoleon, skall ha tilljudit den unge »kejsarprinsen» en fristad hos sig, då han måste gå i lands- flykt. Men ehuru konung Karl XV gifvit sitt bifall och f. d. kejsaren varit tacksam för detta bevis på släktkärlek, så blef anbudet dock icke antaget, emedan kejsarinnan Eugénie ej ville skiljas från sin son.

Juli 15. I Skara har, på inbjudan af domprosten Sondén och borgmästaren Trybom, nyss bildats »föreningen till medverkan af Skara domkyrkas restaurerande», som har till ändamål att samla medel och intressera allmänheten för nämnda domkyrkas återställande från det bedröfliga skick, i hvilket hon nu befinner sig, till ett henne värdigt till- stånd. (Uppsala, Linköpings, Skara och Strängnäs dom- kyrkor ha restaurerats under konung Oskar II:s regeringstid.)

Juli 20. Valen till kyrkomötet pågå sedan någon tid. Till prästerligt ombud för ärkestiftet är Martin Johansson vald, och till suppleant Collinder. Till lekmannaombud ha hittills blifvit utsedda: Universitetskanslären grefve Henning Hamilton; baron Fredrik Hierta på Främmestad, suppleant härads höfding Sigfr. Wieselgren i Göteborg; samt härads- höfding T. H. Odencrantz i Jönköping. (Bland öfriga seder- mera valda medlemmar af 1878 års kyrkomöte må här nämnas: K. L. Anjou, P. A. Bergström, G. Billing, K. V.

Charleville, G. Edelstam, P. O. Edén, H. Fleetwood, K. G. Hammarsköld, K. W. Kastman, G. Kolmodin, Liss Olof Larsson, Axel von Post, Sigurd Ribbing, Yngve Sahlin, Sv. af Sandeberg, K. W. Skarstedt, A. F. Sondén, K. A. Torén, Curry Treffenberg m fl.)

Juli 24. Prinsessan Eugenie hade i ett mycket nådigt bref ånyo godhetsfullt inbjudit min hustru och mig att vid vår återkomst från Schweiz komma till Fridhem. Helga skulle med stor glädje redan nu ha följt denna inbjudan, om hon icke under sin resa från Lübeck, efter vår härliga schweizerfärd, hade rätt duktigt förkyllt sig, så att läkaren förbjudit henne att icke förrän efter allraförst ett par veckor ånyo begifva sig ut på sjön. Därtill kom, att vår lille Karl ännu icke var fullt återställd efter sin sjukdom, hvarför Helga ansåg sig af båda de skälen böra ännu stanna hemma. Men när äfven jag under dessa förhållanden ville tillsvidare uppskjuta Fridhemsresan, bad hon mig varmt att icke för hennes skull fördröja mitt Fridhemsbesök, som med Guds nåd skulle bringa mig själf hälsa och äfven kunna blifva till gagn för andra.

På hennes önskan afreste jag därför i går med ångbåt till Gotland . . .

Vid ankomsten till Visby gick jag upp till badhuset, där jag fick höra morgonbön af pastor Arbman samt träffade Vilhelm Liljencrantz och d:r Melander. For kl. 9 ut till Fridhem.

Prinsessan hälsade mig välkommen, nådig och huldrik som alltid. Lika stärkande som hafsluften är för den yttre människan, lika värmande för ens inre människa är det att inandas »den friska luft» af frid och sann kristlig kärlek som här råder.

Utom prinsessan själf och hennes uppvaktning, hoffrö-

ken Ad. Rudensköld och hofmarskalken Fr. Silfversköld, vistas här f. n. äfven friherrinnan Matilda Hermelin, född Cronhielm, med tre barn: en son och två döttrar, samt rektor Sandberg med fru och två barn, en son och en dotter. Dessa ha redan visat mig omkring i Fridhems vackra park och pittoreska omgifningar.

Juli 26. I går musicerades mycket. Prinsessan spelade orgel i nära två timmar, ackompanjerad på piano af friherrinnan Hermelin. Sedan sjöng rektor Sandberg med präktig röst flera sköna sånger, ackompanjerad af prinsessan.

I dag på f. m. besökte vi prinsessans nära hitintill belägna två barnhem, ett för gossar och ett för flickor. Barnen sågo glada, friska och hurtiga ut. Lärarinnorna, fröknarna Engbom och Ringblom, föreföllo både intelligenta och varmt kristliga, samt tycktes vara älskade af barnen.

Här är mycket vackert, särdeles när det blåser. Hafvet är då så skönt, med ofantliga »bränningar» rätt nedanför mina fönster, från hvilka jag ser Högklint m. m. — Solnedgångarna i hafvet äro obeskrifliga — »wunderschön!»

Ett par exempel *för i dag*, på prinsessans kärleksfulla sinne vill jag teckna mig till minnes.

Här infinna sig *dagligen* en mängd hjälpsökande, som i olika ärenden vädja till prinsessans barmhärtighet. Endast få våga sig fram till den främre ingången; de flesta sitta väntande på bänkarna bakom villan. I dag satt där bland andra en gammal sjöman, som fått sitt ena ben afslaget och därför gick med ett träben. Han hade en ganska stor begäran, nämligen att erhålla hjälp till att köpa sig en stuga som skulle kosta 300 kr. Prinsessan åhörde nådigt och tåligt hans tämligen långa framställning och lät öfverlämna hans medförda »papper» till hofmarskalkens påseende. Sedan talade hon med mannen om hans själs frälsning samt

bad honom, då han gick, att vänta en stund. Efter denna icke synnerligt långvariga väntan fick den gamle sjömannen det besked, att hans bön var bifallen och att penningarna skulle öfversändas till kyrkoherden i den församling, där hans efterlängtnade stuga var belägen. Mannens tacksamhet var jublande stor. (Till sådana tilldragelser fick jag sedermera, litet emellan, med glädje vara vittne under så väl denna sommar som de fyra följande.)

Vid middagsbordet i dag frågade mig prinsessan, om jag ej trodde det kunde vara en lättnad för min hustru, ifall hon tillsvidare blefve befriad från omsorgen att ha vård om de två äldre barnen, så att hon odeladt finge ägna sig åt de mindre, särskildt den sjuke Karl.

Jag förstod ej hvaråt prinsessan syftade, utan svarade oförbehållsamt: »Jo, visserligen skulle det så blifva!» Då sade prinsessan med ett det vänligaste leende: »Ja, så har äfven jag tänkt. Och därför vill jag, om ej pastorn har något däremot, sända er fru denna hälsning». Därvid visade hon mig ett redan skrifvet bref, hvilket jämte de hjärtligaste uppmuntringar till min hustru själf innehöll en hemställan, huruvida hon icke skulle vilja på några veckor släppa Bernhard och Frida ifrån sig till Fridhem. Brevet slöt med de orden: »Vi skola alla hjälpa pastorn att taga väl vård om de kära barnen».

Rörd af så mycken godhet, kunde jag endast på det varmaste tacka prinsessan för hennes nådiga huldhet och omtanke om de mina.

Juli 26. I dag företogo vi — tillsammans åtta personer i två vagnar — den härligaste utfärd, under hvilken vi foro förbi flera af Gotlands berömda kyrkor. Vid några af dem stannade vi, och besågo dessa äfven invändigt. — Vår middag, af medfördt förråd, intogs i en särdeles vacker

skogshage. Här finnes både vacker natur och skön byggnadskonst. Bland de många olika prof på denna senare, som jag i dag fått se i flera af de gotländska så berömda medeltidskyrkorna, tycktes mig Dalhems kyrka vackrast.*)

Vi återkommo ej hem förr än nära kl. 10 på aftonen, efter en i allo »förtjusande» dag. När så mycket skönt finnes redan här på en syndfull jord, dömd till undergång — »hur sköna må ej himlens världar vara, de evigt klara!

Juli 27. På morgonen inne i Visby för att hemta mina barn (den 14:årige) Bernhard och (den 13:årige) Frida. Vi foro strax hit ut igen. Efter frukosten fick jag föreställa dem för prinsessan, som var mycket nådig. Sedan släpptes de ut med de öfriga barnen, H.'s, för att spela croquet, åka på rutschbanan, rida på åsnorna, bada, samla snäckor och trilobiter vid hafsstranden samt smaka på de mångfaldiga olika glädjeämnen, som här bjudas de unga. Barnen äro öfverlyckliga, och prinsessan glädes åt deras fröjd.

I går, då jag under vår färd läste ett bref från mitt hem, frågade friherrinnan H. huru där tillstod. Jag kom då att nämna, det Karl ännu vore mycket klen efter sin sjukdom. Detta fick prinsessan i dag på morgonen veta, och på f. m. frågade hon, om det dock icke vore möjligt för min hustru och för Karl att kunna komma hit: »de behöfva allra bäst att hvila ut här», tillade hon. Och så blef ett telegram afsändt till Rosenvik (på Djurgården vid Stockholm, där vi då bodde), med inbjudning att komma med nästa fredagsbåt.

På e. m. lät prinsessan friherrinnan H. och mig medfölja sig på ett besök i hennes fattighus, där jag höll bibel-

* Jag fick senare tillfälle att skada ännu flera af de vackraste gotlandskyrkorna, bland hvilka ett par, *Rone* och *Dalhem*, äro afbildade i föreg. del, sid. 392 och 393.

förklaring och där prinsessan som åhörarinna satt på en träbänk mellan tvänne fattighusgummor. (Se »Minnen från Fridhem», i föregående del.)

På aftonen fick jag uppdraget att som vittne underskrifva åtta prinsessans gåfvobref till unga flickor, hvilka däri fingo förbindelse om årligt underhåll i tre år, under deras studier vid olika seminarier.

Juli 31. I dag på f. m. har jag varit i sjukbud på ett ställe en half mil härifrån. Där bor en gammal gumma, som af syndaångest fyra gånger inom ett dygn velat beröfva sig lifvet. Jag läste och bad med henne; hon bekände sin synd, och blef sedan stilla. Herren förbarme sig!

Vid hemkomsten gjorde vi en promenad till Högklint och Getsvältan, samt vidare ända till »Röfvare-Liljas håla», en märklig klippformation vid stranden.

På e. m. tog prinsessan mig med till hennes sjukhem nära Visby, där jag höll en bibelstund för de sjuka och rätt många andra åhörare. När det blir känt att prinsessan kommer dit, vilja så många som möjligt få se och, om görligt är, få tala vid henne. Hennes sätt mot de sjuka var hjärtevinnande och fullt af verklig kristlig kärlek. — Det är detta sjukhem, som blifvit bygd för prinsessans juveler; det var där hon, vid åsynen af en sjuklings glädjetårar, sade: »Nu har Gud gifvit mig igen mina juveler!»

Bland andra sjuka fanns där en numera botad »spetälsk» kvinna, en troende kristen, sorglig att skåda, men ljuflig att höra, när hon tackade Herren för *allt!*

Aug. 1. I dag ha vi haft en obeskrifligt angenäm utfärd till Klintehamn, där vi från berget hade en härlig utsikt öfver hafvet och landet omkring. På vägen besågos åter flera vackra kyrkor.

Dagens tidningar berätta, att den berömde nordameri-

kanaren, general Grant, har i dessa dagar besökt Stockholm. Han har företagit täta utflykter till stadens omgifningar samt varit föremål för stockholmarnes beundran och lifliga hyllningar.

Aug. 3. På morgonen kl. 7 foro jag och Bernhard in till Visby för att hämta min (8:årige) son Karl. På ångbåtens däck stod gossen redan färdigklädd och kry, väntande oss. Han omtalade att man haft den lugnaste natt, »sjön som en spegel». Äfven sade han sig till hyttkamrat ha haft »en riktigt gudfruktig herre, som läst för honom ur bibeln, gjort aftonbön med honom och varit så snäll mot honom hela tiden». Han visste dock icke hvad den herrn hette. Jag hade gärna velat tacka denne, men han hade redan gått i land. Af städerskan fick jag sedan veta, att det varit en ung student, vid namn Adolf Kolmodin, son till en handlande och rådman i Visby.

Sandberg plägar prisa »den förträffliga matordningen på Fridhem.» Och denna är verkligen för oss mer än riklig. Kl. 8,30 serveras frukost i rummet vid verandan en tr. upp. Den består af kaffe, té, mjölk, smör och bröd, ägg, cakes, kött, tunga, ost, frukt m. m. Sedan man ätit, sätter en hvar på en tallrik några smörgåsar, ett glas mjölk o. s. v., hvilket ätes som »lunch» kl. 12—1. Middag intages kl. 4 i stora salongen på nedra bottnen; den består af fyra rätter, förutom dessert af jordgubbar, frukter m. m., därtill sockerdricka, öl och i hvardagslag två sorter vin; på kungliga namns- och födelsedagar, samt eljest på hvarje af någon anledning festlig dag serveras äfven champagne.

Supén är kl. 8,30. — Aftonbönerna hållas kl. 9.

Aug. 5. En sorglig tilldragelse vid 12:tiden i dag. — Prinsessan och friherrinnan H. sutto på verandan nedanför och målade bokmärken till bazaren för Fjellstedtska

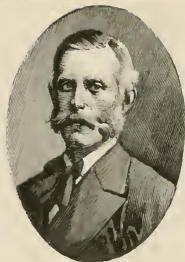
Magnus Huss.

Georg von Rosen

A. Ehrensvärd.

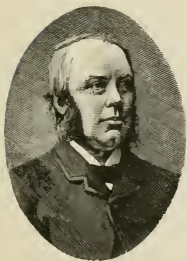
Fr. von Essen.

K. G. von Otter.

Hj. Palmstierna.

I. H. Lovén.

G. Lönegren

skolan; hofmarskalken var inne i staden på unge grefve Horns begrafning; och jag, som hade arbetat hela förmiddagen för min tidning »Hemåt», tänkte mig just ut på en promenad, då ett högljudt samtal hördes från byggnings norra sida. När jag kom ned, fann jag Allén sysselsatt att söka hindra ett fruntimmer, som med våld ville tränga sig in till prinsessan och högt yttrade: »Jag måste tala vid hennes kungl. höghet; hindra mig icke, ty det gäller både hennes och konungens lif.» Den välklädda kvinnan var tydligt sinnesrubbad och lät icke motsäga sig.

Emellertid hade prinsessan hört bullret och sände en af garderobiärerna att fråga hvad det var. När hon fick veta förhållandet, kom hon tillstädes, talade nådiga ord till det upprörda fruntimret och sökte lugna henne med Herrens ord. Men allt var förgäfves; kvinnan endast upprepade, att »prinsessan och kungen vore i fara, men att hon kunde rädda dem» o. s. v. — Man måste skaffa en vagn, i hvilken den stackars vansinninga, som var från hufvudstaden, fördes till Visby och därifrån med ångbåten tillbaka till Stockholm.

Aug. 7. Prinsessan är alltid glad och lycklig i Herren; endast sällan »synes hon inför människorna med fasta». Stundom är hon till och med helt gladt skämtsam. Så i dag. När man efter middagen drack kaffe, yttrade hon: »Vi äro här som en stor familj; hofmarskalken är en gammal farbror, jag en gammal faster, Matilda och Adèle döttrarna, samt pastorn och baron H. bröderna.» Vid dessa ord fick baron H. en min, som om han häruti icke fullt var af samma åsikt som prinsessan.

Ännu ett drag af prinsessans sinnelag vill jag här anteckna. På eftermiddagen hjälptes vi åt, äldre och yngre, i att plantera ungträd nere vid pastorsboställets gård. Vä-

dret hade varit mycket varmt; men fram mot kl. 7 blef det helt tvärt riktigt kyligt, därigenom att vinden slog om till nordlig. Prinsessan, som är ytterst ömtålig för kall blåst, satt på en bänk och såg på oss som arbetade. Jag bad henne då att fara hem; ekipaget stod väntande vid grindarna. Men hon svarade helt vänligt: »Åh, det är inte farligt; jag står mig nog!» Jag kände dock tydligt, att hon icke borde stanna längre ute, och sade därför: »Men kusken, som måste hålla här utanför, kan förkyla sig; ty det blåser ju riktigt skarpt.» Då svarade prinsessan: »Ja, det har pastorn rätt uti. Låt oss fara hem!»

Aug. 8. For på morgonen in till Visby; träffade vid ångbåten kammarherre Burén. Sedan uppvaktning hos biskop Anjou, som lånade mig en bok om Visbys ruiner. Besök hos hofrättsrådet Widströms, Freidenfelts m. fl.

På e. m. hölls auktion i Missionshuset, till förmån för missionen. Just som Widström och jag skulle följas åt dit, kom bud att den utsedde talaren, pastor Södergren från Amerika, hastigt blifvit sjuk, hvarför man bad mig att öfvertaga hans *partes*. Jag höll en kort betraktelse öfver Ebr. 12: 5—14. Därefter gaf den älsklige pastor Lindahl från N. Amerika en högst intressant framställning om de svenskkyrkliga förhållandena därstädes förr och nu. Bland annat omnämnde han, att Hasselqvists i början af sin vistelse där under tvänne års tid fingo ha sin reskoffert till matbord; samt att en gång en varmt troende bonde skänkte hela sin gård till betalning af sin församlings kyrkoskuld.

Sedan meddelade Widström den glädjefulla nyheten, att den berömde generalen *Gordon pascha* i Afrika köpt tomt till en kyrka och skolhus samt *skänkt våra svenska missionärer den tomten*. Därefter vidtog missionsauktionen, som

förträffligt leddes af fabrikör L. C. Alla sålda saker betalades *zål*, somliga mycket högt.

Kl. 7 tog jag vid ångbåten »Tjelvar» farväl af baron Hermelin och hans son Eugène, hvilka reste till Stockholm.

Vid hemkomsten måste jag redogöra för hela dagen, för missionsauktionen och för Stiftelsens missionsarbete i Afrika, från dess början intill nu. Prinsessan fröjdades öfver Gordon paschas vänlighet mot våra svenska missionärer, men tillade: »Och likväl, huru föga betyder *en människa*, äfven den bästa; hon kan ju vara borta nästa dag!» Äfven gaf hon mig i uppdrag att skriva till pastor Lindahl och bedja honom predika här om söndag.

På aftonen talade öfver Jak. 4: 4—6. Med anledning af de orden: »Den som världens vän vill vara, varder *Guds ovän*», blef sedan ett samtal, huru vida det det då kan finnas äfven »gudfruktiga Guds ovänner»? Ty icke alla »världsvänner» äro uppenbara gudsföraktare; tvärtom finnas många sådana som vilja vara och mena sig vara mycket gudfruktiga. Men enligt bibelns ord skulle dessa gudfruktiga i själfva verket vara »guds-ovänner». Hvem tror detta?

Tidningarna meddela, att »Kyrkans Vänner» hade i förrgår sin årshögtid i Norrköping, med predikan af akademiadjunkten teol. doktor G. Billing och högtidstal af kontraktsprosten teol. doktor G. L. Collinder öfver ämnet: »Om *bikten* i den äldsta lutherska kyrkan». — Diskussionsämnen voro:

Hvilket är *det lämpligaste sätt* hvarje kyrkans vän, hvilken såsom sådan vill befordra sann och lefvande kristendom, har att använda *för husandaktens återupplifvande*?

Hvilka äro kyrkans *farligaste* fiender och hvilket är *det verksamaste sättet*, hvarpå dess vänner ha att bekämpa dem?

Behöfligheten och möjligheten af den predikande lekmannaverksamhetens kyrkliga organisation?

(Om denna senaste fråga ha prästerna mycket diskuterat åren 1858, 68, 78, 88, 98, eller *i mer än 40 år*, utan att dock kunna finna någon lösning på frågan, då det icke längre går för sig att använda »den enda rationella utvägen», nämligen att helt undertrycka den verksamheten. Ty att i kärlek erkänna, stödja och uppmuntra den be-kännelsetrogna lekmannaverksamheten, därtill kan än i dag blott ett mindre antal präster besluta sig, emedan ett sådant steg ju vore att frångå den gamla *tolkningen* af Augsb. Bekännelsens XIV:de artikel. Och hellre än att i detta fall bryta »häfdvunnen ärevördig tradition», hellre må man söka ignorera lekmännens predikan, där man icke förmår kväfva den. Kanske skall kyrkan sönderbrytas däraf; men — den kyrkliga ordningen är dock räddad!)

Aug. 10. Just då vi slutat middagen, som i dag åts ute på nedre terassen, öfverraskades man af dånande kanon-skott från hafvet, icke alls långt ifrån. Och se — där seglade ett ståtligt fartyg, från hvilket svajade vår kära blå-gula örlogsflagg. Det var fregatten *Eugénie*, som vid sin förbisegling höll ned och snart kom helt nära Fridhem, sändande sin kungliga namne salut och hälsning.

Nu fingo ungdomarne brådt att också hissa flaggan här. Den stora stativ-kikaren bars skyndsamt ned till nedre verandan; och snart kunde vi, den ena efter den andra, tydligt iakttaga hvad som föregick på fregattens däck. Prinsessan igenkände flera af officerarne ombord. Det var en liflig och roande stund. Men — »näm mig en glädje som varar!» Inom kort försvann fregatten ur vår åsyn, och snart var denna lilla episod, likasom så mycket annat, »ett minne blott».

Senare på e. m., då jag satt ensam ute i parken och läste Pascals »Tankar», fick jag bud, att prinsessan önskade tala vid mig. När jag kom, var hos henne ett gammalt bondepar, mannen 63 år och hustrun 54 — ett par älskliga typer af det gammaldags, fromma och redbara allmogesläkte, som, jämte liknande landtadel, af ålder utgjort det svenska folkets kärna. Det var en verklig hjärtefröjd att se deras lugna fridfulla anleten och höra dem prisa Herren för hans nåd mot dem i allt. De ha en son, som studerar i Uppsala och som snart skall bli präst. Prinsessan har bekostat hans uppfostran och studier och skall så göra, ända tilldess han blir prästvigd; och de voro nu här för att ännu en gång få tacka deras »goda, rara, älskade prinsessa», såsom gumman uttryckte sig. Nu stod deras varma längtan till att »få höra gossen vår predika», och »sedan längta vi blott att få skiljas hädan i frid».

På aftonen spelade kammarherre B. och friherrinnan H. duetter på orgel och piano.

En obeskrifligt skön och stilla dag! Också har mitt aftonlof varit varmare än på länge. Jag förstår väl Krysstomi ord: »Herren vare tack och lof för allt!», och jag inser djupt lidandets välsignelse. Men — människan är icke skapad för lidandet: själens frid och tacksamma hvila i Gud är »det normala» för vårt väsen.

Aug. 11. Söndagarna på Fridhem äro oförgätliga. Väl äro alla dagar här mer eller mindre glada och lyckliga; men icke på många år har jag tillsammans med andra upplefvat sådana *söndagar* som här. De ha varit verkliga »uppbyggelsedagar» — och likväl har, till och med för barnen, allt sådant varit borta, som på andra ställen vill göra sabbaten tung och stel, särskildt för de yngre.

Tidigt på morgonen gick jag ut på öfre verandan, som

vetter åt hafvet, och satte mig där att läsa Roos' morgonbetraktelse. Just när jag slutat läsningen, kom kammarherre B., klädd i plaid, hjärtlig och gentleman som alltid, samt satte sig bredvid mig till samtal. Om en stund fick jag bli vittne till ånyo ett bland de många dragen af hans välvilliga sinnelag. Vi hade sedan ett långt samtal — om lifvets ansvar och om evighetstingen.

Kl. 11 kom pastor Lindahl, som i parken höll en väldig, hjärterannsakande och mot slutet mycket tröstefull predikan öfver ämnet: »Vägen till döden och vägen till lifvet». — Jag blef sjuk af den starka värmen i solgasset, och måste gå upp och lägga mig på min soffa. Men genom det öppna fönstret hördes hans starka stämma ända upp till mig; och det dyrbara evangeliska slutet af hans predikan gjorde mig frisk till både själ och kropp. — Efter predikan hade jag med honom ett lika lärorikt som intressant samtal om både svenska och amerikanska kyrkoförhållanden samt om *lifvet i Herren*. Han omtalade ock några så väl glädjande som sorgliga drag från sin pastorala erfarenhet. Äfven pastor S. meddelade ett par sådana. Bland de senare var det i synnerhet *en* händelse, som på oss gjorde ett djupt gripande intryck.

En ung bildad flicka, dotter af kristliga föräldrar, hade sedan flera år gifvit sig åt Herren »mer än till hälften, men dock icke *helt*»; världen och dess lust satt ännu kvar innerst i hjärtat. Plötsligt slog hon om, därtill förledd genom kärlek till en oomvänd man, och blef så världsligt ytlig och yster, att en församlingsdiakon af Guds ande drefs att i allvarlig kärlek varna henne för affall. Detta förbittrade henne så, att hon helt bröt med församlingen och ej mer bevistade dess gudstjänster, utan alldeles öfvergick till världen samt blef fritänkarska. Efter en tids rus i värl-

dens fröjder och den jordiska kärleken *utan Gud*, blef hon öfvergifven af sin trolofvade. Hon återkom då till sina forna kristliga vänner, som hoppades att hon *nu*, efter att ha erfärit så mycket af »syndens bedrägeri», skulle låta Herren helt vinna hennes hjärta. Det tycktes så ock en liten tid. Men på djupet af själen rufvade nu, i stället för den forna världslusten, svärmodets onda ande; och en morgon låg hon död på sin säng, med en giftflaska bredvid sig och förförarens bild i sin hand. »Det sorgligaste är», sade pastorn, »att så få draga varning af dylika händelser; utan likasom barnen kunna fortsätta att leka på samma svaga is, där en af deras kamrater nyss drunknat, så leka ännu 'de stora barnen' på branten af världslivets syndadjup, i hvilket så många fallit».

Vid middagen var som vanligt »publik spisning» på nedre terrassen. Vid häcken ofvanför hade också i dag samlats en stor mängd folk, män och kvinnor som önskade få se prinsessan spisa. Bland dessa åskådare var äfven en ung bondflicka, så ovanligt skön att hon ådrog sig först prinsessans och sedan alla de öfriga bordsgästernas tysta beundrande anmärkningar. »Näst N. N.», sade kammarherre B. till mig, »är detta det vackraste ansikte jag någonsin sett.» Andra jämförde henne med prinsessan af Wales eller lady Spencer. »Gud välsigne och bevara det kära barnet!» sade prinsessan. »Med Kristus i sitt hjärta kan hon bli lycklig; *utan* honom lurar faran öfverallt!»

På e. m. for pastor L., som i afton lämnar Visby för att återvända till Amerika. Prinsessan och alla voro rörda vid afskedet från honom. Hvilken dyrbar visshet, att vi i himmelen skola återse alla dem, som med oss lefvat och dött i Kristi tro! »Skiljas en tid» . . . »*få honom evigt igen!*» Filemonbrevet v. 15. — En god dag!

Aug. 13. Bref från hemmet, med underrättelse om F. G.'s död och den olyckliga änkans sorg, ensam med tre små barn. Huru nyttigt att ofta så bli påmint om andras sorger! Är man då glad, hålles man af sådant i den nödvändiga jämnvikten, så att man ej må »slå öfver» och bli allt för glad, kanske yster. Är man däremot bedröfvad, synes då ofta ens egen sorg så lindrig mot andras, att man af deltagande i deras lidande för tillfället förgäter sitt eget. Sådant betygar ock skriften, t. ex. i Pred. 7: 3.

Det är lärorikt att gifva akt på, huru helt beroende af Herren vi äro. Väckes i vårt bröst en god, ädel, kristlig tanke eller känsla, så kommer den från Herren. *Han* fyller hjärtat med värme och lif, drifver till kärlek, förlåtelse, uppoffring, tacksamhet, ödmjukhet eller hvilken annan af Andens frukter, som kan erfordras. Men å andra sidan: huru olyckligt tillgängliga äro vi icke ännu, här i strider-nas land, — men *sedan* aldrig mer, — äfven för den ondes ingifvelser! I ett ögonblick, ofta när vi minst fruktade det, kommer en tanke såsom »en eldspil» inskjuten i vårt innersta; och nu uppstår där en eld af olika frestelser: till högmod, afund, tvifvel, vrede, ovilja, onda misstankar eller andra onda begärelser. Och så äro vi, kanske för en lång stund eller för en tid, likasom icke mer oss själfva: vårt inre öga förmörkas, så att just det som frestaren målar för vår syn tyckes oss allra mest värdt att eftersträfva, — tilldess Gud af nåd ånyo låter oss se lifvet och tingen i deras rätta gestalt. Väl den, för hvilken efter en sådan »sällning» det går så, att genom Herrens Jesu förbön »hans tro icke är om intet vorden». En sådan skall då tvärtom lära att allt mer »hålla sig hårdt vid ödmjukheten», lära ut-hållighet i tro, lydnad, tålmod, kärlek och barmhärtighet mot andra. Sedan vill och *förstår* man »hjälpa dem som frestas»,

På f. m. ett långt enskildt samtal med prinsessan, som därvid bl. a. meddelade mig flera märkliga drag ur konungahusets inre historia, särskildt från Oskar I:s och Karl XV:s tid. Dyrbara förtroenden, att väl gömmas!

På e. m. foro vi alla till sjukhemmet, där jag höll bibelförklaring och talade med de flesta sjuka. — Sedan gingo kammarherre B., jag och barnen till »Gotlands forn-sal», där intendenten Karl Säve själf mottog oss. Han var klädd i frack och hvit halsduk, ty han hade väntat prinsessan, som dock uteblef. I början var han ganska snäf, ty han hade fått vänta i nära en timme. Men vid påminnelse om min far, som varit hans ungdomsvän, ljusnade han upp och omtalade, att han ofta hade lekt med mig som barn. När han därtill fick veta, att jag var den B. W. som utgifver *Förr och Nu*, dit han för två år sedan insände sin förträffliga uppsats om »Fornnordiska namn» — med önskan om nya, svenska namn i vår svenska almanacka*) — då ljusnade han ännu mer och blef den mest intressanta ciceron vi kunnat önska.

Aug. 12. Hofmarskalk S. och kammarherre B. ha tidigt på morgonen rest till Klintehamn. Prinsessan med sina uppvaktande damer samt alla barnen ha farit till Nygård. . . . Prinsessan och damerna återkommo till middagen. Vid denna anvisade mig prinsessan platsen midt emot sig och gaf mig helt muntert uppdraget att nu »fungera som hofmarskalk». Under middagen var prinsessan mer än vanligt

* Der Säve blef genom denna uppsats i *Förr och Nu* banbrytaren för den med hvart årtionde allt starkare fordran på »svenska namn i svenska almanackan». Denna fråga upptogs sedan af Arvid Gumelius genom en uppsats i hans »Allehanda för folket», och har nu efter 25 år hunnit fram till riksdagen, så att man efter lång väntan snart kan hoppas en god utgång.

glad, skämtade med damerna och barnen samt gaf mig emellanåt små instruktioner om »hvad en hofmarskalk har att iakttaga». Efter middagens slut fick jag en dyrbar gåfva, näml. en bronsspegel, som tillhört drottning Josefina och som innehåller en speldosa med två de mest *vemodigt sköna* melodier; de ha slagit an på allas hjärtan. Prinsessan har öfverhopat oss med godhet; må Gud rikt vedergälla henne!

Aug. 20. I går öppnades Vasabron i Stockholm för allmän trafik. Afundsmän till dem, som byggt bron, påstå djärft att den »icke skall hålla i 20 år, förrän man måste bygga om den.» *Qui vivra verra!*

Max Hödel, som den 11 Maj försökte ihjälskjuta kejsar Wilhelm, halshöggs den 16 i Berlin. Man hade hemlighållit afrättningen för att undvika allt uppseende. Då hans advokat på eftermiddagen den 15:de frågade honom, om han icke, innan han skildes från denna värld, hade något att bekänna för att lätta sitt hjärta, skrattade Hödel och sade: »Ack, jag har ju ingenting gjort!» — Senare på eftermiddagen infann sig fängelsepredikanten Heinicke och erbjöd honom sitt biträde, som Hödel dock afböjde. Heinicke kvarstannade likväl hela eftermiddagen i hans närhet, men sökte icke strax att meddela honom evangelii tröst, emedan hans föregående uppförande lät befara, att han skulle tillbakavisat detta med rått hån. Pastor Heinicke sökte därför på ett annat, mera förtroligt sätt inverka på Hödel. Han frågade, om H. icke ångrade sitt brott, men Hödel teg. Det sågs likväl, att han i någon mån »gått till sig själf»: hela hans sätt var förändradt, den vanliga råheten och fräckheten hade denna eftermiddag försvunnit, om ock blott för en kort stund, och han syntes mildare och lugnare. Under det samtal, som småningom kom i gång, yttrade Hödel bland annat: »Ja, om jag hade vuxit

upp i en annan luft, skulle det måhända icke gått så här; nu måtte det väl vara för sent. Om jag blifvit uppfostrad i ett kristet hem, så hade kanske äfven jag kunnat blifva en annan människa.» Senare sade han dock: »Jag är nu en gång irreligiös och skall spela min roll till slut, så som jag börjat den. — Detta gjorde han ock. När domens uppläsning var slutad, ropade han »bravo»; då fängelsets döds-klocka började att ringa, såg han med obeskriflig fräckhet upp till denna klocka och skrattade hånfullt åt de närvarande. Hans sista ord voro: »Lefve kommunen!» — Hödels afrättning synes, att sluta af uttalanden i de tyska tidningarna, allmänt gillas af den offentliga meningen. »Hvad man än må tänka om dödsstraffet», yttrar till och med *Vossische Zeit.*, »folkets kränkta och upprörda rättsmedvetande fordrar här klart detta straff, och förbrytarens råa afskyväckande cynism uteslöt hvarje deltagande känsla, sådan som eljest plägar komma äfven den uslaste förbrytare till del. Denna afrättning var den första, som blifvit verkställd i Preussen sedan 12 år tillbaka, emedan kejsar (konung) Wilhelm benådat alla lifdömda. Det är ej heller nu kejsaren, som stadfäst dödsdomen, utan kronprinsen-regenten.

Aug. 21. Besök vid Stenstue, den egendom där den namnkunniga Magdalena Rudensköld bodde i många år. — Samtal om världens förföriska lust, om »syndens bedrägeri» och om så många »vänners» stora falskhet.

Aug. 22. Frih:n H., med sina döttrar och mina tre barn, reste i går tillbaka till Stockholm.

Aug. 23. Både fröken R:d och hofmarskalk S:d hade i går insjuknat, så att prinsessan i dag ej hade någon mer än mig vid bordet. — Prinsessan inbjöd mig att med de mina återkomma hit nästa sommar.

På e. m. ett långt samtal med prinsessan, under mer

än halfannan timme. Hon berättade om flera af de mest intressefulla skiftena af sin lefnad, om sin barndom, sin konfirmationstid, sin första bibelläsning (på Tullgarn) genom Jos. Hamilton, sin väckelse, den första »bibelförklaringen» af G. Janzon på fröken Hamiltons rum, i närvaro af de unga fröknarna A—g, m. m. — Prinsessans framställningssätt är lifligt, fängslande och ädelt. Det var en för både ande och sinne dyrbar stund.

Aug. 25. Höll min sista predikan på Fridhem för detta år . . . Vemodigt att säga farväl till alla! . . . For på aftonen.

Har här rönt så många bevis af tillgifvenhet och sympati, allt ifrån hofmarskalken till den ringaste bland tjänarne, att jag nästan blygdes öfver så mycken oförskyld vänlighet; men det var en blygsel, som gjorde godt i hjärtat.

Aug. 26. Efter en stormig natt på ångaren hade jag stigit tidigt upp, för att på morgonen få se soluppgången när vi nalkades skären. Huru allvarsamma reste sig de mörka klipporna, som bragte mig de första hälsningarna från gamla »Sverige».*) Högtidliga furor klädde här och där deras hjässor, »Eystrasalts vågor kysste deras fötter». — Stolta, härliga skär, våra trognaste värnpliktsvänner! Med förtjusning hälsade jag dem åter: mot oss, alla Sveas barn, visa de ett vänligt, hjärtegodt leende. Öfverallt en liten fläck af grönska eller en löfdunge, solig och varm!

Snart nalkades vi Södertälje kanal och ilade sedan in i Mälaren. Härliga sjö med de växlande stränder, som än störta brant i vattnet, än visa sig som leende ängar med saftigaste grönska! Från de många villor som kläda stränderna doftade ros och reseda, och glada barnskratt klingade

*) På Gotland sade man ännu den tiden »Sverige» i stället »fastlandet». Och alla svenskar, som icke voro födda på Gotland eller bofasta därstädes, kallades af allmogen för »utländingar».

öfver vågen. Framåt, framåt, allt närmare målet, flögo vi öfver de glittrande böljorna. Snart låg framför oss Birgers gamla stad, bäddad i en slöja af soldis; ett haf af hälsa, lif och lust svallade öfver land och sjö! Vi lägga till vid Ridrarholmen — och se där

»vänner på stranden, som vinka med handen»,
men *nu* icke »farväl», utan »välkommen åter från den gungande färd!» — Det var min Helga och mina barn. Hvilket återseende af henne, efter så lång skilsmässa! Gud vare tackad för allting!

Sept. 17. Hörde lord Radstock hos konsul Totties. Ett synnerligen kraftigt vittnesbörd om försoningen i Kristus och frälsningen genom honom, öppen för en hvar som vill mottaga den. Lord R. ämnar stanna här öfver jul.

Sept. 19. Häradshöfding Odencrantz, min svåger dr Sörstedt, mina gamla studentvänner A. Steinmetz och G. Beskow, samt pastor G. Fredrikson från Finland hos oss till middag. — På e. m. ett af de varmaste och bästa samtal, jag någonsin fått vara med om! Frågan gällde, hvad som är »det enda nödvändiga» i kristendomen, som gör att många aktade, fromma och förträffliga människor — blott emedan de sakna »detta enda» — skola en gång af Herren bortvisas, under det andra, skröpliga och bristfälliga men som dock ägt detta »enda», skola ingå i himmelriket. Steinmetz' och Fredrikssons inlägg i samtalet voro de yppersta. Jag önskade, att jag hade haft en stenograf närvarande för att uppteckna deras yttranden.

Sept. 20. Under augusti och början af september har i »Väktaren» pågått en strid mellan olika insändare, af hvilka den ena sidans förkämpar fordrat, att kyrkliga präster aldrig skola i sina predikningar använda uttrycken »ny födelse» och »pånyttfödd», annat än då fråga är om det

heliga dopet och om hvad som *i detta* blifvit verkadt; ty man kan, säga dessa, hvarken i naturlig eller andlig betydelse »födas» mer än en gång. Den andra sidans män ha däremot påpekat att under hela den lutherska kyrkans tillvaro ha dess förnämste lärare, allt ifrån Luther till och med Schartau, med stöd af skriftens tydliga utsagor använt nyssnämnda uttryck äfven i afseende på det andliga lifvets nya återtändande hos en genom otro och synd andligt död vorden människa. Bland dessa senare har en, som tecknar sig P., anfört följande bevisning:

»Man har sagt, att en människa icke kan »födas» mer än *en* gång, och att man i likhet härmed måste säga och hålla före, att hon icke heller kan »födas på nytt» mer än en gång. För en sådan tanke ligger alldeles otvifvelaktigt ett otillbörligt försinnligande af begreppet »nyfödelse» till grund. Med »nyfödelse» kan ju skriften icke mena något annat än *meddelelse af nytt* (= gudomligt) *lif*. Jag kan då ej förstå, hvarför man icke skulle kunna tala om, att hos den, som förlorat det andliga lifvet, detta lif åter kan genom Guds ande meddelas, då saken faktiskt dagligen sker. Eller är manne den döpte, som är »död i öfverträdelser och synder», är icke *alldeles* död, det är: icke *verkligt* död, det är: *icke död*.² Härom kan ju exempelvis ses i Tim. 5: 6 och Upp. 3: 1. Där talas ju om döpta människor. — O, mina bröder, tagen bort ur den kristliga predikan framställningen till säkra syndare om *nödvändigheten* af att »födas på nytt» (fastän de äro döpta), och udden i vår predikan till dem är väsentligen afbruten!»

Okt. 4. Aftonen hos Beskows, tillsammans med lord Radstock, miss Smiley och många troende vänner.

Lord Radstocks föredrag i Betlehems- och Blasieholmskyrkorna ha varit till stor välsignelse. En stor mängd

människor, äfven af den högsta societeten, hvilka eljest aldrig eller mycket sällan besöka kyrkorna, ha nu varit där gång på gång för att höra Radstock; och många af dem ha fått djupa evighetsintryck. (Om lord Radstocks verksamhet i i Sverige skall mera nämnas i ett följande häfte.)

Okt. 4. Hvad tiden ilar fort! En ung man, som jag från hans föräldrars hus minnes som en ovanligt hygglig skolgosse, har i går blifvit utnämnd till kyrkoherde i min oförgätliga mödernestad, *Örebro*. Jag glädes på hans vägnar, och ännu mer på hans af mig högt värderade föräldrars, hvilka nu få skåda en af sina varmaste önsknings uppfyllelse. Men allra mest glädes jag åt, hvad många sakförståndiga med visshet anse sig kunna förutsäga, nämligen att *Örebro* nu i Keijser får en verkligt nitisk, dugande herde — just hvad staden så väl behöfver! (Det var d. v. docenten i Uppsala, n. v. biskopen i Skara, d:r E. J. Keijser.)

Okt. 6. I dag har en gammal trogen sin kyrkas vän, den engelske språkläraren m:r Alfred May, fått vid 74 års ålder lämna mödornas land, sörjd och saknad af maka (född Klara Böttiger, en syster till skalden B—r), fyra döttrar och en stor mängd deltagande vänner. Han var en liten liflig, vänlig och intressant gråhårsman, född i London 1804, men sedan många år bosatt i Stockholm. Hans »engelska språklära» är känd af tusenden, och han själf högt värderad af alla som kände honom.

Okt. 7. Prinsessan Eugenie har besökt »Trasskolans» nya lokal, och sedan det lilla fridfulla »Hemmet för frigifna kvinnor», stiftadt af drottning Sofia, medan hon ännu var hertiginna af Östergötland. — Prinsessan visade mig en af gossarna, som hon särskildt intresserade sig för, och hvilrens historia var på en gång hemsk och likväl ländande till Guds ära. Att, sedan man tillbragt hela sin första ungdom

i ett »hem» (om det förtjänar detta höga namn?) där han från barnaåren sett det förskräckligaste sedefördärf och hört allt möjligt ondt, likväl kunna räddas, ej blott för samhället utan ock för Guds rike, — sådant är icke människoverk, utan helt »Guds ära».

Okt. 8. I dag, tisdag, återkom konung Oskar från sin resa. Sisl. fredag invigde han Wieslanda-Bolmens järnväg. I söndags besökte konungen vårt naborike Danmark för att å Charlottenlunds slott öfvervara det danska kronprinsparets yngsta dotters döpelseakt. Den unga prinsessan, som är född den 2 Augusti, erhöll i dopet namnet *Ingeborg*.

Okt. 9. I natt mellan kl. 2—3 väcktes vi af ett starkt eldsken. Snart märkte man med verklig ledsnad, att det var ett af Stockholms äldsta minnesmärken, S:t Gertruds tyska kyrka, som hemsöktes. Eldsvådan hade varsnats strax efter kl. 2, och brandkåren anlände inom tio minuter där-efter. Elden syntes redan då hejdlöst rasa upp i tornspiran. Och den fick tid att ytterligare gripa omkring, emedan det dröjde en lång stund, innan brandkåren kom in på kyrkogården; de höga gallerportarna voro nämligen som vanligt stängda. Efter det dessa omsider blifvit öppnade, begaf man sig genast upp för torntrapporna, dit medförande flere vattenslangar. Man fann då, att elden rasade jämväl längre ned i tornet, under och omkring de stora ringklockorna. Alla försök att släcka elden visade sig snart fruktlösa. Brandkårens bemödanden riktades därför på att rädda så mycket som möjligt af den återstående delen af kyrkan samt att förebygga eldens spridning till de omkringliggande byggnaderna. Med hänsyn till Tyska kyrkans läge var detta en ingalunda lätt uppgift. Trakten är en af de tätast bebyggda i hufvudstaden; ur en omgifning af väldiga husmassor, genomkorsade af gator, hvilkas smalhet återför

minnet till medeltiden, lyfte tornet sin lätta, 222 fot höga resning mot himmelen.*)

Släckningsarbetet bedrefs med sådan skicklighet och framgång, att då elden kl. 5,30 på morgonen begränsades, voro icke blott alla kringliggande hus utan äfven själfva kyrkans hufvudbyggnad och dess inre räddade. Till och med orgelverket har endast obetydligt skadats. Däremot förstördes tornuret (uppsatt år 1675) och hela kyrkans yttertak. Ljuskrönorna, som ofvan hvalfven voro fästa med tråklossar, störtade ned och sönderslogos. Som ett prof på hvalfvens styrka anföres, att då den 28 *skeppund* tunga stora ringklockan nedstörtade, slog den endast med sin ena kant ett hål i hvalfvet ofvanför orgeln, men åstadkom för öfrigt icke ens ens en bräcka i det samma. — Den nuvarande tyska kyrkan var ursprungligen ett kapell till svartbrödra- (dominikan-) klostret och uppläts 1607 åt tyska församlingen, hvarefter kyrkan utvidgades och år 1642 försattes i det skick den nu vid branden hade.

---

*) En vid tillfället närvarande referent skref härom: »Det var en anblick af hemsk, storartadt gripande skönhet, som tedde sig för den som ett stycke nedanför Tyska brinken betraktade det brinnande templet. Det lyste starkt genom gluggar och fönster, men ännu höllo plåtbetäckningen och järnluckorna elden inom tornet; allt tätare och mörkrödare blefvo emellertid rökvirflarna, som slingrade sig kring spiran, och här och där började smala eldtungor att sticka fram. Plötsligt slår en bred flamma ut från galleriet vid tornspirans bas, där det berömda klockspelet hade sin plats. Några ögonblick därefter är hela denna del af tornet kringhvärfd af lågor, som dånande vältra sig fram ur det inre; deras dunkelröda kärna härrör från det brinnande träverket, men ute i spetsarne och kanterna lyser det klart blått i de mångfaldigaste och skönaste nyanser: det är det bidrag de smältande metallerna lämna till den hemska illuminationen. Midt i detta eldhaf ser man klockorna, stora och små, hänga i symmetriskt ordnade rader. Nu sprutar med eruptiv våldsamt en tjock eldstråle ut ur centrum

Okt. 11. Den af många kända, originella grefvinnan Carolina Ridderstolpe, född Kolbe, har i förrgår aflidit på Fiholm vid 85 års ålder. — Ofta har det tvistats om be-fogenheten af den gamla latinska sentensen: »*De mortuis nihil nisi bene*» (om de döda bör ej sägas annat än godt). Men jag tror, att där man ej såsom häfdatecknare är uppfordrad att handla annorlunda, gör man rättast i att följa de gamlas lärdom i detta fall.

Okt. 18. Vid kyrkoherdevalet i Katarina församling i går erhöll v. pastorn i Vadstena K. A. E. Landqvist 569 röster eller alla de afgifna rösterna, utom en.

Tyska församlingen beslöt i går, att församlingens kyrka skall restaureras och tornet återuppbyggas till sin forna höjd.

Okt. 20. I går afled härstädes en af vårt lands för ett par årtionden sedan mest framstående statsmän, f. d. statsrådet m. m. frih. *Karl Otto Palmstjerna*, i en ålder af

---

af urtaflan; de hvitglödande järnluckorna för det stora tornfönstret böja sig som vax, och med detsamma välla lågorna fram äfven ur detta gap. Milliontals gnistor flyga omkring i luften, och det egen-domliga, dofva prasslet från lågorna blandar sig med ångsprutans stö-nande och signalpipornas gälla hvisslingar. Hela Tyska brinken tyckes stå i lågor, mot hvilka de mörka konturerna af brandsoldaterna af-teckna sig, där de ila fram och åter, trotsande eld och rök. Det har plötsligt blifvit så ljust som i det starkaste solljus i hela staden inom broarna; och från Kornhamns torg ser man de amfiteatraliska husmas-sorna på Söder liksom badande i en bländande morgonrodnad. Nu nalkas märkbart det kritiska ögonblicket; ännu står tornspiran upprätt, väldig och hotande, färdig att störta öfver oss i den smala gränden; de grofva bjälkar, som då och då falla ned i eldhafvet vid hennes fot, röja att kampen i hennes inre nått sin höjd. — Nu tycker man sig märka, att hon börjar luta svagt mot söder, och strax därpå vacklar den väldiga tornspiran och sjunker majestätiskt, nästan ljudlöst i djupet. En skyhög eldpelare stiger upp i dess plats; och några fantastiska lämningar äro det enda, som är kvar af det stolta byggnadsverket.»

nära 88 år. Den oflidne, som förde landtmarskalkstafven vid den märkliga 1840 års riksdag, var en ärans man, en »ädling af gamla stammen». I sina unga dagar deltog frih. Palmstjerna personligen såsom officer i 1807—14 årens krig i Tyskland och Norge, och med honom bortgick sålunda ännu en bland dem, som klädt skott för fäderneslandet.

I dag predikade lord Radstock i Betlehemskyrkan, som var full af »societetsmänniskor»; bland andra: Vicomte de Sotomayor, engelske ministern, m. fl.

Okt. 21. I dag har baron Posse i »Väktaren» intagit ett litet stycke af en insändare, I. M., så lydande:

Jesus säger: »Däraf skola *alla* förstå att I ären mina lärjungar, om I hafven kärlek inbördes», Joh. 13: 35; och aposteln Johannes skrifver: »Vi *vet*, att vi hafva öfvergått ifrån döden till lifvet, ty vi älska bröderna». 1 Joh. 3: 14.

Ingen behöfver sålunda misstaga sig därpå, om en präst är troende eller ej. Den staden som ligger på ett berg kan icke döljas; ett ljus tändes icke för att sättas under skäppan. Kärlekslifvet röjer honom. Den allmänna kärleken och den *broderliga* kärleken träder fram i alla handlingar, drager de troende till honom och väcker världens hat mot honom.

Okt. 24. Prinsessan Tyra af Danmark har blifvit förlofvad med hertigen af Cumberland, ende sonen af framl. konung Georg V af Hannover. Det var om denna sköna, älskliga prinsessa, som »mor Thor» vid Träsktorget*) spådde: »Hon blir icke så lycklig som hennes systrar!» Måtte mor Thor, som såg rätt om Gustaf B:w och Gustaf L:d på deras resa, däremot få alldeles orätt i denna spådom!

Okt. 26. På middag hos prinsessan, tillsammans med Fjellstedt, G. Beskow m. fl. — På e. m. höll Fjellstedt en

*) Angående denna senare egendomliga kvinna skall mera anföras i nästa häfte.

härlig bibelförklaring om »de yttersta tingen». Men *en* af hans tankar föreföll mig svår att antaga, den att själen »sofver» mellan döden och uppståndelsen . . .

Okt. 27. Hörde Fjellstedt predika högmässan i Jakobs kyrka. En väldig predikan, som föranledde landshöfding Liljencrantz att yttra: »Om vi ägde *en* sådan präst i hvar församling, skulle Stockholm vara som förvandladt, inom tio år!» (Det yttrandet kunde förr möjligen ägt någon antaglighet; nu för tiden skulle väl icke ens *två* sådana präster vid hvar församling förmå att »förvandla Stockholm».)

Okt. 28. I förgår afled i Lund den gamla fromma stiftsfröken Kristina Sofia Rudensköld, född 1797. Hon var nära besläktad med Rudensköldarna här, samt sondotter till det berömda riksrådet grefve Karl Rudensköld.

Luther säger: »En rätt kristen liknar den som reser genom ett främmande land: om han får ett godt härberge, så begär han dock icke att för alltid blifva där boende, ty han vet att han icke där har sitt *hem*. Så hålla ock Guds rätta barn detta lifvet blott för ett natthärberge. Far man väl med dem, så upptaga de det med tacksamhet; men är det, såsom vanligen sker, ett kallt, ondt och osäkert härberge, så trösta de sig därmed, att det endast kommer an på *en ond natt*: hemma skall det snart blifva annorlunda.»

Okt. 29. Hade i dag ett dyrbart, kärleksfullt och så ödmjukt bref från Fjellstedt. — De som undfått ett stort mått af nådens gåfvor och som äro till största gagnet för »Guds församling», äro äfven de mest ödmjuka och tänka ringast om sig själfva. De äro lika de kvistar på ett träd som äro rikast på frukter, de sänka sig djupast ned; och lika de fyllda sädesaxen, som böja sig nedåt, medan de tomma axen höja sina hufvud högt upp. När jag jämför Fjellstedt, Rosenius, Bring m. fl. med en del lärde och teologer,

X., Y. och Z., huru *små* äro icke dessa senare, fastän de sätta sitt hufvud högt och vilja anses som »store män»!

Okt. 30. Kammarherren Adam Reutersköld har i dessa dagar för 600,000 kr. till baron S. A. Hermelin på Trane-ryd sålt det vid sjön Boren i Östergötland utmärkt vackert belägna frälsesäteriet Ulfåsa med underlydande hemman, ett bland länets största och märkvärdigaste gods. Genom byte och mot en summa af 300,000 kronor har kammarherren Reutersköld däremot blifvit ägare af det baron Hermelin tillhöriga präktiga och slottslika godset Sturehof i närheten af Stockholm, hvilket gods med afseende på läget, såsom bekant, är ett bland de mest framstående vid Mälaren.

Nov. 3. Posttidningen öfverraskade i förgår sina läsare med officiell underrättelse, att Kongl. Maj:t samma dag beviljat statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet F. F. Carlson nådigt afsked samt till hans efterträdare utnämnt professorn i historia vid Uppsala universitet Karl Gustaf Malmström. Väl har man länge väntat, att statsrådet Carlson skulle draga sig tillbaka, enär han redan för ett par år sedan uppnått pensionsåldern och hans berömda historiska verk ännu väntar på sin afslutning; men den oförtrutna ifver och den kända förkärlek, hvarmed han fortfarande ägnade sig åt sitt maktpåliggande värf såsom konungens rådgifvare, syntes antyda, att tiden för hans tillbaka-trädande *ännu icke* var nära. Om den hastigt påkomna anledningen till hans afskedstagande har i dessa dagar mycket i tysthet talats; men tiden för offentliggörandet är ännu icke inne. (N. Dagl. Alleh. yttrar: Statsrådet Carlsons politiska bana har icke lämnats alldeles fri från klander — men sådant måste alltid träffa den, som i likhet med hr C. på ett mera verksamt sätt griper in i det politiska lifvet — såsom C. särskildt gjort genom den s. k. »kompromissen».

Främst har män ögillat den verksamhet hr C. utvecklade vid åstadkommandet af 1873 års kompromiss' . . . Ett är dock visst: Ingen skall förneka, att hr Carlson under de många år han förestått ecklesiastikdepartementet — såsom bekant ju är, var han statsråd första gången under åren 1863-70 och sedan från våren 1875 till nu — gjort sig i många stycken förtjänt af det varmaste erkännande för hvad han uträttat. Samtidens likasom eftervärldens dom skall härvid blifva, att han i skilda riktningar ådagalagt en framstående kraft och förmåga af beräkning, som måhända kan sägas ha utgjort på samma gång hans styrka och hans svaghet. Man jämföre blott våra olika läroverks beskaffenhet nu och vid den tid, då hr Carlson först började taga del i riksstyrelsen, och man skall icke kunna annat än högt erkänna den djupt ingripande del han tagit såsom reformator i detta hänseende. — Särskildt bör man icke förbise hvad han uträttat för vårt folkskoleväsens utveckling». — Jag bör ock tillägga, att äfven vår svenska kyrkas angelägenheter i hr C. ägde en varm och insiktsfull vän och att församlingen särskildt står till honom i stor förbindelse därför, att vid befordringar till kyrkliga tjänster, han städse sökte och ofta fann de bästa och frommaste männen.»)

Nov. 13 På morgonen en mycket god stund uppe på Börssalen, där J. Kerfstedt, på bazaren för Fjellstedtska skolan, talade öfver Matt. 28: 20.

Nov. 14. Hos prinsessan Eugenie, jämte Kerfstedt och alla som i handling visat intresse för den i allo lyckade bazaren. Kerfstedt höll afslutnings- och tacksägelsebön.

Nov. 16. På middag hos prinsessan, jämte Fjellstedt och många andra. Fjellstedt talade i dag särskildt om tusenåriga riket, härliga ting som vidgade våra hjärtan och

»fyllde alla trognas bröst
med höga himmelska utsikter».

Nov. 24. Har i dag kunnat predika i Betlehemskyrkan — för första gången sedan våren 1865.

Nov. 25. Studentkonserten i Paris, den sisl. 27 juli, lyckades, som bekant öfver förväntan och förvärfvade i den stora världsstaden den nordiska kvartettsången en oerhörd uppmärksamhet. Och, hvad som nu gladt mig nästan lika mycket, är att *äfven norrmen* erkänt den svenska student-sångens öfverlägsenhet öfver alla sina medtäflare. (Därom vittnar bl. a. följande bref från en norsk brefskrifvare, som då var i Paris, hvilket bref jag skall förvara som ett verk-ligen dyrbart minne:

»Norska och svenska studenternas konsert i går var en glänsande framgång . . . Kl. 2 intogo sångarna sina platser framför den strålande och konstvana publiken. Från den samlade kören af svenska och norska sångare, anförda af Hedenblad, klingade nu »Vårt land» genom salen. Redan då sångarne trädde fram, hade man applåderat, och då »Vårt land» slöts, ljöd ett kraftigt bifall från alla kanter. Därefter förde Behrens sin taktpinne inför samma skara, som nu afsjöng sången »Norges fjelde». Starka och ihållande ljödo applåderna äfven efter denna sång. — Nu delade sig kören, och under Hedenblads anförande afsjöngo svenskarne sin »Vårsång», som måste gifvas da capo. Onekligt är, att det bifall, — som efter denna sång och sedan allt framgent ljöd i så rikt mått, att båda landens sångare och alla, som följt dem med intresse, ha all anledning att glädja sig, — likväl *ljöd starkast efter svenskarnes sånger*. De sjöngo nu »Ångbåtssången», som applåderadas länge och lifligt. Samma bifall kom äfven våra sångare till del efter »Olaf Trygvason», som också måste gifvas da capo . . . Nu trädde svenskarne åter fram, hälsade af lifligt bifall, och afsjöngo »Neckens polska». Den mjuka, vackra, egendomliga folkvisetonen slog djupt an och framkallade ett hittills

oerhört jubel, som slutade med en verklig storm. »Neckens polska» måste gifvas da capo, på ett om möjligt ännu vackrare sätt, och följdes med ett i ögon fallande intresse. Då tonerna förklingat, höjde sig åter samma dånande bifallsstorm. Svenskarne sjöngo därpå »Hör oss, Svea», som också mottogs med ihållande bifallsyttringar; dessa antogo efter sången »Du gamla, du friska, du fjällhöga Nord», och i synnerhet genom Lundqvists solo, en sådan karaktär att väl aldrig en sådan bifallsstorm skakat någon sal. Efter 10 minuters förlopp afsjöngs »Valdrisvisen» utan att dock göra den lycka man väntat. Däremot förskaffade »Söndagsmorgonen på sätteren» våra sångare en ihållande applåd, som nästan kunde försona oss norrmän med att svenskarne — det låter icke förneka sig — *öfverglänt oss*. Samma bifall väckte »Brudfærden», som måste gifvas da capo . . . Sedan »fælles-kören» afsjungit »Ja, vi elsker dette landet», samlade sig applåderna länge och ihållande liksom till ett tack till de båda sångkören och på ett sätt, som måste bereda alla den största glädje öfver det glänsande resultatet af denna onekligen något dristiga sångarfärd.»

(Ett par korta utdrag ur Paris-tidningarnas många och välvilliga uttalanden om denna konsert må ock här återgifvas. *Figaro* skrifer i en längre artikel: »Sångarne från Uppsala och Kristiania ha skördat ett entusiastiskt bifall. Hvarken de ypperliga italienska instrumentalisterna eller de engelska körsångarne eller orfeonisterna, som tillhörde olika nationaliteter, ha uppmuntrats med så lifliga, så uthålliga och så enhålliga bifallsyttringar. Nästan alla styckena måste sjungas om igen, och denna första konsert slöt med en hyllning, som de unge korist-amatörerna säkerligen ej skola glömma. — Vi ha bland dessa populära sånger återfunnit mer än en aria, mer än en melodigång, som adopterats och bearbetats af våra kompositörer, t. ex. »Necken», som hr Ambroise Thomas har från början till slut inflikat i »Hamlet». Orden till sångerna äro nästan utan undantag hänförande och utmärka sig genom en osökt, stundom till och med rörande poesi. Och framför allt är det hymnerna till fäderneslandet, de nationella sångerna, som rycka en med

sig genom sin högstämda ton och genom sin hänförelses värme: »Vårt land, vårt land, vårt fosterland! Ljuden högt, I för våra hjärtan dyrbara ord! Ej höjes en kulle mot himmelen, ej finns en dal, en strand, badad af vågorna, som äro mer älskade än vårt land i Norden, än våra fäders jord! Vårt land, vårt land, vårt älskade fosterland!» — Detta är något, som är värtaligare än *la Marseillaise!**)

Nov. 15. Aftonen hos Bergmans. Där var en kapten G., som mycket bestämdt påstod, att de s. k. »Tykobrahedagarna», som bero af stjärnornas ställning, verkligen öfva inflytande på vårt yttre och inre lif. Detta dels så, att hvad vi under *de* dagarna företaga, det misslyckas; dels så att sorger och olyckor *då* drabba oss mer än på andra dagar. Han sökte till och med bestyrka detta påstående med bibelns ord i Ordspr. 16: 4, Pred. 7: 15, Efes: 6: 13 m. fl. Men Elmblad anförde mot honom 5 Mos. 18: 10, Jer. 27: 9 m. fl.; och kaptenen fick inga anhängare mer än gamla fru S. och ett par af ungdomarna.

Per K. frågade, hvilka dagar som äro »Tykobrahedagar». Till svar utdelade kapten G. små tryckta blad, på hvilka bl. a. stod: »Tyko Brahe har sagt, att 'de onda dagarna' äro: *Jan.* 1, 2, 4, 6, 11, 12, 24; *Febr.* 11, 17, 18; *Mars* 1, 4, 14, 15; *April* 10, 17, 19; *Maj* 7, 18; *Juni* 6; *Juli* 17, 24; *Aug.* 20, 21; *Sept.* 10, 18; *Okt.* 6; *Nov.* 6, 18; *Dec.* 11, 18. *Då* skall man o. s. v.»

Nu inföll Elmblad: »Räknas dessa data efter gamla eller nya stilen?» »Naturligtvis efter gamla stilen, som gällde då T. B. uppgaf dem», blef kaptenens svar. »Men då äro ju dessa data alldeles vilseledande *nu*, och bli det än mer med hvart nytt århundrade. Eller hvad säger kapten G. därom?» Kaptenen kunde härtill ej svara; och så blef det allas vår åsikt, att talet om förutbestämda »Tykobrahedagar» eller olycksdagar som hvart år skola återkomma

på samma datum, är helt enkelt människofunder och vidskepelse.

Nov. 26. Besök af baron Hierta, som meddelade mig sitt beslut att med detta års slut upphöra med »Väktarens» utgifvande. Dess prenumerantantal har nämligen under de senaste åren allt fort nedgått, tills det i år endast utgör omkr. 1,600. Han bad nu mig att i hans ställe öfvertaga tidningen, som han ansåg då kunna återfå sitt forna antal vänner. Jag kände mig både bestört och hedrad genom detta anbud; men svarade genast, att jag hvarken hade krafter eller tid för ett sådant stort och maktpåliggande verk. Baron H. sökte länge öfvertala mig. Men jag ansåg förslaget, ehuru för mig hedrande, dock var orimligt, och stod därför fast vid min vägran. I stället nämnde jag tvänne andra, som jag trodde kunna vara lämpliga. Baron H. sade sig skola tänka på mitt förslag.

Nov. 30. »Varen brinnande i anden!» Märk väl: »i anden», — ej blott en naturlig entusiasm. Huru många olika drag hos en helgjuten kristlig karakter: lugn och vishet, i förening med en brinnande ande; mildhet och vänlighet, jämte kraft och nitälskan; sanning i kärleken och kärlek i rättfärdigheten; heligt nit, i förening med uthålligt tålmod, o. s. v. »I många stycken fela vi alla; men *den*, som *icke felar i ett ord*, han är en fullkommen man.» Jak. 3: 2. Huru många sådana män (och kvinnor) finnas bland oss? Somliga påstå, att i England och N. Amerika skola finnas många sådana kristna, hvilka kunna själfva heligt bedyra, att de icke syndat på flera år. Verkligen?! Nog måtte väl sådant totalt bero på, *huru djupt* man fattar betydelsen af synd och »helighet». Låter man »ej synda» vara liktydigt med utvärtes rättfärdighet, och »ostrafflig» betyda »oklandrad af människor» — *då* ha vi äfven i Sverige många

»fullkomliga och heliga». Men ser man djupare, låter *den heliges* ande och ord få tränga till hjärtegrunden samt vara en domare, ej blott öfver handlingar, utan äfven öfver ord, tankar och uppsåt, — *då* finnes det ingen sann kristen, som kan gifva sig eller låta gifva sig vittnesbördet om att vara »en fullkommen man». Eller menar man sig verkligen aldrig ens »fela på ett ord»?

Dec. 5. Åter besök af baron Hierta, som med både vänlighet och allvar sökte öfvertala mig blifva »Väktarens» utgifvare under följande år. Men jag sade ånyo nej.

Dec. 8. Aftonen hos prinsessan tillsammans med Ahnfeldt, som för en krets inbjudna höll en god bibelförklaring, i hvilken han bland annat yttrade: »Om en del predikanter stundom frestas att förhäfva sig öfver sin stora lärdom eller sin stora begåfning, så böra de endast erinra sig verklig stor mans ord: »Vi äro 'bondfioler' allesamman; men när det behagar vår Herre Gud att spela på en bondfiol, *då* blir det något vackert och anderikt af.» Så snart en 'stor' teolog erinrar sig de orden, så blir han genast 'liten' och ödmjuk igen . . .

Dec. 12. Besök af Widström, som framställde Väktarensakens verkligt kritiska läge, samt frågade: »Vill du, att Väktaren skall dö, så att vårt lands evangelisk-lutherska kristna ej skola ha ett enda politiskt organ, i hvilket de kunna framställa sina kyrkliga önskingar och behof?» »Nej, tvärtom, jag skulle anse detta som en verklig förlust», blef mitt svar. »Nåväl, då måste du gifva efter. Både Hierta och många af oss ha tänkt på åtskilliga, men funnit, att för närvarande är du den ende, åt hvilken vi med hopp om någon framgång kunna öfverlämna denna maktpåliggande sak. Vill du undandraga dig en af dina bröder i Herrens namn dig gifven kallelse?» — Nu blef jag tveksam och

begärde betänketid till i öfvermorgon, för att hos Herren söka *visshet* i sinnet.

På aftonen stort möte af mer än 100 vänner, hos Henrik Hallström, där lord Radstock, G. B:w, jag och flere andra vittnade om Herren Kristus.

Dec. 14. Sammanträde hos baron Hierta angående Väktaren. Där voro samlade Widström, Beskow, Berg, M. Elfling, Tornerhielm, Vicander m. fl., hvilka alla lofvade att understödja mig med förböner, bidrag och uppsatser,*) samt enhälligt kallade mig att hädanefter vara Väktarens utgifvare och hufvudredaktör. Min tvekan försvann; Herren hade gjort mig viss, och jag antog kallelsen.

Dec. 24. En mer än vanligt god och fridfull dag! Men den slutade med djup sorg. Just då min hustru och jag, sedan barnen gått till hvila, vid tiotiden sutto och tackade Gud för en sådan dyrbar Julafton, inkom T. med den underrättelsen, att lilla »Gullgull» (Helga) börjat »rycka så underligt med hufvudet». Vi skyndade in i barnkammaren och sände genast bud efter läkare. Den ädle, själf-uppoffrande doktor Edling kom efter en kort stund och stannade ända till kl. 2 på natten, men kunde blott gifva oss föga hopp, ty vår älskade lilla Helga hade *fått slag*. — Denna underrättelse tog oss mycket djupt, särskildt min kära hustru, hvilkens krafter redan förut voro så nedsatta. Och det var först efter mycken och innerlig bön vi kunde stilla våra hjärtan vid det ordet: »Alla Herrens vägar äro godhet och sanning . . .» Ps. 25: 10.

Dec. 27. I afton har baron Hierta i Väktaren sagt farväl till sin läsekrets med följande ord:

---

*) I detta senaste afseende höll dock ingen af dem sina löften, mer än baron Hierta och hofrättsrådet Widström.

Clof Rudbeck. Efter D. Padt-Brugge.

»Andra tider, andra seder.» Några kostymbilder från

Mitt andra jemt plan vara
Kring fastningsproklamation.
De som från Munkbron fara
Mitt första för sig se.
Litthela-dit grämer mig-skä-
las här gratis,
i annars jag uppfyller väl
tän mitt rum,
Det budet som sluter Evangelium
i nionde Söndagen Trinitatis.

Mårten Kristian Bergvall. Efter E. Löwstädt.

t af det 17:de och början af det 19:de århundradet.

Till Vaktarens vänner!

Undertecknad, som efter den oförgätlige man, hvilken först grundade denna tidning, vid hans — mänskligt att se — allt för tidiga frånfalle, på grund af vänners uttryckta önskan, emottog det dyrbara uppdraget att fortsätta tidningens utgifvande, ber nu, sedan Vaktaren hunnit den för en tidning icke ringa åldern af fjärdedels sekel, härmed få säga Eder några vänliga afskedsord.

När jag mottog detta uppdrag, var jag för egen del fullt öfvertygad om att vara i saknad af de så väl egenskaper som kunskaper, hvilka tarfvades för att i någon mån i jämförelse med den hemgångne vännen kunna sköta en sådan sak. Men då ingen lämplig person fanns, som ville åtaga sig fortsättandet af detta verk, och allvarlig önskan från många håll gaf sig tillkänna, att detta tidningsföretag måtte fortsättas, så ansåg jag mig förpliktad göra försök att uppehålla tidningen, intilldess rätte mannen att sköta detta verk komme att visa sig, i hvilken händelse jag genast vore färdig åt honom afstå min plats. Jag mottog uppdraget sålunda helt och hållet provisoriskt. Detta provisorium har emellertid kommit att räcka, nu — sedan sistlidne pingst — på 14:de året. Huru det för mig lyckats att fullgöra de därmed förenade plikter, det känna bäst de, som under tiden icke tröttnat vid Vaktaren; och likväl — det skulle måhända fortfarit än längre, om ej mitt nära inträde i den ålder, då en tjänsteman plägar få sitt afsked, jämte hvad med sådan ålder vanligen följer, tillräckligt klart för mig tydliggjort, att tiden för dess afbrytande nu är inne. Då jag alltså med detta nummer, det sista på det gamla året, afgår såsom redaktör af Vaktaren, känner jag lifligt den plikt mig åligger att för Eder på detta sätt frambära den djupa, innerliga tacksamhet, jag känner, för allt edert öfverseende, all eder välvilja, allt edert deltagande — såsom ock för de mig så dyrbara vittnesbörd om det ena och andra, som jag i form af vänligen uppmuntrande ord, såväl muntliga som skriftliga, ofta fått glädjen mottaga! — Och då jag nu känner mig böra afbryta detta mig ganska kärt

vordna arbete, hvarefter visserligen, under de dagar jag kan hafva igen, saknad mången gång skall komma att göra sig gällande, så blir det nog dessa edra allt emellanåt mig till del komma vänliga ord, efter hvilka största saknaden skall låta sig kännas.

Men enär det för många, som älska vår kära evangelisk-lutherska kyrka, hvilkens talan man i Väktaren, i en tid då så många främmande mer och mindre osunda lärdomsväder blåsa, sökt att efter samvete och förmåga föra — enär det för många torde befinnas önskligt, att tidningen fortfarande komme att äga bestånd; så har jag varit på det angelägnaste betänkt att, om möjligt, utse någon lämplig person, som kunde vara villig att söka fortsätta verket. Och skattar jag mig därvid lycklig att slutligen hafva funnit pastor *B. Wadström* redobogen att taga saken om hand. Då han — bland annat genom den nu i två år väl kända tidskriften »Hemåt» — tillräckligt gjort sig känd såsom den där vill allvarligt och kraftigt stå på vår kyrkoläras bibliskt fasta grund, och då han tillika vid sin sida har flere vår kyrkas verkliga vänner, hvilka — han såväl som de — hafva i sina hjärtan fått besegrad den dyra, ovärderliga, heliga sanningen af den lära, som inom denna kyrka salighetssökande själar förehålles; så är det med innerligt och fast förtroende jag nu öfverlämnar detta arbetes fortsättande i hans händer, och ber eder, ärade vänner till denna tidning, äfven gifva honom edert förtroende samt följa honom med det välvilliga deltagande, hvarmed — tacknämligt att säga — de hittills följts, som ombänderhaft detta arbete. . . .

Slutligen får jag härmed tillönska Eder alla mycken välsignelse af den fest som nu ingår! Gifve oss Gud under dagarnes vidare lopp mer och mer riklig tillväxt i *honom*, hvars nådefulla tillkomst till denna jorden, vi under denna fest fira, — så skola vi, om ock nu till ansiktet obekanta, lära känna hvarandra, då vi en gång för hans skull, som vi gemensamt tro uppå, få stå inför hans ansikte.

Stockholm, julafton 1878.

F. P. Hierta.)

Dec. 30. E. m. kallad till prinsessan att predika för Drottningen, grefv. Posse och Oxenstierna m. fl. Prinsessan bad mig stanna, sedan de öfriga aflägsnat sig, och meddelade mig den på en gång sorgliga och glädjande underättelsen om M. R.'s saliga hemförlofning.

1879.

Jan. 2. Min dotter Helgas begrafningsdag. Kl. 2 foro vi ut till kyrkogården, från hvars port den lilla kistan bars till grafven af Torsten Alm, Dav. Matthiesen, Gustaf Welin och min äldste son. — Vid hemkomsten ett sorgbud: min hustru hade, vid vår affärd från hemmet, länge genom ett öppnadt fönster sett efter 'Gulligulls' vagn. Hennes klena lungor hade ej tålt den iskalla luften, utan ådragit henne en häftig blodstörtning.

Jan. 3. Besök af G. B:w, general Weidenhielm, kapten Ahlberg, som nu blifvit en sann kristen, och Aug. Lindström m. fl., hvilka uttalade sitt deltagande i vår sorg. Den sistnämnde yttrade bland annat: »Skriften betygar, att Herren rensar de sina, såsom silfver och guld rensas i smältdegeln. Därvid må du väl märka att 'slagget' icke, såsom vi så gärna ville, 'sjunker till botten' och så försvinner. 'Ty där så sker, stannar det kvar och varder till hemsk, förskräcklig öfverraskning en gång, när tusenden som mente sig vara 'rena', först i döden varseblifva sitt slagg. Men där Herren i den sanna helgelsens ugn rensar sitt guld, där kommer slagget upp och varder städse allt mer uppenbart »för dem som helgade varda». Och där blir det äfven Herrens sak — hans, som sitter vid smältdegeln och »gifver akt därpå»

— att själf allt mer bortrensa slagget hos de sina, fastän ständigt nytt kommer upp igen, *tilldess* smältningen är färdig och Mästaren ser sin egen egen bild i guldets». — Goda och sanna ord, dem jag skall försöka att minnas, när de bäst behöfvas.

Sedan var jag på besök hos fru Claësson, som omtalade att hennes dotter, fru Maria Strandell, för närvarande är i en särskildt tung pröfning, i det att hos henne icke mindre än fem personer ligga sjuka i nervfeber. Ebr. 12.

Jan. 4. Har i dag utgifvit mitt första nummer af Vaktaren. *Dahcem, Domine!* (Det inleddes med följande ord:

Till Vaktarens vänner!

Då undertecknad från och med denna dag går att öfvertaga utgifvandet af Vaktaren, torde det vara behöfligt att för tidningens vänner med några ord förklara, hvarför jag dristat mottaga ett så ansvarsfullt uppdrag och huru jag vågar hoppas att i någon mån kunna uppfylla det samma.

Då Vaktarens förre utgifvare, friherre F. P. Hierta, för några månader sedan först föreslog mig att öfvertaga hans plats, afböjde jag genast och utan tvekan detta förslag, enär jag klart insåg, att både tid och krafter fattades mig att så, som vederborde, sköta denna angelägenhet. Friherre Hierta vände sig då, i och för denna sak, till åtskilliga andra personer, af hvilka dock ingen fanns villig att mottaga det erbjudna uppdraget. Friherre H:s beslut att frångå redaktionen stod likväl fast, och det blef därför i medlet af december visst att, i händelse af min fortsatta vägran att blifva hans efterträdare, *Vaktaren skolat upphöra med 1878 års utgång.* Detta hade dock både för mig och många andra vår kyrkas vänner varit en smärtsam förlust; och flere högt värderade män uppfordrade mig nu att låta alla betänkligheter falla, att icke se på min egen bekvämlighet eller min svaghet, utan på löftet om Herrens bistånd (2 Kor. 12: 9), hvarjämte de äfven lofvade mig sin hjälp och

medverkan i arbetet. Under sådana omständigheter har jag icke vågat längre motsätta mig den förnyade kallelsen, utan har ansett det som en plikt att tillsvidare, till dess en lämpligare person kan finnas, försöka öfvertaga det nya för mig ovana verket att redigera en kyrklig-politisk veckotidning, under förhoppning och bön, att Väktarens gamla vänner måtte hafva öfverseende med de, särskildt i början, många bristerna samt fortfarande understödja tidningen med råd och förbön.

Bland de personer, hvilka utlofvat biträda vid redaktionen eller till tidningen lämna bidrag, må nämnas friherre F. P. Hierta, pastorerna G. E. Beskow och J. Vicander, hofrättsrådet C. U. Widström, grosshandlaren C. O. Berg m. fl. — Tidningens plan skall, såsom redan förut är nämndt, blifva i allt hufvudsakligt den samma, som under föregående 25 år. Den kommer lika som tillförene att fasthålla vid evang.-lutherska bekännelsen och ansluta sig till den bestående ordningen inom vår kyrka; men vill tillika i sin mån söka verka för sådana förändringar, som kunna anses hälsosamma för kyrkan och det kristliga lifvet inom den samma, äfven som i öfrigt till innehåll och framställningsätt söka lämpa sig efter den stora kristna allmänhetens behof. Det är påtagligt, att denna uppgift i vår oroliga och med så många upplösande ämnen uppfyllda tid är af största vikt, men att därjämte vid dess utförande stora svårigheter skola möta. Måtte därför de af Herrens vänner, som älska vår kyrka och dess bekännelse, samdräktigt bistå oss i arbetet för denna uppgift. . . .

»Herren, vår Gud, vare oss blid, och främje våra händers verk med oss; ja, våra händers verk främje han!»
Ps. 90: 17.

Stockholm den 2 Jan. 1879.

B. Wadström.)

Jan. 5. Svenska missionssällskapets årsfest. Ingen förändring, mer än att den gamle fromme d:r J. Rohlieb för sjuklighets skull afgått ur sällskapets styrelse och till

efterträdare fått kammarrådet K. A. Fehr, hvarjämte kyrkoherden G. Hammarstedt blifvit invald i styrelsen.

Jan. 12. Besök hos en döende arbetskarl, K. J—n, som önskade undfå Herrens nattvard. Han var så fridfull, så glad i Gud och nöjd att dö; det var en verklig uppbyggelse att se och höra honom. Hans onda satt i bröstet, som mycket rosslade och gjorde det för honom tungt att yttra sig. När jag frågade, om detta gjorde ondt, svarade han: »Åh nej, jag tycker att det blott är toner från hemlandsklockorna, som ringa till min hemfärd».

Jan. 17. Kallad till prinsessan, som omtalade att jag vid utlotningen af konstvinsterna på basaren vunnit ett skönt skulpturverk, »Glädjen och sorgen». Denna grupp önskade prinsessan få öfvertaga, för att om tisdag gifva den till konungen på hans 50:de födelsedag. Det var mig en glädje att för ett sådant ändamål få afstå min vackra vinst.

Jan. 18. Riksdagens öppnande. — Kl. 7 e. m. bönemöte hos Ahlbergs. Lord Radstock, som nu är återställd, var där, jämte Elmblad, Tiselius, Rappes, Löwenhielms, Totties, L. Laurin, löjtnant Varberg och många andra. Blef bekant med löjtnant Lagercrantz, och återsåg fröken Märta Eketrä, som jag ej råkat sedan 1855. Då var hon en liten flicka, nu en ståtlig ung »lady» och hoffröken hos drottningen. Vi samtalade mycket om förr och nu. Äfven långt samtal med den kristligt varma, älskliga lady Radstock.

Jan. 27. Ett sorgligt exempel på läserihatets frukter! En kristlig landtbrukare, ett af Fosterlandstiftelsens provinsombud, hade länge haft en bitter fiende i en af grannsocknens präster. Denne hade i flera år om Z. utspridt de skamlösaste rykten, dem Z., lugn i medvetandet om deras osannfärdighet, icke brytt sig om att vederlägga. Men här besannades det gamla ordet: »Förtala blott; *håll på* där-

med: något blir dock till slut trodt!» Bland annat, för hvilket Z. beskyllts, var äfven det, att han skulle ha anlagt mordbrand för att utbekomma assurancessumman. Det ryktet hade tagit sådan fart, att länsmannen i förrgår kom och arresterade Z. (Under den följande rannsakingen blef orättfärdigheten af detta anfall mot Z. uppenbar, och han lösgafs ur fängelset. Men man hade dock nu lyckats i att kasta en skugga öfver hans namn. Och ännu i dag, när någon bland hans fiender inom »församlingen» af någon orsak blir ond på honom, får han ofta höra de orden: »Du mordbrännare, du har ingen talan! Du må vara glad, att du icke sitter inom lås och bom, såsom du förtjänat!»)

Jan. 28. Fröken Rosa von Steijerns bröllop med revisionssektter Edv. von Krusenstierna. En mycket älsklig brud, som till make fått en dugande man — »en framtidsman», säga de flesta, — hvilken dock icke lär vara det ringaste högfärdig och dryg, såsom så många andra »storheter *in spe*», utan en enkel, rättfram man och ödmjuk kristen, som icke blyges att bekänna sin tro.

Febr. 8. Begrof lilla Maria Widström, ett af de älskligaste barn, jag någonsin sett. Talade i grafkapellet öfver Mark. 10: 16. Vemodigt; men »en sorg i rosenrödt hopp».

Febr. 9. L. von S. lämnade mig i dag sitt »album», med begäran att jag skulle skriva däri. Jag fann där, bland många andra goda tankar, äfven tvänne som jag vill teckna mig till minnes:

Du känner dig kanske stundom *ensam*. Du går till dina bröder att klaga din nöd, din synd, och söka hjälp i dina bekymmer; men ingen har tid eller lust att höra på dig: alla hafva något viktigare eller angenämre än att höra din klagan. Glöm då icke att *Herren* hör dig, att *han* »varder hvarken trött eller mödad»; gå till honom med allt.

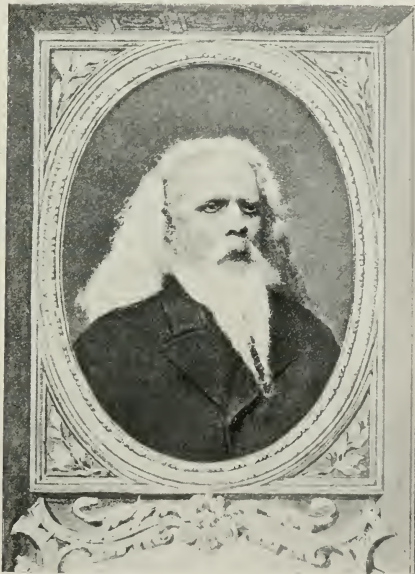
Georg von Rosen.

B. von Beskow.

Egron Lundgren.

Gustaf Edvard Klemming.

G. Renholm.

Alfr. Wistelius.

Axel Welin.

H. Klemming.

Göm icke i ditt hjärta onda ord, som du hör sägas om dig eller andra; ty det är i dem ett gift, som kan vara till döds, om det stannar i själen. Men göm alla Guds goda ord till oss och »idisla» dem i ditt hjärta; ja, ät och drick af dem, så att du varder mättad och styrkt. Ty i dem är det eviga livets kraft, som gör dig lycklig både för tid och evighet.

Febr. 10. E. m. hos prinsessan på hennes namnsdag. Där var drottningen, samt hennes hoffröknar v. Rosen och Eketrä, länshöfding Axel Adlercreutz, gref. Posse m. fl. J. Kerfstedt höll en mer än vanligt god och anderik bibelbetraktelse öfver 1 Petr. 1. Prinsessans sångkör sjöng flera härliga sånger. Vid supén samtal om det jordiska Fridhem, och efter supén om det himmelska.

Febr. 14. E. m. på »Arbetsföreningen», där Karl Gustaf Hammarsköld, (d. v. professorn, sedermera ecklesiastikministern) höll en bibelförklaring öfver Matt. 26, om de visa och de fåvitska jungfrurna. Det är alltid *kraft* i hvad Hammarsköld talar.

Febr. 20. Fick från baron Hierta ett bref, angående de försmädade »läsarne» på D:a. — Äfven medföljde ett i högsta måtto intressant äldre bref från baron H. H. von Essen, som bland annat skildrar ett besök hos den berömda biskop Kapff. (Detta bref var af följande lydelse:

. . . »Här i Württemberg ha biskoparna titeln »prelater»; men många, bland dem v. Kapff, äro i sanning värda en bättre titel än denna, vid hvilken man fäster begreppet af något pösande, öfvermodigt, själfkärt och drygt. Tyvärr ha vi där hemma allt för många sådan 'prelater', icke alltid eller endast bland våra biskopar. Men hos v. Kapff fanns intet af prelaten i denna sämre betydelse . . .

. . . Prelaten Kapff har jag haft tillfälle lära känna och beundra under hans vidtomfattande kristliga verksamhet. Med

en sådan man i spetsen för ett utmärkt prästerskap, sådant som Württembergs, kan ej annat än mycket godt bli uträttadt för Kristi rike, om ock satans makt här såsom öfverallt är stor. . . Inom blott en vecka har Kapff tvänne gånger förträffligt predikat, (utan konsept förstås, ty det skulle ej gå an att här ha skrifvet papper för sig på predikstolen); meddelat religions-undervisning i en flickskola, i hvilken han fritt åtagit sig den; hållit bibelförklaringar, bevistat så kallade *Sprechstunden* (där *präster och lekmän växelvis* tala öfver bibelordet); presiderat i en synod, där först diskuterades rätta förståndet af en del af Efeser-brevet samt allmänna kyrkliga frågor, bland annat rörande Evangeliska Alliansens sammanträde i Berlin nästa år samt kyrkodagens här i Stuttgart, hvarvid upplästes en vidlyftig korrespondens mellan honom och Bethmann-Holweg m. fl., samt af honom uppsatta adresser eller inbjudningar till Tysklands folk. Dessutom var han i samma dagarna mycket sysselsatt med sir Culling Eardley (engelska Evangeliska Alliansens president) som är här på besök, m. m. . . .

. . . All denna ovanliga förmåga och kraft gifver han sig naturligtvis ej själf; den ingifver honom Guds Ande. Men mest beundransvärd är han genom sin stora ödmjukhet och under allt detta framlysande människokärlek. Tätt och ofta synes något nytt af honom i bokhandeln, där han då bekämpar de mest framstående eller för ögonblicket mest influerande lasterna, missbruken af pressen, söndagsarbetet m. m. . . . Särskildt förtjänar att läsas hans bok: *Der religiöse Zustand des evangelischen Deutschlands, nach Licht und Schatten*, für die Pariser-Versammlung der evangelischen Alliance dargestellt, von Kapff. . . .

. . . Diskussionen vid nyss nämnda synod, rörande den del uti inbjudningen till Evangeliska Alliansens möte nästa år, hvarigenom man önskade se utestängda baptister, kväkare m. fl. var karaktäristisk och ej utan intresse. För min del finner jag farhågan för baptister och hvilka andra sekter som helst öfverdrifven. Ty jag är så innerligt öfvertygad om sanningens seger, att de som ej förfäktat den måste rymma fältet, om de mötas med lugn och den bevisning som bibeln

ensam gifver vid handen. Vid det slutligen begärda församlingens yttrande, med afseende å det förestående alliansmötet (det första i Tyskland), slog detta så ut, att af de omkr. 300 närvarande prästerna blott 6, genom det öfverenskomna tecknet att stå upp, gånvo sitt ogillande tillkänna. Uppmanade att närmare gifva tillkänna hvad de tänkte, följde svaret från två af de sex: »Vi ogilla hela Evang. Alliansen», utan att skälen närmare utvecklades . . . .

. . . Det gläder dig ju att erfara, huru prästerna här söka genom flitiga sammankomster och bibelstunder befordra och underhålla intresse för allvarliga ämnen och en god kristendomsanda. — Se här *en* veckas schema för hufvudstaden:

Söndagen, efter gudstjänsten: Kinderlehre d. v. s. katekisation med barn i kyrkan (i Stiftskyrkan ofta ledd af Kapff själf); på afton och eftermiddag Sprechstunden och Bibelstunden i särskilda lokaler. *Måndagen*: missionsbön eller annat föredrag, ofta af någon främmande, t. ex. Gobat från Jerusalem, Blumhardt från Bad Boll, Rudolphi från Berlin m. fl. andra. *Tisdagen*: bibelförklaring af Kapff, för fruntimmer. (Man har besynnerligt nog skiljt könen, såsom Kapff sade mig, dels för utrymme, dels för att kunna bättre afpassa föredragets art; för herrarna litet mera filosofiskt, för att locka folk). *Onsdagen* kl. 10 f. m. Bibelstunden i en kyrka, af t. ex. Knapp eller Burk öfver Mose böcker, och på aftonen kl. 6 förklaring öfves Romarebrevet i Stiftskyrkan. *Torsdagen* kl. 7. f. m. Bibelstunden, i Spitalkyrkan; kl. 6 på aftonen af Knapp, i Bibelsällskapets hus, samt därefter kl. 8 i Evangeliska sällskapets lokal, där Staudt från Kornthal och andra utmärkta personer hålla bibelförklaringar. *Fredagen*: en utläggning af Kapff öfver profeten Esaias, för män. På lördagen hålles mig veterligt ej något föredrag, förmodligen för att prästerna då behöfva bereda sig till söndagen. Detta är hvad jag har mig bekant, men huru många sammankomster förekomma dock ständigt, om hvilka jag först efteråt fått höra. . . .)»

Mars 14. Karl Tornerhielm har i dag blifvit utnämnd till kanslisekreterare. Han är en af mina äldsta och mest

tillgifna vänner; ja i sanning har han bevisat sig vara en *trofast, ordfast och vänfast* man.

I går afton besök af handlanden X., som för flera år sedan hade bestulit sin dåvarande principal N. i Arboga på 400 rdr banko. Nu hade hans samvete vaknat. Han bekände sina synder och lämnade mig de 600 kr. jämte ränta, att återsända till N. med begäran om förlåtelse. (Från denne ingick en vecka senare svar: att han förlåter.)

Mars 19. Uppe hos Aastrup (pastor i Brödraförsamlingen), som med sorg och indignation omtalade, att fem män: K., L., S:m, S:r och W:g, hade öfvergått till hans församling. Han hade trott, att deras öfvergång skett af verklig öfvertygelse; men snart visade sig, att deras afsikt var att få hand om Brödraförsamlingens egendom och kassor för att disponera dessa efter deras eget tycke. När pastor A. motsatte sig detta, ville de utdrifva honom ur hans egen församling, hvilket dock ej kunde ske. Emellertid skall det nu bli process i saken inför Rådhusrätten. Huru sorgligt!

Mars. 20. E. m. på inbjudning hos prinsessan, där Fjellstedt talade öfver 1 Kor. 15: 17. Med anledning af orden: »en satans ängel, som mig kindpustade» berättade F. några exempel på de onda andemakternas tillfälliga inflytelse äfven på gudfruktiga kristna.

Bl. a. omtalade han en förmögen ädel bondhustru i Östergötland, hvilken, ehuru hela hennes umgängelse eljest är sannt kristlig och blid, emellanåt omöjligt förmår motstå en för henne själf vidrig och oförklarlig frestelse, näml. *ott svärja*. Det kan förgå 4—5 månader utan att hon ens tänker något sådant; men så kommer frestelsen alldeles oemotståndlig under ett par dagar. Både under och efter dessa mörkrets anfall afskyr och ogillar hon på det högsta detta svärjande; men hon gör det ändå, till dess hon efter

omkr. 2—3 dagar åter blir fri, för många månader. — Sedan skildrade generalkonsul Berg sin och några fromma dalgubbars audiens hos konungen och drottningen. Frågan hade gällt om att erhålla en trogen präst till en af Dalsocknarna. När då H. Maj:t konungen bl. a. yttrade: »Det måste ske såsom lagen föreskrifver, ty äfven jag är bunden af Sveriges lag», hade en af dalgubbarne svarat: »Ja, vi veta att Ed. Maj:t är både rättvis och nådig; men *det* kan väl ingen lag i hela världen föreskrifva, att vi skola få en ogudaktig präst till vår socken».

Mars 23. Till middag hos mig i dag voro d:r Fjellstedt, lord Radstock, G. Beskow, G. S. Löwenhielm, Karl Andersson m. fl., hvilka bådo för min sjuka hustru. Och lord R. handlade sedan, såsom aposteln anvisar i Jak. 5: 14. — Helga sade: »En oförgätligt dyrbar stund för min ande! Herren må i afseende på det kroppsliga göra såsom honom synes; visst är, att min själ fått en stor vinst: ny hälsa och ousäglig vederkvickelse».

Mars 24. F. m. höll jag den sjetta af mina passionspredikningar å Brödrasalen. Mig ovetande hade G. B:w och andra i tysthet förberedt många åhörare på en kollekt åt mig i dag. När predikan var slutad och jag redan gått in i sakristian, steg G. B:w upp i katedern och tillsade med några korta, broderliga ord om kollekten, — hvarefter han, V. Liljencrantz, H. Tottie och G. von Cederwald ställde sig vid kollektbäckena. Min öfverraskning var stor, och blef ännu större, då det om en stund visade sig att mina åhörare hade i kollekten gifvit mig 1,560 kronor. Bland de många sedlarne och »stora» mynten fanns äfven ett hopvikt papper, inneslutande 50 öre; det hade följande påskrift: »Från en 78:årig tacksam åhörare. Herren välsigne

Er och ert arbete ännu i många år! Han gifve Er till sist en riklig ingång i sitt eviga rike!»

Från lord Radstock hade jag på morgonen fått ett vänligt, broderligt bref, i hvilket han bl. a. uppmanade mig och G. B:w att hjälpa Ahlberg med att i fortsättningen leda de välsignelserika mötena i dennes hem. — På aftonen nere vid stationen, jämte en mängd andra vänner, för att säga farväl åt lord och lady R., hvilka nu jämte sina barn afreste till Göteborg. Radstocks besök här skall för många vara af evighets-betydelse.; men tyvärr visst icke för alla. (Bland lord R.'s åhörare, då han utan tolk talade på engelska i Betlehemskyrkan, var en dag äfven den bekante vicomte de Soto-Mayor. Denne tyckte dock icke om lordens predikan, utan yttrade: »Skulle man följa en dylik predikan, biefve man en fantast eller en galning». Och när lord R. en dag hade gjort besök hos engelske ministern, omtalade denne själf efteråt, att han tillsagt sin betjänt: »Om den där herrn (lord R.) någon gång mer skulle återkomma, *så är jag icke hemma*. Glöm ej det!»)

April 5. F. m. kl. half 12 hos G. B:w, där han, Fjellstedt, Lindberg, Aug. B:w och jag möttes i lilla kabinettet och hade en oförgätligt dyrbar bönestund tillsammans. Särskildt bådo bröderna för G. B:w och mig, att vi måtte varda helt återställda från vår sjukdom och fullt ostörda däraf kunna verka Guds verk.*) Därefter handlade Fjellstedt med B:w och mig efter aposteln Jakobs ord i kap. 5: 14. — Vi voro alla djupt gripna.

*, G. B:w led vid denna tid mycket svårt af sin mångåriga *astma*; och jag hade i öfver 14 år varit urståndsatt att predika i någon större kyrka. Men från denna dag blefvo vi båda allt bättre, så att jag 1883 kunde återtaga mitt ämbete och G. B:w ända till 1898 verka med oförminskad kraft.

1880.

Jan. 19. F. m. besök af revisionssektör Edv. von Krusenstierna, som bad mig komma till dem och döpa deras förstfödde son. Men jag måste afböja detta, emedan min äldste son i förrgår afton häftigt insjuknade i feber, hvilken d:r Werner i dag förklarar vara skarlakansfeber. — På aftonen hos grefvinnan von Engeström, född Bobrinsky, jämte Ahlbergs, Bodiscos m. fl. (Jag hade skrivit återbud med underrättelse om min sons sjukdom; men blef uppmanad att »komma ändå, emedan där ej voro några som ägde smärre barn eller fruktade för skarlakansfebern».) En mycket god och lärorik afton. Grefv. E. skildrade de religiösa förhållandena i Ryssland samt omtalade att hennes broder, greve Bobrinsky, måst gå i landsflykt för att rädda sig undan förföljelser för sin evangeliska tro. — Vi fingo ock veta, att kammarherre L:d i dag fallit död på gatan. Vi bådo för hans änka och för de förföljda i Ryssland.

Mars 17. Middag hos prinsessan, jämte grefv. Posse, Fjellstedt, G. Beskow, J. Kerfstedt m. fl. — På e. m. konstituerades föreningen »Lappska missionens vänner» och uppsattes stadgar för den samma.

Mars 20. I dag stod i tidnin. en den dummaste historia om Elmblad, att han för några år sedan skulle på Gymnasium ha slagit en yngling »både gul och blå», emedan denna sagt sig »ej kunna tro på Bileams åsna». — Om dylika befängda historier spårlöst försvunne, sedan de fyllt sin uppgift att öka afsättningen af lösnummer, så kunde de gärna lämnas åt sitt värde. Men det är det ledsamma med dylikt tokprat, att till sist stannar alltid något kvar. Ingen lögn är så grof, att icke några »beskedliga människor» finnas, som sätta tro till den. Och sedan går historien i många

år sasom tradition. Ja, om personen som den gäller, gjort sig så pass bemärkt, att han någonstädes får en lefnads-teckning, så dyker berättelsen stundom ånyo upp i den.

Mars 21. Hos Tottie, jämte Rappe, A. Tersmeden m. fl.

På aftonen var J. O. B. hos prinsessan och predikade för konungen, drottningen och prinsarne. . . .

Mars 22. Aftonen hos Lindbergs, där jag råkade fru H. som hade varit med på den sammankomst i Gamleby, som Rosenius 1856 höll i handlanden Larssons hem. (Se sid. 38). Hon ihågkom ännu det allra mesta af hvad R:s och jag vid det tillfället hade yttrat. Men när L—g erinrade om den underbara händelsen aftonen förut, hvilken Larsson då berättade, hade hon aldeles glömt denna tilldragelse. L—g framtog då Rosenii lefnadsteckning och uppläste hvad där står. Men fastän hon nu fick höra händelsen ånyo, kunde hon ändå icke erinra sig den. Hon erkände dock villigt, att detta måste vara en glömska hos henne, som icke det minsta kunde ändra själfva sakförhållandet, samt tillade den riktiga reflexionen: »Stundom är det som om vårt minne liknade en trasig fotografi. Vi se tydligt hälften eller två tredjedelar af en minnesbild, men det öfriga är totalt försvunnet».

Mars 23. Tidigt på morgonen väcktes vi af en polisbetjänt, som hårdt bultade på dörren. Han sökte en kungl. sekter W. (ett namn, något liknande mitt), hvilken bott här för två år sedan. — Genom att »lefva öfverdådigt» hade denne man ådragit sig stora skulder och gjort sig till en brottsling, som måste gå i fängelse. Huru många dylika olycksfall skola väl inträffa, innan våra »festande» unge män (och äldre!) vilja lära sig att föra ett enklare lefnadssätt.

Mars 23. F. m. uppe hos prinsessan, som bl. a. fällde detta yttrande: »Mycket har jag mist, men långt mera vun-

nit. Sedan jag fann min Frälsare och helt blef hans, är jag så lycklig i honom och med hans vänner».

April 24. Kl. half 10 f. m. samlades många inbjudna hos prinsessan, hvilkens 50:de födelsedag i dag var inne. Vi hade inköpt en utmärkt vacker tafla, som nu öfverlämnades, hvarvid Boström uppläste verkligt goda verser. Där-efter höll jag en kort bön och gaf K. K. H. några bibelord. — På e. m. voro vi alla, jämte mina barn, inbjudna till prinsessan, hos hvilken vi fingo åskåda *Nordenskölds hemkomst* och festliga mottagande å slottet, (»Vegafesten»); vi stodo helt nära Nordensköld då han vandrade upp till Logården. — Återsåg där äfven general Abelin, efter 32 år, samt råkade Ad. och L. Stackelberg m. fl. — Höll aftonbön hos prinsessan äfven denna dag.

Maj 8. I natt afled d:r Lundberg, kyrkoherde i Jakobs församling. Han var en »jorsalafarare» och en af de få svenskar, som under förra hälften af detta århundrade besökt Palestina och Jerusalem. Numera, sedan ångfartygens och järnvägarnas tidevarf kommit, torde en Jerusalemsfärd bli allt mera vanlig.

Maj 20. I dag kom en smärtsam underrättelse: *Axel Adlercreutz* är icke mera här! Vårt fosterland och vår kyrka ha förlorat en af sina ädlaste och för bådas väl mest verksamma söner. Hvad han varit för sitt land och sin konung, därom vittna de höga ämbeten och äreställen, som han innehafte; det är ock redan erkänt af Sveriges bästa män. Han var en pliktrogen ämbetsman, med själfständiga tänkesätt, ett varmt nit för fäderneslandets väl, och en rik erfarenhet. Endast för sanning och rätt ville han strida; eljest älskade han friden och var i allt vänfast och trofast.

Hvad han verkat för vår kyrkas bästa — särskildt under de många år han såsom ordförande i Ev. Foster-

landstiftelsens styrelse kraftigt bidragit till Stiftelsens bästa och framgångsrikaste åtgärder, — det skall kanske af alla inses först på den dagen, då »allt varder uppenbart». Men redan nu måste betygas, att han inom Stiftelsens styrelse var den dugligaste, klokaste och mest ihärdiga bland oss alla. Han var »låset till pärlbandet», såsom grefve Liljencrantz en gång uttryckte sig; och när han 1868 måste lämna styrelsen, fruktade många af oss att »bandet skulle falla i sär». Så skedde dock icke, därför att *Herren* var den som själf sammanhöll sitt verk; men nog kändes den stora saknaden efter honom mycket länge.

Under mer än tjugo år, allt ifrån 1854, då jag fick förmånen att göra Axel Adlercreutz's bekantskap, — har han omfattat mig med så mycken godhet, vänskap och förtroende, att jag aldrig skall upphöra att minnas honom med tacksam vördnad och tillgifvenhet.

Visst hade han likasom alla andra människor sina fel. Dessa voro stundom ganska framlysande och ådrogo honom då skarpt klander från dem, som lida af den nästan obotliga sjukdomen *klandersjuka*. . . .

Axel Adlercreutz var dock en uppriktig kristen, som ej förnekade, icke blygdes för sin Herre. Och därför skall ock Herren »icke blygas för honom» på den dagen, då alla de stolta högmodiga tungor, som nu döma så käckt och så skarpt, skola tystna med förskräckelse inför Guds tron, och »deras ansikten rodna af blygsel».

(Jag kan icke underlåta att här äfven anföra några af pressens uttalanden vid excellensen Adlercreutz's död.

I Posttidningen skref P. Strandberg, efter att ha meddelat dragen af hans lefnadsbana, sålunda:

Dessa äro i korthet de yttre tilldragelserna under den nu aflidnes inflytelserika, nära 40:åriga ämbetsmannabana.

Däraf visar sig att han beklädt så viktiga poster inom samhället, att någon nu lefvande man i landet näppeligen har att framvisa en sådan omfattande och betydelsefull verksamhet. Det kan icke fordras af den dagliga pressens tjänare, att de skola äga insikter och förmåga att genast vid dödstillfället rätt uppskatta och med full sakkännedom bedöma en så framstående och inflytelserik verksamhet, som den Axel Adlercreutz under sin lefnad utöfvat. Därtill skulle fordras omfattande kunskap i vår administrations många och svåra detaljer samt därjämte en klar öfverblick öfver de inom vårt land växlande tilldragelserna under de senaste årtiondena, som icke stå till buds. De höga ämbeten, hvilkas skötande varit åt Adlercreutz anförtrödda, vittna i och för sig tillräckligt om hans stora begåfning, hans framstående kunskaper, hans dugande förmåga, hans arbetsamhet och hans ädla fosterländska nit. Med ett fint, anspråkslöst och förbindligt väsende, förenade A:z stål i viljan och kraft i handling, hvilka egenskaper man knappast kunde tro finnas hos hans blida personlighet. Visst är att han genom alla dessa egenskaper, som han obestridd ägde i hög grad, själf banat sig väg till de äreställen, *hvilka han icke eftersträfvat, utan till hvilka han blifvit uppsökt.*

Adlercreutz har under många riksdagar varit en af folkets representanter, först såsom själfskrifven ledamot af ridderskapet och adeln och därefter såsom folkvaldt ombud. Utmärkt såsom ämbetsman gjorde han sig som riksdagsman lika bemärkt. Han ägde en framställningsgåfva, som närmade sig vältalighet, och därtill en bevisningskraft i sitt föredrag, som härflöt från hans grundliga sakkännedom, hans klara hufvud, hans väl öfvertänkta yttranden i de ämnen, om hvilkas sanningar han var öfvertygad. Dessa förfäktade han oförskräckt och utan människofruktan. Om

hans framstående, fastän ej alltid lika framgångrika verksamhet såsom riksdagsman, särdeles under de senaste riksdagarna, behöfves här icke vidare ordas. En hvar, som följt med riksdagens förhandlingar under nu i fråga varande tidsperiod, känner väl den inflytelserika del, som Adlercreutz därunder tagit i riksdagsarbetet.

Personligen var Adlercreutz en bland de mest älskvärda och nobla människor. Redan som student gjorde han sig älskad af studenter och lärare; såsom tjänsteman vann han ädlare kamraters odelade tillgifvenhet och kärlek; såsom förman och chef var han oförliknelig. Sin öfverlägsenhet framhöll han aldrig själf; han delade arbetet med sina underordnade, och det svåraste och mödosammaste öfvertog han. Härtill kommo en humanitet, som söker sin motsvarighet, samt ett tillmötesgående och en välvilja, som härflöto ur hans vänliga, människoälskande hjärtelag.

Han visade under hela sitt lif ett fromt barnasinne och en på fast tro och lefvande öfvertygelse grundad gudsfuktan. Denna visade sig jämväl genom ett varmt nit för för Guds ords spridande och för kristendomens utbredande.*)

A. var i det lyckligaste äktenskap förenad med Hedvig Lewenhaupt och sörjes af henne och sex efterlämnade barn samt en stor mängd tillgifna vänner.

Under hela den tid Adlercreutz arbetat i fosterlandets tjänst, har hans sträfvande varit oafslätligt och oförtröttadt verksamt för landets väl. Dess inbyggares höjande i andligt och ekonomiskt hänseende utgjorde ett af hans lefnads

---

*) Hans tro, som under ungdomsåren var en mera oreflekterad »barndomstro», blef i början af 1850:talet, efter en verklig bättringskamp och »andens fattigdom», en af Guds ande verkad, lefvande, medveten tro, som gaf honom lust och kraft att med *både* ord och lif bekänna Herren Kristus.

förnämsta mål. Vänsäll, välvillig, uppoffrande, samvetsgrann, plikttrogen, framstående i lifvet var han på samma gång ytterst anspråkslös. Han ställde ringa fordringar på sina medmänniskor, stora på sig själf. Mänskligt att döma, kan man om honom vid hans bortgång yttra, att fosterlandet i honom förlorat på samma gång en af sina inflytelserikaste, verksamaste och dugligaste, som sina äldste och bäste söner.»

N. D. A., som återgaf detta, tillade därtill:

»Anledningen hvarför landshöfdingen Adlercreutz efter riksdagens slut kvarstannade i hufvudstaden var, att hans äldste son skulle härstädes för första gången begå Herrens nattvard. På utsatt dag konfirmerades sonen i Ersta kapell af pastor Bring. Den aflidnes maka hitreste för några dagar sedan från Malmö för att närvara vid sonens konfirmation, och den älsta dottern ditkom samma dag på morgonen af samma anledning, dock för sent att i lifvet råka sin fader. Den sorg, som genom det oväntade dödsfallet träffat den bortgångne mannens släkt och vänner, mötes af ett icke vanligt deltagande; ty förlusten drabbar icke endast dem: den har drabbat fosterlandet.»

I Väktaren skref baron Hierta om honom bl. a. följande:

Vårt fosterland torde äga öfverflöd på ljusa hufvuden, talföra tungor, spetsiga pennor, sluga statsmän, intrigörer, nyhetsmakare, missnöjda, ja, kanske på män som utdöma alla former och förhållanden, utom dem de själfva tillskapat; men säkerligen ha vi icke råd att undvara den verkliga förtjänsten, den lugna dugligheten, den politiska erfarenheten, klokheden i omdömet, den skarpsinnighet som går ut på sanningens tillgodogörande, och den arbetsförmåga som gärna vill uppoffra sig för samhällets välfärd. — Alla dessa egenskaper ägdes och öfvades af Axel Adlercreutz . . .»

Guds frid och välsignelse öfver hans minne!)

Juni 15. I går foro jag och barnen till Visby. Obekvämligt uppträde ombord af tvänne oförskämda »gentlemän»; men kaptenen på ångbåten talade med dem så förträffligt, att de blygdes och själfmant bådo om ursäkt. Frankkommo till Fridhem på f. m. i dag. Mottogos nådigt och godhetsfullt af prinsessan samt hertiginnan af Dalarne, som f. n. är prinsessans gäst . . .

Juni 25. Fick af prinsessan uppdrag att skrifva till fru Amelie Tottie, hvilken, jämte sin unge son Henry, f. n. är i Visby, samt inbjuda dem till H. K. H. i öfvermorgon . . .

Juni 27. Kl. 11 f. m. predikade här Henry Tottie, som ock kl. 2 på Barnhemmet höll ett lifligt och förträffligt föredrag för barnen. Däruti påpekade han bl. a. att begynnelsebokstäfverna i namnet *Frälsare* gifva antydningar om Herren såsom förlåtande, rättfärdig, älskande, ljufvig (och lefvande) sannfärdig (och segrande), allsmäktig (*allvis* och *allvetande*), rik (och *evig*.) — På e. m. sjöng hertiginnan för oss flera mycket sköna sånger. . . .

Juli 11. Predikade jag och utdelade Herrens nattvard åt prinsessan Eugenie, hertiginnan af Dalarne och flera af deras uppvaktande . . .

Juli 15. På f. m. begärde hofmaskalken Ennes ett samtal med mig om själens angelägenheter. (Detta samtal hade till följd, att jag i honom fick en tillgifven och trofast vän, samt senare på hösten likaså i hans ädla, mer än flertalet sympatiska och fromma fru, född Axeline Lagerbielke. I deras hem fick jag sedermera under årens lopp tillbringa många dyrbara aftnar, under läsning af goda, kristliga skrifter och samtal i andliga ämnen.) — Prinsessan gaf i dag afskedsmiddag för hertiginnan, som afreste kl. 8 e. m.

Juli 26. Bref från härads höfding Centervall, med under-

rättelse att friherrinnan Betty Posse (B. E—g) på sin födelsedag, den 22 dennes, aflidit i sina barns armar och i stor frid gått hem till sin Frälsare . . . Tusendens välsignelser skola följa hennes minne!

Aug. 8. Fick i går af prinsessan uppdrag att skriva till kyrkoherden Hedlund, som f. n. är badgäst i Visby, och inbjuda honom till middag hos H. K. H. i dag. — Han kom, och har på e. m. hållit en mycket god predikan om »den gode herden», i hvilken han bl. a. sade: »När herden förer fåren in i en mörk dal, tänker *han* på det goda betet där bortom; men fåren se det icke ännu utan skulle ohjälpligt förskräckas, *om icke* herdens 'käpp och staf' tröstadé dem».

Aug. 12. Tillrustningar för att mottaga prins Oskar. (Om prinsens besök, se del I, sid. 59.)

Aug. 17. For i sällskap med hrr Aug. Lindegren, Ernst Stenhammar och T. Wavrinsky till Roma. Besågo de gamla ruinerna, där man i forna århundraden dyrkat Gúd »på den tidens sätt». Och dock finnes det i själfva verket blott *ett* sätt för alla tider, det som står angifvet i slutet af Ps. 91. — Alla andra »sätt» äro blott själfgjorda människofunder, ofta vederstyggliga inför Herrens ögon.

På e. m. höll jag, i tropisk värme, bibelförklaring i stora salen, öfver Ps. 93: . . . Hemfärd i det härligaste månsken.

Aug. 20. Assisterade jag vid Adolf Kolmodins prästvigning af biskop Anjou i Mariakyrkan, Visby domkyrka. Öfriga assisterande voro d:r Söderberg, lektor Lemke och prosten Lyth . . .

1881.

Mars 13. Kejsar Alexander II mördad . . . Öfver hela den civiliserade världen har ljudit ett anskri af ovilja och fasa öfver de lömska, lönnmördande nihilisterna . . .

Kronprinsens förlofning eklaterad. — På e. m. insjuknade konung Oskar.

Maj 10. E. m. hörde L:m. En god predikan, i hvilken han bland annat yttrade:

. . . Är det en »rö», I går för att höra, en som rättar sig efter allas mening, böjer sig för alla vindar? Eller är det en »konungsman i lenkläder», en solt en, som blott vill höra sin egen mening, vill beundras och upphöjas, vill att alla skola böja sig för honom? Eller är det en »profet» som själf böjer sig för sanningen, som förkunnar den hela sanningen, ej blott den ena sidan däraf; som ej själf vill vara stor och märkvärdig, ej vill smickras och upphöjas, som söker blott Herrens ära och icke sin egen? . . .

. . . Mångas ja kanske de allra flestas kristendoms-termometer står på nollpunkten, d. v. s. »hvarken kall eller varm». Då slipper man »stöta folk», hvarken världen eller de själffromma. Men Herren, hvad säger *han* om denna »nollståndpunkt?» Se Uppb. 3: 16—18.

Maj 15. Komministerval i Klara kyrka, hvilket drog ut till kl. half ett på natten. Dess resultat var, att jag blef vald. (Härom mera i nästa del.)

Maj 24. Ett broderligt bref från Rikard Norén, med lyckönskan till mitt val, men med den smärtsamma under rättelsen om hans älskade hustrus död på Riseberga, dit hon begifvit sig för att sköta honom, som där låg sjuk. »Underliga äro dina vägar, du de heligas konung!»

Maj 29. Bref från Karlberg, att komma ut till kapten Gustaf Uggla, som i går fått blodstörtning. Den starke

präktige mannen låg nu blek och matt, men hjärtats blick var riktad åt rätta hållet. Gemensam läsning och bön.

Dec. 11. Prins Eugens första nattvardsgång. På e. m. var jag kallad till slottet att i prinsessans rum predika för den kungliga familjen: konungen, drottningen, tre af prinsarne och prinsessan. Jag hade till text Matt. 11: 29. . . .

1882.

Jan. 2. H. M. drottningen, hvilkens vacklande hälsa under senaste tiden allt mer förbättrats, gjorde i dag på f. m. ett längre besök i Klara barnhem, hvars beskyddarinna hon varit allt sedan dess stiftelse, samt skänkte barnen ett stort antal gåfvor af kläder, böcker, leksaker m. m. — Drottningen och prinsessan äro outtröttliga i att göra godt, både i andligt och lekamligt hänseende. Fjellstedt yttrade för icke länge sedan: »Intet hof i hela Europa kan uppvisa två samtida sådana furstinnor som dessa två. Ty de äro icke blott ädla personligheter och välgörande, utan äfven varma kristna som ej blott vid högtidliga tillfällen, i kyrkan och inför Gud, utan *äfven i hvardagslifvet*, bekänna sin tro med ord likasom med vandel».

Jan. 3. Pastor A. J. Hellqvist i Lunds stift har nyli- gen afsagt sig prästämbetet för att öfvergå till katolska kyrkan.

Fru X., som jämte dottern starkt lutar åt katolicismen, — och många med dem — gladda sig mycket häråt samt sade: »Inom 50 år skola hundratals svenska präster ha gått tillbaka till den enda sanna kyrkan». När jag frågade, huru hon kunde veta detta, svarade hon: »Det har monsignor B. sagt, att h. h. påfven försäkrat». — Skall denna spådom slå in? Med Guds makt förvisso *icke!*

Febr. 19. F. m. besök af Ernst Östrand, (en broder

till min gamle vän, den hurtige, liflige och Kristusbekännande ingenjören Herman Ö.). Han sade sig vilja öppet tala vid mig, emedan han ogillade hvad jag i Vaktaren skrivit till förmån för kapten Ahlbergs »hem» på Skurö. Mitt första intryck var, *huru olika* man kan framställa anmärkningar. Somliga, såsom B:n, S:l och T:t, göra detta med en »ofelbar» påfves later och med en öfversittareton, som redan från början retar till motsägelse. Andra däremot, såsom nu E. Ö., göra det med ett vänligt lugn, som ingifver förtroende och lust att samvetsgrannt behjärta hvad de ha att säga. — Sedan Ö. framställt sina anmärkningar, omtalade jag för honom, hvad han förut icke visste, nämligen första anledningen till detta hem och kapten Ahlbergs egentligen ändamål därmed.

Under samtalets gång kommo vi sedan in på ännu djupare frågor. E. Ö. är en ädel, sann och kärleksfull man. Däraf kom sig, att när vi efter ett långt samtal sade farväl, hade vi fått en helt annan uppfattning af hvarandra, än den vi förut »efter hörsagor» haft. Vi skiljdes med ett kraftigt handslag och löfte att vara verkliga goda vänner, som *till* hvarandra och icke *om* hvarandra säga de fel vi kunna märka. (Och en sådan min redlige vän förblef E. Ö. ända till sin tyvärr ej långt aflägsna död.)

Jämte glädjen öfver detta samtal erfor jag äfven nu allt mer, hvilket stort ansvar det medför att vara redaktör af Vaktaren. Under de förra åren, då jag endast plögade insända små uppsatser, notiser, bokanmälningar m. m., då hade baron Hierta ansvaret för allt hvad som stod i Vaktaren; nu bär jag detta ansvar. Men min tröst är, att Herren, som ser till vår hjärtas uppsåt, »bär både oss och våra bördor». Jag vill förtrösta på dessa hans ord: »Min kraft fullkomnas i svaghet».

Mars 15. Råkade herr L—t, som förr varit en troende lekmannapredikant, men nu »fått kärlek till denna världen» (2 Tim. 4: 10) och öfvergifvit den smala vägen. Och icke blott detta! För att döfva sitt samvete och försvara sitt nuvarande världslif blef han först en rationalist, som erkände att »mycket, ja kanske det mesta i bibeln var ganska godt och lärorikt»; men allt det som besvärade hans samvete, det kastades bort såsom orimligt och »tydiligen senare tillagdt af andra». Och småningom gled han utför det sluttande planet, till dess han nu påstår att »få böcker ha gjort så mycket ondt som bibeln, särskildt i Kristi ord i n. T.» därför att därigenom »lagts en tvångströja på människoanden, som hindrat mänsklighetens utveckling *i frihet*». (Jämför ormens ord till Eva och 2 Petr. 2: 19.) Ja, nu rent af strider han mot Kristus och söker skada hans rike, så mycket han förmår. Men förgäfves! Äfven han skall i sin ringa mån få bekräfta affällingen Juliani ord: »*Vincis, Galilee!*» (Du segrar, Galilé!)

Ty hvarje människa, till och med det största snille, som vågat det dåraktiga försöket att störta Kristus från hans konungatron, d. v. s. sökt att förneka hans gudom, hans uppståndelse och himmelsfärd, hans för alla gällande försoning, hans ords absoluta auktoritet samt hans makt öfver himmelen och jorden, — hvar och en sådan har, förr eller senare, försvunnit bland gruppen af »vilsefarande stjärnor», åt hvilka »det svarta mörkret är förvaradt». Genom hela skriften dånar det ropet: »*Hyllen Sonen!*»

Juni 6. Det kungliga silfverbröllopet . . . Ett godt och kraftigt tal af ärkebiskopen, skön musik, och alla anordningar utmärkt väl lyckade. Men allt annat trädde tillbaka i jämförelse med anblicken af de två höga makarna, hvilka djupt rörda förnyade sitt förbund inför Herren. . . .

Aug. 6. F. m. råkade C:n, som förr var en så varm, älsklig och ödmjuk kristen. Men han har nu funnit en »bättre och djupare kristendom» än den evangeliska, som förr gjorde honom lycklig, trogen, verksam och full af kärlek till bröderna. Nu var han vorden stel, dryg, ohöflig och talade med förakt om »Rosenii lösa evangelium».

Herren säger: »Den mycket förlåtes, älskar mycket». Och detta senare sker i sanning, *så länge* man djupt känner och bekänner, att man dagligen behöfver »få mycket förlåtet». Men där denna andens fattigdom upphör och man börjar tänka såsom mannen i Laodicea: »Nu har jag riktat mig, har nog och är vida bättre kristen än de skröpliga», där upphör småningom kärleken till de ringa och svaga trossyskonen. »De ståtliga helgonen» kan man ännu till en tid värdera; men mot »Herrens elända» visar man hårdhet och förakt. På den vägen »går man framåt» och »tillväxer allt mer» *i sina egna ögon*, tilldess man till slut får höra Herrens domsord: »Du onde tjänare! Allt det du skyldig var, gaf jag dig till. Skulle du då icke ha förbarmat dig öfver dina medtjänare, såsom jag förbarmade mig öfver dig?» — »Den första kärleken» har tagit slut.

Det heter i Luk. 9: 46 om lärjungarne: »Och bland dem uppstod *en tanke*, hvilken af dem som vore störst». Denna tanke fick växa, till dess det slutligen »blef *en träta* bland dem, hvilken som vore störst». Må vi motstå första 'tanken' på att vi skulle vara frommare, heligare, anderkare än många andra af Guds lefvande barn; eljest skall man en dag med förskräckelse få »stiga ned» långt under dem man nu föraktar. »Den som håller sig vara den minste bland eder alla, han skall varda stor i himmelen.» Ty — »den sig upphöjer, skall vara förnedrad; men den sig förnedrar, skall varda upphöjd».

1883.

Mars 8. Ett dyrbart bref från biskop Landgren, angående den olycklige pastor X., som han vill söka rädda, innan det varder för sent . . . Af de många förträffliga tankarna i H.'s bref vill jag särskildt gömma denna: »Visst ser en trogen själ ofta jämmerlig ut i sina egna ögon, och djäfvulen skall förvisso litet emellan söka skrämma henne med den tanken, att hon ju måste vara rentaf odräglig och afskyvärd inför Herrens ögon. Men vi skola dock aldrig släppa den vissheten, att vi äro en »Fadrens gåfva» till Sonen, och så kunna säga till vårt hjärta: Därför är *afven du* dyrt aktad inför Gud» . . .

Mars 19. Blef kallad att gifva nattvarden åt gamla änkefru B—in, som vid nyåret flyttat till n:o 63 Luntmakaregatan, där hon bor i ett litet kyffe på nedra bottnen innanför ett större rum. När jag, oviss om jag gått rätt, knackade på dörren, hördes inifrån en munter röst, som ropade: »Stig in!» När jag öppnade, syntes två mycket lätt klädda fruntimmer, som skrattande frågade hvem jag sökte. Jag ämnade genast draga mig tillbaka, men frågade dock efter änkefru B. »Hon bor i rummet här innanför», svarades mig. Jag måste då stanna för att aftaga öfverrock och galoscher i det yttre rummet. När de två kvinnorna nu fingo se att det var en präst som kommit, sågo de mycket besvärade ut och skyndade att kasta en schal öfver sina lätta dräkter. Jag sade ännu ingenting. Ty ehuru jag anade hurudana »damer» de voro, hade jag dock icke ännu visshet därom. Men när jag inkom till fru B—in, började hon att klaga öfver det förskräckliga lif, som både om dagar och nätter fördes i rummet utanför. Hon hade hyrt sitt lilla rum utan att ana, i hvilket grannskap hon

råkat. Och som hon kort därefter blifvit sjuk, kunde hon icke tänka på att ännu flytta.

Jag började skriftermålet och talade med hög röst, så att orden hördes ut i andra rummet. Under skriftermålet var där alldeles tyst. Men just som jag begynte läsa instiftelseorden, inkommo i yttre rummet två stojande, svärjande karlar. Kvinnorna sökte nedtysta dem, genom att omtala hvad som nu föregick i inre rummet. Men männen började då svärja ännu värre, så att jag måste afbryta den heliga handlingen för att gå ut och bedja dem vara tysta den korta stund, som erfordrades för att avsluta själfva nattvardsfirandet. De lofvade att uppfylla min önskan.

När jag hade slutat och sagt farväl åt fru B—in, gick jag ut i det yttre rummet och sade de därvarande »hvad deras frid tillhörde». Och Herren gaf mig kraft af sin ande, så att deras i början fräckt hånfulla miner småningom förbyttes till allvar. Och när jag gick, följde den ene mannen med mig ut; men den andre stannade.

Maj 2. På natten en märklig dröm. På himmelen syntes ett stort kors, som först var alldeles svart, men småningom blef allt ljusare och ljusare, till dess det slutligen förvandlade till gyllene, glänsande kors med stjärnor omkring. Jag och Helga och G. B:w sågo det. — En bild af huru det verkliga »korset» förklaras och förvandlas.

Maj 3. Predikade min inträdespredikan som komminister i Klara församling . . .

Sept. 25. F. m. hos prinsessan, där missionär Skrefsrud talade kraftigt och godt. . . .

På aftonen erfor jag i min ande tydligt, att någon af mina vänner var i nöd. Jag bad Herren stå dem bi samt ock att han ville låta mig veta *hvem*, det var, så att jag måtte få vara till någon hjälp.

Sept. 26. På f. m. kom ett bref från den sjuka fru Ida W—g, som i flera dagar varit i stor ångest. Hon var nu något bättre, men bad mig att, om möjligt, snart komma till sig. Gick genast dit. Herren var oss nära. Jag fick med ordet glädja och vederkvicka hennes själ, samt gick själf styrkt därifrån.

Nov. 1. I dag har firats 100:de årsdagen af Brödrasalens grundläggning. De hade inbjudit till fest därstädes, vid hvilken den kraftfulle pastor Schmidt samt F. Aastrup, A. Leuwgren, A. Lindström och jag talade. Pastor Schmidt hade hitkommit för festens skull.

Nov. 3. På aftonen ett ännu mer än vanligt godt möte hos kaptén Ahlbergs, vid hvilket pastor Schmidt m. fl. talade. Bl. a. sade Schmidt: »Ett ljus som brinner, blir allt mindre och mindre; men ett som icke brinner, förblifver alltjämt lika stort. Om det ljuset kunde tänka, skulle det till slut tycka, att det var mycket större och bättre än de andra ömkliga ljusen. Men hvarför? Jo, det hade icke brunnit, icke gjort sin tjänst. Så ock i det andliga. De människor, som icke *öfva* kristendom, icke äro i *striden* för att vinna kronan, utan endast läsa, höra, meditera och spekulerä, *de* tycka sig till slut blifva »stora ljus» i andligt afseende; medan däremot de som äro i striden och kämpa blifva allt mindre och mindre i eget tycke.»

Sept. 18. F. m. på grosshandl. Rahms bröllop i Ladugårdslands kyrka. — E. m. på Diakonissanstalten och hörde missionär Skrefsrud predika. En dyrbar, upplifvande predikan! Hemkom mycket glad och i anden stärkt.

Sept. 19. Uppe hos John A, som af C. blifvit intalad, att F. gjort sig skyldig till bedrägeri i penningaffärer, hvarför A—g icke mer vill mottaga honom på lördagsmötena. Jag sökte tala godt för F., men omöjligt. A—g kunde ej

låta öfvertyga sig. Det är en vanlig företeelse, att de, som af naturen lätt äro fallna för blindt förtroende och hän- gifvenhet, också, då de en gång mena sig vara bedragna, lika lätt gå till en motsatt öfverdrift.

1884.

Jan. 1. »Herrens nåd är hvar morgon ny» . . .
»dina år hafva ingen ände!»

Läste nyss i en 1854 tryckt predikan af den »store» engelske predikanten Cumming, att Herren skulle återkomma 1866 och upprätta sitt rike på jorden. Många i England hade då (1854—66) trott på den profetian. Och nu? Ja, själfve den verkligt store gudsmannen Bengel misstog sig på årtalet. — I dag har L. predikat, att Herren, »utan tvifvel» skall komma *före detta århundrades utgång*. Huru härligt, om han finge rätt! Men det är vanskligt att i denna punkt uppträda som profet. Matt. 24: 36.

Jan. 4. E. m. stor mottagning hos prinsessan. Bland nya där voro Isberg, Ljungman och Montelius, med fruar. Aug. Lindström talade, långt och mycket godt. — Sedan på aftonen hos konsul Totties, där Collinder, jag, Lindström, Arnström, Henry Tottie och Karl Andersson talade — den sistnämnde i synnerhet obeskrifligt godt. En sådan andens utgjutelse har jag ej på länge erfarit. Alla »strålade».

Mars 20. Ett intressant bref från min gamla barndoms- vän, fru Marie-Charlotte Modig, född Bruncrona, angående ett hem för konvalescenter, som hon vill bilda. (Detta hem har sedan vuxit under Herrens hägn samt blifvit det all- mänt kända, af både läkare och sjuklingar högt värderade »Konvalescenthemmet vid Malmskillnadsgatan». — Dess ädla stiftarinna har nyss, i okt. 1899, kallats hem till sin Herre.)

Canutus *Henricus*
S. B. a. Bonde *J. M. C. S.*
Nat. Holm. MDCCLXXV. *Denat. Foll. MDCCIII.*

1878.*)

Febr. 16. En »stor scen» på ångbåten mellan Ersta och Djurgården, där fru R:d var mycket otidig mot Karl B:n. (Han hade vid urstigandet mot sin vilja råkat trampa på hennes kjol; och ehuru hon eljes är en elegant och fin adelsfru, glömde hon sig nu i så hög grad, att det väckte ett ytterst obehagligt uppseende på hela båten.) Men då gaf Karl B:n ett lysande exempel på »ödmjukhetens seger». Med hatten i hand bad han fru R:d så ingående och allvarligt om förlåtelse, att hon blygdes och skyndade i land, utan att säga ett enda ord mer.

Febr. 18. Aftonen på prästbjudning hos den varm- hjärtade och troget vänfaste komminister J. G. Rogberg i Klara. (Bland de många präster, predikanter o. andra framstående personer, som jag i hans gästfria hem fått råka, påminner jag mig särskildt biskoparne Cornelius, Flensburg, Landgren, Rundgren o. Thomander, domprostarne Wieselgren o. Sondén, profess. Skarstedt o. Warholm, prostarne A. Eurén, J. Ternström, E. Thorman, N. Cervin-Stéenhoff, J. Colliänder, F. Landahl o. Jonas Janzon; vidare: Hilmer Sundel, o. den af sanna kristna — hvilken »riktning» de än tillhörde — högt skattade och afhållne O. H. T. Andrén i Asarum; den kärleksfulle, allt för sin Herre vågande V. Borgström; den ärligt evangeliske, men ofta i sina uttryck ovislige H. Ahnström; den trygge, pålitlige E. von Baumgarten; den varme, liflige, rikt begåfvade Aug. Alson; den nitiske, för sina »öbor» oförgätlige K. G. Tillman; den blide, för både andligt och lekamligt döfstunmas väl troget verksamme J. Östberg; den begåfvade, men ombytlige, för-

*) Genom förbiseende har ett par stycken af dagboken kommit på oriktig plats, och några andra blifvit förbigångna; de införas nu här.

fattaren och vältalaren Karl von Bergen; de i vida kretsar kända prästmännen K. V. Almqvist, Axel Mörner, Filip Aastrup, G. Hammarstedt, P. Hærem, Storjohann, Knudsen, Hellqvist, Leuwgren, J. Hofberg, Kallberg, Linnér, Peterson, den fromme, helgade G. Plenguier, den brinnande frisinnade G. Sparrman; samt af lekmän följande: rådman P. Wåhlin, rektor J. Söderlind, baron I. von Knorring, major O. v. Knorring, magister K. O. Fineman, bokhandlaren H. Klemming, grefve Harald Strömfelt, stadsmissionären P. E. Rosenqvist, justitierådet K. D. Olivecrona, major Ture Brandt, bibliotekarien Rikard Bergström, den vidtbereste och litteräre kommandörkaptenen Herman Annerstedt, den så olika bedömde, men af många saknade riksdagsmannen L. O. Larsson, den varme, älsklige skolveteranen och riksdagsmannen Sv. Rosenberg, den lika fryntlige som humoristiske skalden Elias Sehlstedt, den bekante litografen Kr. Petersen från Göteborg, som ville »rädda riksbanken från alla förfalskare», den lifligt kristne sjöofficeren B. Söderhjelm, de ädla, oförgätliga läkarne Vinc. Lundberg, J. Göranson o. Ad. Kjellberg, författarinnorna Sofie Adlersparre (»Esselde»), Fredr. Bremer o. U. von Strussenfelt (»Pilgrimen») m. fl.

 1883.

Dec. 31. Kl. 3—4 skedde invigningen af Drottningens sjuksköterskehem, n:o 34 Stora Gråbergsgatan (Upplands-gatan), i närvaro af H. M. drottningen. Öfriga närvarande voro friherrinnan Alströmer, hoffröknarna Eketrä och Stierncrona, fröken Westerling, kapten John Ahlberg, G. Beskow och jag; samt af hemmets egna invånare: förestånderskan,

fröken Ehrenborg med sjuksköterskorna Yngström, Natt och Dag, Johansson och Wikström. — G. B:w och jag talade; han öfver Apg. 10: 38: »Jesus gick omkring, görande väl och hjälpande alla», samt jag öfver Ebr. 12: 2: »Se på Jesus!» — Drottningen var mycket glad och belåten med det enkla, men prydliga hemmet.

1884.

Jan. 1. Ebenezer! Fick bref, att min gamle vän H. B:g i salig frid gått hem, efter ett ganska stormigt lif. Men han stod likväl fast i sin *tro*. Ära vare Herren!

Att Kristus älskat oss intill döden och att han *håller ut* i sin kärlek intill slutet; att han »dagligen och mildeligen förlåter alla synder»; att han åtagit sig att med sin fostran »hela alla våra brister», och att han hjälper i nöden — allt detta *veta* vi. Gifve Gud oss nåd att ock af hjärtat städse kunna *tro* det, allt fastare för hvarje år som flyr. Men huru ofta kunna vi väl fullt besinna innebörden af ordet i Ebr. 13: 8!

När vårt hjärta anklagar oss för synd och otroheter, då frestas vi af förnuftet, samvetet och »ovännen» att förgäta orden i 1 Joh. 3: 20 och, i stället tro Herren vara »såsom en af oss». Ty de flesta människor äro ombytliga. När de under årens lopp hos sina vänner och nådesyskon upptäcka fel och brister, eller när det första behaget af deras umgänge försvinner, då *förändras* man mot dem, åtminstone i någon mån. Man älskar dem nog ännu »på sitt sätt», men icke mer med *samma glädje, samma hän-gifvenhet* som i början. — Icke så Herren! *Han* är i dag

Efraim Rang.

A. G. Törnqvist.

K. G. Grundell.

R. Blumenberg.

J. G. Hazén.

E. Låftman.

Fr. Ahgren.

E. Holmberg.

K. O. Broady.

Karl Hult.

V. Lindblom.

Teofil Bring.

E. G. Thegerström.

Lars Rosengren.

den samme som i går. Han icke blott älskar oss ännu, utan han gör det med samma glädje, samma ömhet och trohet som förr — »intill änden». Joh. 13: 1.

Sådant tyckes oss nästan omöjligt och obegripligt. Skulle han, som sett så mycket synd hos oss, ännu kunna älska oss med samma kärlek som förr? Ja, så *är* det. Ty »trons sångare» har ej ljugit, då han sjunger: »Och *väl* du visste hur jag var, då min och världens synd du bar».

Hvarje ny förvisning om en *sådan* kärlek, så fri, så nådig, så trofast, fäster vårt hjärta med allt orubbligare tacksam kärlek vid honom tillbaka. Och det är just detta han önskar; *det* är »hans mödas lön».

Sept. 2. Började prästkonferensen. En mycket god predikan af Charleville, och ett lika kraftigt föredrag af Norrby . . . Sedan åtskilligt af intresse.

Vid aftonbönen höll Sundelin, från Jönköping, ett oförgätligt föredrag öfver Jesu ord: »Kommen till mig, I alle som arbeten och ären betungade, och jag skall vederkvicka eder». Matt. 11: 28. — På hemvägen ett godt, uppfriskande samtal med Charleville.

Sept. 3. Aftonen på hotell W.-6. Diskussion om en ny kristligt-politisk tidning, som skulle blifva daglig, men också ha en veckoupplaga. Ett par af prästerna, som ansågo att den nya tidningen skulle komma att döda Väktaren, föreslogo att man borde söka bevara äfven denna senare tidning. Men ehuru flera nog tänkte som de, vågade ingen instämna; ty »vinden blåste nu emot».

Man försäkrade, att den nya tidningen skulle komma att stå på *klart kristlig* grund, men därjämte vara mera »kyrklig» än Väktaren, som varit allt för »lågkyrklig» och stått på samma ståndpunkt som Ev. Fosterlandstiftelsen. Den nya tidningen skulle blifva moderat konservativ, sansad,

opartisk, samvetsgrann och strängt sannfärdig, icke stridslysten, men vaken och stridsberedd, aldrig personligt bitter utan endast hållande sig till sak. Särskildt skulle den alltid bjuda på goda följetonger, som kunde gifva kristligt bildande läsning i prästernas hem åt deras fruar och döttrar. — Icke underligt då, om prästerna med glädje beslöto att understödja en sådan tidning.

Sept. 4. Aftonen predikan i Jakobs kyrka af Rudin, öfver det ordet: »Hufvudsumman af budet» etc. (1 Tim. 1: 5.) — En härlig anderik predikan, som blåste bort all ofrid och alla ledsamma intryck, samt gaf ny håg och kraft att »löpa på Herrens budords väg». Bredvid mig i bänken satt en för mig obekant medelålders präst, som var lika gripen som jag. När vi vid psalmens slut reste oss för att gå, och därvid kommo att se in i hvarandras ögon, sträckte vi samtidigt ut våra armar till ett broderligt famntag och sade: »*Herren* vilja vi bli trogna intill döden; ty så blir Han mot oss! På jorden råkas vi kanske aldrig mer; men likväl: *Auf Wiedersehen!*» — (Om dessa rader skulle komma inför min okände broders ögon, så säger jag ännu en gång: »Haf frid och håll ut i tron! Snart är striden slutad och *segern* vunnen!» Ebr. 13: 8.)

Sept. 19. Professor Christlieb från Bonn var hos mig till middag jämte några andra. Goda samtal. På aftonen höll han ett värmande föredrag om »Kristi herdetrohet, som gifver oss lärjungatrohet».

Sept. 24. F. m. hos Mazér's, där jag nu såg och hörde den beryktade helbrägdagöraren Boltzius. (Om honom mera i nästa del.)

Sept. 20. Kärt besök af herr Edvard Trotter och hans fru Annie T., hvilka i går kommit till staden. Båda äro varma och älskliga kristna, som utöfva rik kristlig verksamhet

för så väl den inre som yttre missionen. — Jag lärde känna dem här i Stockholm för några år sedan, då jag ofta råkade dem hos Totties, Anderssons och andra. Mrs Trotter verkade äfven här bland kvinnor, och höll föredrag som voro både djupt innehållsrika och formfulländade.

1885.

Jan. 4. F. m. en mycket god predikan af Aug. Lindström, med ämnet: »Starkare än jag!» . . . Sedan besök hos en sjuk man, som tyckte sig ha sett onda andar, men som fick nåd att i stället »se på Jesus». Ebr. 12: 2. — På aftonen hos fröken Eketrä, jämte några andra. God, lärorik afton, under samtal om »det enda nödvändiga», samt gemensam bön. Särskildt bads för den af oss alla högt värderade hoffröken Hilda af Segerström, som ligger mycket allvarsamt sjuk. (Hon fick snart *gå hem* till sin Herre.)

Febr. 7. Fick af X. veta, att fregatten »Vanadis» fått order att påskynda sin färd till Massaua för att skydda de svenska missionärerna därstädes, under nuvarande brydsamma förhållanden.

Febr. 12. Uppe i Kungl. biblioteket och lämnade åt Klemming till skänk ett sällsynt exemplar af den indragna och förstörda »allra första» upplagan af Nissen-Norrbys lärobok i kyrkohistoria.*) Klemming ville i början icke tro, att mitt nu lämnade ex. var en så »rar» variant. Men då han låtit upphemta det i biblioteket befintliga ex. af den *s. k.* första upplagan och jämfört de båda böckerna, blef han öfvertygad och helt förtjust öfver min gåfva. I gen-

*) *Habent sua fata libelli!* Därom mera i nästa del.

gäld skänkte han mig flera sällsynta gravyrer och litografier ur bibliotekets dublettsamling, näml. Hedvig Sofia af *Berey*, K. G. Wrangel af *Fr. Raa* (min ungdomsvän), kyrkoh. Bergvall af *Lövstädt*, K. H. Bonde af *Schmidt*, m. fl. — Äfven visade han mig några stora rariteter, såsom Padt-Brugges porträtt af Ol. Rudbeck i »*Atlantica*» samt en *unik* bok, som inköpts från excellensen Manderströms boksamling. — Därvid omtalade han ett par intressanta drag af gref Manderströms kvicka fyndighet, som gaf äfven mig anledning att omtala ett minne af samme man.

(Därmed förhöll sig sålunda. Jag hade en förmiddag år 1868 gått på besök till herrskapet Huss. Generaldirektören var utgången, men fru Huss var hemma, och vi kommo snart i ett godt samtal om de himmelska tingen.

Medan vi ännu lifligt talade, anmälde betjänten excellensen Manderström. Jag ämnade nu säga farväl, men fru H. bad mig dröja; ty grefve H. skulle säkerligen blott stanna en kort stund, då hennes man ej var hemma. — Excellensen inträdde, »charmant och aimable» som alltid, samt begynte genast ett samtal, alldeles motsatt det nu afbrutna, om hvilket han ju icke kunde ha någon aning. Dock var hans konversation i högsta grad spirituell. Han talade i början om några »on dits», men öfvergick sedan till den sorgliga händelsen med fru X., som så länge varit ansedd för en mycket varm kristen. Han vände sig därvid till mig och sade: »Sådana felsteg böra icke förekomma bland allvarligt religiöst folk — eller hur, herr pastor?» Jag ämnade just svara, men blef förekommen af fru Huss, som mjukt och vänligt inföll: »Tryckfel böra ju icke förekomma i ministerskrifter, men det händer likväl ibland — eller hur, herr grefve?» Excellensen såg då på henne, började skratta och sade: »Att en så älskvärd fru kan vara så

J. Penn-Lewis.

LOUISA ULRICCA,
Dressmaker to George.

H. Ouchterlony.

F. M. Rothstein.

Karl Gyllenhaal.

Gabr. Marklin.

A. G. Djurklou.
At Fredr. Adolf.

M. Hughes.
At C. Bennet.

Ex. Manderström o. M. Fournier.
Pennteckning af Fr. Dardel.

Franc. Puaux.
Pennteckning af Fr. Dardel.

spetsig! Det beror väl på, att jag nu rörde vid en ögonsten». — (Till förklaring må nämnas, att excellensen kort förut hade låtit trycka en bok, i hvilken förekommit ett par ganska betänkliga tryckfel.)

Men grefve M. vände sig ånyo till mig med några frågor i kyrkligt-religiösa ämnen, där jag kunde gifva honom önskade upplysningar. Han dröjde kvar i nära en timme. Och då jag en gång reste mig för att säga farväl, sade han: »Nej, stanna; jag går helt snart.»

Aug. 27. E. m. besök hos änkefru Augusta Beskow, (mitt sista sammanträffande med henne under vårt jorde-lif.) Jag läste för henne ett par af Rosenii betraktelser. Därefter bad hon mig sjunga några af de sånger, som vi mest älskade under vår »andliga vårtid». Jag sjöng tre af dem, och hon tackade mig, med glädjetårar i sina ögon. Det var en obeskrifligt dyrbar stund: vi förnummo båda, att »Herren var nära». — Vi samtalade äfven om döden och om tillståndet närmast efter den. Hon sade sig vilja, om det är tillåtet, då gifva mig ett tecken, att de saligen hemgångnas andar någon gång, när Herren så tillstäder, kunna komma i någon förbindelse med de efterlevande och vara dem till tröst eller hjälp, — så som t. ex. den fromme Oberlin i Steinthal berättat om sin aflidna maka.

(Och på hennes begravningsdag inträffade något, det jag måste tyda som ett sådant tecken. Utrymmet nekar att här anföra det.)

Aug. 28. I afton kl. half tio gick fru Augusta Beskow till sitt rätta hem. Hon var en af de ädlaste och sin Herre varmast tillgifna kristna kvinnor, som jag någonsin lärt känna. Särskildt har jag aldrig sett någon bättre, trognare och för sina barn mera bedjande moder än hon. Frid och välsignelse öfver hennes minne!

Sept. 11. E. m. gaf nattvarden åt den döende öfverstelöjtnant Akrell, som jag under vår ungdomstid så ofta träffade hos öfverstelöjtnant Holst i Örebro. — Nu en verkligt dyrbar evighetsstund! . . .

Sept. 12. E. m. hos friherrinnan Ruuth, tills. med skalden grefve Snoilsky och hans grefvinna, till hvilka jag i Dresden varit så vänligt inbjuden, samt fru Aurore von Haxthausen. Grefve S. uppläste sitt nyss skrifna skaldestycke »Hvita frun på Vibyholm», som gjorde ett djupt gripande intryck. Fru von H. spelade på pianot ett par af de sköna improvisationer, för hvilka hon är så mycket berömd. Sist höll jag aftonbön, läste ur bibeln och fick vittna om »den skönaste af människors barn».

Sept. 24. I går afton inträffade en förfärlig olyckshändelse, då Kristina Nilsson sjöng för folket från en af Grand Hôtels balkonger . . . Jag var icke ute då; ty jag hade nyss förut hört hennes sköna sång och ville icke bland en sorlande människomassa förlora intrycket däraf. Men två af de mina voro där; och deras beskrifning af scenerna och jämmerropen var förskräckande . . . Ett af mina troende »läsbara», Anna Löfqvist, och hennes moder lågo bland de kullslagna, öfver hvilka ständigt flera störtade. De voro nästan halfkväfda, men blefvo såsom genom ett under räddade af två unga modiga herrar, som hjälpte dem med fara för sitt eget lif.

Okt. 8. F. m. invigning af »Ateneum för flickor». Råkade några redligt kristna män: Fredrik Lundgren och P. Löfvén, äfvensom statsrådet K. G. Hammarsköld . . . På hemvägen följde mig Hammarsköld, min gamle vän, ett långt stycke å väg samt berättade bland annat, att postverket nyligen skickat till *honom* ett paket trycksaker från Amerika, hvars adress var: »*To any christian minister, Stock-*

holm, Sweeden». Vederbörande i posten hade öfversatt ordet *minister* med »minister» i st. f. präst. (Detta erinrar om en annan bändelse, då statsrådet Hammarsköld blef förblandad med statsrådet Ryding. Men den händelsen måste af skäl som anföras i »Efterskrift», sparas till nästa del.)

Nov. 16. Aftonen hos major G. von Cederwald, (min redlige vän, som år 1883 gjorde mig den stora tjänst som aldrig skall glömmas,) tills. med stiftsprosten Hall från Tromsö, E. Barnekow, J. von Holst, G. Gauffin m. fl. varma bekännande kristna. Många goda yttranden, i afton särskildt af Barnekow, som förträffligt talade om att »man måste kasta bort egenkärleken».

Nov. 28. Dop hos löjtnant Melander, där jag stod fadder åt deras dotter *Ruth Elisif Kristina*, samt talade öfver Rom. 10: 1, 11. Em. Melander är en rikt begåfvad, varm- hjärtad, vältalig och energisk man — säkerligen en »fram- tidsman», likasom B., F. och R., om Gud får »hålla dem hårdt vid ödmjukheten».

Dec. 28. Uppe hos G. B:w, där jag råkade vår gamle studentkamrat L. Glädjen öfver att återse denne stordes dock däraf, att L. nu var sorgligt förändrad. Under studenttiden var han en trosvarm, evangelisk och frisinnad kristen, som gärna hörde Rosenius, Ahnfelt och andra af Guds ande upplysta lekmän, samt med glädje hälsade Ev. Fosterlandstiftelsens uppkomst. Nu däremot hade han på de sista 20 åren blifvit kallklok och stelt »kyrklig», ville icke ala med oss om Herren och hans trofasthet, utan endast om kyrkliga frågor eller om partier och sekter. Nu kallade han Rosenius och andra lekmannavittnen för »själfgjorda lärare» och ogillade *all* lekmannapredikan, äfven om den vore aldrig så sund, kraftig och äkta luthersk: »Den är ändå endast till skada för de *af Gud* till predikoämbetet

kallade prästerna». Vi frågade honom, om han icke visste *huru* de flesta präster »kallas» till predikoämbetet, nämligen just *genom eget val*. Vi anförde X. och Z. som exempel och frågade honom: »Tror du verkligen, att det är *Gud* och *församlingen* som kallat dessa till att vara predikanter?» Nu hade han mycket svårt att svara ja; men efter en stund sade han dock: »Jo, när kyrkostyrelsen kallat dem, så måste detta vara af Gud.» — Alltså: Rosenius var »själfgjord» lärare; men drinkaren X. var »*kallad af Gud*».

1886.

Jan. 2. På besök hos generaldirektör och fru Huss. Huss är i dag sämre. Föga hopp om hans lifs räddning; men han har »lif och frid» i Kristus.

Jan. 7. Gaf Huss Herrens heliga nattvard och mottog en god bekännelse: »Mig är barmhärtighet vederfaren!» (Han blef dock icke denna gång hädankallad, utan lefde ännu några år till.)

April 4. Hörde i Slottskapellet biskop Billing — en utmärkt, lärorik predikan. Sedan inne hos prinsessan, som var så glad och uppbyggd. Ty till hennes våning hade blifvit införd en telefonledning från predikstolen i kapellet, så att hon från sitt rum kunnat höra hela Billings predikan. — Medan jag satt där, inkommo konungen och prinsarne. Då jag nu ville gå, tillsade mig H. Maj:t att stanna, hvar efter talades först om den goda predikan nyss, samt sedan om åtskilliga kyrkliga förhållanden.

Maj 30. F. m. hörde Lindberg i Betlehemskyrkan. Bl. a. följande enkla, men gripande ord: »Snart skall kanske i tidningen stå en annons om att du 'stilla afled' den eller

den dagen. Hvad betyder då annonsen? Jo, antingen att du nu saligt *'vunnit* i Jesu Kristi namn', att *striden* och allt *'tidens tvång'* är för evigt slut; eller också, ifall du *icke* i tron flytt till Kristus och hållit dig till honom i ordet, att din mörka, fridlösa, osaliga *evighet* inbrutit. Hvilket val skall väl du göra?»

Sept 17. Ute på Drottningholm. Talade öfver Ps. 91: Sedan dejeuner, då äfven »småprinsarna» voro inne. Prins Gustaf gaf mig sedan ute i planteringen ett bibelspråk: »Sänd ditt ljus och din sanning, att de leda mig till ditt heliga berg, och till din boning», samt sjöng äfven den sköna sången: »Tryggare kan ingen vara!»

Nov. 12. E. m. med några vänner hos B. — Bland yttranden voro några som jag vill gömma. L. sade till F.: »Om du icke predikade så mycket evangelium, så skulle du ej stöta så många, utan få mera 'anseende'. Framställ kristendomens *etiska* sidor, och naturligtvis äfven något evangelium, så skall du af de bildade bli bättre förstådd, än hvad du nu är. Det är dock till slut de bildades bifall eller ogillande, som bestämmer det allmänna omdömet om din person och ditt verk.» F. stod en stund tyst. Slutligen yttrade han: »Om jag i detta fall hade rättighet att svara dig med Kristi ord, skulle jag säga till dig, såsom Herren till Petrus, när denne 'frestade' honom: Gå bort ifrån mig, du är mig en stötesten; ty du besinner icke det *Gud* tillhör, utan det människor tillhör. (Matt. 16: 23.) Den präst eller den kristen, som vid sitt vittnesbörd om Kristus, tager hänsyn till att vinna *anseende* hos värld och fariseer han »är redan dömd». Men detta är just den snara, med hvilken så många fångas i *världsfurstens* våld och efter åratat af, såsom de själfva mena, nitiskt arbete för kyrkans bästa dock bortvisas från Guds rike.»

1887.

Febr. 28. Vid middagstiden den gamle, käre lektor P. M. Elmblads begrafning i Ersta kapell. Hans måg, K. Martin, jordfäste. — Så har nu äfven denne Herrens gamle tjänare fått »gå hem till sin ro». Herren hade mot slutet ganska allvarsamt agat sitt barn, genom sorger och sjukdom, ett slaganfall, m. m. Men dess klarare sken Guds ljus ut genom hela hans varelse; hans alltid så vänliga ögon *strålade* mot slutet af kärlek och frid. (Så fostrar Gud de flesta af sina barn mot slutet. Så t. ex. Rosenius, Fjellstedt, Joh. Bring, Edv. Barnekow, Oskar Ahnfelt, John Ahlberg, m. fl.) — På hemvägen ett långt och betydelsefullt samtal med general Rappe, som också är en man, den där fått »skåda Guds underliga vägar». Aftonen hos L—g's, tills. med en ovanligt varm kristen, fr. M. Bahrman (nu redan hemma.)

April 5. I dag har drottning Sofia undergått den lifsfarliga operation, som hennes läkare ha ansett nödvändig. Tusenden och åter tusenden af vårt kristna folk ha i dag uppsändt varma böner för »landets moder»; och dessa böner ha förvisso blifvit hörda af Gud.

I konungens rum var den kungliga familjen samlad till bön, jämte några af rikets förnämsta herrar och damer. G. Beskow ledde där i bön. — Samma stora uppdrag hade blifvit mig gifvet, för den skara af drottningens personliga vänner som samlats i hoffröken Märta Eketräs salong; där sedan den ena efter den andra anropade Gud för drottningen. »Anden var å färde», och det var en obeskrifligt dyrbar stund. Jag skall aldrig glömma våra känslor, när fröken Eketrä kom ned från drottningens rum och sade: »Mina vänner! Låt oss nu *tacka* Herren. Operationen är gjord och har gått lyckligt!» . . .

Maj 27. Fick i dag på min födelsedag en mycket skön sång af *L. S.*, i hvilken hon fäster min blick på »alla Herrens välgärningar» mot mig, manande till tack och pris. Ja, i sanning har jag anledning att så göra! . . .

Äfven till henne och de andra vänner, *J. Br:g, G. B:w, C. U. W. m. fl.* som förblifvit mig trofasta under så många år, vill jag säga mitt varma, hjärtliga tack . . .

L. S. har nu i mer än 30 år tjänat Guds församling. Och hon har förvisso varit den till större välsignelse än hvad vi *här* kunna ana.

(Hvar helst andliga lifstecken börja uppstå, blir sången ett oafvisligt behof. Allt det myckna, som hjärtats känsla rymmer, äger icke tillräckligt uttryck i det fria obundna talet. De många nya inre lifserfarenheterna vilja skildra sig själfva i sången. De kristliga lärdomar, råd, förmaningar och uppmuntrningar, som så väl behöfvas, söka gjuta sig i den bundna formen. De kunna då med mycket större kraft och eftertryck tränga till hjärtan och sinnen. Äfven bönen vill stundom lyfta sig mot höjden på rytms vingar; i starkaste grad är detta fallet med dess högsta form: Guds lof!

I riklig mån har detta besannats äfven i vårt land.

Sålunda hördes rätt snart nya »andliga visor» ljuda, efter det på 1850-talet den religiösa rörelse uppstått, hvars förnämsta redskap var *C. O. Rosenius*. Redan i de första årgångarna af hans tidskrift *Pietisten* förekommer »nytt och gammalt ur nådens rike», framställt i didaktiska och lyriska dikter. De voro författade af honom själf och blefvo på grund af sin anderikhet med största glädje mottagna, lästa och snart äfven sjungna inom de många kretsar rundt omkring i landet, för hvilka evangelium hade blifvit kärt.

Men äfven på flere andra håll kvälde den kristliga skaldeådran. Och hvad den frambragte vardt så mycket

snarare folkets egendom, som det framkom antingen knutet vid nyskapade melodier eller ock lämpadt efter gamla välkända tonstycken. Oskar Ahnfelt förvärfvade sig, såsom kompositör och exekutör af de nya religiösa sångerna, namnet »den andlige trubaduren». Bland de sånger, till hvilka Ahnfelt satt musik eller som han upptagit i sin sångsamling, förskrifver sig det allra största antalet från en signatur — L. S. —, hvilken man sedan årtionden tillbaka haft tillfälle att skåda så väl på boktitlar som i tidningar och tidskrifter, en signatur, uppuren och älskad af tusenden. Bland dem, som hysa något intresse för vår tids religiösa lif, torde få finnas, för hvilka denna signatur döljer en hemlighet. Alla veta säkert, att det namn som med de två bokstäfverna betecknades var *Carolina Sandell*. Numera, sedan snart 30 år tillbaka, bär hon i det allmänna lifvet namnet fru Lina Berg, såsom varande maka till f. generalkonsul C. O. Berg — äfven han öfver hela vårt land känd såsom nykterhetstalare, författare och tidningsutgifvare.

Fru Berg, som är född år 1832, framträdde redan i medlet af 1850:talet inom den andliga litteraturen med små sånger, hvilka, enkla och flädlösa till formen, ej kunde undgå att tilltala hjärtat genom sin innerlighet och omisskännliga egenskap att vara sprungna ur en själ, som af egen erfarenhet var bekant med lifvet i Gud.

År 1882 utkom första delen af *Samlade sånger af L. S.*, som sedan efterföljts af 2:dra och 3:dje delarne. Jag har redan förut antydtt hvad det är som förlänar dem så högt värde och gör dem förtjänta att vinna inträde i alla kristna hem. Trots sin enkla form gripa de hvart kristet hjärta genom sin trosvärme, sin kärlek till Frälsaren, sin djupa erfarenhet och sin blida, fridfulla stämning. *L. S:s* namn och sånger skola förvisso vara ihågkomna långt efter det

P. Wählin.

H. Aspling.

A. Lundmark.

Per Johan Löfvén.

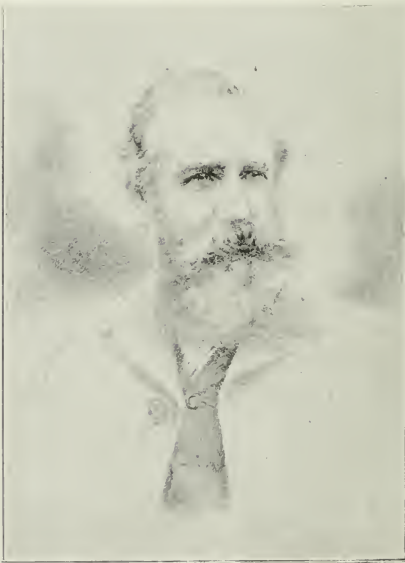
H. Råbergh.
1869.

Kr. Borchgrewinck.
1868.

P. Malmsten.
1867.

Axel Hägg.

en hel del skalder glömts, hvilka *nu* af en tanklös värld beundras och prisas som »stora snillen».

Den af L. S. utgifna julkalendern *Korsblomman*, har upplefvat sin 35:te årgång; och i trenne årtionden har fru Berg jämte sin man redigerat den förträffliga och vidt spridda tidningen *Barnens vän*.

Författarinnans lefnadslopp är det ej min mening att här teckna. Om det samma torde dock få sägas, att det burit samma prägel som hennes sånger, fullt af vittnesbörd om Guds kärlek och den *frid*, som kommer från en lefvande kännedom af Kristi evangelium. Svåra slag ha dock drabbat äfven henne, liksom *alla dem* af Herrens troгна, som skola »göras utkorade i bedröfvansens ugn».

Oförglömmelig är den stund, då hon förlorade sin far. Dock icke så mycket själfva denna förlust, som de omständigheter, under hvilka den ägde rum.

Fadern, prosten och kyrkoherden i Fröderyd af Växiö stift, M. J. Sandell, omkom nämligen genom vådlig händelse, morgonen den 24 augusti 1858. Han var då med sin dotter stadd på resa och befann sig ombord å ett ångfartyg, som ilade öfver Vätterns böljor. Uppkommen ur sin hytt skulle han just träda upp på akterdäcket, där hans dotter stod färdig att hälsa honom, då han förlorade jämnvikten, störtade öfver relingen och försvann i djupet. — Att *så* förlora en nära, hjärtligt afhållen anhörig måste vara ett slag af förkrossande verkan, endast uthärdligt genom ett i tron grundadt medvetande om, att »intet drabbar oss den himmelske faderns vilja förutan» — och detta medvetande ägde dottern.

L. S.'s sånger äro öfversatta på norska och finska språken. Många af dem sjungas inom alla kyrkosamfund i Sverige, Danmark, Finland och Norge.

Nordens troende kristna stå i stor tacksamhetsskuld till *L. S.* för de många af hennes sånger, som aldrig skola förlora sitt värde, utan älskas och sjungas »så länge Guds Ande hvilat öfver nordanlanden».

Dec. 20. Vid ett besök hos prinsessan Eugenie i dag, anförtrorde hon mig att prins Oskar sannolikt snart kommer att förlofva sig med en hoffröken. Dennas namn ville eller kunde prinsessan dock icke *mi* uppgifva; men jag »skulle snart få veta det».

1888.

Jan. 11. Aftonbladet för i afton meddelar »ett tillförlitligt rykte» om prins Oskars trolofning med fröken *Ebba Munck*. — Men den stora allmänheten kunde ännu alls icke tro denna nyhet, ty — »hon är ju icke prinsessa.»

Jan. 18. E. m. hos min gamle vän, d:r Märten Sondén, med en af mina läsflickor, *M. B.*, som länge lidit af en smärtsam sjukdom. Hon blef nu af honom hypnotiserad, under bådas vår gemensamma hjärtebön. (Hon lefver ännu, fullkomligt botad från den sjukdom, af hvilken hon då led).

Jan. 29. Prins Oskars förlofningsdag! Många, många tusendens böner och välsignelser följa dem i dag. Prins Oskar har tagit ett stort och betydelsefullt steg. Men han har gjort detta i tro och i bön; därför skall Herren »låta det väl lyckas». (Och att så skedde, därom ha sedan dess många år burit vittne.)

Febr. 7. I dag har fru Aurore v Haxthausen aflidit. *Requiescat in pace!* — Hennes mycket sköna sång och musikstycke, »De saligas hemfärd», som hon kort förut gaf

mig att offentliggöra, är ett sannt uttryck för hvad hennes varma, älskande ande kände, bad och trodde.

Febr. 12. F. m. hörde pastor Schütz, (som jämte pastorerna Åhgren, Jansson och Schön, är en af metodisternas bästa predikanter.) Han protesterade i dag afgjordt mot den allmänna meningen, att »metodisterna drifva syndfrihetsläran». Godt, att en sådan protest höjes! Ty läran om de trognas »syndfrihet i köttet», så länge de ännu lefva kvar i denna värld, strider lika afgjordt mot bibeln som mot alla sanna kristnas erfarenhet.

Maj 15. Begrof jag hofmarskalcken F. Silfversköld, prinsessans gamle trogne tjänare och vän, som efter ett långsamt aftynande och rätt allvarliga själsstrider nu gått hem *i frid!*

Juli 29. Hörde i Baptistkapellet en god predikan af V. Lindblom. Efter honom uppträdde en ameriskansk lärare, d:r Mac Arthur, samt efter denne en armenisk predikant som talade så ödmjukt, enkelt, hjärtegripande, att jag blef uppvärmd och kände djup sympati för den mannen. — (Några vänner med litet trånga vyer ha stundom förebrått mig såsom ett fel att jag emellanåt besöker både metodisternas, baptisternas och andra dissenters' kapell samt åhör deras lärares predikningar. Men detta anser jag tvärtom vara en plikt för oss lutherska präster. Huru skola vi eljest kunna rättvist bedöma hvad vi icke alls känna till? Och apostelns ord i 1 Tess. 5: 21 gälla framför allt lärarne.)

Nov. 18. E. m. invigning af missionshyddan i Adolf Fredriks församling. D:r Staaf, pastor Isberg, Lindberg och jag talade. — Min hustru och jag ha till hyddan skänkt en stor och vacker oljemålning, (en kopia efter Bloch,) hvilken af folket kallades »altartaflan».

Maj 6. F. m. hörde predikanten Joh. Elfström. En

verkligt födande och dyrbar predikan! (Af alla nuvarande lekman.-predikare härstädes vet jag, utom Lindberg och Hydén, ingen som så mycket som E. påminner om Rosenius.) Han följer troget Herrens bud: »Föd mina får! Beta mina lamm!» Många »tuktomästare i Kristus» finnas nog, många som ock predika evangelium »rent och klart». Men allt för många af dessa senare sakna dock den djupare kännedom af människohjärtat, utan hvilken en predikant sällan lyckas att kunna bringa »evangelii mat» *in* i de hungrande fårens själ.

1889.

Mars 4. Kl. $\frac{3}{4}$ 3 samlades hos generaldirektör och fru Huss några personer, hvilka räknat som en glädje att gemensamt få »gifva ett rum» till Sofiahemmet, d. v. s. sammanskjuta den summa, som erfordras för det fullständiga inredandet af ett bland de större sjukrummen. Kl. 3 kom H. Maj:t dit. Jag hade fått i uppdrag att hålla först en bibelstund öfver Apg. 4: 32—35, där det heter: »I hela hopen af dem som trodde var ett hjärta och en själ», o. s. v. Därefter höllo Huss och jag hvar sitt mycket korta tal till drottningen, samt öfverlämnade i underdånighet gåfvan. H. Maj:t blef först öfverraskad, men sedan glad, och tackade hjärtligt gifvarne och gifvarinnorna.

Mars 24. F. m. hörde åter pastor Schütz å E. W.'s stora sal. Ett mycket godt föredrag, som erinrade mig om den oförgätliga predikan jag förra året i Uppsala fick höra af pastor Åhgren.

April 23. I dag har prinsessan Eugenie gått hem till sin Herre, följd af tusendens tacksamma välsignelser. Kristus var hennes *lif* i lifvet, så ock i döden . . .

»Ej med klagan skall ditt minne firas»; men — nog fylla tårar i dag ögon och hjärtan hos alla dem, som under hennes lifstid fått stå henne i någon mån nära . . .

Maj 3. I förrgår gaf jag för sista gången nattvarden åt den döende friherrinnan Fredr. Ruuth. I dag har hon stilla afsömnat. Hon dog med hjärtats tro på sin Frälsare, älskad och saknad af barn och många vänner . . . Mot mig har hon under många år varit en verkligt moderlig vän, hvilkens godhet jag alltid skall bevara i tacksam, trogen hågkomst. (Den 7 maj jordfäste jag henne i Solna kyrka.)

Juni 2. F. m. installerades A. Strandell såsom kyrkoherde i Klara kyrka, med ett värtaligt föredrag af d:r Fredrik Fehr, i hvilket denne bredvid många präktiga yttranden gjorde ett skarpt utfall mot »bönehusen».

1890.

Febr. 3. Döpte trenne barn hos skräddaren E—nd, Tulegatan 6. Det äldsta, en sexårig flicka, svarade gladt *ja* på alla frågorna. (Liknande fall ha sedermera ofta förekommit. En gång var det äldsta barnet tolf år, och de tre andra resp. 8, 5 och 1 år. Vanligen är det modern, men stundom äfven fadern, som icke på längden kan utvärda medvetandet om att förhålla sina egna barn Herrens välsignade gåfva i dopet.)

Febr. 10. På middagen G. B:w hos mig. Han hade nyligen varit i slottskapellet och hört hofpredikanten X. Denne hade bl. a. i sin predikan sagt: »Här sysslas i denna tid så mycket med en 'andlig verksamhet', som oftast är blott ett fariseiskt proselytmakeri. Det är vida bättre att med ett redbart, pliktstroget lefverne vittna om sin kristen-

dom, än att tala om Kristus och frälsningen. Om din andliga verksamhet icke sträcker sig längre än till din egen person, men du lyckas att befria dig från självviskheten, så har du för Guds rike gjort vida mer än de flesta, som för andra 'vittna' och 'vittna' om hvad Kristus gjort för alla.»

På hemvägen från kyrkan hade B:w mött en procession af Frälsningsarmén, »i full parad». — Två ytterligheter!

Febr. 18. På en liten »skriftkonferens» i förrgår blef tal om *Rosenius såsom lärare och predikant*. Det var en liflig, både sorglig och glädjande diskussion, i det att några sökte nedsätta honom och förringa hans betydelse, medan däremot andra, särskildt B:w, L:g och jag, varmt togo hans försvar. Jag tror mig kunna säga, att *vi* mindre än de förra beherskades af partisinne. Ty medan *de* uteslutande höllo på sina lärofäder samt mycket skarpt kritiserade R:s och våra öfriga *evangeliska* predikare, så erkände vi det goda som finnes hos deras lärare, fastän vi omöjligt kunde gilla deras orättvisa och osanna kritik af R:s.

(Om Rosenii lära har det varit och skall alltid blifva mycket olika meningar, likasom om Luthers. Ty det fria, oförfalskade *evangeliet* om den i Kristus »en gång för alla» skedda försoningen och rättfärdiggörelsen (Rom. 5: 20, 21), om den ständiga, orubbliga nåden och om den sanna helgelsen, skall i alla tider förblifva en hemlighet för allt förnuft — ej blott för de otrognas, utan äfven för de själffrommas och de väcktas förnuft, till dess Guds ande i människans »andliga fattigdom» tager bort »täckelset» och låter henne *i tron se* »gudaktighetens hemlighet».

Därför blef också Rosenius under hela sin lefnad motsagd från så många olika håll. Äfven den eljest så präktige professorn, sedan biskopen, Alfred Cornelius sade om R:s, att han »försummade bättringens predikan» — ett ytt-

rande, som visar att C. hvarken förstått eller ordentligt läst Rosenii skrifter. Och den fromme, beskedlige kyrkoherden F. yttrade en gång att »R:s hittat på en genväg till Kristus, där man hoppar öfver hela nådens ordning». Ja, hvar och en tyckte sig kunna fälla sitt omdöme om R:s, äfven de som föga eller intet *erfarit* af hvad han skildrar. — Men de, som erfarit »Guds kraft till frälsning» och under andens upplysning hört R:ii predikan eller läst hans skrifter, de kunna betyga, att R:s var en i »evangelii hemlighet» ovanligt upplyst lärare, som delade sanningens ord rätt och så »födde Guds hjord».

Vill jag härmed, såsom det sagts, påstå att Rosenii lära och predikan var utan brist och att »endast Rosenianismen duger»? Nej, förvisso icke. Brister vidlåda, mer eller mindre, all mänsklig framställning af det gudomliga ordet. Och äfven R:ii predikan hade sådana, om hvilka jag en annan gång skall något yttra. Men det vågar jag påstå, att R:s i de flesta afscenden var den ypperste af sin tids lärare, att hans predikan då och ännu »bär god frukt», samt att flertalet af dem som så hårdt klandrat honom gjorde detta i fåvitsko. Man har icke rättvis anledning därtill.

Säkert är ock, att få predikanter torde haft en sådan förmåga som R:s att »träffa» sina åhörare, att uppenbara hjärtats hemligaste skrymslor, att både rätt förskräcka och rätt hugsvala. Någon gjorde honom en gång den uppriktiga, men oförståndiga frågan: »Hvaraf kommer det sig, att jag ofta kan höra och läsa andra predikningar, som helt och kraftigt framställa sanningen, utan att de dock gå mig till hjärtat? Jag inser med förståndet, att det var en verkligt god predikan, men jag hvarken förskräckes eller fröjdas däraf. Däremot kan jag aldrig höra er predika, utan att antingen börja frukta och ropa till Gud, eller också glädjas

och prisa Herren! Hvaraf kommer detta?» Rosenius svarade: »Om det är så, som ni säger, så vet jag därtill ingen annan förklaringsgrund än den, att det alltid är min *bön* och mitt *fulla allvar* att »komma åt» mina åhörare, att, om möjligt, icke låta någon undgå det ord han behöfver.»

Och detta var fullkomligt sannt och riktigt svaradt.

Mången lärare, äfven bland de rättsinnige, låter sig stundom nöja med att blott »hålla sin predikan» och frågar icke efter huru den mottages, utan lämnar, både under och efter den samma, omsorgen om dess verkan »åt Gud allena». Detta låter ju riktigt! Och sannt är, att ingen människa kan gifva den andre Guds andes verkningar, utan »de måste alla varda lärda af Gud». Men lika visst är ock, att en predikans verkan i väsentlig mån beror på, huru vida predikanten håller den med ett vaket *bedjande* sinne och allvarligt begär att träffa sina åhörarens hjärtan, eller om han nöjer sig med att blott ha framställt en god predikan, ett 'helt och klart Guds ord', utan att, för tillfället åtminstone, känna någon *angelägenhet* om dess verkan till väckelse eller tröst.

Hvad angår innehållet af R:ii predikan, så bestod det, efter skriftens egen anvisning, i att rätt dela både lag och evangelium. Aldrig har jag hört någon »predika bättring» så allvarligt som Rosenius. Han nöjde sig ej med att fordra en blott utvärtes förbättring. Nej, han »satte yxan till roten» och fordrade hela hjärtats fromhet, så att det gick syndaren efter Rom. 3: 19 och Gal. 3: 24.

R:s samtalade en gång med mig och G. B:w om lagens rätta uppgift, både vid omvändelsen och under helgelsens fortgång. Han framhöll då, huru lagen alltid visar Guds fordringar, hvad vi äro pliktiga att vara och göra, i tankar, ord och verk, ja, huru vi med hela vårt hjärta

Johannes Eriksson.

Karl Lago Wernstedt.

Denis Borg.

K. Mårdberg.

A. F. Melander.

Liss O. Larsson.

Karl Jonsson.

Ad. Sjödén

P. Reinhardt. Litogr. af *Dreijer*.

måste älska Gud och människorna och vara så sinnade som Gud själf är. När nu en människa vill börja redligt fullgöra all Guds vilja och får i sitt inre lefvande erfara detta lagens kraf, då inträffar det, som aposteln Paulus i Romarebrevets 3:dje, 4:de och 5:te kapitel förklarar vara lagens hufvuduppgift, då han säger: »Lagen kom också in, på det att öfverträdelsen skulle öfverflöda», och »allt hvad lagen säger, det talar han till dem, som hafva lagen, på det att hvar mun skall tillstoppas och hela världen varda brottslig inför Gud». Genom förbiseende af denna lagens uppgift bringas själar antingen till själfbedrägeri (fariseism eller falsk evangelism), eller också till förtviflan, då de med förskräkelse varseblifva det fåfänga i äfven sina allvarligaste bemödanden att fullgöra lagens kraf.

Och får lagen verka enligt sitt afsedda ändamål, då varder den en »tuktomästare till Kristus», och då får människan erfara, att »där synden öfverflödar, där öfverflödar då nåden mycket mer». Detta är *evangelii* saliga uppgift att verka. Och det är en nåd, större än vi här på jorden någonsin kunna fullt fatta, att få höra och mottaga Kristi rena evangelium, ordet om den i honom »en gång för alla» *fullbordade* försoningen. Kristus, »död för våra synder och uppstånden till vår rättfärdighet», Kristus, Guds offerlamm och vår ställföreträdare inför Gud — *det* är evangelii kärna och lifspunkt.

Till dem, som så genom tron på Kristus undfått lif och frid, heter det i skriften: »Det finnes ingen fördömmelse för dem, som äro i Kristus Jesus»; ty »I ären *icke* under lagen, utan under nåden». Lagen är för dem ej mer den fördömande domaren, utan den handledande rådgifvaren, hvars maningsord Anden nu begagnar till att gifva barnen helig anvisning för deras rätta vandel. Men om de,

af en eller annan anledning, förgäta sin »frihet ifrån lagen» och åter nedsjunka under dess tuktande gissel, då måste de på nytt skynda till evangelium, till Kristi kors, för att återfå full frid. Ty endast så, endast såsom frälsta, saliga Guds barn, kunna vi »bära frukt åt Gud». Men eljest blir allt hvad vi företaga ett »trälarbete», som på sig bär själfviskhetens »svarta fläck» och därmed är odugligt för Gud.

Att Rosenius var en kraftig *evangelii* förkunnare, nekar numera ingen. Men hans helgelsepredikan, — om *den* äro meningarna delade. (Jag skall i nästa häfte upptaga den frågan till skärskådande.)

Mars 2. F. m. gick att höra Elfström. Men han hade nyss blifvit så sjuk, att han ej kunde predika. Man bad nu mig göra det i hans ställe. Och då ingen annan fanns, kände jag som en uppgift från Gud att icke låta de samlade skiljas utan att få höra något evangelii ord.

April 22. Inom ett års förlopp har Herren hemkallat fem af mina allra bästa vänner. »De ha öfvervunnit i Jesu Kristi namn». Och jag glädes däråt för deras skull, fastän deras bortgång varit en stor förlust för mig.

I går gaf jag nattvarden åt min gamle dyrbare vän, generaldirektör Magnus Huss. Han lofvade Gud af hela sin själ och var viss om sin frälsning genom Jesus Kristus. Äfven mig tackade han för mångårig vänskap och tillade: »Kom ihåg hvad jag redan förr bedt dig, att *du* skall begrafva mig. Men då får du icke säga något till mitt beröm, utan *endast prisa Herren och hans nåd.*

I dag har Huss afsomnat i frid, efter en lång lefnad, verksam och välsignelsebringande mer än de flestas. *Soli Deo gloria* (Gud allena äran!)

April 27. E. m. kl. 4 begrof jag Magnus Huss i Östermalms kyrka. H. Maj:t konungen och många af rikets

yppersta män voro där närvarande. Jag talade af öfverfullt hjärta *så*, som min gamle broder och vän hade begärt, icke till *hans*, men till Guds nåds berömmelse . . .

Fjorton olika nykterhetsällskap med fanor och standar följde den vördade nykterhetskampen till grafven.

Maj 3. Hörde i går afton en härlig bibelförklaring af Karl Johan Lindberg, och tackade Gud att han gifvit oss den mannen till ett redligt »*evangelii vittne*».

(Denne Herrens trogne tjänare torde vara för de flesta af våra läsare åtminstone till namnet bekant, och af många tusenden äfven personligen känd och värderad. Han anses med rätta såsom en af våra mest verksamma och begärligast hörda folktalare, hvilken i allt vidsträcktare kretsar inom vårt land under *mer än femtio* års tid kallat människor till bättring och tro på Herren Jesus Kristus.

Den plats i spetsen för Sveriges lutherska lekmanna-predikanter, som en gång intogs af det oförgätliga »brinnande ljuset» C. O. Rosenius, har väl aldrig blifvit ånyo helt fylld; men bland dem, som efter honom verkat i den fria predikans tjänst, torde väl få hafva *så* som Lindberg i sitt offentliga uppträdande erinrat om Rosenius. Framför allt är anden i bådas föredrag den samma — det är den äkta, gammalkristna läran om världens synd och Guds kärlek i Kristus, till dess frälsning och salighet. Också har Lindberg intagit den predikstol i Betlehemskyrkan, hvarifrån Rosenius nästan söndagligen under en följd af år förkunnade för tusenden »Guds dråpliga verk».

Den lefnad, som här med några ord tecknas, lämnar utom andra och viktigare lärdomar ett nytt bevis på, hvilken hög grad af bildningsbarhet den svenska allmogen besitter, ett förhållande, som för öfrigt framträder i hela vår historia i det att hundratal af de män, som utgjort verkliga prydnader

för vårt fosterland, först skådat dagen under en ringa oan-senlig hyddas torftak.

Karl Johan Lindberg föddes d. 21 december 1821 i Österstugu socken. Den yngste af åtta syskon vardt han vid 2¹/₂ års ålder faderlös, och fick redan vid 8 till 9 års ålder börja deltaga i hvarjehanda arbete vid skötandet af den gård, som föräldrarne i 55 år bebodde.

Tidigt röjde han den lifligaste håg för läsning, men någon skola fanns ej socknen, och tillgången på böcker var ringa. Så mycket flitigare lästes de skrifter, som gossen hade att tillgå. Denna hans läslust i förening med en snart framträdande böjelse för predikande, en böjelse som under gossens ensliga vandringar ofta gaf sig på ett högljudt sätt luft, väckte hos hans omgifning den tanken, att »den gossen borde bli präst».

Vid sin konfirmation erfor han i sitt inre de första kraftiga rörelserna till en andlig omdaning. Men denna inträdde först senare i hans lif. Ty den blef vid denna tidiga ålder hindrad att komma till stånd, delvis i följd af bris-tande ledning och undervisning. Hans samvete var dock aldrig fullkomligt sofvande, hvilket väl äfven bidrog att be-vara honom från ett gröfre syndalif. — År 1842, då han fyllt 20 år, utbröt i Småland, några mil från hans hem, den s. k. predikosjukan. Blotta underrättelsen därom gjorde nu på honom ett så mäktigt intryck, att han allvarligt beslöt göra bättring, och med icke mindre uppriktighet och kraft äfven grep verket an. Samma år på våren började han predika bättring för andra, och då han längre fram på sommaren besökte Ulricehamn och Boråstrakten, uppstod öfverallt stora väckelser såsom frukt af denna predikan. I dessas spår följde allehanda obehag för predikanten, ty såsom bekant var religionsfriheten i vårt land vida mindre då

än nu. Presterskap och kronobetjäning förenade sig om att befordra den unge botpredikanten till laga näpst. Fyra särskilda gånger kallades han att inställa sig på landskanliet i Jönköping för landshöfdingen, andra trakasserier att förtiga. Som emellertid evangeliij ljus ännu icke uppgått för predikanten själf, voro både hans sinne och predikan uppfyllda af lagisk anda. Detta fortgick i fyra år, tills förtviflan var nära att bemäktiga sig både honom och hans åhörare. Men genom läsningen af Romarebrevets tredje kapitel, erhöll han en blick in i försoningens hemlighet, som medförde en fullständig förändring både i hans inre och i hans verksamhet.

Strax efter det nya folkskolestadgan år 1843 utkommit, erbjöds honom skollärareplatsen i församlingen, den han då likväl icke antog. Då samma plats vid inträffad ledighet år 1848 åter erbjöds honom, lät han slutligen öfvertala sig att antaga den samma. Genom självstudier redan i besittning af en stor del af de erforderliga kunskaperna, behöfde han blott i fyra månader bevista seminariet i Göteborg. Då han, efter att år 1852 hafva tagit vikarie i skolan, tillbringade ett helt år i Falköping för idkande af studiër, kom han i tillfälle att därstädes uppträda offentligt med andliga föredrag. En stor väckelse uppstod i staden och landsbygden där omkring, och Lindberg ådrog sig välvillig uppmärksamhet af så väl biskop Butsch i Skara som åtskilliga andra af stiftets präster, hvilka ville hjälpa honom att blifva präst. Lindberg förblef emellertid på sin plats. Till hans föredrag lockades allt talrikare åhörareskaror, så att de skolsalar eller andra lokaler, han begagnade, icke gjorde till fylles, hvarför prästerna på vintern började för honom öppna kyrkorna. — Följande år, 1853, togs han i tjänst af Jönköpings missionsförening, för att mot en liten aflöning uteslu-

tande ägna sig åt ordets förkunnande. År 1854 afsade han sig skolläraresysslan och flyttade till Bjurbäck, efter att ha ingått äktenskap med sin ännu lefvande älskliga hustru, fru Hanna Lindberg, som under mer än 40 år varit hans trogna stöd, i både andligt och jordiskt hänseende. Efter att 1856 ha i följd svaghet måst afhålla sig från resor och predikande, kallades han samma år till den då bildade Fosterlandstiftelsens provinsombud, och några år därefter till dess reseombud, en befattning som han ännu innehar. Därjämte har han sedan 1867, då Rosenius träffades af sitt första slag-anfall, skött predikoturerna i Betlehemskyrkan, där han nu till sin förnämste medhjälpare har predikanten Arvid Rydén.

I sitt äktenskap är Lindberg välsignad med fyra barn, två söner och två döttrar, som vilja vandra i sina fromma föräldrars fotspår.)

Dec. 8. Aftonen hos hofmarskalken Ennes. Innan vi öfvergingo till läsningen af »böckernas bok», föreslog friherrinnan Axeline att vi först skulle läsa ett par sånger af Topelius och ett stycke ur Ibsens »Brand». — Detta gaf anledning till ett samtal om de två store författarne och deras verk. E.'s hade råkat dem båda på en utrikes resa, och äfven jag hade sammanträffat och samtalat med dem, här i Sverige.

Topelius var en sommar i början af 80:talet på besök i Visby och gjorde då äfven sin uppvaktning hos prinsessan Eugenie på Fridhem. Som hofmarskalken Silfversköld för tillfället var bortrest, måste jag i hans ställe tjänstgöra såsom »presentator» och införa Topelius till prinsessan.

När jag först fick se T. studsade jag. Ty så föga motsvarade vid första anblicken hans yttre den föreställning jag gjort mig om den store skalden, med hvilken jag förut flere gånger hade korresponderat. En liten man med färade

drag, kort »raggigt» hår, svart frack och — den hvita halsduken så »öfverdådigt illa» knuten, att jag nästan kände lust att i det stycket få hjälpa honom. Men tiden tillät det icke, ty jag måste genast införa T. till prinsessan som väntade i stora salongen. (Prinsessan omtalade sedan, att hennes första intryck varit alldeles liknande mitt.)

Men när jag nu fick vara vittne till och deltagare i det upphöjda samtal, som uppstod mellan dessa två, hvilka på *hjärtats* område voro så lika och beslägtade, då försvann hvarje intryck af någon, ens yttre »litenhet». Bådas ögon glänste af sympati och intresse, och Topelius' verkliga storslagenhet framträdde i ännu högre glans, än den förut förut för mig haft. . . . (Jag fick sedan från honom ett bref, hvilket, jämte tvänne från den oförgätlige Pontus Wikner, utgöra tre bland de största pärlorna i min »juvelsamling» af autografer från verkligt framstående personer. Om jag får lefva, skola dessa bref, jämte några andra, offentliggöras i de följande häftena.)

Henrik Ibsen fick jag alldeles otörmodadt råka under ett hans besök i Stockholm vid någon litterär kongress härstädes i början af 70:talet. Kongressens ledamöter voro en dag utbudna till expeditionssekteraren Linnell och hans fru — den ädla, originella och för alla hennes vänner oförgätliga Fredrika Linnell — hvilka hade sin sommarbostad på »Lyran» i närheten af »Klubben», där jag den tiden bodde. Jag kom att fara ut med samma ångf. »Sjöfrökens» middagstur, som — medförde de vittra och lärda herrarna från kongressen. Okunnig härom tog jag plats bredvid en medelstor herre i grå öfverrock, stort yfvigt hår och skarpa genomträngande ögon. Ångbåten var öfverfull af människor, så att man satt trångt. Snart hörde jag min andre granne, den till venster, hviska: »Det säges, att Henrik Ibsen skall

vara med ombord!» — I det samma gjorde min högra granne mig en fråga om namnet på det ställe, vi då passerade. Därigenom uppstod ett samtal, som strax lät mig höra, att min granne var en norrman. Om en stund frågade jag tillbaka: »Är det sannt, att Ibsen nu är med på denna båt?» Han svarade: »Jo, det vet jag med visshet; men hvarför frågar De därom?» »Jo, därför att jag gärna ville få se den mannen. Jag har nyss läst hans »Brand» med stort intresse. »Nå, hvad synes Dem då om Brand?» Nu framställde jag, utan aning om hvem min granne var, hvad jag mest tyckte om och hvad jag ogillade i »Brand», särskildt min sorg öfver slutet och att en så storslagen man aldrig skulle finna hvad han sökte: verklig sällhet, frid och harmoni, som dock allt vinnes när man kommer till Kristus samt i tro mottager honom och hvad han har att gifva. »Ty Kristus är icke en fordringsägare som blott kräfver, utan först och framför allt en frälsare som då gifver en hvar hvad han behöfver och efterlängtar.» — Nu sågo de skarpa ögonen helt vänligt på mig, och mannen sade: »Nå ja, må så vara! Fortsätt med hvad ni har att säga!» — Men i det samma voro vi vid »Klubbens» brygga, och jag måste stiga af. När jag sade norrmannen farväl, räckte han mig handen och sade: »*Jag är Henrik Ibsen!*»

Och när snart därefter ett nummer af »Illustr. Tidning» bragte mig Ibsens porträtt, såg jag att så var och att, utan att jag visste det, Norges mest berömde nutida författare tåligt åhört mina tankar om hans största verk.

Dec. 25. Juldagen. På f. m. hörde i Klara kyrka en mycket god predikan af Strandell. Bland annat yttrade han ett ord, som jag vill söka att aldrig glömma: »Andra barn tillhöra blott sina föräldrar och ingen annan; men detta barn tillhör *dig!*» . . .

1891.

Jan. 24. Jordfäste i grafkapellet å nya kyrkogården min gamle, trofaste vän, fabrikör L. P. Cronvall. Talade öfver de orden: »Nu söker man bland förvaltarne intet annat än . . . *trogen*». — Cronvall var en redlig och trofast medlem af Fosterlandstiftelsens styrelse, ända från början.

För få år sedan begrof jag hans hustru, fru Charl. C., född Ahlberg. Af deras barn lefva sönerna Axel och Gottfried samt dottrarna Amanda, Elisabet och Lydia. — (Axel, den äldste, är numera fil. doktor och seminariadjunkt i Linköping; två af dottrarna äro gifta.)

Febr. 16. F. m. ånyo besök hos Birger Schöldström, som ännu satt af gikt fångslad vid sin stol. En välvillig, beläst och högst intressant berättare, som icke, likt så många andra af våra litterära berömdheter, hyser ovilja mot ett *allvarligt* tankeutbyte i andliga ämnen. Vi hade tvärtom i dag ett godt samtal om »de ting, som icke synas», men som äro de *verkliga* »realiteterna».

April 25. F. m. begrof i Klara kyrka den älskliga och djupt kristliga friherrinnan Axeline Ennes. Hertiginnan af Dalarna samt en stor skara af hofvets herrar och damer voro närvarande. Jag talade öfver Jesu ord: »Jag är vägen och sanningen och lifvet». Joh. 15: 7 . . . Stort deltagande för hennes efterlevande make, hofmarskalken Herman E., hvilkens »goda genius», stöd och glädje, den nu hemgångna alltid varit.

Maj 8. Vid middagstiden ett oväntadt besök af generalen grefve Sven Lagerberg, som jag icke samtalat med eller råkat allt sedan generaldirektör Huss' begrafning. Jag hade i går skrifvit till grefve L. och frågat, vid hvilken tid på dagen jag för honom lämpligast kunde få uppvakta för

erhållande af några upplysningar om en del gamla svenska officerares porträtt. General L., nobel och förekommande som alltid, gjorde mig nu i stället den glada öfverraskningen, att han kom till mig. Han gaf mig, i allt det han kunde, de önskade upplysningarna samt beskådade med vänligt intresse en del af min porträttsamling, hvars stora omfång förvånade honom. Därefter ett mycket intressant samtal . . . (Jag mindes vårt första sammanträffande 1858, och tänkte på skilnaden mellan då och nu.)

Maj 31. E. m. gaf nattvarden åt grefvinnan Louise Posse . . . troligen sista gången jag på jorden fick se den ädla, oförgätliga grefvinnan, som under snart 30 år i ord och gärning bevisat sig såsom min och min hustrus sanna, trofasta gynnarinna och vän . . .

1892.

Jan. 18. F. m. hos Beckmans och sade farväl till min gamla vän E. B:n, som står redo, verkligt *redo*, att anträda den sista färden . . . Tack och farväl! Vi se hvarandra åter, »där man aldrig skiljes mer» där du evigt slipper synden, där onda tungor aldrig mer skola störa din ro! . . .

På hemvägen mötte P:g och hade med honom ett mycket godt samtal. Han framhöll två viktiga regler för vårt omdöme, när vi höra någon tala illa om en annan kristen: 1. Har du själf lärt känna honom eller henne, som det talas om, så tro då mer på din egen *goda* erfarenhet än på andras förtal. 2. Ifall du icke själf känner personen i fråga, så tro hellre det *goda*, som af somliga säges om henne, än det onda som andra komma med. Och under

båda förhållandena kom ihåg, att till *sann helgelse* hör det *äfven* att lyda det ordet, som bjuder: »*Hörer du något ondt, så' säg det icke efter*; tala hvarken för vän eller ovän om andras uppförande, och uppenbara icke hvad du med godt samvete kan förtiga».

Vid min hemkomst satt en gammal from, sjuklig man S:n och väntade på mig för att bedja om hjälp i en särdeles ömmande nöd: hans båda barn ligga i skarlakansfeber, och hustrun som eljest uppehåller hela hemmet bröt i går sitt ben, så att nu ligga alla tre till sängs. Hvad skall den arme mannen taga sig till? O, hvilka stränga pröfningar Gud ofta skickar »*de äkta barnen!*» Ebr. 12.

Febr. 10. I dag är det jänmt 10 år sedan grefvinnan Louise Posse (som året förut hade fått djupa kallelser af Guds ande och med varmt nit vill verka för framgången af lefvände kristendom) höll det första af sina sedermera under flera år fortgående *drawingroom-meetings*, efter engelskt föredöme. — Till detta första möte voro inbjudna: grefvinnans broder, grefve B. von Platen och baron Louis De Geer, grefvinnorna Charlotte von Platen, Ulla och Caroline De Geer, Charlotte von Rosen, Augusta Scheel-Plessen, Ingeborg Sköldebrand, Beate-Sofie Wachtmeister, friherrinnorna Malvina Leijonhufvud, Louise Arfvedsson m. fl. — Jag talade öfver 2 Tim. 2: 1—19. Sedan samtal. (Excelensen De Geer och grefve Platen voro ej med vid de följande mötena; men många andra kommo i deras ställe.)

Febr. 23. Kallad till den döende baron Nils S—d. Vi hade med hvarandra ett samtal, som började med suckar men slutade med tacksägelse till Gud . . .

Febr. 28. Har denna senare tid rätt ofta predikat för fångarne på Långholmen. Så ock i dag, då jag kl, half 6 höll en bibelförklaring där. En gripande åsyn af 250 grå-

klädda fångar; och nästan ännu mer att höra deras vackra sångkör sjunga några af våra bästa andliga sånger, såsom: »Lofsjungom Herrens Jesu kärlek», »Tryggare kan ingen vara», »Hem, hem, saliga hem» m. fl. Det pågår f. n. en kraftig väckelse bland fångarne, och många ha vändt om till sin Fader igen. — Till aftonen hos fängelsedirektören, den för sitt ämbete så särskildt lämplige major Karl Palm, tillsammans med generaldirektör Sigfrid Wieselgren. (Denne senare hade vänligheten att sedan skicka mig sin utmärkta bok om fångelser och fångvård i Sverige.)

April 16. Hos statsrådet Wennerbergs. Talade öfver Ps. 107: 23—32. Grefvinnan W. hade varit sjuk, men var nu åter frisk. Fick gripande underrättelser om prinsessan Eugénies »Ålderdomshem för blinda». . . . .

Maj 31. En helig högtid i mitt hem. Jag fick där i dag döpa en omvänd judinna, fru X., maka till en framstående officer och dotter till en våra mest kända bankmän. (Härom icke mera nu, men kanske framdeles.)

Juni 1. Min gamle ungdomsvän, författaren, skalden, missionären, d:r Erik Nyström, som f. n. vistas i hemlandet för att hämta någon hvila, har i dag firat sitt silfverblöllop. Stor vänbjudning, med glada sånger, goda betraktelser och tal af flere bland gästerna. (Bland dem, som jag genom d:r E. Nyström under årens lopp lärt att känna, äro följande mera bekanta: D:r Axel Beskow, byggmästare G. Sjöberg, K. och L. M. Elfling samt L. P. Johansson, predikanterna Samuel och Svening Johansson, K. J. Nyvall och A. Westerberg, missionärerna N. F. Hoijer, V. Sjöholm, H. Skarp, K. J. Pettersson, V. Walldén, F. Fransson, K. T. Andersson, K. Andreæ och N. Westlind, m. fl.)

Aug. 28. F. m. predikade åter på Långholmen, samt besökte J. M. och två andra fångar. Bland dessa senare

var en som blef tjuf genom läsningen af en bland fritänkaren V. Lennstrands böcker, hvilken »öfvertygade» honom, att det icke finnes någon Gud eller något lif efter detta, och således icke heller något straff eller dom i en annan värld. (Om dessa gripande bekännelser mera i nästa del.) — Kl. 3 upptog jag i den lutherska kyrkan fru M. Schl—r, som från barnaår varit katolik men genom läsning af bibeln och åhörande af tvänne lutherska präster blifvit öfvertygad om påfvedömet's grofva villoläror och den evangeliska lärans gudomliga sanning. (Äfven härom mer i ett följande häfte.)

Dec. 18. Det är i dag tionde årsdagen sedan Herman Ulffs död. Han var en af de vänner, som man aldrig kan glömma eller upphöra att älska. Sista gången jag träffade honom, hade vi tillsammans ett mycket dyrbart samtal om den eviga hvilan i hemmet. Vid afskedet sade han ett varmt hjärtligt: »Vi råkas igen — *Auf Wiedersehen!*»

1893.

Mars 31. F. -m. i Blasieholmskyrkan, där Hans Birger Hammar jr höll sin afskedspredikan. I honom mister denna kyrka och Fosterlandstiftelsen en dugande kraft, likasom hans många härvarande vänner förlora umgänget med en pålitlig vän. Förbindlig och vinnande i sitt sätt, vet dock H. att, när så behöfves, frimodigt uttala sin öfvertygelse. (Allmänt bekanta äro hans ord till en af våra biskopar, som förklarade att »Evang. Fosterlandstiftelsen kunde göra kyrkan *en* stor tjänst, den *att upphöra att vara till*».)

Maj 3. Besök hos en gammal herr B:s, som hade fått sitt högra ben krossadt af en skenande häst. Herr B,

hade gått helt lugnt på trottoaren, då vid ett gathörn hästen rusar rätt upp och kullslår honom. Vagnen gick öfver hans knä och krossade benet. — Förundransvärdt tålig; ja, han tackade Herren för detta. Ty, sade han, »jag höll på att somna in; då kom Gud och väckte mig på nytt genom detta. Då måste jag ju vara af hjärtat tacksam!»

Maj 12. När prosten Ahnfelts »Studentminnen» började utgifvas, 1882, förvånades allmänheten öfver det ovanligt hätska anfall, för hvilket ej blott denna bok, utan äfven prosten A. själf, blef utsatt i en af våra större tidningar, där han beskylldes för partiskhet, osanning m. m. — När jag i dag råkade Viktor Granlund, kommo vi att samtala om A.'s bok, och jag fick då förklaringen till det anfallet. Förf. till det samma var den kände literatör X.; men han var »inspirerad» af prostarne Y. o. Z. som fruktade att Ahnfelts minnen i fortsättningen skulle komma att innehålla åtskilligt för dem obehagligt, och som därför ville på förhand söka göra både A. och hans bok misshagliga och misstrodda. — Sådant erinrar ohyggligt om den kända satsen: »Ändamålet helgar medlen!»

Aug. 3. Efter en mycket plågsam njuraffektion for jag i går afton till Ryd och Gröntebo, där herr *Göthe Nordberg* utöfvar sin välsignelsebringande gymnastiska behandling af sjuka. Till resällskap i sofakupén hade jag d:r Artur Hazelius och generaldirektör Almén . . . Härlig väg från Ryd till Gröntebo, hvilket ställe ligger invid en vacker sjö samt har präktiga promenader i lummig skog. Presentation för hr N:s biträden och för kurgästerna: hrr Alenius, Hammar, Einarson, Stjernström och Magnusson, m. fl. samt (n. v.) fru G. Aurén, fröknarna Zieplin, Rudbeck och Klefverström m. fl. (Om herr N. mycket mera framdeles.)

Aug. 25. Efter tre veckors allvarlig behandling fick

jag lämna hr Nordberg såsom fullkomligt botad från min lifsfarliga lefversjukdom. (Gud gifve, att äfven min dyrbara broder G. B:w varit med mig där!)

Sept. 5. I går och i förrgår firades i hela vårt land och särskildt i Uppsala den stora jubelfesten till minne af Uppsala mötes beslut af år 1593 . . . Och slutintrycket blef, att en hvar som af hjärteöfvertygelse är en luthersk kristen tackade Gud för det »lifvets evangelium», som Han genom Luther och troskämparne under Johan III:s tid skänkte åt vårt svenska folk. O, måtte vi aldrig öfvergifva detta för »ett annat evangelium» (Gal. 1: 6—9), aldrig upphöra att »tacka Gud för hans utsägliga gåfva»!

Bland de talrika skaror, som samlats till denna jubelfest i Uppsala, befunno sig många af Sveriges ypperste män i vår tid. Främst bland dem vår konung — i mer än en mening »hufvudet högre än allt folket». Hans sannt konungsliga uppträdande samt hans varma, ädla, till både form och innehåll fulländade tal vid festens olika tillfällen bidrogo i högsta måtto till den goda, värdiga stämning, som gaf högtidligheterna deras bästa karakter.

Vid hans sida och näst honom framstod Sveriges ärkebiskop såsom den, hvilken vid detta tillfälle drog till sig allas blickar och sympatier. Det var bland både svenskar och utlänningar en gemensam mening, att »en ståtligare ärkebiskop torde ingenstädes finnas», hvarjämte man beundrade så väl hans förträffliga predikan och tal som hans förmåga att vid 76 års ålder kunna i allo »representera» på ett så utmärkt sätt som han gjorde.

(Hvad beträffar ärkebiskop Sundbergs lefnadslopp, så äro hufvudkonturerna i det samma säkerligen så allmänt kända, att de här icke behöfva angifvas. Jag erinrar endast om, att han är född den 27 maj 1818 samt har alltså nu

redan öfverskridit 80:talet af år. Skonsamt behandlad af tiden, bär han ännu dessa år med en synbar lätthet, kraft och spänstighet. Gud gifve honom en med hvarje år allt ljusare lefnadsafton!

Sept. 13. E. m. höll jag en bibelstund på Sofiahemmet för de unga sköterskor, som med glädje ämna gå att för månader låta sig instängas på *Epidemijukhuset*, där nu en mängd svåra fall af mycket smittosamma och farliga sjukdomar förekomma . . . Till aftonen voro biskop Charleville samt Alfr. Steinmetz hos oss. Då jag omtalade hvarifrån jag kom och hvad jag där fått bevittna, yttrade Charleville: »Dessa sköterskor komma mig att blygas!» Samma känsla erforo äfven Steinmetz och jag.

Nov. 21. Hörde pastor Stockmayer på Brödrasalen. Ett föredrag, fullt af andekraft och förvisso gripande alla, som ej med uppsåt stodo emot Guds andes verkan.

Dec 26. På aftonen gaf Herrens heliga nattvard åt den sjuka öfverstinnan Roos och hennes döttrar: författarinnan Matilda R. och fröken Anna R., ordförande i K. F. U. K. — Efteråt sjöng M. Roos några obeskrifligt sköna andliga sånger. En mycket god afton, med ny erfarenhet af Guds nådemedels stärkande kraft.

1894.

Jan. 6. (I Norrköping,) I går afton hade vår värd (fabrikör F. Hedelius) här hemma hos sig ett stort möte för mer än 70 af Norrköpings »läsare». Bland dem voro icke mindre än *fyra* präster (Norrköping är rikt!): Hammarsten, Hylander, Häggström och Ottander, samt predikanterna Lundmark (friförsamlingen) och Engström (metodistförsaml.) Efter härlig sång — vännerna här sjunga betydligt bättre

och kraftigare än de i Stockholm — goda samtal. En oförgätlig afton, för hvilken jag varmt tackade Herren.

Jan. 7. F. m. hörde Hammarsten i Hedvigkyrkan . . . Mindre än eljest skulle jag förstå Guds ledning, om den mannen kommer att stanna i Norrköping. . . .

Jan. 28. Döpte ånyo tre barn af förut baptistiskt sinnade föräldrar, hos majorskan N—m (Brahegatan 40.)

Maj 20. Aftonen på K. F. U. K., där fröken Beatrice Dickson klart framhöll skriftens lära om den outsägliga vikten och sällheten i att »undfå anden», samt den lika stora faran af att »motstå anden», »bedröfva anden», »utsläcka anden». — En god och lärorik afton.

Maj 21. E. m. på stor bjudning hos Krusenstiernas, där miss Booth och mrs Tucker, klädda i indiska dräkter och sittande på golfvet med korslagda ben, talade för missionen i Indien och sjöngo hinduiska sånger. Mera egendomligt än egentligen uppbyggligt!

Sept. 12. Ingenting är bedräfligare, än en människa som haft andens kraft, men förlorat den.

Den äkta kristendomen igenkännes på *korset*, det inre och yttre. En korslös kristendom är blott ett själfbedrägeri. Och likväl anse många det för den allra största visdom att kunna hafva en sådan kristendom, där man »står väl med Gud utan att behöfva stöta sig med världen».

En gammal lärare säger: »Lika som magneten genom en underbar och hemlig kraft drager järnet till sig, lika så drager ock Jesus Kristus de sinas hjärtan till sig. Och liksom järnet, berördt af magnetstenens förborgade kraft, *mot sin natur* drages mot höjden och följer efter stenen och icke hvilat, förrän det har kommit upp öfver sig själf i höjden, lika så går det de människohjärtan, hvilka rätteligen varda dragna af hörnstenen Jesus Kristus, Guds evige son.»

Nov. 10. Det är nu 25 år, sedan Ev. fosterlandsstiftelsen 1869 utsände sin första sjömansmissionär, pastor J. P. Svärd, som då sändes till Konstantinopel. Där blef han flere gånger hotad till lifvet och måste efter några år afbryta sin verksamhet därstädes. Han flyttades så till N. Amerika, med verksamhet från 1873 i New-York och från 1876 i Baltimore. (År 1877 öfvergick han till Augustanasynoden, den han under de senaste åren tillhört som president. Han har blifvit utnämnd till teologie doktor, och var den förste svensk-amerikanske präst som mottagit *Nordstjärneordens kommandörskors*. I år, 1899, är han åter inom den svenska kyrkan i hemlandet, där han, enligt meddelande i tidningarna, förordnats att från och med den 27 sistl. oktober »i ämbetet biträda pastor i Väderstads församling» — alltså är han äfven *den förste svenske pastorsadjunkt*, som varit *teol. doktor och kommandör af Nordstjärneorden*.)

1895.

Okt. 20. Föregående söndag, och i dag, har K. F. U. K. hållit tvänne stora möten för inbjudna, i Arffurstar-nes palats, där rum af H. K. H. kronprinsen för mötena upplåtits. Första söndagen vittnade därstädes jag och pastor Teodor Lindhagen; i afton fröknarna Anna Roos och Agnes Palmstierna. . . .

Maj 15. I går afton afled hastigt den unge, kraftige, varmhjärtade, af så många afhållne och högt värderade d:r Fredrik Fehr . . . (»Underliga äro Herrens vägar!» *Om* han hade lefvat blott en enda dag till, så hade mitt lifs öden kommit att gestalta sig helt annorlunda än hvad som nu skett. . . Men därom hinner icke mera att sägas här.)

Aug. 9. På f. m. öppnade jag med ett hälsningstal det stora »Nordiska söndagsskolmötet». Detta mötes förhandlingar voro både uppbyggliga och lärorika . . .

Aug. 15. Höll jag min första konfirmation och nattvardsgång i *Värmdö* kyrka, med fyra nattvardsbarn: Maud B—g, Hulda Fr—t, Elisabet H—n, och Anna W—r. En oförgätlig dag! . . .

Sept. 26. Viktor Rydbergs begrafning i Klara kyrka, hvilken bevistades af H. M. konungen. Rudin höll ett tal, som till en stor del var rikt, djupsinnigt och hänförande. Men emellanåt förekommo uttryck och tankar som, för att begagna Petri ord, voro »svåra att förstå.» Också väckte hans tal en stor del motsägelser från så väl ortodoxt som »frisinnadt» håll. . . .

1896.

Jan. 8. När krigsminister Rappes förslag till vår härorganisation lyckades vinna bifall vid 1892 års riksdag, då gladdes de flesta fosterlandsvänner, att gamla Sverige nu äntligen funnit »ett betryggande försvar», om ock detta kunnat vara ännu bättre. Så har jag, och säkert många med mig, trott i flera år. — Men då jag hos statsrådinnan L—z råkade öfverste L., sade han: »Det bästa af alla de arméförslag, som riksdagen haft sig förelagda, var odisputabelt *general Weidenhielms* 1872. Till det måste vi återgå. Rappes organisation var god som en öfvergång. Och det är väl, att vi nu nu ha den, i fall något skulle hastigt påkomma. Men vi måste skynda att öfvergå till allmän värnplikt, innan 'det stora kriget' kommer, som alla vänta. Måtte det icke öfverraska oss för snart, så att vi då finnas ännu oberedda.»

April 3. På aftonen gaf nattvarden åt doktor Gabriel Beckman, som nu är mycket svag. Om hans sjukdom kan sägas, hvad Herren Jesus sade om Lazarus': »Denna sjukdom är icke till döds, utan till Guds ära!» — Det har varit en obeskrifligt dyrbar erfarenhet att se, huru Guds ande här genom ordet verkat »först brodd, sedan ax», och till sist »fullbordadt hvete i axen». (Han afled sedan i stor frid och gick — »frälst af nåd», såsom han själf i det sista betydade — hem till sin Herres glädje.

Juni 8—11. K. F. U. K.'s första konferens, som aldrig skall glömmas af dem, som fingo vara deltagare däruti. Mrs Penn-Lewis från England, och många andra, vittnade med ande och kraft. Ja, det kan med sanning sägas, att »anden var på färde.» . . . En del präster och andra, som kommit för att undrande pröfva »hvad det månne varda af detta», blefvo öfvervunna af den andekraft som de erforo. Och de betydade sedan utan tvekan, att »Gud var sannerligen med dem.» . . .

Aug, 12. Elmblad blef en gång skamligt beljugen af en sin kollega, och ansåg ett sådant handlingssätt ovärdigt. Det gällde E.'s heder, hvarför han »rörde upp himmel och jord», till dess han lyckades bevisa sin oskuld, och den andre tvangs att återtaga sin beskyllning. Men detta ansågs af många onödigt, och de kallade E. en »bråkmakare». E.'s gode vän, den hederlige G:ii, påverkades af dessa och sade en dag till E.: »Men, käre bror, hvarför 'bråkar' du så mycket i denna sak? Låt X. hållas; *du* har ingen skada af hans lögn». Då svarade E.: »Om någon stjälar min plånbok, och jag med all kraft söker att återfå mina penningar, kallas jag också då en bråkmakare?» »Nej, ty dem behöfver du ju.» »Nåväl, skall jag då klandras mera därför, att jag vill återskaffa något ännu dyrbarare,

min heder, som X. försökt att stjäla ifrån mig?» — Världen vill få förtala »i fred»; och en del »kristna» har tydligen i detta fall samma smak som världen.

1897.

Mars 19. Det bör väcka eftertanke, att den ende som »ägt rätt» att lefva, *gaf* frivilligt sitt lif i döden för oss syndare. — Denna sanning är människovärldens »lifsol». Solen upphör aldrig att gifva ljus. Men det kan »komma något *emellan*» solen och oss; då uppstår mörker, af olika slag.

Somliga, som komma till en jordisk furste, blifva mottagna med huldhet, andra med köld. Hvarför? Jo, ty de förra väcka hans välbehag och sympati, de senare däremot *icke*; det är hos dem något, som han icke tycker om. De senare behöfde kanske hans huldhet mer än de förre, men »öfver sympati och antipati kan ingen befalla.» Icke så Jesus! Han undfår alla, som i nöd komma till honom; han har sympati för *alla*, äfven dem som ingen annan skulle kunna fördraga.

Skrefsrud berättade om en bedröfvad, som en gång kom till prästen för att få klaga ut sin nöd. Hon talade och talade, och *han* sade nästan icke ett ord. Och likväl, när hon gick, tackade hon så varmt för »den goda tröst hon fått.» Det var hans villiga *deltagande* i hennes nöd, som gjort henne tröstad.

Juni 8. Fosterlandstiftelsens årsmöte — det *fyrtionde!* Om Herren förlänar mig lifstid och krafter, skulle jag mot slutet af min lefnad gärna vilja skrifva en liten »Evang. Fosterlandstiftelsens historia». Men ifall jag icke skulle få tid därtill, så vill jag dock lämna några små bidrag. . .

Af »den gamla» Fosterlandstiftelsens styrelsemedlemmar, från 1850:talet, återstå nu blott Löwenhielm, Cassel, Falk, Melander, Rudin och jag.

Den senare Fosterlandstiftelsens styrelse utgöres f. n. af följande män: Hofpredikanten G. E. Beskow, ordf., hofrättsrådet C. U. Widström, v. ordf., handlanden J. Eriksson, direktören G. Gauffin, kamreraren O. Janzon, docenten O. Kolmodin, reseombudet K. J. Lindberg, pastorn A. Löfgren, rektorn J. Löfvén, lektorn G. S. Löwenhielm, öfverstelöjtnanten O. B. Malm, pastorn K. J. Montelius, statsrådet, frih. A. E. Rappe, professorn J. O. Rosenberg, öfversten G. F. O. Uggla, hofrättsnotarien K. L. Wernstedt, länsnotarien N. T. D. Westman.

När man betänker, huru Stiftelsen på dessa 41 år utvecklats, kan man icke undgå att i sådan härlig utveckling se Herrens mäktiga hand, som »upphöjer de ringa och förnedrar de högfärdiga». . . . Äfven i afseende på den yttre missionen, hvilket träd har ej uppvuxit af det lilla frö, som först utsåddes? . . . Jag minnes så väl den dagen, då vi skulle i Styrelsen afgöra hvilket missionsfält som skulle utväljas för vår yttre mission. Somliga föreslogo Kina, andra Madagaskar eller Indien. Men Rudin, understödd af ordföranden Axel Adlercreutz, mig och några till, höll hårdt på Afrika och dess negrer. När vid beslutets fattande vårt förslag segrade med afgjord pluralitet, kom Adlercreutz efteråt till mig och sade: »Jag tackar Gud för Stiftelsens beslut i dag, och särskildt lyckönskar jag 'negervännen' att i dag ha fått vara med om detta beslut, som ju gifver betydelse åt namnet Filonegros» . . .*)

---

*) *Filonegros* (= negervän) är ett i dopet mig gifvet förnamn. Förklaringen hvarför jag fått detta namn återfinnes i *Frideborg* för 1900, där äfven en kort lefnads-teckning öfver K. B. Wadström, den förste Filonegros, finnes införd.

(Bland de först afgående missionärerna, dem jag alla personligen kände, erinrar jag mig nu följande, jämte några litet senare utsända: K. J. Carlsson, O. Hedin, P. Englund och hans fru, J. L. Elfblad, B. P. Lundahl och hans fru, A. Lundholm, P. E. Kjellberg och hans fru, P. Berglund, J. Wahnberg, P. E. Lager, G. V. Andersson, K. F. Johansson, G. E. Hedenström, A. V. Holmgren, O. Månsson och hans fru, G. E. Arrhenius, K. Winqvist, J. Nilén, H. Bergengren, G. Torell och E. Sundqvist (de två senare sjömansmissionärer) *m. fl.*, samt af afrikanska infödingar: Onesimus Nesib, Josef Umqvelantaba, Hailo, Twoldo, *m. fl.* Såsom Stiftelsens missionsagent i Massaua verkade Vilhelm Ahlborg, hvilken sedermera (efter Schröder) öfvertog platsen som kassör vid Stiftelsens expedition. Han, och den likaledes för mångårig trogen tjänst högt värderade vaktmästaren Karl Jonsson, äro f. n. de två som längst biträdt vid expeditionsarbetet . . .)

Då jag nyss skref ordet »negervän», påmindes jag att det endast två år härefter blir 100:årsdagen af den store människovännen, öfverdirektören K. B. Wadströms, »Sveriges Wilberorces», död. Ifall jag får lefva till dess, skall jag då söka erinra om hans minne . . .

1898.

Dec. 1. Pastor E. Schröderheim, förr min adjunkt, nu hos kyrkoherden d:r A. Strandell, har utgifvit en bok, om hvilken läses följande recension i tidn. »Kristendomsvännen»:

Frukta Gud och håll hans bud. Ord från predikstolen och altaret, af regementspastor *Elis Schröderheim*. Stockholm, P. Palmquists förlag.

En samling utmärkta och lärorika predikningar och tal, för hvil-

kas gedigna och goda innehåll författaren är en tillräcklig borgen. Regementspastor Elis Schröderheim är onekligen en af vår kyrkas förnämsta predikanter, och man sättes i föreliggande arbete i tillfälle att beundra hans goda förmåga.

Dec. 2. E. m. till dop hos en vedhuggare J:n, som blifvit omvänd genom missionär Skrefsruds predikan. *) Kristna vänner voro där samlade. Vi läste, sjöngo, samtalade och både. Detta, jämte den högtidliga döpelsehandlingen, läto oss förnimma vår högtlofvade Herres närvaro, hvaraf våra själar storligen fröjdades. Vi kände oss alla som »ett hjärta och en själ». — För naturen är umgänget med verkligt fint bildade angenämast; men för anden får man ofta allra mest bland enkla, men varma och gudfruktiga kristna af ringare stånd.

Dec. 4. I dag fick jag ett broderligt bref från E. L., som bland annat skildrar en intressant episod från sin ungdom, med hvilken jag nu må afsluta denna del af mina minnen. Han skriver:

... »Jag hade som student hört åtskilligt godt om Rosenius. Men äfven afrådande ord hade sagts mig. Ty på Karlslund, utanför Västerås, där jag då tillbragte mellanterminerna, lutade den gamla fromma grefvinnan L. åt en strängare riktning och från Rosenius.

Nåväl, jag kom 1866 (eller 67) till Stockholm och gick till Betlehemskyrkan, hvarest då försiggick missionärsinvi-
ning. Lokalen var full, och jag blef stående i en gång, ej

*) Bland utländska missionärer, som besökt Sverige och där hållit föredrag om missionssaken, må här nämnas några få hvilka kanske gifvit de djupaste intrycken, nämligen Gützlaff, Lechler, Hudson-Taylor och senast *Innwood*, från Kina, Börresen och Skrefsrud från Santalistan, samt Borchgrevinck från Madagaskar. Äfven andra framstående utländska män ha här verkat för samma mål.

långt från dörren. Längst upp vid motsatta väggen såg jag, som ar längre än de flesta, skymten af ett hvitlockigt hufvud, som någon sade mig tillhöra Rosenius. — Jag önskade innerligt att han skulle resa sig, på det jag måtte få se ansiktet. Rudin talade till missionärerna och kom därvid att anföra en sinnrik paradox af den gamle missionsvännen Gossner: »Man kan aldrig riktigt lita på den käre Guden». Det vill säga, tillade Rudin: »i högsta mening kunna vi alltid lita på vår Gud, men icke vara säkra på att han skall leda oss just så, som vi för tillfället önska».

Rosenius behöfde ej förklaringen, ty så snart paradoxen uttalats, reste han sig af omotståndlig inre rörelse, och öfver hans anlete drog ett innerligt godt och ljusst leende. Därpå satte han sig, och jag såg honom ej mer. Men Gossners ord och Rosenii bekräftande ansiktsuttryck förblefvo inristade i mitt minne . . .»

Ja, vi kunna *förlita* oss på Herren vår Gud, att »hans trohet skall föra oss fram», att han i sin allvishet och kärlek skall »väl fullborda det i oss begynta verket». Men om hans *sätt* därvid skref redan David på sin tid: »Herren förer sina heliga underligen». Och den trogne gudsmannen Newton förtäljer, att när han en gång hade bedt Herren riktigt »fullkomna hans helgelse», så förde Gud honom i så mycken nöd af frestelser, synder och förakt från själf-front folk, att han blef nära att misströsta. Och han tilllägger: »Jag blef bönhörd; men *sättet* så när till förtviflan mig drifvit». Dock — »efter allt oväder lät Gud åter solen skina, och begåfvade honom rikligen med glädje».

Och skriften betygar, att »Gud gör allt väl, i *sin* tid!»

»Ur Guds ris till slut växa rosor ut!»

Slutord till andra delen.

Anledningen till och afsikten med mina »minnens» utgifvande är redan angifvet i första delens förord. De äro afsedda för mina gamla vänner från 50- och 60-talen. Och dessa -- jämte ännu flera från nyare tid -- ha gifvit mig många muntliga eller skriftliga bevis på förståelse. Med hjärtlig tacksamhet för all denna uppmuntran, och under uppriktigt erkännande af min boks brister,*) kan jag lämna åsido det klander som varit orättvist och osant.

Jag trodde, att hvad som återstod vid första delens afslutande skulle kunna få plats i den andra. Men ehuru jag för de senaste åren medtagit endast en ganska ringa del af mina anteckningar, återstår allt fort mycket, som ej ännu fått rum. Så t. ex. minnena från min barndom och studenttid, samt alla anteckningarna för åren 1861—77, o. s. v. Man har därför enträget uppmanat mig att utgifva ännu en tredje del.

Detta skall ock ske, om Herren förlänar lifstid och krafter. Men då boken, ifall den fortsattes efter samma plan som hittills, skulle blifva allt för kostsam och vidlyftig, har jag beslutat utgifva fortsättningen i skilda, af hvarandra oberoende häften, af samma storlek och format som de föregående, men med särskild titel för hvar häfte. Om det förunnas mig att hinna utgifva fyra sådana, så skola dessa förses med ett gemensamt titelblad samt kunna då, förenade, komma att utgöra 3:dje delen af »Ur minnet och dagboken».

Af de flesta bland de i föreg. häften omnämnda personer har jag lyckats erhålla porträtt. Men ännu felas mig många sådana, t. ex. af pastor Schmidt, baron St. Creutz, H. Ekendahl, P. C. Hanner, K. T. Malm, Filip Hierta, Ernst Lönnrot m. fl. För hvarje sådant porträtt, äfvensom för en hvar till mig lämnad upplysning om möjliga miss-tag, stannar jag i tacksam förbindelse. Om alla i mina minnen in-förda porträtt skall i sinom tid något varda meddeladt.

Gifve Herren sin välsignelse till hvarje bok och hvarje gärning, som är afsedd att tjäna hans sak och styrka hans »lilla hjord»!

Stockholm den 9 dec. 1899.

B. W.

---

*) Äfven korrekturet a de senaste arken har, under »den stora julbrädskan» å tryckeriet, icke blifvit skött som vederbort, för hvilket bedes om välvilligt öfverseende.

Namnregister till andra delen.

(Siffrorna med kursiv stil angifva illustrationer; de inom ( ) första delen.)

Konung Oskar I	209, 246, 329.	Anger, D.....	504, 249
Drottning Josefina	329, 357.	Anjou, L. A.	397, 447, 96.
Konung Karl XV.....	208, 506.	Annerstedt, H.	458, (472.)
Konung Oskar II 250, 298, 300, 411,		Aurén, G. L.	494, 89.
431, 437, 448, 449, 451, 468, 495.		Bahrman, Maria.....	506, 81.
Drottning Sofia 298, 300, 410, 428, 433,		Barnekow, E.	467, (248.)
437, 449, 451, 459, 470, 504.		Baumgarten, E. o. H.	372, 458.
Kronprinsessan Louise.....	506, 8.	Bagge, Algot.....	506, 105.
Hertig:an af Dalarne 446, 489, 161, 168.		Beck, Joh. Tob.	336, 506, 249.
Prinsessan Eugenie 329, 358, 365, 373,		Beckman, A. F.	206, 331, (264.)
388, 396, 404, 406, 410, 431, 433, 436,		Beckman, A. o. E.....	506, 224. (288.)
439, 441, 446, 476, 487, 168, 169.		Beckman, Gabr.	490, 500 320.
Hertig:an af Västergötland 411, 506.		Béen, Nicoline	504, 200.
Prins Gustaf	362, 469.	Benga, Charles	297, 57.
Prins Eugen	449, 120.	Berg, Henrik	506, 104.
Prins Bernadotte	474, 120.	Berg, Lina	98, 347, 373, 471, 200.
Prinsessan Bernadotte	474, 128.	Berg, Oskar	423, 430, 437, (401.)
		Bergen, K. von.....	448, (329.)
Aastrup, Filip	359, 436, 455.	Bergengren, H.....	503, 81.
Abelin, Rudolf.....	291, 441, 73.	Berger, J. Kr.	(338), 169.
Adlercreutz, Ax. ...	433, 441, 502, 193.	Berglund, Per.....	503, 57.
Adlersparre, S.	458, 502, (288.)	Bergman, Karl 13, 15, 99, 289, 295, (224.)	
Afzelius, Jan o. Kl.	385, 145.	Bergman, Karl Henr. ...	296, 370, 209.
Ahlberg, Emma	151, 372, 439.	Bergstedt, K. F.	292, 224.
Ahlberg, J. D.....	181, 207, 300, 303.	Bergström, P. A.	387, 97.
Ahlberg, John 180, 283, 428, 438, (73.)		Bergström, Rikard.....	292, 504, (464)
Ahlberg, P. A. 15, 40, 251, 283, (240.)		Bergvall, M. Kr.	464, 425.
Ahlborg, Vilhelm	503, 56.	Beskow, Bernh. von	506, 432.
Ahnfelt, O. o. Kl. 286, 422, 494, (25)		Beskow, Anna o. Charl.	438, 137.
Ahnström, N. G.	458, (464.)	Beskow, Aug 280, 438, 465, 265, 136.	
Alenius, August.....	494, 89.	Beskow, Axel	492, 506, 49.
Almqvist, K. o. H.....	375, 458, (144.)	Beskow, Fritz 220, 268, 279, 330, 137.	
Alson, August	458, 506, (320.)	Beskow, Gustaf 31, 199, 259, 311, 330,	
Alströmer, Jonas	39, 84, (216)	358, 423, 437, 460, 502, 506, 137.	
Alströmer, Aug. o. O.....	459, 504, 8.	Bildt, Gillis	506, 97.
Andersson, G. V. o. K. 456, 57, 104.		Billing, Gottfr.	387, 398, (112)
Andersson, T. o. P. 282, 285, 492, 305.		Biskopskrudar, olika.....	158, 156.
Andree, Karl	492, 305.	Björck, G. D. 211, 249, 276, 317, (264.)	
Andrén, O. H. T.....	458, (128.)	Björnstierna, J. M. o. R. 506, 73, 328.	

- Björnström, V. .... 292, 294.
 Blomqvist, K. F. .... 147, 150.
 Blumenberg, Rob. .... 306, 460.
 Blumhardt, Krist. .... 336, 343, 249.
 Bodisco, A. de ..... 439, 506.
 Bonde, K. H. .... 464, 457.
 Borell, K., O. o. T. .... 201, 312, 376.
 Borg, Denis ..... 44, 231, 293, 317, 280.
 Borg, Elsa 43, 47, (386.)
 Borgström, Valfr. 458, (464.)
 Boström, J. O. o. H. G. 293, 440, (337)
 Brandell, Simon 271, (208.)
 Bråbe, Magnus ..... 306, 144.
 Brandt, Ture ..... 459, 216.
 Branting, Gabriel ..... 506, 248.
 Branting, Hjalmar ..... 506, 248.
 Braun, Am. o. Vilh. 65, 71, (446.)
 Brauner, Robert ..... 292, 305, 359.
 Bring, E. G. o. T. .... 277, 96.
 Bring, J. Kr. 363, (73.)
 Broady, K. O. .... 506, 460.
 Broman, Gust. .... 217, 219.
 Broomé, Gust. .... 226, 228.
 Burman, Conny ..... 504, 193.
 Busch, J. A. V. .... 302, 144.
 Börresen, H. P. .... 359, 249.
 Böttiger, K. V. .... 242, 291, 145.
 Callmander, S. 197, 271, (304.)
 Carlson, M. 197, 278, (386.)
 Carlson, Fr. F. .... 244, 291, 416, 216.
 Carlsson, A., G. o. K. J. 57, 503, 104.
 Casparsson, Edvard ..... 212, 145.
 Cassel, K. G. 17, 32, 297, (152.)
 Cassel, Oskar 17, 330, 363, (321.)
 Cederwald, G. von 437, 467, (168.)
 Charleville, K. V. ... 388, 461, 496, 96.
 Claréus, Fr. .... 293, 208.
 Colliander, J. 458, (128.)
 Collinder, G. L. .... 271, 292, 387, 395.
 Cornelius, Alfred ..... 214, 506.
 Creutz, Stefan ..... 328, 504.
 Cronvall, Ax. o. Ch. .... 363, 489, 56.
 Cronvall, L. P. .... 9, 363, 489, 56.
 Dahlström, K. G. .... 310, 504.
 De Geer, L. o. C. ... 336, 491 (97, 385.)
 Dickson, Beatrice ..... 497, 506.
 Dovie, L. G. .... 293, 320.
 Drake, Adolf 282, 312, 347, (144.)
 Edlestam, G. 293, 360, 388, (136.)
 Edenholm, O. J. .... 235, 492.
 Edholm, Erik af ..... 504, 73.
 Edling, Aug. .... 423, 193.
 Ehrenborgh, Rik. .... 4, 8, 104.
 Ehrenstam, Const. .... 512, 200.
 Ehrensvärd, Alb. .... 506, 328.
 Ehrling, N. .... 9, 10, 13, 269.
 Ekendal, Herman ..... 193, 195, 291.
 Eketrä, Märta 431, 433, 459, 463, 470,
 486, 491, 506, (41.)
 Elfblad, J. L. .... 503, 57.
 Elfström, Joh. 475, 482, (240.)
 Eلفing, K. o. M. 373, 492, (456.)
 Elmblad, Em. 219, (286.)
 Elmblad, P. M. 4, 10, 219, 237, 316,
 347, 420, 439, 494, 500, (240.)
 Elmblad, Johannes ..... 506, 190.
 Emanuelsson, P. o. S. 31, 200, (208.)
 Eneroth, Eva o. Georg. .... 200, 232.
 Engbom, Charl. 399, (56.)
 Engeström, O. von ..... 439, 504.
 Ennes, H. o. A. 446, 486, 489, 160, (168.)
 Englund, P. M. .... 503, 57.
 Essen, Fredrik ..... 506, 395.
 Essen, Fr. o. El. .... 73, 160.
 Eurén, Axel ..... 458, 144.
 Falk, Ax, o, H. 229, 347, 81, (243.)
 Faxe, Isabel ..... 506, 128.
 Fehr, Fredrik 498, (400.)
 Feilitzen, O. von ..... 504, 193.
 Feltström, N. T. .... 247, 271, 313.
 Fineman, K. O. .... 317, 458.
 Fjellstedt, P. 39, 123, 226, 228, 283,
 289, 296, 348, 415, 417, 436, 438, (33.)
 Flensburg, Vilh. .... 458, 97.
 Flodin, Louise ..... 504, 200.
 Flyborg, G. G. ... 248, 311, (224, 321.)
 Fock, H. Ch. K. .... 504, 64.
 Fogelqvist, J. A. .... 304, 360.
 Forssell, J. E. o. K, A. 263, 317, (312.)
 Fridhem, Visby ..... 388, 400, 168, 269.
 Fransson, F. .... 492, 288.
 Fredriksson, G. o. H. .... 34, 408.
 Fries, Tore ..... 293, 504, 40.
 Fristedt, F. L. .... 504, 25.
 Fryxell, Cecilia 42, 306, (304.)
 Gauffin A. o. G. 467, 502, (320.)

- Gartz, Klas ..... 506, 320.
 Geijer, Er. Gust. .... 114, 40.
 Georgii, F. .... 7, 299, 144.
 Gilljam, G. F. o. H. 271, 291, 201, (200.)
 Glas, Olof ..... 292, 208.
 Grafström, Fr. .... 243, 293, 440.
 Grenholm, E. M. .... 504, 208.
 Grundell, K. G. .... 506, 461.
 Gumælius, Arv. o. O. J. 291, 292, (461.)
 Gröntebeda minne ..... 494, 89.
 Hærem, Peder ..... 458, 249.
 Hallbeck, Henr. .... 504, 248.
 Hallström, Henr. 423, (456.)
 Hamilton, Henning ... 298, 303, (408.)
 Hamilton, Hugo 292, (272.)
 Hamilton, Jos. 306, 330, (104.)
 Hammar, H. B. 16, 236, 493, (224.)
 Hammar, Gustaf ..... 494, 89.
 Hammarsköld, K. L. .... 386, 412.
 Hammarsköld, K. G. 388, 433, 465, (232.)
 Hammarstedt, Fr. o. G. 344, 431, (304.)
 Hammarsten, Fr. 496, 497, (240.)
 Hanner, P. C. .... 203, 412.
 Hartelius, T. J. .... 306, 208.
 Hasselberg, Am. .... 92, 377, 177.
 Hasselqvist, T. N. .... 110, 397, 56.
 Hasselrot, K. R. 380, 384, (456.)
 Haxthausen, A. von ..... 474, 200.
 Hazelius, Hjalmar ..... 506, 190.
 Hazén, J. G. .... 506, 461.
 »Hemkomsten» ..... 137, 161.
 Hermanson, Sofie ..... 506, 177.
 Hedenström, G. E. .... 503, 57.
 Hedin, Olof ..... 503, 57.
 Hedlund, F. o. Sv. A. .... 11, 447.
 Hellqvist, A. J. .... 449, 458.
 Hellström, F. o. K. .... 364, 81.
 Hermelin, A., E., M. o. U. 391, 396,
 389, 406, 504, 169.
 Hesselgren, Gust. .... 292, 73.
 Heurlin, Fritiof ..... 117, 224.
 Hierta, Filip ..... 15, 236.
 Hierta, Fredr. 356, 387, 421, 423, 427,
 433, 504, (216.)
 Hildebrand, Hans ..... 506, 49.
 Holmberg, E. .... 506, 460.
 Holst, J. von ..... 467, 329.
 Hofberg, G. V. o. K. J. 292, 458, 96.
 Hofsten, J. C. von ..... 506, 200.
 Holmberg, E. .... 506, 461.
 Holmgren, A., E. o. F. 7, 219, 261, 57,
 Hult, Karl ..... 506, 461.
 Hulterantz, K. A. .... 282, 317, 504.
 Hultgren, J. G. .... 506, 96.
 Humble, K. o. Hj. .... 8, 232, 271.
 Huss, L. o. M. .... 124, 469, 476, 482.
 Hwasser, Isr. .... 281, 208.
 Hydén, Arvid ..... 476, 303.
 Hägg, G. P. .... 506, 190.
 Höijer, N. F. .... 492, 305.
 Högkint, Visby ..... 392, 168.
 Hörberg, Per ..... 304, 337.
 Janzon, Gust. 260, 279, 312, 315, 334,
 344, 306, (33.)
 Janzon, Jonas ..... 452, 360.
 Janzon, Olof 502, (416.)
 Johansson, K. F. L. P., S. o. Sv. 83,
 492, 504, 57, 304.
 Johnsson, Viktor 202, 248, 313, (321.)
 Jonsson, A. P. o. Karl .. 33, 503, 104.
 Josephsson, J. A. .... 506, 216.
 Järta, Karl Tomas ..... 306, 41.
 Kallberg, S. J. .... 448, 361.
 Kerfstedt Joh. 417, (387, 401.)
 Keijser, E. J. .... 410, 506, 97.
 Kjellberg, Ad., P. E. o. M 503, 57, 208.
 Klemming, G. E. o. H. 314, 463, 504,
 506, 432, 433.
 Klingspor, Ang. 345, (248.)
 Kihlberg, Rob. .... 363, 506.
 Knorring, I. o. O. .... 459, 73.
 Knudsen, Olaf ..... 458, 249.
 Koch, Adolf von ..... 366, 24.
 Kolmodin, Ad. 447, 393, 502, (73.)
 Kolmodin, G. .... 388, 104.
 Kræmer, Ch. von ..... 212, 362.
 Kræmer, Rob. von ..... 242, 272, 362.
 Krafft, P. M. .... 371, 420, 506.
 Krusenstierna, E. .... 432, 439, 97.
 Kylén, Anders ..... 349, 104.
 Lagberg, Olof 203, 277, (456.)
 Lager, Per E. .... 503, 57.
 Lagerberg, Sven ..... 489, 73.
 Lagerrantz, A. o. K ... 432, 80, 186.
 Lagergren, K. L. .... 208, 299.
 Lammers, G. A. .... 40, 42, 250, 263.

- Landgren, Lars ..... 458, 96.
 Landahl, Fr. 438, (456.)
 Larsson, G. P. o. J. N. 36, 37, 333, 346.
 Larsson, Liss O. 388, 458, 481
 Lavonius, N. .... 504, 145.
 Lechler, M. .... 504, 249.
 Leijonhufvud, G. o. J. 504, 80, (272.)
 Leijonhufvud, Mat. .... 366, 80.
 Leijonhufvud, Malv ..... 491, 80.
 Leuhusen, Adel ..... 265, 275, 346, 136.
 Leuhusen, Alex. .... 506, 73.
 Lewugren, And. .... 445, 458, 360.
 Lewenhaupt, Ax. o. K. G. 4, 95, (456.)
 Liedbeck, P. J. .... 300, 208.
 Liljencrantz, G. F. .... 8, 415, 48.
 Liljencrantz, Johan ..... 504, 48.
 Liljencrantz, Vilh. .... 388, 437, 48.
 Liljewalch, O. .... 502, 145.
 Lind, Jenny 214, 506, (288.)
 Lindahl, N. .... 397, 401 402.
 Lindberg, J. o. H. 449, 468, 483, 81, (15.)
 Lindblom, V. .... 475, 461.
 Lindgren, J. F. 358, 410, (456.)
 Lindhagen, Teodor 499, (432.)
 Linnarsson, N. J. ... 215, 271, 282, 280.
 Linné, Carl von ..... 25, 357, 192.
 Linnér, Gust. o. Henr. .... 458, 87, 353.
 Lindström, Aug. 359, 379, 428, 455, (432.)
 Lindström, K. Adam. .... 506, 224.
 Lindström, Otto ..... 506, 105.
 Lindqvist, K. H. .... 150, 504.
 Ljungqvist, J. F. .... 504, 25.
 Lorichs, G. D. .... 304, 336.
 Lovén, J. H. .... 506, 395.
 Lumsden, J. 214, 215, (85.)
 Lundahl, B. P. o. Em. ... 503, 57, 177.
 Lundholm, Anders ..... 503, 57.
 Lundberg, Vincent... 506, 208.
 Lundberg, Karl ..... 284, 400.
 Lundborg, H. J. 5, 6, 200, 215, 237, 262,
 265, 295, 504, (416.)
 Lundén, P. .... 506, 196.
 Lundgren, Egron. .... 504, 432.
 Lundgren, Fr. o. L. 190, 463, 506, 144.
 Lundin, Gustaf ..... (308), 209.
 Lundmark, A. .... 33, 496, 472.
 Luzern-lejonet ..... 506, 113.
 Låftman, Erik ..... 504, 461.
 Löfdal, Karl. 383, (416.)
 Löfgren, Aug. o. J. 502, 506, 104, 289.
 Löfström, A. P. .... 237, 506, 104.
 Löfvén, P. .... 466, 502, 472.
 Löhe, Vilh. .... 396, 249.
 Lönegren, G. .... 504, 395.
 Lönnnerblad, N. J. .... 331, 209.
 Löwenhielm, G. o. E. 7, 304, 437, (386.)
 Magnet, K. o. L. 359, 373, (144.)
 Malm, K. T. .... 33, 312, 361.
 Malmberg, Fr. von ..... 504, 73.
 Malmsten, P. .... 179, 473.
 Malmsten, Per ..... 504, 145.
 Malmström, Aug. .... 504, 28.
 Manderström, R. 464, (97.)
 Mankell, A. o. G. .... 303, 193.
 Matthiesen, J. o. T. .... 310, 312, 506.
 May, Alfr. o. Kl. .... 410, 504.
 Melander, A. F. .... 255, 481.
 Melander, Emil 467, (284.)
 Metzén, Gustaf ..... 293, 395, 145.
 Meurling, Char. .... 506, 96.
 Mobeck, Edvard ..... 504, 208.
 Modig, M. Charl. .... 456, 304.
 Montelius, O. .... 456, 502, 40.
 Molin, Per ..... 306, 329.
 Montgomery, Eug. 306, 330, 348, (104.)
 Moritz, Joh. Kr. .... 89, 97, 209.
 Munthe, A. M. F. .... 105.
 Myrberg, O. F. 14, 232, 282, (264.)
 Mårdberg, K. .... 304, 481.
 Möllersvärd, Karl ..... (381, 395), 224.
 Neander, John ..... 506, 224.
 Neundettelsau ..... 336, 76.
 Nikolairuinen, Visby ..... 397, 369.
 Nilsson, Kristina ..... 466, 16.
 Nilsson, Sven 400, (296.)
 Norberg, Simon ..... 504, 280.
 Nordensköld, A. E. .... 441, 506.
 Nordberg, Göthe ..... 494, 88, 89.
 Norén, Rikard ..... 448, 232.
 Norlén, Vilh. .... 506, 96.
 Norlin, Teodor ..... 248, 209.
 Norman, Ludvig 52, (472.)
 Norrby, Karl 293, (50.)
 Nyblom, Hel. o. K. R. 141, 142, 231, 42.
 Nyström, Erik ..... 396, 492, 104.
 Nyström, L. M. .... 125, 127, 506.

- Nyvall, K. J. .... 492, 304.
 Odell, L. F. 379, (312.)
 Odencrantz, T. H. 4, 348, 379, 387,
 408, 412, 504, (25.)
 Olivecrona, K. D. .... 292, 459, 97.
 Olsson, H. o. Peter ..... 497, 104.
 Onesimus, Nesib. .... 503, 57.
 Ott, D. von ..... 502, 249.
 Otter, K. G. von ..... 504, 395.
 Ouchterlony, K. A. .... 502, 209.
 Ouchterlony, H. .... 506, 465.
 Oxehufvud, Kr. .... 292 336.
 Oxenstierna, A. o. L. .... 428, 428.
 Palm, Karl 492, (472.)
 Palmqvist, Joh. o. Per 235, 341, (408.)
 Palmstierna, A. o. Hj. .... 413, 395.
 Penn-Lewis, J. .... 500, 465.
 Pettersson, A. J. .... 321, 209.
 Pettersson, K. J. .... 492, 305.
 Pilo, Vilhelm. .... 504, 177.
 Platen, B. o. Ch. von ..... 491, 8, 328.
 Plengnier, K. G. .... 59, 380, 404.
 Posse, Betty 66, 447, (386.)
 Posse, G. o. Hedvig. 355, 412, 491, 25.
 Posse, Joh. Aug 65, (216.)
 Post, Ax. von... 8, 316, 328, 358, (472.)
 Post, Sofie von ..... 446, 160, 169.
 Raa, Fritiof 464, (472.)
 Radstock, W. 182, 408, 410, 414, 423,
 431, 438, 506, 232.
 Rang, Efraim ..... 502, 460.
 Rappe, Villh ..... 232, 283, 286.
 Rappe, Axel ..... 499, 502, 328.
 Reinhardt P. .... 506, 481.
 Renholm, G. ... 292, 433.
 Reuterdaahl, H. ... 250, 281, 314, (440.)
 Reutersköld, Adam ..... 416, 105.
 Ribbing, Erl. o, Sig. 229, 372, 388, (257.)
 Ridderstad, K. F. .... 504, 248.
 Ridderstolpe, C. o. K. G. .... 413, 73.
 Ringblom, S. 389, (56.)
 Rogberg, E. o. K. .... 276, 349, 201.
 Rogberg, J. G. 458, (464.)
 Rohtlieb, Joh. 305, 430, (403.)
 Rohde, B. K. .... 504, 289.
 Roos, A. o. M. ... 496, 498, (296, 386.)
 Roos, Oskar... 211, 226, 228, 271, (296.)
 Rosen, Charl. von ..... 491, 64.
 Rosen, Georg von ..... 506, 394, 432.
 Rosenberg, O. o. S. 117, 120, 241
 Rosengren, L. 166, 211, 229, 285, 311,
 346, 412, 506, 56, 460.
 Rosenius, Agata 146, 329, (17.)
 Rosenius, Efr. o. Jos. 504, 224, (461.)
 Rosenius, Karl Olof 31, 35, 42, 48, 66,
 146, 195, 207, 225, 270, 314, 471, 56.
 Rosenqvist, P. E. .... 459, 232.
 Rothstein, F. M. .... 506, 464.
 Rudbeck, Jos. .... 306, 407, 136.
 Rudbeck, J., M. o. Ol. 461, 494, 89, 424.
 Rudensköld, Ad. ... 261, 359, 406, 169.
 Rudensköld, Emma ..... 260, 504, 81.
 Rudensköld, Louise ... 260, 396, (304.)
 Rudensköld, T. G. ... 8, 89, 259, (193.)
 Rudin, Valdemar 197, 311, 462, 499,
 502, 97.
 Rundgren, H. .... 458, 97.
 Ruuth, Fr. o. M. 288, 302, 466, 477, 64.
 Rydberg, Viktor ... 372, 499, 566, (81.)
 Rydeman, P. J. 361, (312.)
 Rydingsvärd, Henr. .... 506, 81.
 Röhl, Marie Krist. .... 295, 177.
 Röök, L. J. von ..... 330, 329.
 Sædén, K. H. .... 506, 96.
 Sandahl, Oskar. .... 504, 208.
 Sandberg, Fredrik ..... 506, 304.
 Sandeberg, E. o. J. ... 504, 128, 169.
 Sandell, A. o. L. ... 383, 412, 471, 200.
 Sander, Fredrik 243, 292, (360.)
 Schartau, Henr. .... 203, 205.
 Schéele, K. H. G. von ..... 335, 49.
 Schmidt, A. H. .... 455, 480.
 Scott, Georg ..... 216, 209.
 Schultess, Ferd. .... 506, 224.
 Schultz, Robert ..... 360, 320.
 Schwartz, G. A. .... 306, 368.
 Schöldström, B. 489, (176.)
 Schröderheim, E. 503, (424.)
 Schütz, E. 475, 476, (400.)
 Segerstedt, J. U. .... 313, 412.
 Segerström, H. af ..... 463, 128.
 Sigtuna ruiner... 506, 321.
 Silfverbrand, Terese ..... 372, 412.
 Silfversköld, Fr. 389, 396, 404, 475, 169.
 Silfverstolpe, K. .... 506, 336.
 Sjöholm, V. .... 422, 305.

- Sjödén, Adolf ..... 237, 481.
 Skarp, H. .... 422, 305.
 Skrefsrud, L. O. 454, 455, 501, 504, (400.)
 Snoilsky, C. o. E. 277, 466, 200, (360.)
 Sohlman, A. o. Signe ..... 304, 224.
 SONDÉN, A. o. M. 458, 474, 387, 96, (152.)
 Sotomayor, A. de 414, 438, (489.)
 Spiritismens Messias ..... 221, 224.
 Stackelberg, Adamine ..... 26, 29, 504.
 Stackelberg, Adele. .... 253, 258, 577.
 Stackelberg, Adolf 31, 39, 77, 81, 211,
 252, 258, 301, 312, 506, 24, 28.
 Stackelberg, Eva ..... 504, 177.
 Stackelberg, Fritz ..... 26, 506, 24.
 Stackelberg, Honorine ... 86, 252, 258.
 Stackelberg, K. A. L. 23, 25, 54, 64,
 253, 258, 412, 506, 24.
 Staubbachfallet ..... 506, 113.
 Sténhoff, G. o. Fr. .... 306, 193.
 Steinmetz, Alfr ... 193, 408, 496, (376.)
 Stenhammar, L. o. V. 260, 366, 193, (304.)
 Stenhammar, P. U. 232, 359, (152.)
 Stensnäs, i Ukna s:n ..... 22, 24.
 Stjernefelt, U. M. .... 367, 372.
 Stjernstedt, Aug. .... 506, 97.
 Stjernström, N. .... 494, 89.
 Storjohann, N. .... 458, 249.
 Strandberg, Paul ..... 292, 442.
 Strandell, Ax. o. M. 429, 488, 503, (329).
 Strandh, Isak ..... 506, 304.
 Stejern, Nils von ..... 386, 412.
 Strussenfelt, U. von ... 459, (304.)
 Strömfelt, Harald ..... 459, 49.
 Studach, B. .... 278, 284.
 Sundberg, A. N. .... 451, 495, (112).
 Sundqvist, E. .... 503, 288.
 Svedberg, J. F. .... 506, 193.
 Svensson, A. .... 99, 104.
 Svärd, P. J. .... 412, 498, 57, 288.
 SÄVE, Karl ..... 404, 412.
 Söderhielm, B. 459, (474.)
 Söderlind, J. .... 459, 209.
 Sörensson, L. .... 506, 177.
 Thegerström, E. G. .... 506, 460.
 Thomander, J. H. ... 217, 250, 311, 368.
 Thomasius, G. .... 336, 249.
 Thorelius, Fredr. .... 376, 382.
 Thorman, Erik 4, 479, (296.)
 Tibell, Ch. af ..... 306, (160).
 Tillman, K. G. 458, (456.)
 Topelius, Zak. .... 486, 201.
 Torelius, Gust. .... 506, 224.
 Torén, K. A. S. 230, 271, 277, 312, 388.
 Torén, Lina ..... 412, 506, 81.
 Tornerhielm, K. .... 348, 423, 435, 48.
 Torstensson, O. .... 506, 208.
 Tottie, Amelie ..... 408, 506.
 Tottie, Ch. o. Henr. 437, 446, 456, 73.
 Tretow, Aug. o. E. 506, 200, (320)
 Trollhättefallen ..... 504, 369.
 Törnqvist, A. G. o. K. ... 382, 313 461.
 Trotter, A. o. E. 462, (104.)
 Uggla, Gustaf 448, 502, (136.)
 Ulf, Herman 493, (240.)
 Wachtmeister, B. S. .... 191, 64.
 Wachtmeister, M. L. 504, 81
 Wadström, B. C., E., Fr. 357, 390, 169.
 Wadström, K. B. o. K. G. 502, 176, 192.
 Wadström, Helga 124, 139, 373, 384.
 308, 391, 506, 177, (304.)
 Wadström, S. o. T. .... 225, 299, 177.
 Wahlberg, Ing. .... 506, 25.
 Wahlborg, G. .... 506, 224.
 Wahnberg, J. .... 503, 57.
 Walldén, V. .... 492, 305.
 Waldenström, P. o. T. ... 506, 21, 304.
 Warberg, Karl ..... 506, 73.
 Warholm, Klas ..... 458, 96.
 Weidenhielm, Ch. 136, 266, 268, 407, 136.
 Weidenhielm, O. 283, 343, 428, 499, 72.
 Welin, Ar. o. M. .... 9, 293, 359, 137.
 Welin, Agn. o. Axel ..... 428, 433.
 Welin, O. A. .... 504, 209.
 Welinder, P. .... 375, 379, 240.
 Wennberg, Ida ..... 455, 506.
 Wendt, Fredr. .... 138, 504.
 Wennerberg, G. 292, 358, 492, 16, 81.
 Wensjoe, Ture 281, (440.)
 Werner, Anshelm ..... 439, 208.
 Wernstedt, K. L. .... 506, 480.
 Westdahl, K. M. 66, 114, (128.)
 Westdahl, Karl 504, (304.)
 Westdahl, Paul 66, 124, (304.)
 Westerberg, A. .... 492, 305.
 Westerlund, A. .... 492, 304.
 Westlind, N. .... 492, 305.

Wettergrund, J.	506, 200.	Zorn, A. L.	306, 145.
Vicander, J.	423, (376.)	Åberg, P. V.	255, 261
Wickenberg, P. G.	506, 337.	Åhgren, Fredr.	475, 460.
Widman, K. J.	211, 209.	Åkerberg, Erik	506, 193.
Widström, U. o. Cl. 397, 422, 432, 56, 81.		Åkerlund, Aug.	215, (319.)
Wieselgren, Per	300, 458, (33.)	Åslander, K.	413, 432.
Wieselgren, Sigfr	492, 144, (136)	Ärnström, D.	379, 382, 453, (432.)
Wikner, Pontus	140, 216, 293, 216.	Ödman, N. P.	506, 41.
Willén, Gustaf	506, 209.	Östberg, J.	39, 255, 448, (208.)
Wistelius, Alfr.	(79.) 292, 433.	Österlund, T.	506, 56.
Witt, Otto	503, 25	Östrand, Ernst	449, 504.
Wrangel, K. G.	461, 153.	Östrand, Herman	450, (472.)

Tillägg.

Burén, Axel	397, 401, 404, 97.	Kapf, S. K. von	308, 336, 433, 249.
Essen, H. H. von	95, 433, 336.	Lönnrot, Ernst	201, 206, 231, 331.
Hedengren, Ol ...	48, 187, 284, 298, 16.	Posse, Louise	124, 336, 443, 8.
Ibsen, Henrik	487, 458. 201.	Wählin, P.	316, 459, 472.

Andra delens innehåll:

Stiftelsens första årsmöte	3	En god hemförlofning	123
Ljusa minnen: I. Inledning ...	19	Något om anonyma bref	140
II. Stensnäs o. »gamle grefven»	22	I. Uppmuntrande bref	143
III. Gamle grefvens hemfärd	55	II. Ett bref till Rosenius	145
IV. Unge grefven på Stensnäs	77	III. Örekommenderadt bref ...	147
V. Judemissionär Moritz	89	IV. Ett bref om teaterbesök	150
Ett kyrkligt möte på Stensnäs	31	Biskopskrudar på olika tider...	158
Elsa Borg och hennes hem ...	43	»Gömdt är icke glömdt»	48
Vilhelm och Amelie von Braun	65	1. Rosenii »högfärd»	49
Fästningsfången och sångaren	98	2. Olika »skvaller»	50
Något om »andeuppenbarelser»	105	3. Lars Rosengren	166
I. Vetenskapens omdömen ...	107	4. John Ahlberg	180
II. Skriftens vittnesbörd	109	5. Olof Hedengren	187
III. Bevittnade fakta	113	Dagboksblad: 1855—56	193
1. Professor Geijers berättelse	114	» 1857—60	316
2. Notarien II.'s erfarenhet	117	» 1878—82	354
3. Professor R.'s skildring ...	120	» 1883—98	453

Rättelser:

Sid.	25.	rad	2	uppfir.	står:	Anna Posse	läs:	Hedvig Posse
	27,		4	nedifr.		Bring	»	Hedrén
	39,		11	uppfir.		kyrkoh.	»	pastor
	107,		14	nedifr.		Norge	»	Nordlandet
	172,		1	uppfir.		P. Wählin	»	H. Aspling
						H. Aspling	»	P. Wählin
	216,		1	uppfir.	»	M. Brandt	»	T. Brandt
	221,		11	nedifr.		Guds ord	»	Guds ords
	287,		12	uppfir.		allmänt	»	af oss alla
	368,		16	nedifr.		kyrkotjänare	»	kyrkans tjänare
	»		12			nesligt brott	»	nesligt våld
	385,		1		»	Magnus	»	Andreas
	429,		11	uppfir.		Dahcem	»	Da lucem
	302,		16	nedifr.		ock		eller ock
	448,		11	uppfir.		solt		stolt

OBS. Arken 19 och 20 ha alligenom fått oriktig paginering: 189—220, i stället för 229—320, hvilket noga bör iakttagas. — Smärre tryckfel torde af läsaren själf rättas. (Många bokstäver, skiljetecken och parenteser ha under tryckningen bortfallit.)

RÄTTELSER.

(Efter sista arkets tryckning ha följande tryckfel blifvit iakttagna. Ännu flera torde finnas, enär den ordinarie korrekturläsaren af sjukdom var hindrad att tjänstgöra. Förf. och förläggarne bli tacksamma för hvarje meddelad rättelse.)

Sid. 154,	rad 11	nedifr.,	<i>står</i> :	se lefvande	<i>läs</i> :	så lefvande
» 158,	» 10	»	»	ordinanerna	»	ordinanderna
» 491,	» 13	uppifr.,	»	jämt 10 år	»	jämmt 30 år
» »	» 15	»	»	vill verka	»	ville verka
» 493,	» 4	nedifr.,	»	öfvergå till	»	<i>fullt</i> öfvergå
» 486,	» 17	uppifr.,	»	fyra barn	»	åtta barn, af hvilka fyra

Smärre fel, genom under tryckningen bortfallna bokstäfver o. d., torde af en van läsare lätt iakttagas. Stockholm i December 1899.

